

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia.

Esityksen tavoitteena on pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman kirjauksen mukaisesti hoidon esteiden poistaminen ja terveyden tasa-arvon lisääminen. Esityksessä ehdotetaan, että hoitajavastaanotot tulisivat maksuttomiksi perusterveydenhuollossa ja että poliklinikan antamasta tutkimuksesta ja hoidosta ei enää perittäisi maksuja alaikäisiltä asiakkailta. Mielenterveyspalvelujen maksuttomuutta perusterveydenhuollossa selkiytettäisiin ja tartuntatauteihin liittyvän hoidon, tutkimuksen ja lääkkeiden maksuttomuutta laajennettaisiin tietyiltä osin.

Maksukattoa laajennettaisiin suun terveydenhuollosta, terapiasta, tilapäisestä kotisairaanhoidosta ja tilapäisestä kotisairaalahoidosta sekä tietyistä etäpalveluista perittäviin asiakasmaksuihin. Lisäksi asiakasmaksut, joiden suorittamiseen on myönnetty toimeentulotukea, kerryttäisivät jatkossa maksukattoa.

Pitkäaikaishoidon asiakasmaksut määräytyisivät jatkossakin asiakkaan maksukyvyyn mukaan. Jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun sekä pitkäaikaisten sosiaalihuoltolain nojalla järjestettävien asumispalvelujen asiakasmaksut määräytyisivät yhdenmukaisin perustein, pitkäaikaista tehostettua palveluasumista lukuun ottamatta. Pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen, pitkäaikaisen laitoshoidon ja pitkäaikaisen perhehoidon asiakasmaksuihin sovellettaisiin pitkälti yhdenmukaisia määräytymisperusteita. Lisäksi säädettäisiin asiakkaalle jätettävästä vähimmäiskäyttövarasta viikoksi mainituissa palveluissa.

Asiakasmaksujen alentamisen ja perimättä jättämisen ensisijaisuutta suhteessa toimeentuloturvaan korostettaisiin. Muutoksenhakua koskevaa sääntelyä selkiytettäisiin ja asiakkaan oikeusturvaa vahvistettaisiin.

Esitys liittyy vuoden 2021 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2021.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS	2
PERUSTELUT.....	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta.....	4
1.2 Valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi.....	4
2.1 Nykytila.....	4
2.1.1 Lainsäädäntö	4
2.1.2 Käytäntö	10
2.2 Nykytilan arviointi	17
2.2.1 Eräistä terveystalouksista perittävät asiakasmaksut	17
2.2.2 Pitkäaikaishoidosta ja -palvelusta perittävät maksut	20
2.2.3 Maksukatto.....	22
2.2.4 Asiakasmaksujen alentaminen ja perimättä jättäminen	24
2.2.5 Muutoksenhaku.....	24
2.2.6 Käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä palvelusta perittävä maksu	25
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	25
3.1 Tavoitteet	25
3.2 Keskeiset ehdotukset.....	26
4 Esityksen vaikutukset.....	27
4.1 Yleistä	27
4.2 Taloudelliset vaikutukset	28
4.2.1 Vaikutukset kuntien talouteen.....	28
4.2.2 Vaikutukset valtion talouteen.....	36
4.2.3 Vaikutukset yrityksiin	36
4.2.4 Vaikutukset kotitalouksien asemaan ja talouteen	37
4.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	40
4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset	41
4.4.1 Vaikutukset ihmisten terveyteen.....	41
4.4.2 Vaikutukset lapsiin, sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja seksuaalivähemmistöihin	41
4.4.3 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin.....	43
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	43
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	43

5.1.1 Eroja rauenneeseen esitykseen nähden	43
5.1.2 Muita seikkoja.....	46
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot.....	47
6 Lausuntopalaute	47
7 Säännöskohtaiset perustelut	47
8 Lakia alemman asteinen sääntely.....	86
9 Voimaantulo.....	87
10 Toimeenpano ja seuranta	87
11 Suhde muihin esityksiin.....	87
11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä.....	87
11.2 Esityksen suhde talousarvioesitykseen	87
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	87
12.1 Yleistä	87
12.2 Yhdenvertaisuus.....	87
12.3 Oikeus sosiaaliturvaan	88
12.4 Henkilötietojen suoja	90
12.5 Kunnallinen itsehallinto	90
12.6 Säädetaso.....	91
Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta.....	94

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Hallituksen esityksen valmistelun taustalla on pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma ”Osallistava ja osaava Suomi — sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta”. Hallitusohjelman mukaan laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (734/1992), jäljempänä *asiakasmaksulaki*, uudistetaan tavoitteena hoidon esteiden poistaminen ja terveyden tasa-arvon lisääminen muu muassa maksuttomuutta laajentamalla ja kohtuullistamalla maksuja. Asiakasmaksulain uudistukselle on osoitettu rahoitusta 45 miljoonaa euroa (ks. hallitusohjelman s. 143 ja 205).

Valmistelun taustalla vaikuttavat lisäksi ylimpien laillisuusvalvojen kannanotot, joiden mukaan muutoksenhakua koskeva sääntely on epäselvää voimassa olevassa asiakasmaksulaissa. Kananotoja selostetaan tarkemmin jäljempänä jaksossa 2.1.2.

1.2 Valmistelu

Hallituksen esitys on valmistelu virkatyönä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriössä syksyllä 2019 ja keväällä 2020.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö järjesti tammikuussa 2020 asiakasmaksulain uudistamista koskevan kuulemistilaisuuden. Tilaisuuteen kutsuttiin keskeisimmät sidosryhmät. Tilaisuudessa esiteltiin alustavia suunnitelmia asiakasmaksulain uudistamiseksi, minkä jälkeen sidosryhmät esittivät niihin kommenttinsa ja saivat tuoda esiin myös muita näkemyksiään asiakasmaksulainsäädännön uudistamistarpeista.

Hallituksen esityksen luonnoksesta järjestettiin lausuntokierros ####. Lausuntoa pyydettiin ####. Lausuntopalautetta kuvataan jäljempänä jaksossa 6.

Hallituksen esityksen tausta-aineisto on saatavilla osoitteessa [valtioneuvosto.fi/hankkeet/tunnuksella STM079:00/2019](https://valtioneuvosto.fi/hankkeet/tunnuksella/STM079:00/2019).

Hallituksen esityksen valmistelussa on osaltaan hyödynnetty hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksuista (HE 310/2018 vp, jäljempänä myös *rauennut esitys* tai *rauennut asiakasmaksulakiesitys*). Kyseessä on asiakasmaksulainsäädännön kokonaisuudistusta koskeva esitys, joka annettiin eduskunnalle joulukuussa 2018 mutta joka raukesi Suomen perustuslain (731/1999) 49 §:n nojalla. Rauennutta hallituksen esitystä koskevat asiakirjat ovat saatavilla osoitteessa [valtioneuvosto.fi/hankkeet/tunnuksella STM017:00/2018](https://valtioneuvosto.fi/hankkeet/tunnuksella/STM017:00/2018).

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Nykytila

2.1.1 Lainsäädäntö

Asiakasmaksulainsäädäntö

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista säädetään sekä asiakasmaksulaissa että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa asetuksessa (912/1992), jäljempänä *asiakasmaksuasetus*. Asiakasmaksujen perintä kuuluu kunnille. Kunnan tehtäviä voi lain ja sopimuksen nojalla hoitaa myös kuntayhtymä. Mitä jäljempänä todetaan kunnista, koskee siksi myös kuntayhtymiä.

Asiakasmaksulain 1 §:n mukaan kunnallisista sosiaali- ja terveystalvveluista voidaan periä maksu palvelun käyttäjältä, jollei lailla toisin säädetä. Maksu voidaan periä henkilön maksukyvyyn mukaan.

Asiakasmaksulain 2 §:n mukaan palvelusta perittävä maksu saa olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää palvelusta perittävän maksun enimmäismäärä ja maksu määräytyväksi maksukyvyyn mukaan.

Jos henkilö on varannut ennakolta vastaanottoajan palvelun saamiseksi ja hän on ilman hyväksyttävää syytä jäänyt saapumatta varattuna aikana vastaanotolle, häneltä voidaan asiakasmaksulain 3 §:n mukaan periä enintään asetuksella säädettävä maksu. Asiakasmaksuasetuksen 25 §:n 1 momentin mukaan käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä, asiakkaan varaamasta terveyskeskuksen lääkärin, suun ja hampaiden tutkimuksen ja hoidon, erikoissairaanhoidon avohoidon tai kalliin kuvantamistutkimuksen vastaanottoajasta voidaan periä 15 vuotta täyttäneeltä enintään 50,80 euroa. Maksua ei saa kuitenkaan periä silloin, kun varatun ajan peruuttamatta jättämiseen on hyväksyttävä syy.

Asiakasmaksulain 5 §:ssä säädetään maksuttomista terveystalvveluista sekä maksuttomuutta koskevista poikkeuksista. Pykälän 1 kohdan mukaan terveydenhuollon palveluista ovat lähtökohtaisesti maksuttomia terveydenhuoltolain (1326/2010) 13—17 §:n, 19 §:n 1 kohdan sekä 20, 24, 27 ja 29 §:n perusteella järjestetyt perusterveydenhuollon palvelut sekä hoitoon kuuluvat aineet ja pitkäaikaisen sairauden hoitoon tarkoitettut hoitotarvikkeet. Terveydenhuoltolain 13 § koskee terveysneuvontaa ja terveystarkastuksia, 14 § seulontoja, 15 § neuvopalveluja, 16 § kouluterveydenhuoltoa, 17 § opiskeluterveydenhuoltoa, 19 § merenkulkijoiden terveydenhuoltoa, 24 § sairaanhoitoa, 27 § mielenterveys-työtä ja 29 § lääkinällistä kuntoutusta. Terveydenhuoltolain 20 §, johon asiakasmaksulain säännöksessä myös viitataan, on sittemmin kumottu lailla 981/2012.

Asiakasmaksulain 5 §:n 1 kohdan a—e alakohdan mukaan perusterveydenhuollon palveluista maksun saa kuitenkin periä 18 vuotta täyttäneille annetuista avosairaanhoidon ja suun terveydenhuollon palveluista, laitoshoidosta ja laitushoitona annetusta kuntoutuksesta, yksilökohtaisesta fysioterapiasta, terveydenhuollon ammattihenkilön antamista todistuksista ja lausunnoista silloin, kun ne eivät liity potilaan hoitoon, ensihoitoon liittyvästä sairaankuljetuksesta sekä yksityislääkärin läheteellä tehtävistä laboratorio- ja kuvantamistutkimuksista. Muualla asiakasmaksulaissa ja asetuksessa säädetään tarkemmin terveydenhuollon palvelujen maksuista ja niiden euromääristä sekä maksujen perimisestä.

Asiakasmaksulain 5 §:n 4 kohdan mukaan terveydenhuollon palveluista maksuttomia ovat tartuntatautilaissa (1227/2016) tarkoitettut rokotukset, yleisvaarallisen tartuntataudin tutkimus, hoito ja hoitoon määrätyt lääkkeet sekä sairastuneen tai sairastuneeksi epäillyn eristäminen, HIV-infektion, tippurin ja sukupuoliteitse tarttuvan klamydiainfektion tutkimus ja hoito sekä valvottavaan tartuntatautiin sairastuneen hoitoon määrätyt lääkkeet.

Asiakasmaksulain 6 a §:ssä säädetään maksukatosta eli asiakasmaksuista palvelun käyttäjälle kalenterivuoden aikana aiheutuvien kustannusten enimmäismäärästä, jota tarkastetaan pykälän 5 momentin mukaan joka toinen vuosi kansaneläkeindeksin muutoksen mukaisesti. Maksukatto on pykälän 1 momentin mukaan 683 euroa vuosina 2020—2021, ja maksukatton ylittymisen jälkeen maksukattoon sisältyvät palvelut ovat asiakkaalle lähtökohtaisesti maksuttomia asianomaisen kalenterivuoden lop-

puun. Laitoshoidosta voidaan kuitenkin periä maksu palvelun käyttäjän ylläpidosta maksukaton ylitymisen jälkeenkin. Tämän ylläpitomaksun suuruus on asiakasmaksuasetuksen 26 a §:n 3 momentin mukaan 22,50 euroa hoitopäivältä.

Maksukattoa kerryttävät asiakasmaksulain 6 a §:n 2 momentin mukaan kalenterivuoden aikana perityt maksut terveyskeskuksessa avosairaanhoidon palvelusta, yksilökohtaisesta fysioterapiasta, poliklinikkakäynnistä, päiväkirurgisesta hoidosta, sarjahoidosta, yö- ja päivähoidosta, kuntoutushoidosta sekä lyhytaikaisesta sosiaali- ja terveydenhuollon laitoshoidosta. Alle 18-vuotiaan lapsen käyttämistä palveluista perityt maksut otetaan huomioon yhdessä hänen vanhempansa tai muun huoltajansa maksujen kanssa. Tällöin palvelut ovat 1 momentin mukaisesti maksuttomia kaikille henkilöille, joiden maksut otetaan yhdessä huomioon. Alle 18-vuotiaalta ei saa periä ylläpitomaksuakaan.

Asiakasmaksulain 6 §:n 3 momentin mukaan palvelun käyttäjän kotikunnan terveyskeskus voi kerätä maksukaton toteuttamiseksi tietoja suoritetuista asiakasmaksuista. Maksuja koskevien tietojen luovuttaminen muista terveydenhuollon toimintayksiköistä terveyskeskukselle edellyttää palvelun käyttäjän suostumusta. Pykälän 4 momentissa säädetään liikaa suoritettujen asiakasmaksujen palauttamisesta.

Asiakasmaksuasetuksen 26 a §:ssä säädetään lisäksi tarkemmin maksukaton kertymisestä. Pykälän 1 momentin mukaan maksukaton kertymistä laskettaessa ei oteta huomioon maksuja, jotka korvataan tietyistä vakuutuksista, joiden suorittamiseen on myönnetty toimeentulotukea palvelun käyttäjälle tai jotka on peritty muulta kuin Suomessa asuvalta.

Pitkäaikaisesta laitoshoidosta peritään asiakkaan tulojen mukaan määräytyvä maksu, josta säädetään asiakasmaksulain 7 b, 7 c, 10 b ja 10 c §:ssä. Asiakasmaksulain 7 b §:ssä säädetään siitä, milloin laitoshoido on pitkäaikaista. Maksua määrättäessä pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevaksi katsotaan pykälän 1 momentin mukaan ympärivuorokautisen laitoshoidon alkamisesta lukien henkilö, jonka laitoshoidon voidaan arvioida kestävän pitempään kuin kolme kuukautta, sekä muukin henkilö sen jälkeen, kun hänen ympärivuorokautinen laitoshoidonsa on jatkunut kolme kuukautta, jos hänen toimintakykynsä on katsottava heikentyneen siten, että häntä on hoidettava edelleen laitoksessa.

Asiakasmaksulain 7 c § koskee pitkäaikaisesta laitoshoidosta perittävän maksun perusteita. Pykälän 1 momentin mukaan pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevalta peritään maksukyvyyn mukaan määräytyvä maksu, joka voi olla enintään 85 prosenttia hoidossa olevan kuukausitulosta. Maksu voidaan kuitenkin määrätä enintään sen suuruiseksi, että hoitoa saavan henkilökohtaiseen käyttöön jää kuukausittain vähintään 110 euroa. Jos kuitenkin pitkäaikaisessa laitoshoidossa oleva on välittömästi ennen laitoshoidon alkamista elänyt yhteistaloudessa avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa ja hänen kuukausitulonsa ovat suuremmat kuin puolison kuukausitulot, maksu on pykälän 2 momentin mukaan enintään 42,5 prosenttia puolisojen yhteenlasketuista tuloista.

Asiakasmaksulain 7 c §:n 3 momentin mukaan pitkäaikaisen laitoshoidon maksua ei saa periä pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksessa tai sairaalassa taikka sen toimintayksikössä olevalta alle 18-vuotiaalta siltä osin kuin hoitopäiviä on kalenterivuodessa kertynyt yli seitsemän.

Asiakasmaksulain 7 c §:n 4 momentissa säädetään pitkäaikaisen laitoshoidon vähimmäiskäyttövaran euromäärän tarkistamisesta. Euromäärä tarkistetaan joka toinen vuosi työntekijän eläkelain (395/2006) 98 §:ssä tarkoitetun työeläkeindeksin muutoksen mukaisesti. Laskennan perusteena käytetään sitä työeläkeindeksin pistelukua, joka on vahvistettu tarkistusvuodelle työntekijän eläkelain 98 §:n soveltamista varten. Indeksien mukainen euromäärä pyöristetään lähimpään euroon. Indeksillä tarkistettu euromäärä tulee voimaan tarkistusvuotta seuraavan vuoden tammikuun 1 päivänä.

Asiakasmaksulain 10 b §:ssä säädetään pitkäaikaisen laitoshoidon maksun määräämisen perusteena olevista tuloista. Kuukausituloina otetaan pykälän 1 momentin mukaan huomioon pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevan, ja edellä mainituin edellytyksin myös tämän puolison, tulot ennakonpidätyksen ja ennakonkannon jälkeen sekä verosta vapaat tulot. Jos kuukausittaiset tulot vaihtelevat, kuukausitulona otetaan huomioon viimeksi kuluneen vuoden keskimääräinen kuukausitulo.

Asiakasmaksulain 10 b §:n 2 momentin mukaan palkkatulojen lisäksi otetaan huomioon eläkkeet ja niihin rinnastettavat jatkuvat etuudet, elinkorot ja kiinteistön luovutuksen yhteydessä määrääjäksi tai elinkaudeksi pidätetty rahana suoritettava etuus (*syytinki*) sekä muut jatkuvat henkilökohtaiset tulot samoin kuin pääomasta ja muusta omaisuudesta saatavat nettotulot kuten korko-, osinko- ja vuokratulot. Pykälän 3 momentin mukaan tuloina otetaan huomioon myös viimeksi toimitetussa verotuksessa vahvistetut maatalouden ja elinkeinotoiminnan pääoma- ja ansiotulo-osuudet sekä verovelvollisen osuus yhtymän tulosta. Mainittuja tuloja voidaan tarkistaa viimeksi toimitetun verotuksen osoittamasta tulosta niillä prosenttimäärillä, jotka verohallitus vuosittain antamassaan päätöksessä ennakon kannon perusteeksi pantavasta tulosta määrää.

Asiakasmaksulain 10 b §:n 3 momentin mukaan poiketen siitä, mitä edellä 10 b §:ssä säädetään, metsätulo otetaan huomioon 10 a §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. Asiakasmaksulain 10 a §:ssä on aikanaan säädetty metsätulon laskemisesta, mutta pykälä on kumottu lailla 1505/2016. Metsätulon huomioimisesta säädetään asiakasmaksuasetuksen 28 a §:ssä, jonka 1 momentin mukaan metsätulona otetaan huomioon varojen arvostamisesta verotuksessa annetun lain (1142/2005) 7 §:n 3 momentin mukaan vahvistettu metsän keskimääräinen vuotuinen tuotto hehtaarilta kerrottuna metsämaan pinta-alalla. Tästä määrästä vähennetään 10 prosenttia ja metsätalouden korot. Pykälän 2 momentin mukaan metsätuloa on alennettava palvelun käyttäjän vaatimuksesta, mikäli tilakohtaisen vuotuisen hakkuumahdollisuuden nettoraha-arvo on metsänhoitoyhdistyksen tai metsäkeskuksen antaman lausunnon perusteella vähintään 10 prosenttia alempi kuin metsätulo. Alennus on metsätulon ja hakkuumahdollisuuden nettoraha-arvon erotuksen suuruinen.

Asiakasmaksulain 10 b §:n 4 momentissa säädetään etuuksista, joita ei oteta tulona huomioon pitkäaikaisen laitoshoidon maksua määrättäessä. Momentin 1 kohdan mukaan tulona ei oteta huomioon lapsilisää, kansaneläkelain (568/2007) mukaista lapsikorotusta, asumistukea, tapaturmavakuutuksen perusteella suoritettavia sairaanhoito- ja tutkimuskuluja, sotilasavustusta, rintamalisää, opintorahaa, aikuiskoulutustukea, opintotuen asumislisää, toimeentulotukena maksettavaa toimintarahaa ja matkakorvausta, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain (566/2005) mukaista ylläpitokorvausta, julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain (916/2012) mukaista kulukorvausta, opintojen johdosta suoritettavia apurahoja ja muita vastaavia avustuksia, perhehoidon kustannusten korvauksia eikä lasten kotihoidon tukea. Momentin 2 kohdan mukaan tulona ei oteta huomioon elatusapua tai elatustukea, jota maksetaan pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevan tai 7 c §:n 2 momentissa tarkoitettun puolison alaikäiselle lapselle. Momentin 3 kohdan mukaan tulona ei oteta huomioon eläkkeisiin ja niihin verrattaviin tuloihin sisältyviä huollettavista aiheutuvia korotuksia.

Asiakasmaksulain 10 c §:ssä säädetään tuloista tehtävistä vähennyksistä pitkäaikaisen laitoshoidon maksua määrättäessä. Ennen kuin pitkäaikaisesta laitoshoidosta perittävä maksu määrätään, 10 b §:n 1 momentissa tarkoitettun henkilön kuukausituloista vähennetään hänen suoritettavakseen vahvistetut elatusavut, hänen tosiasiallisista perhesuhteistaan johtuvat muut vastaavat kustannukset sekä kiinteistön luovutuksen yhteydessä määrääjäksi tai elinkaudeksi pidätetty rahana maksettava etuus, joka on

hänen suoritettavanaan. Elatusapuvähennystä ei kuitenkaan tehdä, jos elatusavun saajana on aviopuoliso, jonka kanssa elatusavun suorittaja on elänyt yhteistaloudessa välittömästi ennen laitoshoidon alkamista.

Asiakasmaksuasetuksen 19 §:n mukaan sosiaalihuoltolain (710/1982) 25 §:ssä tarkoitetusta perhehoidosta, lukuun ottamatta lastensuojelulain (683/1983) perusteella järjestettyä perhehoitoa, voidaan periä asiakasmaksulain 7 c §:ssä säädetty maksu eli sama maksu kuin pitkäaikaisesta laitoshoidosta.

Jos kunta on järjestänyt henkilölle laitoshoidoa tai -huoltoa taikka perhehoitoa, kunta voi asiakasmaksulain 14 §:n mukaan periä ja nostaa hänelle tulevat eläkkeet, elinkorot, elatusavut, avustukset tai muut jatkuvat taikka kertakaikkiset tulot, korvaukset tai saamiset siltä ajalta, jonka laitoshoido tai perhehoito kestää. Kunta voi periä ja nostaa mainitut tulot, korvaukset ja saatavat sen estämättä, mitä muussa laissa säädetään sekä käyttää niitä hoidosta, ylläpidosta tai huollosta määrätyn maksun korvaamiseen ottaen kuitenkin huomioon, mitä sellaisten varojen käyttämisestä muualla lailla tai asetuk-sella säädetään.

Jos kunta perii henkilölle tulevat tulot, korvaukset tai saamiset sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas-maksuista annetun lain 14 §:n perusteella, hänelle on asiakasmaksuasetuksen 33 §:n mukaan jätettävä käyttövaroiksi vähintään 15 prosenttia nettotuloista, kuitenkin vähintään 110 euroa kuukaudessa.

Asiakasmaksulain 14 a §:ssä säädetään viranomaisen tiedonsaantioikeudesta liittyen asiakkaan talou-delliseen asemaan. Valtion ja kunnan viranomainen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, kansanelä-kelaitos, eläketurvakeskus, eläkesäätiö ja muu eläkelaitos, vakuutuslaitos, rahalaitos, työnantaja, työt-tömyyskassa sekä huoltotoimintaa tai terveyden- ja sairaudenhoitotoimintaa harjoittava yhteisö tai toimintayksikkö ovat pykälän 1 momentin mukaan velvollisia sosiaali- ja terveydenhuollon viran-omaisen pyynnöstä antamaan maksutta ja salassapitosäännösten estämättä kaikki hallussaan olevat asiakkaan taloudellista asemaa koskevat asiakasmaksun suuruuden määrittämistä varten tarpeelliset tiedot ja selvitykset, jos maksun määräävä kunta tai kuntayhtymä ei ole saanut asiakkaalta tai hänen lailliselta edustajaltaan riittäviä ja luotettavia tietoja maksun määrittämistä varten. Pykälän 2 momen-tin mukaan tämä tiedonsaantioikeus koskee tietyissä tilanteissa myös asiakkaan puolison taloudellista asemaa.

Asiakasmaksuasetuksen 3 §:ssä säädetään jatkuvasti ja säännöllisesti annetusta kotisairaanhoidosta ja kotipalvelusta perittävästä maksusta. Pykälän 1 momentin mukaan palvelusta voidaan periä palve-lun laadun ja määrän, palvelun käyttäjän maksukyvyn sekä perheen koon mukaan määräytyvä koh-tuullinen kuukausimaksu, joka saa pykälän 2 momentin mukaan olla enintään maksuprosentin osoit-tama määrä tulorajan ylittävistä kuukausituloista. Pykälän 2 momentissa säädetään maksuprosenteista ja tulorajoista, jotka riippuvat perheen henkilömäärästä.

Asiakasmaksuasetuksen 27 §:ssä säädetään maksukykyä määriteltäessä huomioon otettavista tuloista kotona annettavassa palvelussa. Pykälän 1 momentin mukaan kuukausituloina otetaan huomioon pal-velun käyttäjän sekä hänen kanssaan yhteistaloudessa avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa elävän henkilön veronalaiset ansio- ja pääomatulot sekä verosta vapaat tulot. Jos kuukausittaiset tulot vaihtelevat, kuukausituloina otetaan huomioon viimeksi kuluneen vuoden keskimääräinen kuukausi-tulo. Asiakasmaksuasetuksen 28 a §:ssä säädetään metsätulon laskemisesta. Metsätulona otetaan huo-mioon metsän keskimääräinen vuotuinen tuotto hehtaarilta kerrottuna metsämaan pinta-alalla. Tästä määrästä vähennetään 10 prosenttia ja metsätalouden korot. Tietyin edellytyksin metsätuloa alenne-taan palvelun käyttäjän vaatimuksesta.

Asiakasmaksuasetuksen 29 §:ssä säädetään tuloista, joita ei oteta huomioon kotona annettavissa palveluissa. Tuloina ei oteta huomioon lapsilisää, lapsen hoitotukea, kansaneläkelain (347/1956) mukaista lapsikorotusta, asumistukea, vammaistukea, tapaturmavakuutuksen perusteella suoritettavia sairaanhoito- ja tutkimuskuluja, sotilasavustusta, rintamalisää, opintorahaa, aikuisopintorahaa, opintotuen asumislisää, toimeentulotukena maksettavaa toimintarahaa ja matkakorvausta, kuntoutusrahalain (611/1991) mukaista ylläpitokorvausta, työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (763/1990) mukaista ylläpitokorvausta, opintojen johdosta suoritettavia apurahoja ja muita vastaavia avustuksia, perhehoidon kustannusten korvauksia eikä lasten kotihoidon tukea.

Asiakasmaksuasetuksen 30 §:ssä säädetään tuloista tehtävistä vähennyksistä kotona annettavan palvelun maksua määrätessä. Tulojen vähennyksenä otetaan huomioon suoritettavat elatusavut ja tosiasiallisista perhesuhteista johtuvat muut vastaavat kustannukset sekä kiinteistön luovutuksen yhteydessä määrääjäksi tai elinkaudeksi pidätetty rahana suoritettava etuus (syytinki).

Asiakasmaksuasetuksen 31 §:n mukaan maksukyvyyn mukaan määräytyvät maksut määrätään toistaiseksi. Maksu on kuitenkin tarkistettava silloin, kun palvelun käyttäjän tai perheen maksukyky on olennaisesti muuttunut, kun on ilmeistä, että maksua määrätessä huomioon otettavat perheen olosuhteet ovat muuttuneet, kun maksu osoittautuu virheelliseksi, tai kun kotona annettavasta palvelusta laadittua palvelu- ja hoitosuunnitelmaa muutetaan. Jos maksun määräämistä koskeva päätös on ilmeisesti perustunut asiakkaan tai hänen edustajansa antamiin virheellisiin tietoihin, maksu voidaan oikaista takautuvasti enintään vuoden ajalta.

Asiakasmaksuasetuksen 32 §:ssä säädetään maksun perimisestä poissaolon ajalta kotona annettavassa palvelussa, pitkäaikaisessa laitoshoidossa ja pitkäaikaisessa perhehoidossa. Pääsääntö on, että maksu peritään myös tilapäisen keskeytyksen ajalta. Jos palvelu kuitenkin keskeytyy yli viideksi päiväksi, kuukausimaksua ei peritä viisi päivää ylittävältä ajalta. Jos kotona annettava palvelu keskeytyy lyhyemmäksi ajaksi kunnasta johtuvasta syystä tai palvelun saajan ollessa kunnallisessa laitoshoidossa, kuukausimaksua ei peritä myöskään mainitun viiden päivän ajalta. Jos keskeytys jatkuu koko kuukauden, maksua ei peritä lainkaan.

Asiakasmaksulain 11 §:ssä säädetään maksujen perimättä jättämisestä ja alentamisesta. Sosiaalihuollon palveluista määrätty maksu ja terveydenhuollon palvelusta henkilön maksukyvyyn mukaan määrätty maksu on pykälän 1 momentin mukaan jätettävä perimättä tai sitä on alennettava siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista. Vastaavilla perusteilla kunta voi 2 momentin mukaan päättää jättää maksun perimättä tai alentaa myös muiden kuin mainittujen palveluiden maksuja. Maksujen perimättä jättäminen tai alentaminen on mahdollista myös silloin, kun siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen.

Asiakasmaksulain 13 §:n mukaan muulta kuin Suomessa asuvalta voidaan asetuksella säätää perittäväksi maksu ja korvaus tässä laissa säädetystä poikkeavin perustein, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu. Asiakasmaksuasetuksen 24 §:n mukaan muulta kuin Suomessa asuvalta voidaan periä enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen maksu, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu.

Asiakasmaksulain 15 §:n 1 momentin mukaan maksua koskevaan päätökseen saa vaatia oikaisua siten kuin hallintolaissa (434/2003) säädetään. Oikaisuvaatimus tehdään sille toimielimelle, joka vastaa asianomaisen palvelun järjestämisestä kunnassa. Pykälän 2 momentin mukaan oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäytölaissa (586/1996) säädetään. Pykälän 3 momentin mukaan hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea

muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Lupa on myönnettävä ainoastaan, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeitä saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi.

Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 21 §:n mukaisia asumispalveluja järjestetään henkilöille, jotka erityisestä syystä tarvitsevat apua tai tukea asumisessa tai asumisensa järjestämisessä. Asumispalvelut jaetaan sosiaalihuoltolain 21 §:n mukaisesti tilapäiseen asumiseen, tuettuun asumiseen, palveluasumiseen ja tehostettuun palveluasumiseen.

Tilapäistä asumista järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat lyhytaikaista, kiireellistä apua. Tuettua asumista järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat tukea itsenäiseen asumiseen tai itsenäiseen asumiseen siirtymisessä. Tuetulla asumisella tarkoitetaan asumisen tukemista sosiaaliohjauksella ja muilla sosiaalipalveluilla. Palveluasumista järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat soveltuvan asunnon sekä hoitoa ja huolenpitoa. Tehostettua palveluasumista järjestetään henkilöille, joilla hoidon ja huolenpidon tarve on ympärivuorokautista. Asumispalveluja voidaan järjestää lyhytaikaisesti tai pitkäaikaisesti.

Sosiaalihuoltolain 56 §:n mukaan sosiaalihuoltolain mukaisista sosiaalipalveluista peritään maksut asiakasmaksulain mukaisesti. Asumispalveluista perittävistä maksuista ei kuitenkaan ole nimenomaista sääntelyä voimassa olevassa asiakasmaksulainsäädännössä. Myös näiden maksujen suuruutta rajoittaa silti asiakasmaksulain 2 §:n säännös, jonka mukaan palvelusta perittävä maksu ei saa ylittää palvelun tuottamisesta aiheutuvia kustannuksia.

2.1.2 Käytäntö

Hoitajavastaanotot ja niistä perittävät maksut

Hoitajavastaanottojen määrä on lisääntynyt terveyskeskuksissa. Lisäksi terveyskeskuksissa on hoitajia lukumääräisesti enemmän suhteessa lääkäreihin kuin ennen. Hoitajavastaanotot voivat nopeuttaa hoitoon pääsyä, parantaa palvelujen saatavuutta ja edistää kustannusvaikuttavaa työnjakoa ammattihenkilöiden välillä. Monien pitkäaikaissairauksien hoito tapahtuukin pääsääntöisesti hoitajavastaanotoilla. Hoitajavastaanotot ovat usein myös ensimmäinen kontakti palvelujärjestelmään ja hoidon tarpeen arviointiin.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen, jäljempänä THL, ”Perusterveydenhuollon avosairaanhoidon vastaanoton asiakkaiden käyntisyys vuonna 2018” -tilastoraportin (Tilastoraportti 19/2019, THL) mukaan lääkäreiden perusterveydenhuollon avosairaanhoidon vastaanottokäyntejä oli yhteensä 5,1 miljoonaa vuonna 2018. Sairaanhoidajan ja terveydenhoitajan vastaavia vastaanottokäyntejä oli puolestaan yhteensä 5,0 miljoonaa samana vuonna. Yleisimmät syyt käydä hoitajavastaanotolla olivat terveystarkastukset ja rokotukset sekä akuuttien ylähengitystieinfektioiden, erilaisten haavojen ja diabeteksen hoito. Käyntejä oli keskimäärin 2,7 asiakasta kohden.

”Hoitoonpääsy perusterveydenhuollossa lokakuussa 2018” -tilastoraportin (Tilastoraportti 42/2018, THL) perusteella hoitajan vastaanotolle pääsee nopeammin kuin lääkärille. Noin 45 prosenttia kiireettömistä lääkärin avosairaanhoidon vastaanottokäynneistä toteutui viikon kuluessa hoidon tarpeen arviosta. Sairaanhoidajan ja terveydenhoitajan kiireettömistä vastaanottokäynneistä puolestaan lähes 70 prosenttia toteutui kolmen vuorokauden kuluessa.

Asiakasmaksulain 5 §:n 1 kohdan a alakohdan nojalla 18 vuotta täyttäneiltä voidaan periä maksu hoitajavastaanotoista perusterveydenhuollon avosairaanhoidossa. Maksun periminen on ollut mahdollista vuodesta 2010, jolloin asiakasmaksulain 5 §:n 1 kohtaa muutettiin lailla 434/2010 osana terveydenhuollon ammattihenkilöiden työnjaon ja tehtäväkuvien uudistamista. Tätä ennen perusterveydenhuollon avosairaanhoidossa sai periä maksun ainoastaan lääkäripalvelujen käytöstä.

Asiakasmaksulaissa tai -asetuksessa ei ole nimenomaista sääntelyä hoitajavastaanotoista perittävistä asiakasmaksuista. Maksujen määrää rajoittaa kuitenkin edellä selostettu asiakasmaksulain 2 §, jonka mukaan palvelusta perittävä maksu saa olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Perusterveydenhuollon hoitajavastaanotoista perittiin vuonna 2017 asiakasmaksuja yhteensä arviolta 14,7 miljoonaa euroa.

THL:n tutkimushankkeen loppuraportin ”Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen kohdentuminen, vaikutukset ja oikeudenmukaisuus” (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 30/2018), jäljempänä *TEAS-hankkeen loppuraportti*, mukaan noin 40 prosenttia kunnista ilmoitti perivänsä hoitajamaksua. Pääosin maksuja on peritty hoitajien itsenäisistä sairaanhoidollisista vastaanotoista. Maksua ei ole peritty ennaltaehkäisevistä käynneistä.

Hoitajavastaanotoista perittyjen maksujen suuruudessa ilmeni paljon vaihtelua kuntien välillä, mihin saattaa vaikuttaa se, että hoitajien vastaanottotyön laajuus vaihtelee eri kunnissa. Yleisimmät käyntimaksut olivat 11,50 ja 10,00 euroa. Edellinen oli käytössä 47 prosentissa ja jälkimmäinen 22 prosentissa niistä kunnista, jotka olivat ilmoittaneet perivänsä maksua hoitajavastaanotoista maksusta.

Sarjassa annettavan hoidon maksu, josta säädetään asiakasmaksuasetuksen 11 §:ssä, sekä yksilökohtaisesta fysioterapiasta perittävä maksu, josta säädetään asiakasmaksuasetuksen 7 §:n 3 momentissa, olivat tutkimuksen tekoaikana enintään 11,50 euroa käynniltä. Useat kunnat siis perivät sairaanhoidotajalla käynnistä saman käyntimaksun kuin sarjahoidosta tai yksilökohtaisesta fysioterapiasta. Joissain kunnissa hoitajavastaanotto saattaa kuitenkin maksaa asiakkaalle yli 20 euroa käynniltä.

TEAS-hankkeen loppuraportin mukaan 60 prosenttia kunnista ei puolestaan ollut ilmoittanut verkkosivuillaan hoitajavastaanotolle maksua, ja on todennäköistä, että näissä kunnissa hoitajavastaanotolla käyminen on maksutonta. Lisäksi jotkin kunnat ovat ilmoittaneet, että maksua ei peritä esimerkiksi rintamaveteraaneilta, pitkäaikaistyöttömiltä, opiskelijoilta tai niiltä, jotka saavat vain kansaneläkkeen perusosaa. Vain kuusi kuntaa oli erikseen ilmoittanut maksuttomuudesta (ks. TEAS-hankkeen loppuraportti, s. 31—32).

[”Terveyskeskusten asiakasmaksut joulukuussa 2018 — Aineisto lääkäri- ja hoitajavastaanottojen asiakasmaksuista 2013—2018”](#) -artikkelissa (Tutkimuksesta tiiviisti 22/2019, THL) selvitettiin hoitajavastaanotoista perittäviä maksuja väestöpohjan mukaan. Artikkelin mukaan ainakin puolet väestöstä asui kunnissa, jotka ovat ottaneet käyttöön hoitajavastaanottoja koskevan asiakasmaksun. Otoksen väestöstä 34 prosenttia asui alueella, jossa maksutapana oli kolmen kerran kertamaksu. Muita maksutapoja olivat esimerkiksi kymmenen tai viiden kerran kertamaksu, vuosimaksu tai käyntikerrosten määrästä riippumaton kertamaksu taikka näiden yhdistelmä.

Artikkelin mukaan puolet otoksen asukkaista asui kunnissa, joissa ei ollut määritelty maksua hoitajavastaanotosta. Tämä ei silti välttämättä tarkoita, että näissä kunnissa ei peritty maksua hoitajavastaanotoista, sillä on mahdollista, että tiedonkeruussa ei havaittu kaikkia kuntia, jotka perivät maksun. Toisaalta voi myös olla, että joissain kunnissa lääkärin vastaanottokäynneistä on peritty terveyskeskusmaksu, joka on peritty myös hoitajavastaanotoista. Artikkelin mukaan näyttää silti todennäköiseltä, että suuri osa väestöstä ei joutunut maksamaan hoitajavastaanotoista.

Kertamaksua perineissä kunnissa kertamaksut vaihtelivat artikkelin mukaan välillä 8,50—20,60 euroa ja vuosimaksua perineissä kunnissa vuosimaksut välillä 22,10—41,20 euroa. Väestöosuudella mitattuna yleisin tapa oli kuitenkin olla perimättä maksua. Toiseksi yleisin oli 11,40 euron kertamaksu (22 prosenttia otoksen väestöstä), joka vastaa terveyskeskuksessa annetusta yksilökohtaisesta fysioterapiasta tai sarjassa annettavasta hoidosta perittävää enimmäismaksua. Selkeä enemmistö kunnista oli asettanut hoitajavastaanotoista perittävän maksun sen selvästi lääkärivastaanotoista perittävää asiakasmaksua pienemmäksi. Otoksen väestöstä 44 prosenttia asui kunnissa, joissa kertamaksu vaihteli välillä 8,50—12,10 euroa.

Artikkelin mukaan maksujen periminen hoitajavastaanotoista on yleistynyt erityisesti vuoden 2015 jälkeen. Yleistymisen taustalla havaittiin ainakin kolme tekijää, jotka kävivät ilmi asiakasmaksuista päättäneiden kuntien toimielinten pöytäkirjoista. Ensinnäkin kunnissa oli huomattu asiakasmaksulainsäädännön mahdollistavan asiakasmaksun perimisen myös sairaanhoidollisista hoitajavastaanotoista. Samaan aikaan kuntien vaikean taloudellisen tilanteen vuoksi kaivattiin yleisesti lisätuloja. Lisäksi käytännöt terveyskeskuksissa ovat kehittyneet, ja osa niistä potilaista, jotka ohjattiin aiemmin lääkärille, päätyy nyt hoitajavastaanotolle.

Alaikäisiltä perittävät maksut ja kouluterveydenhuollosta perittävät maksut

Asiakasmaksun perimisen kannalta palvelun käyttäjän iällä on merkitystä, sillä maksujen periminen terveyspalveluista alaikäiseltä on pääosin kiellettyä tai rajoitettua. Perusterveydenhuollossa avosairaanhoidon ja suun terveydenhuollon palvelut ovat alle 18-vuotiaalle pääsääntöisesti maksuttomia.

Sen sijaan erikoissairaanhoidossa alaikäiseltä voidaan pääsääntöisesti periä maksuja. Alle 18-vuotiaalta saa periä maksuja päivä- ja yöhoidosta, kuntoutushoidosta, päiväkirurgisesta toimenpiteestä, yksilökohtaisesta fysioterapiasta ja poliklinikkakäynnistä lukuun ottamatta käyntiä yhteispäivystyksessä. Päiväkirurgisesta toimenpiteestä, yksilökohtaisesta fysioterapiasta ja poliklinikkakäynnistä voidaan alaikäiseltä periä sama maksu kuin 18 vuotta täyttäneeltä. Kuitenkaan käynnistä yhteispäivystyksessä alaikäiseltä ei saa periä maksua. Todennäköisesti alaikäisiltä ei myöskään ole koskaan usein peritty maksua yksilökohtaisesta fysioterapiasta.

Lisäksi alaikäiseltä voidaan periä maksu laitoshoidosta. Maksun perimistä on kuitenkin rajoitettu hoitopäivien mukaan. Laitoshoidossa, päivä- ja yöhoidossa ja kuntoutushoidossa terveyskeskuksessa tai sairaalassa tai sen toimintayksikössä alle 18-vuotiaalta saa periä maksun korkeintaan seitsemältä hoitopäivältä kalenterivuodessa. Sama rajaus koskee sekä lyhytaikaista että pitkäaikaista laitoshoidoa. Lisäksi maksun saa periä terveydenhuollon ammattihenkilön antamista todistuksista ja lausunnoista silloin kun ne eivät liity potilaan hoitoon, yksityislääkärin läheteellä tehtävistä laboratorio- ja kuvantamistutkimuksista sekä sairaankuljetuksesta.

Alaikäisillä oli 970 000 poliklinikkakäyntiä vuonna 2017. Käynneistä 300 000 eli 31 prosenttia liittyi psykiatriin syihin, eikä niistä peritty siksi maksua. Somaattisiin syihin liittyvistä käynneistä perittiin maksuja yhteensä 23,7 miljoonaa euroa.

Kouluterveydenhuolto on asiakasmaksulain 5 §:n 1 kohdan nojalla lähtökohtaisesti maksutonta, mutta kouluterveydenhuollossakin maksun saa periä 1 kohdan a—e alakohdassa tarkoitetuista palveluista. Käytännössä maksu voidaan periä 18 vuotta täyttäneelle oppilaalle annetusta avosairaanhoidosta tai suun terveydenhoidosta sekä ajokorttitodistuksesta.

Kouluterveydenhuoltoa annetaan perusopetusta antavien oppilaitosten oppilaille, jotka ovat valtaosin alle 18-vuotiaita. Perusopetuksessa on kuitenkin joitakin 18 vuotta täyttäneitä henkilöitä, jotka ovat syystä tai toisesta aiemmin keskeyttäneet peruskoulun suorittamisen. Peruskoulua käy myös täysi-ikäisiä maahanmuuttajia.

Tartuntatauteihin liittyvät maksut

Voimassa olevan asiakasmaksulain 5 §:n 4 momentin mukaan HIV-infektion, tippurin ja sukupuoliteitse tarttuvan klamydiainfektion tutkimus ja hoito sekä valvottavaan tartuntatautiin sairastuneen hoitoon määrätyt lääkkeet ovat maksuttomia. Mainitut sukupuoliteitse tarttuvat taudit kuuluvat valvottaviin tartuntatauteihin, joten niiden hoitoon määrätyt lääkkeet ovat maksuttomia. Sen sijaan niiden ehkäisyyn määrättyjä lääkkeitä ei ole säädetty maksuttomiksi.

Tällä hetkellä mainituista sukupuoliteitse tarttuvista taudeista vain HIV-infektion ehkäisyyn on olemassa lääkitys. Maailman terveysjärjestö ja Euroopan tautien ehkäisy- ja torjuntakeskus suosittelevat HIV-altistukseen liittyvää lääkehoitoa sekä altistustilanteen jälkeen (niin sanottu PEP-hoito, post exposure prophylaxis) että perustellusta syystä ennen altistustilannetta (niin sanottu PrEP-hoito, pre exposure prophylaxis). PEP-hoitoa on käytetty 1990-luvun alusta lähtien vähentämään työhön liittyvän HIV-tartunnan riskiä (erityisesti neulanpistotapaturmat) ja sittemmin myös työn ulkopuolella tapahtuneisiin HIV-altistuksiin. PEP-hoidosta on tullut vakiintunut käytäntö maailmanlaajuisesti. Suomessa työterveyshuolto on vastuussa työhön liittyvästä PEP-hoidosta.

PrEP-hoidon tehoa on tutkittu lukuisissa kontrolloiduissa tutkimuksissa. Hoidon teho riippuu käyttäjän sitoutumisesta lääkehoitoon. Euroopassa on tehty kaksi PrEP-tutkimusta, joissa molemmissa suojaeho oli 86 prosenttia. Molemmissa tutkimuksissa yksittäiset tartunnat PrEP-lääkeryhmissä tulivat henkilöille, jotka eivät olleet tartunnan aikaan käyttäneet lääkitystä. PrEP-lääkitystä säännöllisesti käyttävän henkilön riski saada HIV-tartunta on vähentynyt jopa 99 prosenttia.

PrEP-lääkitystä määrätään enintään kolmen kuukauden määrä kerrallaan. Sen aikana edellytetään säännöllistä seurantaa: ennen hoidon aloitusta ja sen jälkeen kolmen kuukauden välein tehdään HIV- ja muiden sukupuolitautilien testaus ja lääkityksen edellyttämä turvaseuranta.

Vuonna 2018 PrEP-lääkitystä oli saatavilla Suomessa vain yksityisessä terveydenhuollossa, ja käyttäjiä oli arvioilta noin 20—30 henkilöä. Koska Suomessa oli markkinoilla vain kallista alkuperäisvalmistetta, PrEP-lääkityksen käyttäjät hankkivat lääkkeensä eurooppalaisella lääkemääräyksellä ulkomailta. Lisäksi Suomessa oli vähäinen määrä henkilöitä, jotka ostivat lääkkeet laittomasti netin kautta Euroopan ulkopuolelta. Osalla näistä henkilöistä ei ollut tietävästi minkäänlaista hoidon seurantaa.

Huhtikuussa 2019 alkuperäistä valmistetta huomattavasti edullisemmat rinnakkaislääkkeet saivat Suomessa myyntiluvan. Lisäksi THL julkaisi kansallisen suosituksen (Uutta hivin ehkäisyssä — Hiv-altistusta edeltävä lääkehoito, prep. Ohjaus 3/2019, THL) PrEP-lääkityksen käytöstä, ja julkisessa terveydenhuollossa aloitettiin PrEP-lääkitykset vähitellen kesällä 2019. Suosituksen mukaan PrEP-lääkitystä tulee harkita kaikille korkeassa HIV-riskissä oleville tartuntatavasta riippumatta. Tämän hetkinen arvio on, että PrEP-lääkitystä käyttää sekä julkisen että yksityisen terveydenhuollon puolella yhteensä 70—100 henkilöä. Koska PrEP-lääkitys on paikkakunnasta riippuen vasta alkanut tai alkamassa, käyttäjämäärä tulee vielä merkittävästi kasvamaan.

Asiakasmaksuasetuksen 24 §:n mukaan muulta kuin Suomessa asuvalta voidaan periä enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen maksu, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu. Henkilöltä, jolla ei ole Suomessa kotikuntaa tai jota ei rinnasteta henkilöön, jolla on Suomessa kotikunta, saa voimassa olevan lainsäädännön mukaan periä maksuja muun muassa rokotuksista sekä tartunnan leviämisen ehkäisemiseksi annettavasta terveydenhuoltolain 50 §:ssä tarkoitettusta kiireellisestä yleisvaarallisen tartuntataudin hoidosta. Maksuja saa periä myös raskaana olevan HIV-positiivisen henkilön tutkimuksesta, hoidosta ja hoitoon määrätystä lääkkeistä.

Suomessa tartuntatautilanne on kansainvälisesti tarkasteltuna hyvä. Ihmisten lisääntyvä liikkuvuus kuitenkin nopeuttaa tarttuvien tautien leviämistä. Suomessa vailla kotikuntaa olevien henkilöiden lukumäärästä ei ole tarkkaa tietoa, koska tähän ryhmään kuuluvien henkilöiden tietoja ei ole esimerkiksi väestötietojärjestelmässä tai muussa rekisterissä. Kaupungistuminen, mobiliteetti ja maahanmuutto (URMI) -hankkeen ”[Paperittomat Suomessa vuoden 2018 alussa](#)” -julkaisun mukaan Suomessa oleskeli vuoden 2018 alussa noin 2000—4000 paperitonta henkilöä. Useimmat muut arviot ovat liikkuneet 1500—3000 henkilön välillä, yleisemmin lähempänä 3000. Paperittomien henkilöiden määrä on jonkin verran noussut viime vuosina, kun Suomeen tulleet, mutta kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet henkilöt eivät ole poistuneet Suomesta.

Viime vuosien kokemuksen mukaan Suomeen on saapunut vuosittain nollassa kolmeen tartuttavaa tuberkuloosia sairastavaa henkilöä, joilla ei ole kotikuntaa Suomessa. Heidän hoidostaan on aiheutunut yhteensä enintään 50 000 euron kustannus. Suomessa vailla kotikuntaa olevia, puutteellisesti rokotettuja lapsia on aiemmin saapunut maahamme vuosittain arviolta 50. Heidän tai muiden riskialueilta saapuvien maahantulijoiden rokotussuojan täydentäminen tartuntatautien leviämisen estämiseksi on aiheuttanut kustannuksia kunnille lähinnä rokottamisen järjestämisen kautta, sillä kansallisen rokotusohjelman rokotteet kuuluvat valtion kustannettaviksi jo voimassa olevien säännösten mukaisesti.

Pitkäaikaishoidon ja -palvelun asiakasmäärät ja maksut

Pitkäaikaishoidon ja pitkäaikaispalvelujen käyttöä, pitkäaikaista perhehoitoa lukuun ottamatta, on selvitetty esimerkiksi ”[Kotihoito ja sosiaalihuollon laitos- ja asumispalvelut 2018](#)” -tilastoraportissa (Tilastoraportti 41/2019, THL). Tilastoraportin mukaan kotihoitoa sekä laitos- ja asumispalveluja sai vuoden 2018 lopussa yhteensä noin 20 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä. Ympäri vuorokautisessa hoidossa oli vuoden lopussa puolestaan 9 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä.

Tilastokeskuksen Kuntataloustilaston mukaan koko kuntasektorin sosiaali- ja terveydenhuollon maksutulot olivat vuonna 2017 noin 1,5 miljardia euroa. Kuntataloustilaston mukaan ikääntyneiden ympärivuorokautisen hoivan asumispalvelujen maksutulot olivat vuonna 2017 yhteensä noin 341 miljoonaa euroa. Muut ikääntyneiden palvelut, jotka sisältävät perhehoidon sekä sosiaalihuoltolain mukaisen tavallisen palvelu- ja tukiasumisen maksut, maksukertymä oli noin 39 miljoonaa euroa. Ikääntyneiden laitoshoidon maksutulot olivat noin 102 miljoonaa euroa ja perusterveydenhuollon vuodeosastohoidon 113 miljoonaa euroa. Kotihoidon maksutulot olivat tilaston mukaan noin 184 miljoonaa euroa vuonna 2017. Kuntataloustilaston maksutuottotietoa ei saa eriteltyinä lyhytaikaisen ja pitkäaikaisen palvelun maksuihin, mistä johtuen näiden tarkkaa osuutta maksutuotosta on vaikea arvioida.

Kotona annettavan palvelun maksut voivat vaihdella nykyisin merkittävästi kuntien välillä, sillä kunnat ovat soveltaneet maksuihin omia maksuluokkia. Maksuluokissa maksuprosentit ovat määrättyneet yleensä tiettyjen kunnan päättämien tuntuiluokkien mukaisesti. Esimerkiksi jos palvelun määrä

on 0—5 tuntia kuukaudessa, yksi kunta on voinut tehdä päätöksen periä maksua palvelusta esimerkiksi 7 prosenttia ja toinen kunta esimerkiksi 15 prosenttia asiakkaan tulorajan ylittävistä bruttotuloista. Asetuksella on säädetty ainoastaan enimmäismaksuprosentti, joka yksinasuvalle on voimassa olevan sääntelyn mukaan 35 prosenttia tulorajan ylittävistä tuloista. Myös kotona asumiseen liittyvistä tukipalveluista perittävät maksut vaihtelevat kuntien välillä.

Osa kunnista soveltaa lapsiperheiden kotipalveluun omia muusta säännöllisestä kotihoidosta poikkeavia maksuperusteitaan. Maksu on tällöin yleensä pienempi kuin ikäihmisten säännöllisen kotihoidon maksuperusteita sovellettaessa. Lisäksi kunnat kohtuullistavat maksuperusteidensa mukaan määrättyneitä maksuja harkinnanvaraisesti, jos asiakkaan toimeentulon katsotaan vaarantuvan. Kohtuullistamisen laajuudesta ei ole kattavaa tietoa.

Palveluasumisesta ja tuetusta asumisesta peritään maksuja asumispalvelun järjestäjän eli kunnan tai kuntayhtymän toimivaltaisen toimielimen päätöksen mukaisesti. Pitkäaikaisessa asumispalvelussa olevalta asiakkaalta peritään usein tulosidonnainen ja lyhytaikaisessa olevalta tasasuuruinen maksu.

Palveluasumisen maksuista ei ole nimenomaista sääntelyä voimassa olevassa asiakasmaksulaissa tai -asetuksessa. Palveluasumisen maksut ovat tästä johtuen vaihdelleet suuresti kuntien välillä ja osittain myös kuntien sisällä. Osa kunnista on soveltanut palveluasumisen maksuihin voimassa olevien jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun bruttotuloihin perustuvien maksujen kaltaisia maksuja, osassa kuntia on sovellettu pitkälti pitkäaikaisen laitoshoidon nettotuloihin perustuvia maksuja. Tämän lisäksi kuntien välillä on ollut eroja monissa yksityiskohdissa, joilla voi kuitenkin olla huomattavaakin merkitystä lopullisen maksun määräytymisessä.

Palveluasumisesta perittävät maksut ovat nykyisin voineet vaihdella myös sen mukaan, onko kyseessä niin sanottu tavallinen palveluasuminen vai ympärivuorokautinen, tehostettu palveluasuminen. Myös asiakkaan mahdollisen vähimmäiskäyttövaran suuruus on nykyisin vaihdellut asumispalveluissa, sillä siitä ei ole nimenomaisesti säädetty laissa. Kunnalla tai kuntayhtymällä ei ole ollut lakisääteistä velvollisuutta jättää vähimmäiskäyttövaraa palveluasumisessa. Niissä kunnissa, joissa vähimmäiskäyttövara on ollut käytössä, vähimmäiskäyttövaran suuruus on vaihdellut paljon.

Kuntien nykyiset pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen maksuperusteet vaihtelevat merkittävästi. Osa kunnista perii varsinaisen hoitomaksun bruttotulojen perusteella noudattaen kotihoidon nykyistä enimmäismaksuprosenttia ja tulorajaa, jonka ylittävään tuloon osaan maksuprosenttia sovelletaan. Tämän lisäksi nämä kunnat perivät erikseen maksun aterioista sekä usein myös muita tukipalvelumaksuja (esimerkiksi siivous-, hygieni- tai vaatehuoltomaksu).

Vaihtoehtoisesti pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa voidaan tulosidonnaisen maksun lisäksi periä vakiomääräistä perusmaksua. Joissain kunnissa tulorajan ylittäviin tuloihin sovellettava maksuprosentti voi taas olla hieman kotihoidon enimmäismaksuprosenttia korkeampi. Eräissä tapauksissa maksun suuruus taas riippuu asiakkaan tarvitseman hoivan määrästä. Kotihoidon maksuperusteita soveltavat kunnat perivät yleensä erillisen ateriamaksun. Lisäksi asiakkaat maksavat vuokran, johon he voivat saada eläkkeensaajan asumistukea.

Toisen ryhmän muodostavat kunnat, jotka perivät maksun laitoshoidon maksun mukaisesti asiakkaan nettotuloista. Maksu on tällöin yleensä 85 prosenttia nettotuloista laitoshoidon tapaan. Toisin kuin laitoshoidossa, asiakkaat kuitenkin maksavat yleensä hoitomaksun lisäksi vuokraa palveluasunnosta. Vuokra otetaan tällöin huomioon asiakasmaksussa, joko vähentämällä se maksun perusteina olevista tuloista tai itse asiakasmaksusta. Mahdollinen asumistuki otetaan huomioon vähennystä pienentävänä tekijänä.

Useimmat kunnat alentavat asiakasmaksua, mikäli asiakkaan käyttöön nettotuloista maksujen ja tiettyjen erikseen määriteltyjen menojen vähentämisen jälkeen jäävä rahamäärä alittaa kunnan mahdollisesti erikseen määrittämän vähimmäismäärän. Yleensä tämä vähimmäismäärä on korkeampi kuin laitoshoidon vähimmäiskäyttövara, koska asiakas joutuu itse kustantamaan menoeriä, jotka laitoshoidossa sisältyvät asiakasmaksuun. Tällaisia ovat esimerkiksi terveydenhuollon avopalvelujen asiakasmaksut, reseptilääkkeiden omavastuuosuudet sekä muista lääkkeistä ja terveydenhoidossa käytettävistä tuotteista aiheutuvat kustannukset. Vaihtoehtoisesti nämä voidaan ottaa huomioon vähennyserinä käytettävissä olevaa rahamäärää laskettaessa, jolloin vähimmäiskäyttövaran määrä voi olla vastaavasti pienempi.

Vähimmäiskäyttövaran arviointi voi olla osa normaalia asiakasmaksun määrittämistä. Yleisempää näyttäisi kuitenkin olevan se, että käyttövaran tarkastelu ja asiakasmaksun mahdollinen alentaminen tehdään vain asiakkaan erillisestä hakemuksesta. Tulojen lisäksi käyttövaran tarkastelussa ja maksun alentamisessa voidaan ottaa huomioon myös asiakkaan varallisuus. Tällöin asiakkaan edellytetään käyttävän varallisuuttaan ennen kuin maksua voidaan alentaa (vrt. toimeentulotuki). Yleensä huomioon otetaan niin sanottu likvidi rahoitusvarallisuus, ei kiinteää omaisuutta.

Käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä palvelusta perittävä maksu

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarjoamisesta aiheutuu kustannuksia riippumatta siitä, käyttääkö asiakas varaamaansa palvelua vai ei. Lääkärilehdessä julkaistun ”Tyhjäkäynti maksaa” -artikkelin (Lääkärilehti 23/2013) mukaan vuonna 2012 Helsingin terveystieteiden keskuksissa jäi käyttämättä ja peruuttamatta noin 11 000 lääkäri vastaanottoa, mikä vastasi noin 2 prosenttia ajanvarauksista. Päihdetyöntekijöiden sekä terveyden- ja sairaanhoitajien vastaanotoilta poisjääntejä oli enemmän.

Osassa kuntia ja kuntayhtymiä on aiemmin selvitetty käyttämättä ja peruuttamatta jätettyjä käyntejä, joiden osuudeksi voidaan arvioida vähintään noin 2 prosenttia perusterveydenhuollon käynneistä. Tarkasteltujen kuntien ja kuntayhtymien arviot eri palvelujen peruuttamattomista käynneistä liikkuvat 1,9 prosentin ja 6 prosentin välillä. Hajontaa voidaan arvioida olevan jonkin verran kuntien ja eri palvelujen välillä.

Asiakasmaksujen alentaminen ja perimättä jättäminen

Asiakasmaksulain 11 §:n 1 momentissa kunnalle ja kuntayhtymälle säädetty huojentamisvelvollisuus, eli velvollisuus tietyissä tilanteissa alentaa asiakasmaksua tai jättää se perimättä, koskee sosiaalihuollon maksuja sekä terveydenhuollon tulosidonnaisia maksuja. Käytännössä maksuja on huojennettu kunnissa vain vähän. Terveydenhuollon tasasuuruiset maksut jäävät huojentamisvelvollisuuden ulkopuolelle, mikä on aiheuttanut toimeentulotuen tarvetta ja näkynyt maksujen suurena määränä ulosotossa. Terveydenhuollon tasasuuruista maksuista selkeästi eniten vaikeuksia asiakkaille aiheuttavat lyhytaikaisen laitoshoidon maksut, joita käytännössä peritään sairaaloiden vuodeosastohoidosta.

Kansaneläkelaitoksen mukaan sairaalamaksuja, terveystieteiden keskuksen käyntimaksuja ja muita terveydenhuollon tasamaksuja maksettiin kesäkuun 2017 toimeentulotuesta suoraan laskuttajille noin 15 000 kappaletta. Sen lisäksi terveydenhoitomenoja maksetaan suoraan toimeentulotuen saajille itselleen sekä maksusitoumuksina esimerkiksi lääkkeisiin.

Ulosottoasioita tuli vuonna 2018 vireille yhteensä 3,4 miljoonaa. Näistä lähes 390 000 koostui sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista. Mukana oli esimerkiksi noin 69 000 terveystieteiden keskuksen maksua.

Muutoksenhaku

Ylimmät laillisuusvalvojat ovat kiinnittäneet huomiota muutoksenhakua koskevaan sääntelyyn voimassa olevassa asiakasmaksulaissa. Asiakasmaksulain 15 §:n 1 momentin mukaan maksua koskevaan päätökseen saa vaatia oikaisua siten kuin hallintolaissa säädetään. Apulaisoikeuskansleri ja eduskunnan apulaisoikeusasiamies ovat päätöksissään OKV/2105/1/2013, OKV/1806/1/2015 ja OKV/1807/1/2015 sekä EOAK/4900/2/14 kuitenkin edellyttäneet, että myös tasasuuruisiin maksuihin, joista ei tehdä erillistä päätöstä vaan lähetetään asiakkaalle ainoastaan lasku, on liitettävä kirjallinen oikaisuvaatimusohje.

Apulaisoikeuskansleri on päätöksissään OKV/1806/1/2015 ja OKV/1807/1/2015 lisäksi todennut, että oikaisuvaatimusohjeet olisi tullut antaa hallintolain 46 §:n mukaisesti samanaikaisesti kantelussa tarkoitettun päätöksen kanssa. Oikaisuvaatimuksen määräaika oli apulaisoikeuskanslerin mukaan alkanut siitä, kun laskua koskeva oikaisuvaatimusohje oli annettu asiakkaalle todisteellisesti tiedoksi. Apulaisoikeuskansleri on päätöksessään OKV/1044/2018 katsonut, että kaikkien sosiaali- ja terveydenhuollon maksujen tulee olla muutoksenhakukelpoisia riippumatta siitä, ovatko ne tasasuuruisia vai tulosisidonnaisia ja että muutoksenhakuoikeuden ja sen käyttämiseksi tarpeellisen menettelyn tulee tarpeeksi selkeästi ilmetä laskusta, joka asiakkaalle osoitetaan.

Nykytilan selkiyttämiseksi sosiaali- ja terveysministeriö antoi alkuvuodesta 2019 kuntainfon ”[Asiakasmaksua koskevaan laskuun on liitettävä oikaisuvaatimusohjeet](#)” (sosiaali- ja terveysministeriön kuntainfo 1/2019), jossa ohjeistettiin kuntia liittämään kirjallinen oikaisuvaatimusohje asiakasmaksua koskevaan laskuun.

2.2 Nykytilan arviointi

2.2.1 Eräistä terveyspalveluista perittävät asiakasmaksut

Hoitajavastaanotoista perittävät maksut

Edellä selostetusti monissa niistä kunnista, jotka perivät maksua hoitajavastaanotoista, maksu vastaa sarjahoidosta ja yksilökohtaisesta fysioterapiasta maksua, joka on voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen mukaan 11,40 euroa käyntikerralta. Kyseinen maksu on verrattain pieni, mutta se saattaa silti estää etenkin pienituloisia asiakkaita hakeutumaan hoitoon riittävän ajoissa. Toisaalta hoitajavastaanotoista saatava asiakasmaksutuotto jää pieneksi suhteessa maksun perimisestä aiheutuviin hallinnollisiin kuluihin.

Vaihtelu maksuissa voi myös aiheuttaa alueellisia eroja hoidon saatavuudessa. Kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että varsinkin perusterveydenhuollossa maksun suuruus vaikuttaa hoitoon hakeutumiseen (Kiil & Houlberg 2014). Suomessa asiakasmaksujen roolista hoitoon hakeutumisessa on saatu tietoa lähinnä kyselytutkimuksista. Noin viidennes terveyspalvelujen käyttäjistä arvioi, että korkeat asiakasmaksut ovat haitanneet hoidon saamista (Pentala-Nikulainen ym. 2018). Toisaalta EU-SILC-kyselytutkimuksessa asiakasmaksut eivät osoittautuneet terveyspalvelujen saatavuuden esteeksi Suomessa, vaan pikemminkin pitkät jonot (Eurostat 2018).

Alaikäisiltä perittävät maksut ja kouluterveydenhuollosta perittävät maksut

Terveyspalvelut ovat jo voimassa olevan sääntelyn nojalla alaikäisille varsin pitkälti maksuttomia. Silti esimerkiksi poliklinikkakäynneistä perittävät maksut voivat rasittaa taloudellisesti etenkin pienituloisia perheitä, joissa lapsi tarvitsee runsaasti sairaanhoidon palveluja tai joissa on useita sairastavia lapsia. Tätä maksurasitusta tosin lieventää se, että maksukaton täyttymistä laskettaessa alle 18-vuotiaan käyttämistä palveluista perityt maksut otetaan huomioon yhdessä hänen vanhempansa tai muun huoltajansa maksujen kanssa.

Peruskoulua suorittavat täysi-ikäiset oppilaat ovat edellä kuvatusti monesti haavoittuvassa elämäntilanteessa, eikä heidän taloudellinen tilanteensa ole yleensä hyvä. Siksi maksujen periminen esimerkiksi kouluterveydenhuollossa annetusta suun terveydenhuollosta voi rasittaa heitä kohtuuttomasti. Maksujen periminen ei myöskään edistä peruskoulun oppilaiden välistä yhdenvertaisuutta.

Mielenterveystyöstä perittävät maksut

Voimassa olevan asiakasmaksulain 5 §:n 1 kohdan mukaan terveydenhuoltolain 27 §:n perusteella järjestetyt mielenterveystyöhön liittyvät perusterveydenhuollon palvelut ovat maksuttomia. Kuitenkin asiakkaalta saa periä mainitun pykälän 1 kohdan a—e alakohdassa säädettyt maksut. Lisäksi 5 §:n 2 kohdan mukaan maksutonta on psykiatrisen avohoidon toimintayksikössä annettu hoito siihen liittyvää osittaista ylläpitoa lukuun ottamatta. Psykiatrisen avohoidon toimintayksikköä ei ole määritelty lainsäädännössä tai asiakasmaksulain esitöissä, mutta käytännössä sillä viitataan erikoissairaanhoidossa annettuihin mielenterveyspalveluihin.

Kun asiakasmaksulaki säädettiin vuonna 1992, lain 5 §:n 1 kohdassa säädettiin maksuttomiksi kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 1 momentin 1—6 ja 9 kohdassa sekä 14 a §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettut palvelut ja hoitoon kuuluvat aineet lukuun ottamatta laboratoriopalveluja, röntgenpalveluja, laitoshoidon annettua kuntoutusta, yksilökohtaista fysioterapiaa, sairaankuljetusta, ylläpitoa, lääkärin ja hammaslääkärin antamia todistuksia ja lausuntoja, jotka eivät liity potilaan hoitoon, sekä 19 vuotta täyttäneelle annettua hampaiden tutkimusta ja hoitoa. Tuolloin voimassa olleen kansanterveyslain 14 §:n 1 momentin 2 a kohdan mukaan kunnan tuli järjestää sellaiset kunnan asukkaiden tarvitsemat mielenterveyspalvelut, jotka on tarkoituksenmukaista antaa terveyskeskuksessa. Asiakasmaksulaissa ei tuolloin ollut säännöstä, joka olisi mahdollistanut maksun perimisen perusterveydenhuollon avosairaanhoidon annetuista mielenterveyspalveluista voimassa olevan asiakasmaksulain 5 §:n 1 kohdan a alakohdan tapaan.

Jo ennen kuin asiakasmaksulaki ehti tulla voimaan, lain 5 §:n 1 kohtaa muutettiin lailla 1646/1992 siten, että säännös mahdollisti maksun perimisen avosairaanhoidon lääkäripalveluista. Muutoksen taustalla oli valtioneuvoston tekemä periaatepäätös, jolla pyrittiin parantamaan julkista taloutta ja jonka mukaan vuoden 1993 aikana käyttöön otettaisiin terveyskeskusmaksu. Säännöksen esitöistä (HE 291/1992 vp ja StVM 46/1992 vp) ei kuitenkaan ilmene, että tarkoituksena olisi ainakaan nimenomaisesti ollut ulottaa mahdollisuus maksun perimiseen koskemaan myös mielenterveyspalveluja. Mahdollisuus maksun perimiseen perusterveydenhuollossa ei myöskään ole looginen siihen nähden, että erikoissairaanhoidossa psykiatrisen avohoidon on asiakasmaksulain 5 §:n 2 kohdan nojalla maksutonta.

Voimassa olevan lainsäädännön tulkinta ja käytännön soveltaminen voivat tältä osin vaihdella kunnittain. Käytännössä mielenterveyshoitoa myös järjestetään eri tavoin eri kunnissa. Onkin epäselvää, mitä palveluja asiakkaat nykyisin saavat maksutta ja mistä heiltä peritään maksuja.

Terveydenhuollon ammattihenkilön antamista todistuksista ja lausunnoista perittävät maksut

Asiakasmaksulain 5 §:n 1 kohdan d alakohdan mukaan perusterveydenhuollossa saa periä maksuja terveydenhuollon ammattihenkilön antamista todistuksista ja lausunnoista silloin kun ne eivät liity potilaan hoitoon. Perusterveydenhuollossa lääkärintodistuksen ja -lausunnon maksuttomuuden tai maksullisuuden kannalta on siis ratkaisevaa, liittyykö todistus tai lausunto potilaan hoitoon vai ei. Maksun enimmäismäärästä säädetään asiakasmaksuasetuksen 23 §:ssä.

Se, liittyykö todistus tai lausunto potilaan hoitoon, on joissakin tilanteissa tulkinnanvaraista. Erityisesti tulkinnat siitä, liittyykö lääkehoidon erityiskorvattavuuden hakemiseksi tarvittava lääkärintodistus tai -lausunto potilaan hoitoon, ovat vaihdelleet eri kunnissa ja kuntayhtymissä. Tästä syystä sosiaali- ja terveysministeriö antoi vuonna 2016 kuntainfon ”[B-lausunto lääkehoidon erityiskorvattavuuden hakemiseksi on hoitoon liittyvä ja siten maksuton perusterveydenhuollossa](#)” (sosiaali- ja terveysministeriön kuntainfo 4/2016), jossa ohjeistettiin, että terveyskeskuksissa laadittava lääkehoidon erityiskorvattavuuden hakemiseksi välttämätön lääkärintodistus tai lääkärinlausunto on asiakasmaksulaisissa ja -asetuksessa tarkoitetulla tavalla hoitoon liittyvä eikä siitä saa periä maksua.

Tartuntatauteihin liittyvät maksut

Voimassa olevan asiakasmaksulain 5 §:n 4 kohta on epätäsmällinen ja liian yleisluonteinen siltä osin kuin sen mukaan tartuntatautilaissa tarkoitetut rokotukset ovat maksuttomia. Tarkoituksena ei ole ollut, eikä säännöstä ole myöskään käytännössä tulkittu niin, että kaikki tartuntatautilaissa tarkoitetut rokotukset olisivat maksuttomia kaikille asiakkaille. Tulkintana on ollut, että rokotus on maksuton ainoastaan niille henkilöille, jotka kuuluvat kyseisen rokotuksen kohderyhmään tartuntatautilain tai sen nojalla annettujen säännösten mukaan.

Voimassa olevan asiakasmaksulain 5 §:n 4 kohdassa ei säädetä maksuttomaksi yleisvaaralliselle tartuntataudille altistuneeksi todetun tai perustellusti epäillyn karanteenia, josta säädetään tartuntatautilain 60 §:ssä. Käytännössä karanteenista ei tiettävästi ole kuitenkaan peritty maksuja.

Voimassa olevan asiakasmaksulain 5 §:n 4 kohdassa säädetään maksuttomaksi HIV-infektion, tippurin ja sukupuoliteitse tarttuvan klamydiainfektion tutkimus ja hoito sekä valvottavaan tartuntatautiin sairastuneen hoitoon määrätyt lääkkeet. Säännöksessä mainitut sukupuoliteitse tarttuvat taudit ovat tartuntataudeista annetun valtioneuvoston asetuksen (146/2017), jäljempänä *tartuntatautiasetus*, 2 §:n nojalla valvottavia. Näin ollen asiakasmaksulain 5 §:n 4 kohdassa tarkoitettujen sukupuoliteitse tarttuvien tautien hoitoon määrätyt lääkkeet ovat maksuttomia.

Valvottaviin tartuntatauteihin kuuluvat tartuntatautiasetuksen 2 §:n 19 kohdan nojalla sankkerit, jotka ovat tippuriin verrattavia harvinaisia sukupuolitauteja. Koska sankkerit ovat valvottavia tartuntatauteja, niiden hoitoon määrätyt lääkkeet ovat maksuttomia jo voimassa olevan asiakasmaksulain 5 §:n 4 kohdan nojalla. Toisin kuin HIV-infektion, tippurin ja sukupuoliteitse tarttuvan klamydiainfektion tutkimusta ja hoitoa, sankkerien tutkimusta ja hoitoa ei kuitenkaan ole asiakasmaksulaisissa säädetty maksuttomaksi. Tämä ei ole perusteltua, sillä osa sankkereista saattaa aiheuttaa hoitamattomana esimerkiksi kroonisen, kudoksia tuhoavan tulehduksen.

Edellä selostetusti asiakasmaksulain 5 §:n 4 momentti mahdollistaa maksun perimisen niin sanotusta PrEP-hoidosta eli HIV-tartunnan ehkäisyyn tarkoitettusta lääkityksestä. PrEP-hoidon kustannustehokkuuslaskelmissa verrataan PrEP-hoidon kustannuksia hoidolla ehkäistävien HIV-tartuntojen kustannuksiin. PrEP-hoidon kesto on yleensä viisi vuotta, kun taas HIV-infektion saaneen henkilön hoito on elinikäistä.

Yhden HIV-infektion kustannuksen yhteiskunnalle arvioidaan olevan 480 000 euroa, kun taas yhden henkilön PrEP-lääkekustannukset Suomessa ovat päivittäisessä käytössä noin 900 euroa vuodessa. HIV-tartunnan ehkäisy on siten huomattavasti edullisempaa kuin HIV-tartunnan saaneen henkilön hoitaminen. PrEP-hoidon hinta voi kuitenkin muodostua käyttöä ja käyttäjien määrää rajoittavaksi tekijäksi ainakin osalla henkilöistä, jotka hyötyisivät lääkityksestä.

Edellä todetusti henkilöltä, jolla ei ole Suomessa kotikuntaa tai jota ei rinnasteta henkilöön, jolla on Suomessa kotikunta, saa voimassa olevan lainsäädännön mukaan periä maksuja muun muassa rokotuksista sekä tartunnan leviämisen ehkäisemiseksi annettavasta terveydenhuoltolain 50 §:ssä tarkoitettusta kiireellisestä yleisvaarallisen tartuntataudin hoidosta. Maksuja saa periä myös raskaana olevan HIV-positiivisen henkilön tutkimuksesta, hoidosta ja hoitoon määrätystä lääkkeistä.

Palvelujen maksullisuudesta saattaa seurata, että esimerkiksi tuberkuloosia sairastavat tai raskaana olevat HIV-positiiviset henkilöt, joilla ei ole kotikuntaa Suomessa, jättävät hakeutumatta tutkimuksiin ja hoitoon. Sen lisäksi, että tämä on haitallista henkilölle itselleen, tauti saattaa tarttua muihin ja aiheuttaa pahimmillaan laajan, kalliin ja väestön terveyttä uhkaavan epidemian. Lääkeherkän tartuttavan tuberkuloosin hoito, lääkitys mukaan lukien, kestää puoli vuotta ja maksaa keskimäärin 16 000 euroa. Jos tuberkuloosi on pitkään hoitamatta tai alkuperäinen hoito jää kesken ja seurauksena on lääkkeille vastustuskykyinen tautimuoto, kaksi vuotta kestävä hoidon hinta on noin kymmenkertainen suhteutettuna edelliseen.

2.2.2 Pitkäaikaishoidosta ja -palvelusta perittävät maksut

Edellä selostetusti pitkäaikaisesti annettusta hoidosta tai palvelusta peritään yleensä asiakkaan maksukyvyyn mukaan määräytyvä eli tulosisonnainen maksu. Asiakasmaksulaissa ja -asetuksessa säädetään pitkäaikaisen laitoshoidon, pitkäaikaisen perhehoidon sekä jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun maksuista. Pitkäaikaisen laitoshoidon maksua koskeva sääntely on pääsääntöisesti selkeää ja toimivaa, eikä siihen liity varsinaisia muutostarpeita lukuun ottamatta maksun määräämisen perusteena olevien tulojen tarkistamista.

Sen sijaan kotona annettavien palvelujen ja palveluasumisen asiakasmaksujen perintään liittyy runsaasti oikeusturvaongelmia. Kotona annettavien palvelujen asiakasmaksuja koskevat perusongelmat liittyvät palvelujen maksulainsäädännön vaikeaselkoisuuteen ja tulkinnanvaraisuuteen. Nykyiset jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun asiakasmaksut vaihtelevat huomattavasti kunnittain. Asiakasmaksuasetuksessa säädetään ainoastaan tulorajoista ja tulosisonnaisten maksujen ylärajoista, jotka määräytyvät perheen koon mukaan. Useimmiten maksut perustuvat tulojen lisäksi joko asiakkaan luo tehtyjen käyntien määrään tai palveluun käytettyyn aikaan, mutta tämä riippuu kunnasta.

Van Aerschotin (2014) mukaan lähes 40 prosenttia niistä vanhuksista, joilla oli tyydyttämättömiä avun tarpeita, nosti yhdeksi kotihoidon palveluiden saannin esteeksi korkeat asiakasmaksut. Epäkohdana on pidetty myös sitä, että kotipalvelua pilkkotaan erillisiksi tukipalveluiksi, joista tulee lisämaksuja kotona annettavan palvelun maksun lisäksi. Myös kotipalvelun tukipalvelujen hinnat vaihtelevat kunnittain ja määräytyvät hyvin erilaisin perustein.

Palveluasumisen tai muiden asumispalvelujen asiakasmaksuista ei puolestaan säädetä ollenkaan asiakasmaksulainsäädännössä, joten kyseisten palvelujen maksut ja määräytymisperusteet vaihtelevat kunnittain paljon. Asumispalvelujen voidaan ymmärtää sisältävän hyvin erilaisia palvelukokonaisuuksia. Vanhusten kotipalvelu ja palveluasuminen voivat sisältää käytännössä saman sisältöistä palvelua, josta kuitenkin peritään maksut eri perustein. Myös palveluasumisen tukipalvelujen maksut

vaihtelevat eri kunnissa, ja joissakin tilanteissa maksujen kokonaisuus voi muodostua asiakkaan kannalta kohtuuttomaksi.

Koska kunnilla on mahdollisuus päättää mainittujen palvelujen maksuista varsin vapaasti, maassa on lukuisia erilaisia maksujärjestelmiä. Maksuperusteiden vaihtelu palvelumuodon mukaan on järjestelmän ymmärrettävyyden ja läpinäkyvyyden kannalta ongelmallista. Lisäksi palvelujen kokonaiskustannusten selvittäminen on usein vaikeaa, mikä rajoittaa eri hoitomuotojen kustannusten keskinäistä vertailtavuutta. Sääntelemättömyydestä on ollut seurauksena vanhus- ja vammaisasiakkaiden eriarvoisuutta, kun valtakunnan tasolla pitkälti saman sisältöisestä palvelusta peritään erilaisia maksuja. Korkeat maksut ovat lisäksi voineet estää palvelujen käyttöä tai ohjata epätarkoituksenmukaisten palvelujen käyttöön.

Toisaalta suuria eroja on myös siinä, mitä asiakkaan maksama palvelu sisältää, sillä samoin nimetyllä palvelulla voi olla eri kunnissa hyvinkin erilainen sisältö. Asumispalveluiden asiakasmaksuja koskeva termistö on nykyisin kirjavaa. Termistön ja maksettavien palvelun sisältöjen olisi oltava yhdenmukaiset. Tällä hetkellä esimerkiksi kustannusten vertailu on vaikeaa, ja yksittäisissä palveluissa ja yksittäisen palvelun käyttäjän kohdalla asiakasmaksun osuus palvelun tuotantokustannuksista voi vaihdella nolasta sataan prosenttiin.

Palveluasumisen maksu saatetaan kunnissa määritellä kattavana pakettihintana myös tilanteissa, joissa asiakas käyttää vain osaa tarjottavista palveluista. Lähtökohtaisesti palveluista perittävä maksu tulisi kuitenkin määrätä todellisen palvelun käytön mukaan ja asiakkaalla tulisi olla mahdollisuus itse valita käyttääkö hän palvelua vai ei. Osassa kuntia asumispalveluiden maksukäytäntö vastaa laitoshoidon maksukäytäntöä, vaikka palvelun sisältö ei vastaa sitä. Tällöin asiakas voi joutua taloudellisesti ahtaalle, koska hän joutuu vähäisellä käyttövaralla kustantamaan henkilökohtaiset hankintansa, kuten vaatehankinnat, ja terveydenhuoltomenonsa. Asiakkaalle voi käytännössä jäädä asumismenojen ja asiakasmaksujen maksamisen jälkeen asumispalveluissa vähemmän käyttövaroja kuin mitä hänelle jäisi pitkäaikaisessa laitoshoidossa. Näin ollen erot omassa kodissaan jatkuvia ja säännöllisiä kotipalveluja käyttävien ja vastaavia palveluja palveluasunnossa käyttävien henkilöiden asiakasmaksujen välillä voivat muodostua perusteettomasti suhteettoman suuriksi.

Pitkäaikaishoidon tulokäsitteitä ei ole tarkistettu tai päivitetty suhteessa tuloverolakiin. Pitkäaikaisen laitoshoidon osalta nykytilan ongelmat liittyvät pitkälti tulkintoihin siitä, mitkä sosiaaliset etuudet otetaan huomioon tuloina asiakasmaksun suuruutta ja perusteita määriteltäessä. Sama koskee kotona annettavasta palvelusta perittävää maksua. Kummankin palvelun osalta maksun määräämisen perusteena olevien tulojen luetteloita olisi syytä tarkistaa ja päivittää, sillä nykyisellään ne ovat osin epä johdonmukaisia ja vanhentuneita.

Kotona annettavissa palveluissa sovelletaan nykyisin maksujen määrittämisessä tulojen osalta bruttoperiaatetta, laitoshoidossa puolestaan nettoperiaatetta. Maksupohjien yhtenäistämistä on selvitetty useissa aiemmissa asiakasmaksulainsäädännön muutoksia valmistelleissa työryhmissä, mutta sellaista ratkaisua, jolla ei lähtökohtaisesti olisi oletettavia suuria vaikutuksia maksukertymään tai asiakkaan asemaan, ei ole löydetty. Tulokäsitteen muuttamisen vaikutusten arvioiminen on ollut haasteellista tietopohjan puutteellisuuden vuoksi. Muutos voisi käytettävissä olevien aineistojen perusteella aiheuttaa ennalta arvaamattomia, suuria muutoksia asiakkaiden asemaan.

Kotona annettavissa palveluissa yksin asuvat henkilöt maksavat nykyisin samasta palvelusta suhteellisesti enemmän kuin yhteisessä taloudessa asuvat puoliset. Perheen henkilömäärän mukaan porrastettu tuloraja on perusteltu siksi, että elinkustannukset kasvavat perheen koon kasvaessa. Puolisoiden

elinkustannukset ovat kuitenkin henkeä kohden suhteellisesti pienemmät kuin yksin asuvan elinkustannukset.

Erityisen haasteen pitkäaikaishoidossa muodostaa avohuoltoon luettavien asumispalvelujen ja laitoshoidon välinen rajanveto. Avohoidon ja laitoshoidon määrittelyn perusteista annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen (1806/2009) mukaan samassa toimintayksikössä voi olla samaan aikaan sekä laitos- että avohoidossa olevia asiakkaita. Keskeisin avohoidon ja laitoshoidon rajanvedon arviointiperuste on sijoituspaikasta riippumatta arvio asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarpeesta.

Asiakasmaksun olisi määrädyttävä palvelun tosiasiallisen sisällön perusteella. Erilaisiin palvelukoteihin ja vastaaviin sijoitetut asiakkaat voivat joutua maksujen suhteen eriarvoiseen asemaan sen perusteella, katsotaanko henkilön saavan asumispalvelua vai laitoshoidoa. Jos kunta sääntelyn puuttuessa ylihinnoittelee asumispalvelut, asiakkaan voi olla taloudellisempaa pyrkiä laitoshoidon kuin asumispalveluun, vaikka viimeksi mainittu on avohoidon maksuperusteiden erillaisuutta on kuitenkin puoltanut se, että laitoshoidon sisältää hoidon lisäksi täyden ylläpidon, josta asiakas vastaa avohoidossa itse. Avohoidossa myös asiakkaan itsemääräämisoikeus ja mahdollisuus valintojen tekemiseen on laitoshoidon laajempaa.

2.2.3 Maksukatto

Terveydenhuollon tasasuuruiset asiakasmaksut kuuluvat jo nykyisin varsin laajasti maksukaton alaan. Poikkeuksen muodostavat suun terveydenhuollosta perittävät asiakasmaksut, joiden jättämiselle maksukaton ulkopuolelle ei kuitenkaan ole esimerkiksi suun terveydenhuollon erityislaatuisuuteen liittyviä perusteita.

Voimassa olevan asiakasmaksulainsäädännön mukaan suun terveydenhuolto jää maksukaton ulkopuolelle lukuun ottamatta erikoissairaanhoidossa annettua suuhun ja leukoihin kohdistuvaa erikoissairaanhoitoa. Erikoissairaanhoidossa tehdyistä toimenpiteistä perityt sairaalan vastaanottokäynnin maksut tai päiväkirurgiamaksut kerryttävät maksukattoon myös silloin, kun kyse on suuhun ja leukoihin kohdistuvista toimenpiteistä. Jos kuitenkin erikoissairaanhoidon toimenpiteistä peritään maksu asiakasmaksuasetuksen 9 a §:n nojalla terveyskeskuksessa, maksuja ei nykyisin lasketa maksukattoon.

Edellä sanottu on johtanut siihen, että asiakkaat ovat eriarvoisessa asemassa riippuen siitä, hoideaanko heitä perusterveydenhuollossa vai erikoissairaanhoidossa. Ero ei todennäköisesti ole tarkoituksellinen, vaan se lienee jäänyt huomaamatta asiakasmaksuasetuksen 9 a §:ää säädettäessä.

Suun terveydenhuollon maksut voivat nousta korkeiksi käyntiä ja hoitajaksoa kohden etenkin silloin, kun asiakkaalle joudutaan tekemään useita toimenpiteitä. Yleensä samoilla henkilöillä, joilla on paljon muiden sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen tarvetta, on myös paljon suun terveydenhuollon palvelutarvetta. On näyttöä siitä, että heikommassa taloudellisessa asemassa olevat ihmiset eivät pysty käyttämään suun terveydenhuollon palveluja tarvitsemassaan määrin. Tällä on vaikutusta myös yleisemminkin heidän terveyteensä, sillä viime vuosina on saatu runsaasti tutkittua tietoa siitä, että suun terveydellä on vahva yhteys muun muassa sydän- ja verisuonisairauksiin, diabetekseen ja nivelreumaan.

THL:n tekemässä FinSote 2017—2018 -terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimuksessa 19 prosenttia väestöstä vastasi, että ei ollut saanut riittävästi hammaslääkäripalveluja. Heistä 41 prosenttia katsoi asiakasmaksujen haitanneen palvelun saantia. Niistäkin, jotka vastasivat saaneensa riittävästi palveluja, 17 prosenttia oli kokenut haittaa asiakasmaksuista.

THL toteutti marraskuussa 2018 [kansallisen palautekyselyn](#) muun muassa suun terveydenhuollosta. Tulosten mukaan asiakkaat kokivat eniten puutteita hintatietojen saamisesta ja arvion saamisesta siitä, mitä hoitokokonaisuus tulee maksamaan. Monelle julkinenkin hammashoito on iso kulu ja saattaa jopa estää hoitoon hakeutumista. Asiakkaat toivovat saavansa ajoissa tietoa kustannuksista, jotta lasku ei tule yllätyksenä.

Kotona annettavilla palveluilla on käytännössä jo pitkään korvattu terveyskeskuksessa tai sairaalassa annettavia palveluja, ja tilapäisen kotisairaanhoidon ja tilapäisen kotisairaalahoidon antaminen asiakkaan kotona on vähentänyt asiakkaiden tarvetta käydä saamassa hoitoa terveyskeskuksessa tai sairaalassa ja olla siellä pidempiä jaksoja hoidettavana. Tämä puolestaan on säästänyt terveydenhuollon kustannuksia ja parantanut asiakkaan mahdollisuuksia elää omassa kodissaan. Lisäksi kotisairaalahoito mahdollistaa akuuttia erikoissairaanhoidoa vaativien potilaiden hoitamisen heidän kotonaan, mikä on tärkeä osa terveydenhuollon kotiin vietäviä palveluja ja edistää terveydenhuoltolain 10 §:ssä säädettyä tavoitetta järjestää terveydenhuoltopalvelut lähellä asukkaita.

Toisin kuin terveyskeskuskäynneistä ja poliklinikkakäynneistä perityt asiakasmaksut, tilapäisestä kotisairaanhoidosta ja tilapäisestä kotisairaalahoidosta perittävät maksut eivät kuitenkaan nykyisin kerrytä maksukattoa. Asiakkaat ovat siten eriarvoisessa asemassa palvelun antamispaikan perusteella. Lisäksi kotona annettavan hoidon kustannukset voivat nousta jo lyhyessä asiakkaalle ajassa liian korkeiksi etenkin, jos hän tarvitsee yhtäaikaaisesti muita sosiaali- ja terveysterveystoimintoja.

Yksilökohtaisesta fysioterapiasta perittävien asiakasmaksujen on nimenomaisesti säädetty kerryttävän maksukattoa. Sen sijaan muiden terapioiden, kuten puheterapian tai jalkahoidon, kohdalla on jossain määrin tulkinnanvaraista, kerryttävätkö niistä perittävät asiakasmaksut maksukattoa vai eivät. Terapiat ovat osa avosairaanhoidon palvelusta perityt asiakasmaksut kerryttävät maksukattoa. Lisäksi joissakin kunnissa myös muista terapioiden kuin yksilökohtaisesta fysioterapiasta perittyjä asiakasmaksuja on jo nykyisin mukaan maksukattoon. Voidaan joka tapauksessa pitää epäjohdonmukaisena, että asiakasmaksulain 6 a §:ssä mainitaan eri terapioiden vain yksilökohtainen fysioterapia.

Digitalisaation ja teknologian kehittymisen ansiosta sosiaali- ja terveysterveystoimintoja voidaan antaa uusilla tavoilla, ja erilaisten etäpalvelujen käyttö on lisääntymässä merkittävästi. Voimassa olevan asiakasmaksulain 6 a §:n 2 momentin sanamuoto on kuitenkin tulkinnanvarainen sen suhteen, kerryttävätkö terveyskeskuksen tai poliklinikan antamasta hoidosta perityt asiakasmaksut maksukattoa silloin, jos hoito on annettu etäyhteyksien välityksellä. Asiakasmaksulain 6 a §:n 2 momentin mukaan maksukattoa nimittäin kerryttävät ”terveyskeskuksessa” avosairaanhoidon palvelusta ja ”poliklinikkakäynneistä” perityt asiakasmaksut. Ei ole perusteltua, että uusista palvelumuodoista perittävät maksut eivät kerryttäisi maksukattoa, vaikka vastaavasta käyntiasioinnista perittävä maksu lasketaan mukaan maksukattoon.

Voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen 26 a §:n mukaan toimeentulotuella maksettuja maksuja ei oteta huomioon maksukaton kertymistä laskettaessa. Tämä on ongelmallista siksi, että henkilö voi olla toistuvasti toimeentulotuen tarpeessa, jos maksu, johon hän on saanut toimeentulotukea, ei kerrytä maksukattoa.

Jos toimeentulotuki on maksettu asiakkaan tilille ja hän on maksanut laskun itse, on käytännössä lisäksi vaikeaa selvittää, onko maksua maksettu toimeentulotuella. Joissakin tapauksissa toimeentulotuen maksaja on puolestaan maksanut laskun suoraan laskuttajalle, jolloin maksun suorittanut taho on tullut laskuttajan tietoon. Näistä käytännössä vallinneista eroavuuksista johtuen asiakasmaksuase-

tuksen 26 a §:n säännöstä on sovellettu vaihtelevasti ja asiakkaat ovat voineet joutua epäyhdenvertaiseen asemaan riippuen siitä, selvittääkö laskuttava taho maksusuorituksen alkuperän tai saako se asian muuten selville, esimerkiksi asiakkaan itsensä kertomana.

Voimassa olevan asiakasmaksulain 6 a §:n 3 momentin sääntely maksukattoa koskevien tietojen keräämisestä ja luovuttamisesta ei täytä luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus) annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679, jäljempänä *tietosuojasetus*, vaatimuksia.

2.2.4 Asiakasmaksujen alentaminen ja perimättä jättäminen

Asiakasmaksulain 11 §:n 1 momenttia on säännöksen velvoittavuudesta huolimatta sovellettu vähäisessä määrin. Käytössä ei ole tarkkaa tietoa siitä, miten kunnat ovat käyttäneet velvollisuuttaan alentaa maksuja. Kuitenkin muun muassa toimeentulotuesta maksettujen asiakasmaksujen sekä ulosottoon päätyneiden maksujen perusteella voidaan arvioida, ettei velvoitetta ole nykyisin noudatettu riittävästi. Myös terveydenhuollon tasasuuruksia maksuja koskeva 11 §:n 2 momentti, jonka soveltaminen riippuu kunnan tai kuntayhtymän harkinnasta, on tietyvästi jäänyt vähäiselle käytölle, jos sitä on ylipäänsä sovellettu ollenkaan. Merkittävimpiä syinä pykälän vähäiseen käyttöön on ollut, että pykälää ei ole tunnettu tai sitä ei ole osattu soveltaa.

Perustuslakivaliokunta on useissa lausunnoissaan (muun muassa PeVL 39/1996, PeVL 8/1999 vp ja PeVL 10/2009 vp) todennut, että asiakkaan taloudellinen asema ei voi olla esteenä palvelujen saamiselle eivätkä asiakasmaksut saa siirtää palveluja niitä tarvitsevien tavoittamattomiin. Perustuslakivaliokunta on niin ikään todennut, että asiakasmaksut eivät saa johtaa siihen, että niitä tarvitsevat joutuvat turvautumaan perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettuun viimesijaiseen toimeentuloturvaan (PeVL 10/2009 vp ja PeVL 21/2016).

Käytännössä monet asiakkaat ovat kuitenkin joutuneet turvautumaan toimeentulotukeen selvittääkseen asiakasmaksuista, sillä sosiaalihuollon maksuja ja terveydenhuollon tulosidonnaisia maksuja koskevaa velvoittavaa säännöstä maksun alentamisesta tai perimättä jättämisestä ei ole kunnassa oma-aloitteisesti sovellettu tai asiakas ei ole osannut siitä kysyä. Maksun alentamisen, sen kokonaan poistamisen tai jo määrätyn maksun perimättä jättämisen olisi kuitenkin aina oltava ensisijaisia toimenpiteitä toimeentulotuen myöntämiseen nähden. Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja tämän perheen toimeentulo ja edistää näiden itsenäistä selviytymistä. Voimassa olevalla asiakasmaksulain 11 §:llä ei olekaan voitu riittäväällä tavalla varmistaa asiakasmaksujen alentamisen tai poistamisen ensisijaisuutta suhteessa toimeentuloturvaan.

Palvelun tuottava kunta tai kuntayhtymä voi nykyisin omalla päätöksellään alentaa tai jättää perimättä myös terveydenhuollon tasasuuruksia maksuja. Käytännössä kunnat eivät ole laajasti käyttäneet mahdollisuutta alentaa tai jättää perimättä näitä maksuja. Useiden tasasuuruisten maksujen kertymistä rajoittaa maksukatto, mutta esimerkiksi suun terveydenhuollon maksut ja toimeentulotuella maksetut maksut jäävät sen ulkopuolelle. Lisäksi maksukaton ylittymisen jälkeenkin lyhytaikaisesta laitoshoidosta voidaan periä ylläpitomaksu.

2.2.5 Muutoksenhaku

Muutoksenhakua koskeva asiakasmaksulain 15 § on aiheuttanut epäselvyyttä sen suhteen, saako tasasuuruista asiakasmaksua koskevaan laskuun vaatia oikaisua vai ei. Pykälän 1 momentissa säädetään

oikeudesta vaatia oikaisua maksua koskevaan päätökseen. Säännöstä on saatettu tulkita siten, että muutoksenhakuoikeus koskee ainoastaan niitä lähinnä tulosisidonnaisia maksuja, joista tehdään päätös sitä erikseen pyytämättä. Säännöksen soveltuminen tasasuuruisiin maksuihin, joista ei maksua määrättäessä tehdä erillistä päätöstä, on asiakasmaksulain 15 §:n sanamuodon valossa tulkinnanvarainen kysymys. Asiakasmaksujen muutoksenhakua ja oikaisuvaatimusohjeita koskevien säännösten soveltamisessa onkin ollut tulkinnallisia epäselvyyksiä, joihin myös ylimmät laillisuusvalvojat ovat edellä selostetusti ottaneet kantaa.

Voimassa olevan asiakasmaksulain 15 §:n 2 momentissa viitataan hallintolainkäyttölakiin, joka on kumottu 1.1.2020 lukien oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetulla lailla (808/2019), jäljempänä *hallintoprosessilaki*. Mainitussa asiakasmaksulain momentissa säädetään valitusluvasta oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen, mikä on tarpeetonta, sillä hallintoprosessilaissa valituslupa on aiemmasta hallintokäyttölain sääntelystä poiketen pääsääntönä.

2.2.6 Käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä palvelusta perittävä maksu

Voimassa olevan asiakasmaksulain 3 §:ssä ja asiakasmaksuasetuksen 25 §:n 1 momentissa on rajattu sitä, mistä terveydenhuollon palveluista on mahdollista periä maksu käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä ajasta. Perusterveydenhuollossa mahdollisuus periä mainittua maksua rajoittuu terveyskeskuksen lääkärin vastaanottoaikaan. Esimerkiksi hoitajavastaanotosta, joka on ilman hyväksyttävää syytä jätetty käyttämättä ja peruuttamatta, ei puolestaan ole nykyisin mahdollista periä mainituissa pykälissä säädettyä maksua.

Perusterveydenhuollossa annettavissa suun terveydenhuollon palveluissa mahdollisuus edellä tarkoitettujen maksun perimiseen on puolestaan laajempi: maksun saa periä kaikista suun terveydenhuollon vastaanottoajoista. Samoin erikoissairaanhoidon avohoidossa asiakkaalta saa periä maksun ilman hyväksyttävää syytä käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä ajasta riippumatta siitä, mistä ja minkä ammattihenkilön antamasta hoidosta olisi ollut kyse.

Edellä on kuvattu sitä, kuinka merkittävä osa perusterveydenhuollon ajoista ja käyttämättä ja peruuttamatta. Peruuttamattomien käyntien arvioidaan olevan yksi merkittävä syy palvelujen jonotilanteeseen, ja niistä aiheutuu merkittäviä kustannuksia kunnille.

Lisäksi käyttämättä ja peruuttamatta jätettyä aikaa koskeva sääntely koskee nykyisin vain terveydenhuollon vastaanottoaikoja. Kuitenkin myös lyhytaikaisia hoito- tai asumispalvelupaikkoja jää peruuttamatta ja käyttämättä sekä sosiaali- että terveydenhuollossa. Myös näistä käyttämättä ja peruuttamatta jätetyistä palveluista aiheutuu kunnille kustannuksia.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti poistaa hoidon esteitä ja lisätä terveyden tasa-arvoa. Tavoitteena on vähentää perusterveydenhuoltoon, mukaan lukien suun terveydenhuoltoon ja mielenterveyspalveluihin, hakeutumisen aiheuttamaa taloudellista raskautta sekä helpottaa etenkin sellaisten lapsiperheiden asemaa, joissa lapsi tarvitsee runsaasti sairaanhoidon palveluja tai joissa on useita sairastavia lapsia. Esityksellä pyritään myös ehkäisemään eräiden tartuntatautien leviämistä.

Esitys liittyy osaltaan myös hallitusohjelman kirjaukseen, jonka mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan painopistettä siirretään perustason palveluihin ja ennaltaehkäisevään toimintaan (ks. hallitusohjelman s. 154). Peruspalveluja kehitetään Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmassa, jonka tavoitteena on varmistaa, että palvelut vastaavat ihmisten tarpeisiin ja että ongelmiin voidaan puuttua ajoissa.

Esityksen tavoitteena on parantaa asiakkaiden välistä tasa-arvoa pitkäaikaisista asumispalveluista perittävien asiakasmaksujen suhteen eri puolella maata. Ehdotetulla lailla pyritään myös varmistamaan, että kyseisten palvelujen asiakasmaksut eivät nouse kohtuuttoman suuriksi asiakkaan tuloihin nähden. Lisäksi tavoitteena on yhdenmukaistaa jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun maksuja ja huolehtia, että maksut vastaisivat nykyistä paremmin palvelutuntien määrää.

Esityksen tavoitteena on varmistaa, että asiakkaat saisivat riittävästi tiedon kunnan velvollisuudesta alentaa asiakasmaksua tai jättää se perimättä ja että asiakkaat eivät joutuisi turvautumaan toimeentulotukeen asiakasmaksuista selvittääkseen. Esityksellä tavoitellaan lisäksi sitä, että asiakkaiden oikeusturva toteutuisi nykyistä paremmin asiakasmaksuja koskevilla asioilla.

3.2 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että terveyspalvelujen maksuttomuutta laajennettaisiin ja tietyiltä osin selkiytettäisiin. Perusterveydenhuollon avosairaanhoidon hoitajavastaanotot tulisivat maksuttomiksi kaikille ikäryhmille, kun nykyisin niistä saa periä maksun 18 vuotta täyttäneiltä. Alle 18-vuotiaille annettavien terveyspalvelujen maksuttomuutta laajennettaisiin siten, että alaikäisiltä ei saisi enää periä poliklinikkamaksua. Eräisiin tartuntatauteihin liittyvää maksuttomuutta laajennettaisiin, ja esimerkiksi HIV:n ehkäisyyn tarkoitettu lääkitys tulisi maksuttomaksi. Perusterveydenhuollon avosairaanhoidon mielenterveystyöstä ei saisi periä maksua.

Maksukattoa laajennettaisiin uusiin palveluihin siten, että jatkossa maksukattoa kerryttäisivät myös suun terveydenhuollosta, tilapäisestä kotisairaanhoidosta, tilapäisestä kotisairaalahoidosta ja terapi-oista perityt maksut. Myös toimeentulotuesta maksetut asiakasmaksut kerryttäisivät maksukattoa, mikä vahvistaisi toimeentulotuen viimesijaisuutta ja vähentäisi asiakkaiden riippuvuutta toimeentulotuesta. Maksukaton täyttymisen kannalta ei olisi jatkossa merkitystä myöskään sillä, onko kysymys ollut perinteisestä käyntiasioinnista vai onko palvelu annettu etäyhteyksien avulla. Lisäksi maksukattoa koskevaa sääntelyä päivitetäisiin tietosuojasetuksen näkökulmasta.

Asiakkaan maksukyvyyn mukaan määräytyviä maksuja koskevaa sääntelyä tarkistettaisiin ja asiakasmaksulakiin lisättäisiin säännökset pitkäaikaisten asumispalvelujen asiakasmaksuista. Jatkuvan ja säännöllisen kotipalvelun ja kotisairaanhoidon, jotka yhdessä muodostavat kotihoidon, maksuista säädettäisiin pitkälti nykyisin periaattein, mutta maksuprosentteja rajoitettaisiin palvelutuntien mukaisesti. Pitkäaikaisten sosiaalihuoltolain mukaisten asumispalvelujen, pitkäaikaista tehostettua palveluasumista lukuun ottamatta, maksuista säädettäisiin yhdenmukaisesti kotihoidon maksujen kanssa. Näin maksut määräytyisivät nykyistä yhdenmukaisemmin perustein erityisesti ikäihmisten avohoidossa.

Pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen maksuista säädettäisiin puolestaan pitkälti vastaavasti kuin pitkäaikaisen laitoshoidon maksuista. Tällä tavoin intensiivisen hoidon ja huolenpidon tarpeessa olevien asiakkaiden maksut perittäisiin mahdollisimman yhdenmukaisin perustein.

Maksukyvyn mukaan määräytyvien maksujen perusteena olisivat jatkuvat tai toistuvasti saadut tulot, kuten nykyisinkin. Maksun perusteena oleviin tuloihin ehdotetaan eräitä tarkistuksia. Varallisuutta ei huomioitaisi jatkossakaan maksua määrättäessä.

Asiakasmaksujen alentamista ja perimättä jättämistä koskevan säännöksen velvoittavuutta tiukennettaisiin ja maksujen alentamisen tai perimättä jättämisen ensisijaisuutta suhteessa toimeentuloturvaan vahvistettaisiin. Kunnan olisi annettava asiakkaalle riittävästi ja ymmärrettävästi tieto maksun huojentamista koskevasta sääntelystä.

Käyttämättä ja peruuttamatta jätetyistä palveluista perittävän maksun soveltamisalaa laajennettaisiin. Tällä tavoin pyritään lisäämään asiakkaan omaa vastuunottoa ja erityisesti vähentämään kustannuksia, joita turhista poisjäänneistä aiheutuu julkiselle taloudelle.

Muutoksenhakua koskevaa sääntelyä tarkistettaisiin niin, että asiakasmaksulaista kävisi nykyistä selvemmin ilmi asiakkaan oikeus vaatia oikaisua tasasuuruista asiakasmaksua koskevaan laskuun sekä eräisiin muihin maksuja koskeviin kunnan päätöksiin. Lisäksi muutoksenhakua koskevaa sääntelyä yhdenmukaistettaisiin hallintoprosessilain yleissääntelyn kanssa.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Yleistä

Asiakasmaksulakiin ehdotettavien muutosten vaikutusten arviointi on monelta osin haastavaa, mikä johtuu useasta eri syystä. Kuntien nykyiset maksuperusteet ovat varsin vaihtelevat, eikä niistä ole kattavaa tietoa. Palvelujen käyttöä kuvaavissa tilastoaineistoissa ei ole tietoa palveluista perityistä maksuista, vaan maksut täytyy karkeasti arvioida palvelujen käytön kautta. Tilastoaineistojen luokitukset ja määritelmät eivät myöskään aina vastaa lainsäädännön määritelmiä, minkä lisäksi tilastoaineistoista voi kokonaan puuttua asiakasmaksun määräytymiseen vaikuttavia tietoja. Viimeksi sanottu koskee erityisesti tulositonnaisia maksuja.

Esityksessä ehdotettujen muutosten vaikutusten arviointia varten palvelujen käytön volyymin, nykyisistä maksuista ja niiden perusteista on kerätty laajasti eri lähteistä. Vaikutusten arvioinnissa on osittain hyödynnetty rauenneen esityksen valmistelussa käytettyä aineistoa. Valmistelun ja arvioinnin tukena on ollut TEAS-hankkeen loppuraportti, josta on saatu tietoa erityisesti palvelujen käytöstä ja maksujen kohdentumisesta.

Tietopohjan puutteellisuuden johdosta arvioinneissa on eräissä kohdin jouduttu käyttämään tietoaaineistoja ja arviointimenetelmiä, jotka poikkeavat tavanomaisista tietolähteistä ja menetelmistä. Tämän johdosta käytettyjä lähteitä ja menetelmiä on näissä kohdin kuvattu tavanomaista yksityiskohdaisemmin.

Laskelmat on tehty pääosin SOTE-SISU-simulointimallilla (mallista tarkemmin esim. Tervola ym. 2019). Laskelmassa asiakasmaksut on arvioitu THL:n hoitoilmoitusrekistereihin kirjattuun palvelujen käytön perusteella, koska yksilötason rekisteritietoa koko Suomessa maksetuista asiakasmaksuista ei ole saatavilla.

Laskelmassa on huomioitu kuntien ja kuntayhtymien omat maksutasot vuoden 2017 tilanteessa. Toimen lähestymistapa olisi soveltaa maksujen lakisääteisiä enimmäismääriä, jolloin laskelma kertoisi kuntien liikkumavaran muutoksesta ja olisi riippumaton kuntien maksutasoista. Kuntien tasojen soveltaminen kertoo kuitenkin paremmin maksumuutosten todellisista vaikutuksista. Laskelma on niin

sanotusti staattinen eli se ei ota huomioon sitä, miten maksujen muutokset vaikuttavat palvelujen käyttöön.

4.2 Taloudelliset vaikutukset

4.2.1 Vaikutukset kuntien talouteen

Yleistä

Esityksessä ehdotettujen muutosten arvioidaan vähentävän kuntien asiakasmaksutuloja yhteensä 45 miljoonalla eurolla vuodessa. Tämä korvattaisiin kunnille lisäämällä vastaavasti peruspalvelujen valtionosuutta. Maksukertymää kasvattavien ehdotusten vaikutukset on arvioitu kokonaisuutena noin 6 miljoonaksi euroksi. Maksukertymää alentavien ehdotusten vaikutus kertymään on puolestaan arviolta noin 51 miljoonaa euroa.

Alla olevasta taulukosta käy ilmi joidenkin esityksessä ehdotettujen muutosten vaikutus kuntien asiakasmaksukertymään. Yksittäisten ehdotusten arvioiden perusteita on kuvattu tarkemmin jäljempänä. Samassa yhteydessä on myös havainnollistettu oletusten vaikutusta maksutuottoihin.

Ehdotettu toimenpide	Vaikutus kuntien talouteen, miljoonaa euroa
Hoitajavastaanoton maksuttomuus	-14,1
Poliklinikan antaman tutkimuksen ja hoidon maksuttomuus alaikäisille	-22,4
HIV-estolääkityksen maksuttomuus	-0,9
Maksukaton laajentaminen suun terveydenhuoltoon	-9,9
Maksukaton laajentaminen tilapäiseen kotisairaanhoidon	-1,5
Kotona annettavan palvelun maksutaulukko	-0,1
Vähimmäiskäyttövaran korotukset	-1,8
Lasten kotihoidon tuen huomioiminen tulosi-donnaisissa maksuissa	+1,0
Käyttämättä ja peruuttamatta jäänestä ajasta perittävän maksun käyttöalan laajennus	+5,0
Yhteensä	-45,0

Taulukko 1. Esityksessä ehdotettujen muutosten vaikutukset kuntien asiakasmaksukertymään.

On huomattava, että yllä olevassa taulukossa esitettyjen toimenpiteiden yhteisvaikutus on hieman eri suuruinen kuin yksittäisten toimenpiteiden vaikutusten summa. Tämä johtuu siitä, että eri toimenpiteet vaikuttavat toisiinsa maksukaton kautta.

Yllä oleva taulukko ei sisällä kaikkia esityksessä ehdotettuja muutoksia. Siihen ei ole sisällytetty maksutuottoarviota esimerkiksi palveluasumisen osalta, koska arvion vaihteluväli on suuri ja vaikutussuunta epävarma. Palveluasumisen arviointia on kuvattu edempänä tekstissä. Lisäksi eräiden ehdotusten vaikutusten maksukertymään arvioidaan olevan hyvin vähäisiä kokonaistasolla, minkä vuoksi niitä ei ole sisällytetty kokonaislaskelmaan.

Kokonaisuuden osalta arviointi sisältää merkittävää epävarmuutta, mikä johtuu erityisesti yksittäisten ehdotusten laskennan perusteena olevan tietopohjan puutteellisuudesta ja maksujen alueellisista eroavaisuuksista.

Maksujärjestelmän muutoksilla voi olla vaikutusta asiakkaiden käyttäytymiseen. Asiakkaiden käyttäytymisessä tapahtuvien muutosten vaikutukset kuntien talouteen ovat kuitenkin monilta osin epäsuoria, sillä palvelujen järjestämisestä aiheutuvien kustannusten muodostuminen on monilta osin riippumatonta asiakkaiden kysynnästä. On mahdollista, että asiakkaiden käyttäytymisessä tapahtuvat muutokset vaikuttavat esimerkiksi palveluissa ilmeneviin jonoihin, mutta eivät kuitenkaan palvelujen järjestämisen kustannuksiin. Maksujen ohjausvaikutuksesta palvelujen käyttöön ei ole luotettavaa kansallista tutkimusta. Ruotsissa, jossa palvelujärjestelmä muistuttaa suomalaista palvelujärjestelmää, perustason lääkäripalvelujen käytön on kuitenkin havaittu olevan joustamatonta asiakasmaksujen suhteen (Jakobsson & Svensson, 2016).

Asiakasmaksujärjestelmästä tai maksujen keräämisestä aiheutuvia hallinnollisia kustannuksia ei ole huomioitu arvioitaessa lakiehdotuksen euromääräisiä vaikutuksia maksutuottoihin. Yksittäisen maksun keräämisestä aiheutuvan hallinnollisen kustannuksen suuruudesta on esitetty hyvin eri suuruisia arvioita, eikä asiasta ole luotettavaa selvitystä tai tutkimusta. Esitys sisältää sekä hallinnollisia kustannuksia vähentäviä että niitä lisääviä muutosehdotuksia.

Maksukertymän arvioidaan pienenevän 95 prosentissa kunnista esityksessä ehdotettujen muutosten seurauksena. Maksukertymän arvioidaan puolestaan kasvavan 5 prosentissa kunnista. Kasvu johtuisi esityksessä ehdotetusta jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun maksutaulukosta. Tämä kuitenkin edellyttäisi, että kunnat ottavat ehdotetun maksutaulukon käyttöön sellaisenaan.

Alueellisesti maksut pienentyisivät erityisesti esimerkiksi Päijät-Hämeessä, jossa on peritty suhteellisen suurta maksua hoitajavastaanotoista. Maksut saattavat puolestaan kasvaa pääkaupunkiseudulla ja Lapin kunnissa, joissa on ollut pienet kotihoidon maksuprosentit.

Terveyspalvelujen maksuttomuuden laajentaminen

Maksuttomien terveyspalvelujen laajentaminen merkitsee kuntien ja kuntayhtymien maksukertymän supistumista. Suurin maksukertymää alentava vaikutus on ehdotuksella, jonka mukaan poliklinikan antama tutkimus ja hoito tulisi maksuttomaksi alaikäisille. Alaikäisiltä perittiin poliklinikkamaksuja 23,7 miljoonaa euroa vuonna 2017. Jatkossa näitä maksuja ei saisi enää periä. Maksukattovaikutuksen vuoksi maksuttomuuden arvioidaan vähentävän maksukertymää 22,4 miljoonalla eurolla.

Hoitajavastaanotoista perittiin asiakasmaksuja arviolta 14,7 miljoonaa euroa vuonna 2017. Jatkossa näitä maksuja ei saisi enää periä. Maksukattovaikutuksen vuoksi hoitajavastaanottojen maksuttomuuden arvioidaan vähentävän kuntien maksukertymää 14,1 miljoonalla eurolla.

Jatkossa myös sankkerin tutkimus ja hoito olisivat maksuttomia. Sankkeri on erittäin harvinainen sukupuolitauti, jonka tutkimuksen ja hoidon säätämällä maksuttomaksi ei arvioida olevan merkittäviä kustannusvaikutuksia. Maksuttomuudella voitaisiin sen sijaan ehkäistä sairauden mahdollisesta pitkittämisestä ja tartumisesta aiheutuvat kustannukset yhteiskunnalle.

HIV-estolääkityksen maksuttomuuden arvioidaan vähentävän kuntien maksutuottoja 0,9 miljoonalla eurolla. Arvio perustuu oletukseen, jonka mukaan käyttäjiä olisi 1 000 henkilöä vuodessa, lääkettä käytettäisiin päivittäin (30 tablettia kuukaudessa) ja lääkkeen hinta olisi nykyinen 75 euroa 30 tabletilta. Isossa-Britanniassa tehdyn arvion perusteella yhden HIV-tartunnan saaneen henkilön elinikäiset hoidon kustannukset ovat nykyisin noin 500 000 euroa. Jo kahden HIV-tartunnan ehkäiseminen estolääkityksen avulla säästäisi näin ollen kustannuksia Suomessa. HIV-estolääkityksen kohdentaminen korkeassa tartuntariskissä oleviin ryhmiin ja riittävän kattavuuden saavuttaminen näissä ryhmissä

on kuitenkin edellytys sille, että maksuttomuutta koskevalla ehdotuksella saavutetaan merkittävää hyötyä uusien tartuntojen ehkäisyssä.

Esityksessä ehdotetaan eräitä maksuttomia tartuntatauteihin liittyviä maksuttomuuden laajennuksia henkilöille, joilla ei ole Suomessa kotikuntaa tai joita ei rinnasteta kunnan asukkaaseen. Kansallisen rokotusohjelman mukaiset rokotukset kustantavat noin 240 euroa henkilöä kohti. Kustannus voidaan arvioida pieneksi siihen nähden, millaisia kustannuksia tartuntatauti voi aiheuttaa yhteiskunnalle sekä taudin hoidon että tartunnan jäljityksen osalta, jos tauti pääsee leviämään. Rokotusten osalta kyse olisi erityisesti lasten täydennysrokottamisesta sekä lisäksi yksittäisesti myös aikuisille annettavista rokotuksista. Lasten osuus vailla kotikuntaa olevista henkilöistä näyttäisi olevan hyvin alhainen Suomessa. Muun muassa Global Clinicin aineistossa vuodelta 2016 alle 10-vuotiaita potilaita oli alle 2 prosenttia. Jos vailla kotikuntaa olevia olisi Suomessa 3 000, 2 prosenttia tästä vastaisi 60 henkilöä. Näin ollen rokotuksista aiheutuvien kustannusten voidaan arvioida olevan hyvin vähäisiä, korkeintaan kymmeniä tuhansia euroja vuodessa.

Lisäksi vailla kotikuntaa olevia tartuntatauteja, lähinnä tuberkuloosia, sairastavia henkilöitä tai raskeana olevia HIV-potilaita on korkeintaan yksittäistapauksia vuodessa. Edellä esitetyn perusteella voidaan arvioida, että ehdotetun sääntelyn aiheuttavat mahdolliset lisäkustannukset julkiselle taloudelle olisivat vähäiset.

Esityksessä ehdotetaan, että perusterveydenhuollon avosairaanhoidon mielenterveyspalvelut olisivat jatkossa aina maksuttomia. Ehdotuksen kustannusvaikutuksia ei voida kuitenkaan arvioida, koska tilastoista ei käy ilmi, mikä perusterveydenhuollon avosairaanhoidon käynnin syynä on ollut. Mielenterveyssyihin liittyviä käyntejä ei siis pysty irrottamaan tilastoista, joten on epäselvää, miltä osin kunnat nykyisin ovat perineet näistä palveluista maksuja.

Esityksessä ehdotetaan, että kouluterveydenhuoltona järjestetty avosairaanhoito ja suun terveydenhuolto olisivat jatkossa maksuttomia kaikenikäisille oppilaille, kun nykyisin nämä palvelut ovat maksuttomia vain alle 18-vuotiaille oppilaille. Täysi-ikäisten oppilaiden määrä perusopetuksessa on niin pieni, että ehdotuksen vaikutukset kuntien talouteen arvioidaan vähäiseksi.

Pitkäaikaishoidosta ja -palvelusta perittävät maksut

Jäljempänä arvioidaan esityksessä ehdotetun sääntelyn vaikutuksia pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen sekä jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun maksutuottoihin. Jaksossa arvioidaan myös tulosidonnaisten maksujen määräytymisen perusteena olevia tuloja ja tuloista tehtäviä vähennyksiä koskevan sääntelyn vaikutuksia.

Pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa olevien henkilöiden maksut määräytyisivät jatkossa periaatteiltaan pitkälti yhdenmukaisin perustein pitkäaikaisen laitoshoidon ja pitkäaikaisen perhehoidon maksujen kanssa. Nykyiset maksujen määräytymisperusteet, jotka edellä selostetusti vaihtelevat paljon kunnittain, korvautuisivat valtakunnallisilla maksuperusteilla. Esityksen mukainen maksujärjestelmä muistuttaisi niiden kuntien maksuperusteita, joissa on sovellettu laitoshoidon maksuja.

Esityksessä ehdotetun pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen maksujärjestelmän vaikutusta maksukertymään ja asiakkaiden kokonaismaksurasitukseen on vaikea arvioida luotettavasti. Tällainen arviointi edellyttäisi koko maan kattavaa tai alueellisesti edustavaa yksilöaineistoa, jossa tehostetun palveluasumisen asiakastiedon lisäksi olisi yksityiskohtaista tietoa asiakkaan tulonmuodostuksesta, vuokrasta, tukipalvelujen käytöstä sekä muista asiakasmaksujen määräytymiseen vaikuttavista teki-

jöistä, kuten reseptilääkkeiden omavastuista sekä asiakkaan varallisuudesta, joka voi vaikuttaa maksun alentamiseen. Tämän lisäksi käytössä tulisi olla kunkin kunnan nykyisin käyttämät yksityiskohdalliset maksuperusteet. Varsinaisen palvelumaksun lisäksi maksuperusteiden tulisi kattaa tieto erillisten ateriamaksujen ja tukipalvelumaksujen suuruudesta. Koska asiakasmaksujen alentaminen asiakkaan toimeentulon turvaamiseksi tehdään usein asiakkaan erillisestä hakemuksesta, tarvittaisiin lisäksi tietoa siitä, miten usein hakemuksia käytännössä tehdään. Maksujen alentamisessa noudatetaan myös tapauskohtaista harkintaa, jonka merkitystä on vaikea arvioida.

Nykyisten pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen maksujen ja esityksen mukaisten maksujen vertailu edellyttää mallilaskelmia. Jotta esityksen vaikutuksia tehostetun palveluasumisen nykyisiin maksuihin verrattuna saataisiin arvioitua, suurimpien kuntien (ns. Kuusikko-kunnat) ja eräiden kuntayhtymien nykyiset tehostetun palveluasumisen asiakasmaksujen määräytymisperusteet mallinnettiin (mukaan lukien ateriamaksut ja tukipalvelumaksut). Vastaavasti mallinnettiin esityksen mukaiset tehostetun palveluasumisen asiakasmaksujen määräytymisperusteet. Malleja sovellettiin Tilastokeskuksen SISU-mikrosimulaatiomallin rekisteriotoksesta poimittuun tarkastelujoukkoon, johon valittiin yksin asuvia 80 vuotta täyttäneitä henkilöitä, jotka olivat saaneet vähintään korotettua eläkkeensaajan hoitotukea. Kaikki tarkastelujoukkoon valitut henkilöt muutettiin vuokralla asuviksi ja heidän vuokratukseen asetettiin kohtuullinen vuokra eläkkeensaajien asumistuen kuntaryhmittäin. Tämän jälkeen tarkastelujoukon eläkkeensaajien asumistuki laskettiin uudelleen uutta vuokraa sekä henkilön todellisia tuloja vastaavaksi, jotta aineisto olisi johdonmukainen.

Tämän jälkeen kullekin henkilölle laskettiin tehostetun palveluasumisen asiakasmaksu sekä ateriamaksu ja tukipalvelumaksut suurimpien kuntien ja eräiden kuntayhtymien maksuperusteiden mukaisesti. Tämän jälkeen tehtiin käyttövaratarkastelu ja mahdollinen maksun alentaminen asianomaisen kunnan maksuperusteiden mukaisesti. Vastaavasti laskettiin esityksen mukainen asiakasmaksu. Lopulliseen maksukertymävertailuun valittiin henkilön asuinkunnan mukaisin perustein laskettu asiakasmaksu, jos henkilö asui kunnassa, jonka perusteet oli mallinnettu. Vertailussa uutta esityksen mukaista asiakasmaksua verrattiin nykytilanteen mukaiseen palveluasumisen asiakasmaksun, ateriamaksun ja tukipalvelumaksun yhteissummaan.

Vaikka mallinnukseen oli otettu mukaan suurimmat kunnat ja eräitä kuntayhtymiä, kattavat nämä kunnat vain noin 30 prosenttia tehostetun palveluasumisen asiakkaista. Tulosten kannalta on siis oleellista, millä perusteilla muissa kunnissa asuvien tarkastelujoukkoon kuuluvien henkilöiden nykytilannetta vastaavat maksut lasketaan. Eräs vaihtoehto olisi ottaa vertailulaskelmaan mukaan vain ne tarkastelujoukkoon kuuluvat henkilöt, joiden asuinkunnan kuntaperusteet oli mallinnettu. Tämä olisi kuitenkin ongelmallista, jos suurimmissa kunnissa maksuperusteet poikkeaisivat systemaattisesti pienemmistä kunnista. Tämän johdosta muihin kuntiin kokeiltiin vaihtoehtoisesti eri mallinnettujen kuntien maksuperusteita, jotta tulosten herkkyyttä valinnalle saatiin testattua.

Edellä kuvattuun menetelmään sisältyy luonnollisesti lukuisia puutteita. Näiden puutteiden aiheuttaman epävarmuuden suuruusluokkaa on pyritty arvioimaan tekemällä herkkyyyslaskelmia oletusten vaikutuksesta.

Erityisen ongelman tulosten tulkinnassa aiheuttaa asiakasmaksun mahdollinen alentaminen nykytilanteessa käyttövaratarkastelun perusteella. Osassa kuntia tällä näyttäisi olevan huomattava vaikutus asiakasmaksukertymään nykytilanteessa. Ei kuitenkaan ole tiedossa, kuinka systemaattisesti käyttövaratarkasteluja tehdään. Lisäksi käyttövaran ja alentamisen perusteista ei aina ole tarkkaa tietoa. Tarkasteluaineistosta voi myös puuttua alentamispäätöksen kannalta oleellisia tietoja (esimerkiksi asiakkaan varallisuus).

Edellä kuvattujen epävarmuuksien vuoksi esityksen vaikutusta asiakasmaksukertymään (mukaan lukien ateria- ja tukipalvelumaksut) on vaikea tarkasti arvioida. Jos maksujen alentaminen käyttövaratarkastelujen kautta on nykytilanteessa yleistä, maksukertymä voisi esityksen seurauksena lisääntyä. Jos taas käyttövaratarkasteluja ei nykytilanteessa kovin yleisesti tehdä tai maksujen alentaminen jätetään tällöinkin esimerkiksi varallisuuden johdosta tekemättä, maksukertymä voisi esityksen johdosta puolestaan supistua. Jos asiakkaiden vuokratason oletetaan olevan huomattavan korkea ja maksuja ei nykytilanteessa kovin usein alenneta, maksukertymä supistuisi enemmän.

Lähtökohtaisesti niissä kunnissa, joissa on nykyisin bruttotuloihin perustuva maksu, ehdotettu uusi maksujärjestelmä voi tuottaa lisätuloja. Tämä kuitenkin riippuu erilaisista maksun määräämisen perusteena olevista lisäeristä. Nettotuloihin perustuvissa järjestelmissä maksutuotto näyttäisi ehdotetun maksun seurauksena sen sijaan supistuvan, mutta tämäkin riippuu muista maksun määräytymiseen vaikuttavista tekijöistä. Kuten edellä on todettu, arviointi on hyvin haastavaa ja sisältää epävarmuuksia johtuen nykyisen maksujärjestelmän kirjavuudesta sekä siitä, ettei käytettävissä ole kattavaa aineistoa, jonka pohjalta arvioita voitaisiin tehdä.

Vanhustenhuollon rahoitukseen liittyvien taloudellisten kannusteiden on osaltaan nähty edistäneen vanhuspalvelujen rakennemuutosta laitoshoidosta palveluasumiseen ja kotihoitoon. Vanhusten tehostettu palveluasuminen on ollut kunnille edullisempi palvelu kuin laitoshoido. Esitys ei näyttäisi keskimäärin muuttavan pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen asiakasmaksutuottoja kovin merkittävästi. Täten esitys ei myöskään kovin merkittävästi muuttaisi palveluasumisen ja laitoshoidon asiakasmaksuilla vähennettyjen nettokustannusten eroa. Kuntatasolla muutokset saattavat kuitenkin olla huomattavampia.

Rauenneassa asiakasmaksulakiesityksessä ehdotettiin, että pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen maksu olisi ollut enintään 85 prosenttia yksinasuvan nettotuloista, joista olisi vähennetty asiakkaan nettovuokra ja lääkemenot. Asiakkaan käyttövaraksi olisi kuitenkin tullut jäädä vähintään 160 euroa kuukaudessa. Nyt annettavan esityksen valmistelussa on arvioitu simulointimallilla, että vähimmäisvaran korotus rauenneassa esityksessä ehdotetusta 160 eurosta 165 euroon vähentäisi maksukertymää kaikkiaan 1,8 miljoonalla eurolla.

Pitkäaikaisen perhehoidon vähimmäiskäyttövaran korotus 110 eurosta 165 euroon kuukaudessa vähentäisi asiakasmaksukertymää. Vaikutus olisi kuitenkin vähäinen. THL:n tilastotietojen mukaan vuoden 2018 lopussa iäkkäiden perhehoidossa oli 1 155 asiakasta, ja THL:n arvion mukaan asiakkaista noin 75 prosenttia on lyhytaikaisessa tai osavuorokautisessa hoidossa. Tämän arvion mukaan kokoaikaisessa pitkäaikaishoidossa olisi 25 prosenttia asiakkaista. Vuoden 2018 lopun asiakasmäärillä tämä vastaisi noin 290 kokopäiväistä pitkäaikaisasiakasta. Jos esimerkiksi oletettaisiin, että kaikki iäkkäiden perhehoidon pitkäaikaisasiakkaat saisivat pelkkää kansaneläkettä ja tätä täydentävää takuueläkettä sekä tämän lisäksi korotettua eläkettä saavan hoitotukea, asiakasmaksukertymä supistuisi tällöinkin vain noin 80 000 eurolla vuodessa. Todellinen asiakasmaksukertymän muutos olisi luultavasti tätä selvästi pienempi.

Esityksessä ehdotetaan, että asiakasmaksulaissa säädettäisiin jatkuvaa ja säännöllistä kotona annettavaa palvelua koskevasta maksutaulukosta. Maksutaulukkoa koskevan sääntelyn arvioidaan vähentävän kuntien maksukertymää vähäisessä määrin (-0,1 miljoonaa euroa). Arvio on tehty vertaamalla kuntien nykyisillä maksuprosenteilla laskettua maksukertymää siihen, että jatkossa kaikki kunnat perisivät palvelusta ehdotetun maksutaulukon mukaiset enimmäismaksut. Kuntien nykyiset maksuprosentit on otettu huomioon karkeasti kolmessa maksuluokassa (ks. Tervola ym. 2019).

Tulosidonnaisten maksujen määräytymisen perusteena olevia tuloja koskeva sääntely vastaisi pääosin voimassa olevan asiakasmaksulain ja -asetuksen sääntelyä, mutta sitä tarkistettaisiin joiltain osin. Esityksessä ehdotetaan, että kunta saisi maksua määrätessään ottaa kuitenkin huomioon joitakin sellaisia jatkuvia tai vuosittain toistuvasti saatuja tuloja, joita voimassa olevan sääntelyn mukaan ei oteta tulona huomioon. Lisäksi kunnat eivät jatkossa voisi ottaa huomioon eräitä tarkemmin jäljempänä lueteltuja tuloja. Tulosidonnaisten maksujen perusteena olevien tulojen ja etuuksien muutoksilla ei arvioida olevan merkittävää vaikutusta kuntien maksukertymään.

Esityksessä ehdotetaan, että opintoraha ja aikuiskoulutustuki otettaisiin jatkossa tulona huomioon yhdenmukaisesti kaikissa maksukyvyyn mukaan määräytyvissä maksuissa. Jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun osalta muutos koskisi opintorahaa, jota ei ole aiemmin otettu tulona huomioon maksua määrättäessä. Aikuiskoulutustuki otetaan sen sijaan jo nykyisin tulona huomioon kotihoidon maksua määrättäessä.

Voimassa olevan asiakasmaksulain 10 b §:n mukaan opintorahaa ja aikuiskoulutustukea ei oteta tulona huomioon pitkäaikaisen laitoshoidon maksua määrättäessä, mutta sen sijaan aikuisopintoraha otetaan tulona huomioon. Aikuisopintoraha on sitemmin poistunut. Opintojen johdosta saatavien etuuksien eri asemaan asettamiselle asiakasmaksulainsäädännössä ei ole ollut perusteita, vaan eri palveluista perittävien maksujen eroavaisuudet aikuiskoulutustuen ja aikuisopintorahan osalta ovat todennäköisesti johtuneet termisekaannuksesta.

Käytännössä ehdotetun muutoksen vaikutus maksukertymään olisi marginaalinen, sillä sellaisten palvelujen piirissä, joissa määrätään maksukyvyyn mukaan määräytyvä maksu, arvioidaan olevan enimmillään yksittäisiä henkilöitä, jotka saavat edellä mainittuja tuloja. Käytännössä muutos voisi koskettaa lähinnä jatkuvan ja säännöllisen kotipalvelun asiakkaita tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa tai asumispalvelussa olevan puolisoa. Käytettävissä ei kuitenkaan ole ollut tilastoja, joiden perusteella voitaisiin arvioida yhtäaikaaisesti maksukyvyyn mukaan määräytyvien palvelujen käyttöä sekä henkilöitä, jotka samanaikaisesti saavat edellä mainittuja etuuksia.

Esityksessä ehdotetaan kotihoidon tuen sisällyttämistä asiakasmaksun perusteena olevaan tuloon. Lasten kotihoidon tukea saavia henkilöitä on maksukyvyyn mukaan määräytyvissä palveluissa lähinnä jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun piirissä, erityisesti lapsiperheiden kotipalvelun piirissä. Lukumäärätietoa säännöllistä palvelua saavista perheistä ei kuitenkaan ole saatavissa tilastoista erikseen. Tilapäistä lapsiperheiden kotipalvelua saavien osalta tuloja ei puolestaan huomioida maksua määrättäessä, minkä vuoksi ehdotus ei koskisi tilapäistä kotipalvelua saavia perheitä.

Osa jatkuvaa ja säännöllistä lapsiperheiden kotipalvelua saavista perheistä saa samanaikaisesti kotihoidon tukea. Kotihoidon tukeen on oikeus silloin, kun alle 3-vuotiasta lasta hoidetaan kotona. Tilastoitua tietoa lapsiperheiden säännöllistä kotipalvelua saavien perheiden tulolähteistä, tai myöskään lasten ikäjakaumasta, ei ole saatavissa.

Vaikutusta maksukertymään voidaan pyrkiä karkeasti hahmottamaan THL:n sosiaalipalvelujen toimintatilaston ja Kelan etuustilastojen avulla. Vuoden 2018 lopussa kotihoidon tukea sai Kelan etuustilastojen mukaan 48 500 perhettä. THL:n sosiaalipalvelujen toimintatilaston mukaan vuoden 2018 aikana kotipalvelua sai 2,3 prosenttia lapsiperheistä. Osuus kuvaa vuoden aikana palvelua saaneita ja sisältää myös muut kuin säännöllistä palvelua saaneet. Täten osuus yliarvioi luultavasti voimakkaasti säännöllistä kotipalvelua tietynä ajankohtana saaneiden lapsiperheiden osuutta. Toisaalta sosiaalipalvelujen toimintatilaston kotipalvelua käyttävien lapsiperheiden osuus on laskettu suhteessa kaikkiin lapsiperheisiin. Pienlapsiperheissä, joita kotihoidontukea saavat perheet ovat, palvelua saavien osuus on luultavasti selvästi suurempi.

Keskimääräinen saajalle maksettu kotihoidon tuki oli vuoden 2018 lopussa noin 460 euroa kuukaudessa. Esimerkiksi neljän hengen perheessä korkein maksuprosentti olisi esityksen mukaan 16 prosenttia. Enimmäismaksuprosentti saavutettaisiin jo melko kohtuullisella palvelujen tuntimäärällä kuukaudessa. Jos kyseessä olisi neljän hengen perhe, joka käyttäisi palveluja 16 tuntia kuukaudessa, enimmäismaksuprosentti olisi 16 prosenttia. Tällöin keskimääräisen kotihoidon tuen sisällyttäminen maksun perusteena olevaan tuloon kasvattaisi asiakasmaksua noin 74 eurolla kuukaudessa. Tällöin on oletettu, että maksua määrättäessä huomioon otettavat perheen tulot ilman kotihoidon tukea ylittäisivät lasten säännöllisen kotipalvelun maksua määrättäessä sovellettavan tulorajan.

Edellä esitettyjen tilastotietojen pohjalta voi esimerkiksi päätyä laskentaoletukseen, että keskimäärin kunkin kuukauden aikana kotihoidon tukea saaneista lapsiperheistä noin 0,5 prosenttia saisi säännöllistä lapsiperheiden kotipalvelua. Jos kotihoidontuen huomioon ottaminen asiakasmaksun perusteena olevassa tulossa lisäisi keskimääräistä maksua esimerkiksi 70 eurolla kuukaudessa, lisääntyisi maksukertymä näiden oletusten perusteella noin 200 000 tuhannella eurolla vuodessa. Luku ei ole varsinainen arvio, vaan valittuihin oletuksiin ja puutteellisiin tilastotietoihin perustuva hahmotelma vaikutuksen mahdollisesta suuruusluokasta. Maksukertymän ennakoitavissa oleva muutos näyttäisi siis jäävän pieneksi ja siihen sisältyy joka tapauksessa suuri epävarmuus. Tämän vuoksi arviota muutoksen vaikutuksesta ei ole sisällytetty eri muutosten yhteislaskelmaan.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan rintamalisää ei huomioida tulona tulosisäonnaisia maksuja määrättäessä. Sen sijaan ylimääräinen rintamalisä ja veteraanilisä otetaan tuloina huomioon. Esityksessä ehdotetaan, että myöskään ylimääräistä rintamalisää ja veteraanilisää ei jatkossa otettaisi tulona huomioon pitkäaikaisen laitoshoidon maksua määrättäessä. Laitoskuntoutus on veteraaneille kuitenkin jo nykyisin maksutonta, joten käytännössä muutos koskisi vain niitä ylimääräistä rintamalisää tai veteraanilisää saavia henkilöitä, jotka saavat pitkäaikaishoitoa esimerkiksi terveyskeskuksen vuodeosastolla tai vanhainkodissa.

Käytössä ei ole tilastotietoa ylimääräisen rintamalisän ja veteraanilisän saajien kunnallisten tulosisäonnaisten palvelujen käytöstä tai niistä perityistä maksuista. Tämän takia ehdotuksesta seuraavaa asiakasmaksujen supistumista on hyvin vaikea arvioida täsmällisesti. Lisäksi ylimääräistä rintamalisää tai veteraanilisää saavien henkilöiden määrä vähenee koko ajan. Näin ollen ehdotuksen vaikutus kuntien asiakasmaksutuloihin voidaan arvioida vähäiseksi.

Esityksessä ehdotetaan, että tuloina voitaisiin jatkossa huomioida myös opintojen johdosta suoritettavat apurahat ja muut vastaavat avustukset siltä osin kuin ne ovat veronalaista tuloa tuloverolain 82 §:n nojalla ja lisäksi jatkuvia tai vuosittain toistuvasti saatuja. Henkilöitä, joiden kohdalla näiden tulojen huomioiminen voisi jatkossa tulla kyseeseen, olisivat jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun käyttäjät taikka laitoshoidossa tai asumispalvelussa olevan henkilön puoliso, jolle maksettaisiin mainittua tuloa. Näitä edellä mainittujen palvelujen piirissä olevia henkilöitä ei käytännössä arvioida olevan kuin korkeintaan yksittäisiä, eikä ehdotuksella arvioida olevan olennaista vaikutusta kuntien maksutuottoihin.

Esityksessä ehdotetaan, että maksun määräämisen perusteena olevista tuloista vähennettäviin menoihin lisättäisiin oman asunnon menot pitkäaikaishoitoon siirtymisen yhteydessä sekä edunvalvonnassa olevan asiakkaan edunvalvojan peruspalkkio. Oman asunnon menoja on suuressa osassa kuntia jo nykyisin huomioitu vähennyksenä pitkäaikaishoitoon siirryttäessä niin sanotun järjestelyajan, minkä vuoksi ehdotettavan muutoksen ei arvioida merkitsevän olennaisia vaikutuksia kuntatalouteen. Lisäksi vähennys kohdistuisi ainoastaan lyhyehkölle määräajalle, joten vaikutus maksukertymään olisi tästäkin näkökulmasta vähäinen.

Suurimmassa osassa kuntia ja kuntayhtymiä on jo nykyisin huomioitu myös edunvalvontakuluja vähennyksenä maksua määrätessä, joten ehdotetun lain sääntelyllä ei arvioida olevan olennaisia vaikutuksia kuntien talouteen. Osassa kuntia ja kuntayhtymiä vähennyksenä on hyväksytty edunvalvojan palkkiot sellaisenaan kuin mihin edunvalvojalla on oikeus holhustoimilain ja sen nojalla annetun asetuksen nojalla. Osa kunnista ja kuntayhtymistä on puolestaan hyväksynyt ainoastaan niin sanotun peruspalkkion tai muun kohtuullisen vähennyksen.

Maksukaton laajentaminen

Maksukaton alan laajentamisen suun terveydenhuollosta perittäviin maksuihin arvioidaan alentavan kuntien maksukertymää 9,9 miljoonalla eurolla vuodessa. Tilapäisen kotisairaanhoidon ja tilapäisen kotisairaalahoidon sisällyttämisestä maksukattoon aiheutuisi puolestaan noin 1,5 miljoonan euron kustannusvaikutus. Viimeksi mainittu vaikutusarvio koskee vaan niitä tilapäisen kotisairaanhoidon käyntejä, joista kotisairaanhoido on eroteltavissa kotipalvelusta. Näitä on arviolta noin 30 prosenttia kaikista tilapäisen kotihoidon käynneistä.

Maksukatto täyttyy nykyisin arviolta noin viidellä prosentilla aikuisväestöstä, kun alaikäisen maksut luetaan mukaan huoltajan maksukattoon. Osuus vastaa noin 220 000 henkilöä. Esityksessä ehdotettujen muutosten myötä niiden henkilöiden määrä, joilla maksukatto täyttyy, kasvaisi 0,5 prosenttiyksiköllä eli noin 20 000 henkilöllä.

Maksukatto on otettu laskelmassa huomioon laskennallisesti, eli on oletettu, että kaikki asiakkaat, joiden maksukatto ylittyy, ovat tietoisia ylityksestä ja reagoivat siihen. Maksukaton seurantavelvollisuus kuitenkin säilyisi asiakkaalla itsellään, joten jatkossakin on mahdollista, että moni asiakas ei havaitse maksukattonsa täytyneen. Tämän vuoksi laskelma saattaa yliarvioida vaikutuksia.

Jatkossa asiakasmaksulaissa säädettäisiin nimenomaisesti muidenkin terapioiden kuin yksilökohtaisen fysioterapian kerryttävän maksukattoa. Ehdotukselle ei voida laskea luotettavasti kustannusarviota, koska maksuista, joita kunnat ovat perineet muista terapioiden kuin yksilökohtaisesta fysioterapiasta, ei ole koottua tietoa. Osassa kuntia on jo nykyisin laskettu maksukattoon muistakin terapioiden kuin yksilökohtaisesta fysioterapiasta perityt asiakasmaksut.

Käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä palvelusta perittävä maksu

Kuten edellä jaksossa 2.1.2 on todettu, käyttämättä ja peruuttamatta jätettyjen käyntien osuudeksi perusterveydenhuollon käynneistä voidaan arvioida vähintään noin 2 prosenttia. Esimerkiksi hoitajavastaanottojen osalta tämä tarkoittaisi noin 102 000 käyttämättä ja peruuttamatta jätettyä vastaanottoa vuodessa. Voimassa oleva lainsäädäntö ei mahdollista maksun perimistä hoitajavastaanotosta, joka on ilman hyväksyttävää syytä jätetty käyttämättä ja peruuttamatta.

Jos jokaisesta käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä hoitajavastaanotosta perittäisiin jatkossa esityksessä ehdotettu 50,80 euroa, kuntien maksutulot kasvaisivat yli 5 miljoonalla eurolla. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä palvelusta perittävän maksun käyttöalaa laajennettaisiin muutoinkin. Laskelmassa ei kuitenkaan ole huomioitu tilanteita, joissa maksua ei saisi periä sen vuoksi, että käyttämättä ja peruuttamatta jättämiselle olisi hyväksyttävä syy, maksun periminen olisi kohtuutonta tai asiakas olisi alle 15-vuotias.

On mahdollista, että ehdotetun sääntelyn myötä asiakkaat jättäisivät varaamiensa palveluja käyttämättä ja peruuttamatta harvemmin kuin nykyisin. Tällöin ehdotetun sääntelyn kokonaistaloudelliset

säästöt olisivat merkittävät, sillä turhien poisjääntien väheneminen vähentäisi myös käyttämättä ja peruuttamatta jätettyjen vastaanottoaikojen ja paikkojen seurauksena syntyviä jonoja ja tyhjiä paikkoja sekä näistä aiheutuvia kertaantuvia kustannuksia.

Asiakasmaksujen alentaminen ja perimättä jättäminen

Esityksessä ehdotetaan, että asiakasmaksun huojentamisen ensisijaisuutta toimeentulotukeen nähden korostettaisiin ja kunnalle säädettäisiin velvollisuus huolehtia siitä, että asiakas saa nykyistä paremmin tiedon huojentamista koskevasta sääntelystä. Ehdotettujen muutosten voidaan arvioida lisäävän huojentamissääntelyn tunnettuutta sekä kunnissa että asiakkaiden keskuudessa, mikä luultavasti tulee ainakin jossain määrin lisäämään asiakasmaksujen huojentamista ja sitä kautta vähentämään kuntien asiakasmaksutuloja. Näiden muutosten kustannusvaikutuksia ei kuitenkaan voida arvioida euromääräisesti.

4.2.2 Vaikutukset valtion talouteen

Esityksessä ehdotettujen muutosten arvioidaan vähentävän kuntien asiakasmaksutuloja yhteensä 45 miljoonalla eurolla vuodessa. Tämä korvattaisiin kunnille lisäämällä peruspalvelujen valtionosuutta vastaavalla määrällä.

4.2.3 Vaikutukset yrityksiin

Esitykseen sisältyy ehdotuksia, jotka saattavat lisätä julkisten terveystalvelujen kysyntää ja vastaavasti vähentää yksityisten terveystalvelujen kysyntää. Esimerkiksi suun terveydenhuollosta perittävien maksujen sisällyttäminen maksukattoon saattaa lisätä suun terveydenhuollon palvelujen kysyntää julkisella puolella, ja jos kasvaneeseen kysyntään pystytään vastaamaan, puhtaasti yksityisten palvelujen käyttö saattaa näiltä osin vähentyä. Toisaalta on mahdollista, että kunnat pyrkivät vastaamaan palvelujen kysynnän kasvuun käyttämällä ostopalveluita, mikä taas saattaa lisätä ostopalveluita tarjoavien yritysten palvelujen kysyntää.

Jos esityksessä ehdotetut muutokset kannustavat työntekijöitä hakeutumaan nykyistä helpommin esimerkiksi hoitajavastaanotolle, sairauspoissaolot voivat vähentyä ja työn tuottavuus sitä kautta parantua sellaisissa yrityksissä, joissa ei ole laajaa työterveyshuoltoa vaan jonka työntekijät käyttävät julkisia terveystalveluja. Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että kunnat pystyvät vastaamaan palvelujen kysynnän mahdolliseen kasvuun.

Maksukaton laajentaminen suun terveydenhuoltoon saattaisi vaikuttaa siten, että osa yksityissektorin niistä asiakkaista, joilla on runsaasti suun terveydenhuollon tai muun terveydenhuollon kustannuksia, siirtyy käyttämään julkisia suun terveydenhuollon palveluja. Tällainen siirtymä ei kuitenkaan todennäköisesti olisi merkittävä. Kela julkaisi vuonna 2015 tutkimuksen, jonka mukaan vuoden 2013 aikana Oulussa suun terveydenhuollossa yksityissektorin palveluja käytti 56 prosenttia ylimpään tuloluokkaan kuuluvista henkilöistä ja vain 6 prosenttia alimpaan tuloluokkaan kuuluvista. Suun terveys on yhteydessä henkilön sosioekonomiseen taustaan, joten eniten palveluja tarvitsevat henkilöt todennäköisesti käyttävät jo nyt lähinnä julkisen sektorin palveluja.

Lisäksi yksityissektorin tarjoaman suun terveydenhuollon kysynnän hintajousto on pientä, eli hinnan muuttuessa kysyntä muuttuu vain vähäisesti. Yksityissektorin palvelujen käyttö esimerkiksi väheni vain hiukan, kun sairausvakuutuskorvaukset laskivat noin 30 prosentista noin 15 prosenttiin vuosien 2014 ja 2016 välillä. Suurin osa vähenemästä selittyi sillä, että terveille potilaille ei enää korvattu suun tutkimusta joka vuosi.

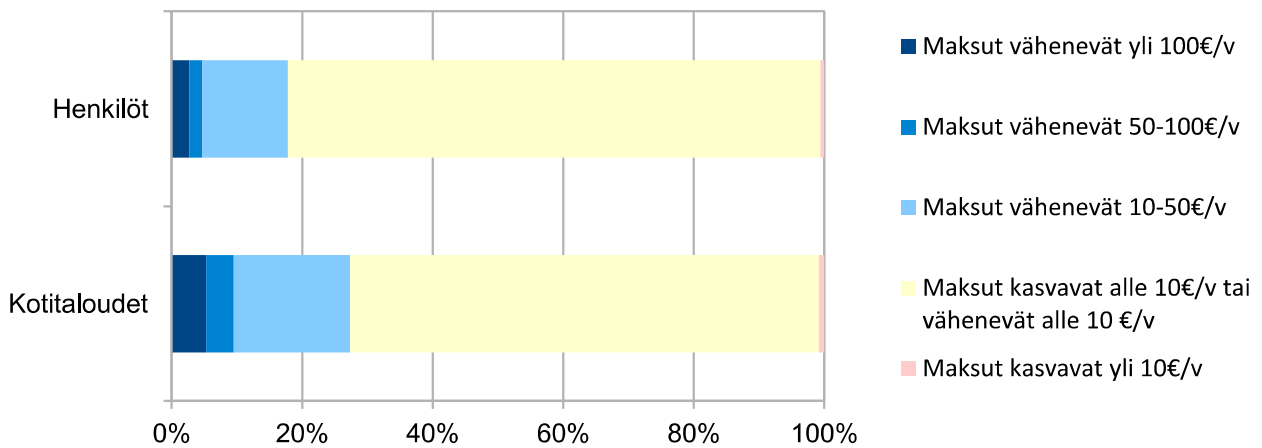
Odotusajat kiireettömään julkiseen suun terveydenhuoltoon ovat tavanomaisesti noin kolme kuukautta, kun yksityisvastaanotolle pääsee useimmiten muutaman päivän kuluessa. Tämä vähentänee osaltaan asiakkaiden mahdollista halukkuutta siirtyä yksityisvastaanoilta julkisiin. Suun terveydenhuollon yritysten asema vaikuttaa olevan vahva: Kelan ja Tilastokeskuksen tietojen mukaan yksityisen hammashoidon hinnat ovat nousseet vuoden 2010 huhtikuusta vuoden 2019 lokakuuhun noin 33 prosenttia, kun kuluttajahintaindeksimuutos on samana ajankohtana ollut vain noin 13 prosenttia.

4.2.4 Vaikutukset kotitalouksien asemaan ja talouteen

Tässä alajaksossa esitettävät vaikutusarviot sisältävät kaikki ehdotetut muutokset lukuun ottamatta käyttämättä ja peruuttamatta jäänestä ajasta perittävän maksun muutoksia (+5 miljoonaa euroa) ja HIV-estolääkityksen maksuttomuutta (−0,9 miljoonaa euroa). Nämä jouduttiin jättämään kokonaisarvion ulkopuolelle, koska kyseiset vaikutukset on arvioitu erikseen muista tilastolähteistä.

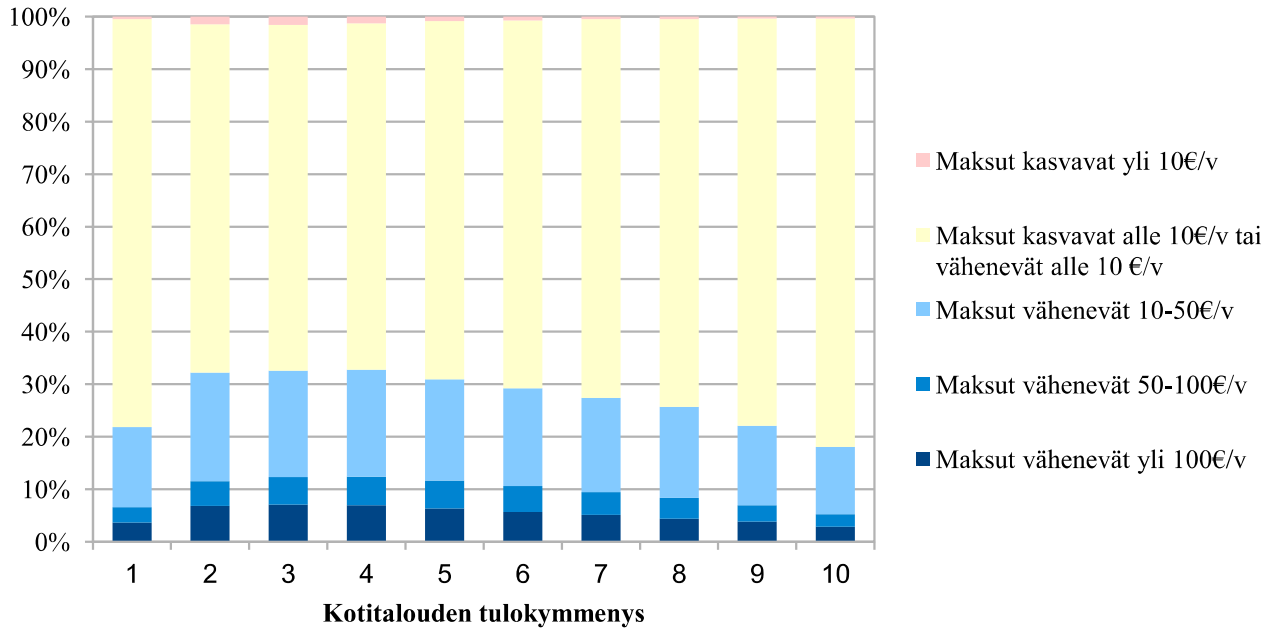
Esityksessä ehdotetulla sääntelyllä olisi vaikutusta arviolta noin miljoonan henkilön eli joka viidennes suomalaisen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuihin. Heistä 980 000 henkilöllä eli 98 prosentilla maksut pienenisivät nykyisestä, ja 33 000 henkilöllä maksut voisivat puolestaan nousta ehdotetun jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun maksutaulukon vuoksi. Niiden henkilöiden keskuudessa, joilla maksu muuttuisi, keskimääräinen muutos olisi 44 euroa vähemmän maksuja vuoden aikana.

Suurimmalla osalla (71 prosentilla) niistä henkilöistä, joilla maksut muuttuisivat, maksut vähenevät maltillisesti, 10—50 euroa vuodessa. Joka kymmenennellä maksut kuitenkin vähenisivät 50—100 euroa vuodessa. Lopuilla 15 prosentilla niistä, joilla maksut muuttuisivat, maksut vähenisivät merkittävästi, yli 100 euroa vuodessa. Näitä muutoksia kuvataan alla taulukossa X.

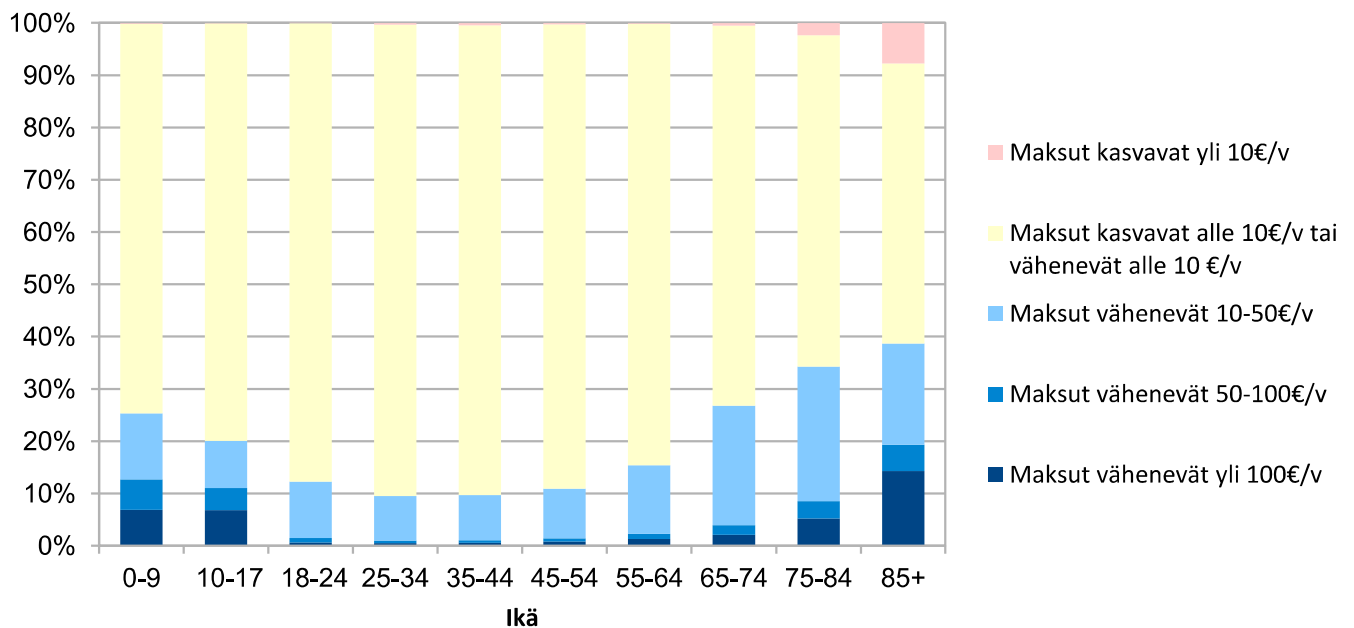
Taulukko X. Ehdotettujen muutosten vaikutusten jakauma henkilöittäin ja kotitalouksittain.

Esityksessä ehdotettujen muutosten vaikutukset kohdistuvat terveys- ja sosiaalipalvelujen käyttäjiin ja niiden keskuudessa erityisesti lapsiperheisiin, kotihoitoasiakkaisiin ja paljon palveluita käyttäviin henkilöihin. Muutoksia eri kohderyhmiin kuvataan seuraavassa taulukoin ja niihin liittyvin sanallisin selityksin.

Taulukko X. Ehdotettujen muutosten vaikutusten jakauma tulokymmenyksittäin.

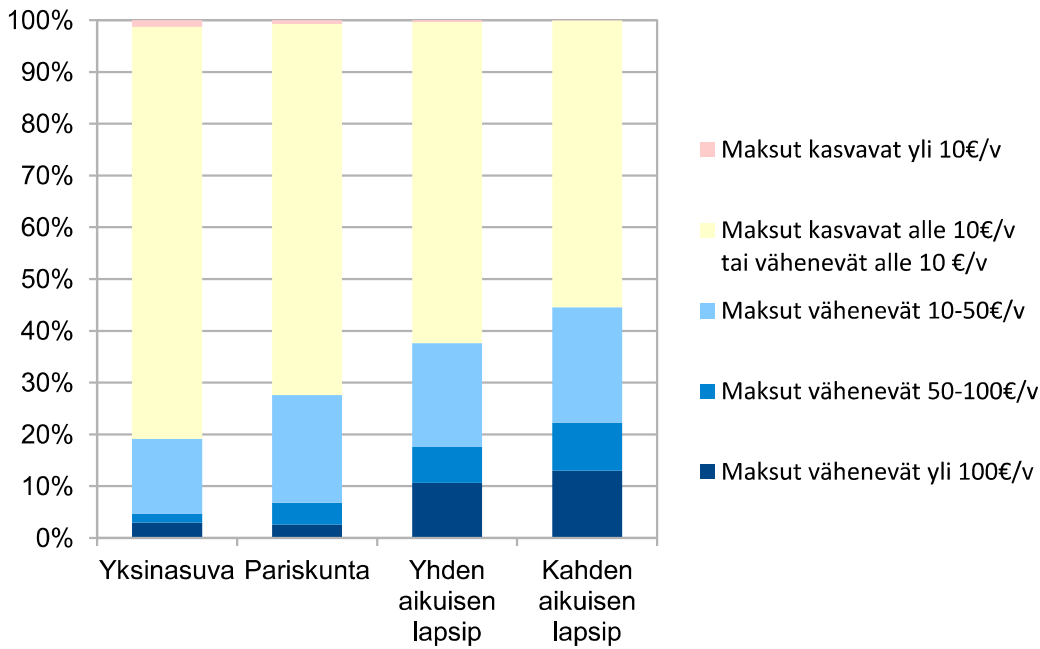
Kuten yllä taulukossa X kuvataan, ehdotettujen muutosten myötä maksut vähenisivät melko tasaisesti kaikissa tulokymmenyksissä. Väheneminen olisi hieman yleisempää tulojakauman alapäässä, tulokymmenyksissä 2—4, joihin useimmat ikääntyneiden kotitalouksista kuuluvat. Muutoksen kohdentuminen tulokymmenyksiin heijastaa pitkälti palveluita käyttävien tulojakaumaa.

Taulukko X. Ehdotettujen muutosten vaikutusten jakauma ikäryhmittäin.

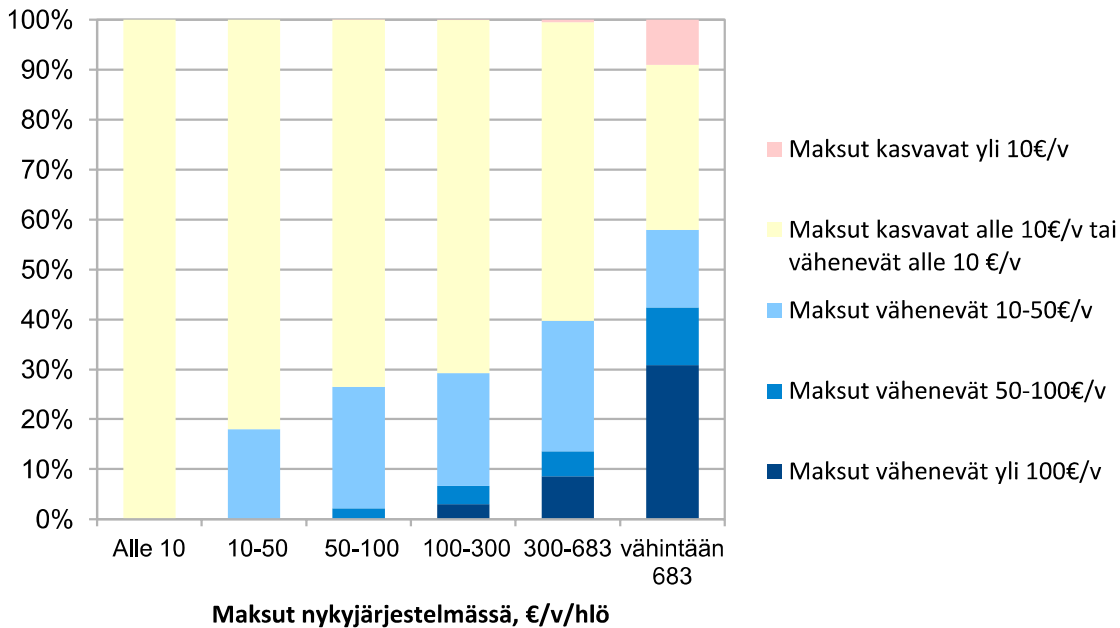
Kuten yllä taulukossa X kuvataan, ehdotetut muutokset kohdistuisivat etenkin yhtäältä ikääntyneisiin ja toisaalta alaikäisiin henkilöihin. Yli 85-vuotiaista noin puolella maksut muuttuisivat. Suurimmalla osalla heistä maksut vähenisivät, joillakin hyvin merkittävästikin, mutta lähes joka kymmenennellä yli 85-vuotiaalla maksut saattaisivat nousta esityksessä ehdotetun kotihoidon maksutaulukon myötä.

Alle 10-vuotiaista joka neljännellä maksut pienenisivät sen vuoksi, että heiltä ei enää perittäisi poliikklinikamaksua.

Taulukko X. Ehdotettujen muutosten vaikutusten jakauma eri perhemuodoissa.

Kuten yllä taulukossa X kuvataan, ehdotetut muutokset kohdistuisivat eri perhemuodoista ennen kaikkea lapsiperheisiin. Noin 40 prosentilla lapsiperheistä maksut vähenisivät ja joka kymmenennellä lapsiperheellä maksut vähenisivät jopa yli 100 euroa vuodessa. Suhteellisesti vähiten muutokset kohdistuisivat yksinasuviin, joita on toisaalta määrällisesti eniten. Joka viidennellä yksinasuvalla maksut pienenisivät.

Taulukko X. Ehdotettujen muutosten vaikutusten jakauma nykyisten maksujen mukaan.

Yllä taulukossa X esitetään, miten maksujen arvioidaan muuttuvan nykyisen maksukertymän mukaan ryhmiteltyinä. Maksut muuttuisivat erityisesti niillä, jotka käyttävät paljon palveluita ja joilla on siten korkea maksukertymä jo ennen muutosta. Tämä johtuu yhtäältä siitä, että kotihoidon suuriin tulosi-donnaisiin maksuihin ehdotetaan paljon muutoksia, ja toisaalta siitä, että maksukattoa laajennettaisiin. Maksukertymässä on huomioitu maksukattoon kuuluvien tasasuuruisten maksujen lisäksi suun terveydenhuollon, kotihoidon ja tehostetun palveluasumisen maksut.

Maksukattoa koskevilla muutosehdotuksilla parannettaisiin asiakkaiden taloudellista asemaa. Tämä koskee erityisesti niitä asiakkaita, jotka käyttävät palveluja runsaasti. Maksukaton laajennusten myötä nykyistä useamman asiakkaan maksukatto täyttyisi kalenterivuoden aikana ja samalla sosiaali- ja terveyspalvelujen käytöstä asiakkaille aiheutuva maksurasitus pienentyisi. Viimeksi sanottu edellyttää kuitenkin, että asiakas seuraa itse maksukattonsa kertymistä ja reagoi sen täyttymiseen.

Ehdotus, jonka mukaan apurahat huomioitaisiin tietyin edellytyksin tulosi-donnaisia maksuja määrät-täessä, saattaisi yksittäisen perheen kohdalla merkitä olennaista muutosta maksun määrään. Tämä riippuisi kuitenkin siitä, minkä palvelun piirissä henkilö tai tämän puoliso olisi ja millaiset tulot per-heellä muutoin olisi, sekä siitä, kuinka paljon palvelua käytettäisiin. Käytettävissä ei ole tilastoitua tietoa siitä, kuinka moni henkilö elää taloudessa, jossa saadaan samanaikaisesti kunnallisia maksuky-vyn mukaan määräytyviä palveluja sekä jatkuvia tai vuosittain toistuvasti saatavia veronalaisia apu-rahoja tai muita vastaavia avustuksia.

4.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Maksuttomia palveluja, maksukaton soveltamisalan laajentamista sekä maksujen huojentamista kos-kevien ehdotusten voidaan arvioida helpottavan asiakkaiden taloudellista asemaa ja siten vähentävän asiakasmaksuista aiheutuvaa työtä toimeentulotuessa ja ulosotossa. Mainituilla ehdotuksilla vähen-nettäisiin näin kustannuksia, joita eri viranomaisille aiheutuu asiakasmaksuasioiden käsittelystä.

Ehdotetun maksujen huojentamista koskevan sääntelyn arvioidaan toisaalta jonkin verran kasvatta-van kuntien hallinnollista työtä. Vaikutuksia tulisi kuitenkin tarkastella osana laajempaa kokonai-suutta, muun muassa mahdollisten vaihtoehtoisten kustannusten kautta, joita kunnalle tai valtiolle voi syntyä esimerkiksi toimeentulotukikäsitteilyn tai ulosoton käsitteilyn seurauksena. Tällä tavoin tarkas-teltuna kunnille aiheutuvan hallinnollisen työn ja sen kustannusten voidaan arvioida olevan vähäiset.

Esityksessä ehdotettu hoitajavastanottojen maksuttomuus poistaisi maksujen perimiseen liittyvän hallinnollisen työn niissä kunnissa, jotka nykyisin perivät maksuja hoitajavastanotoista. Samoin poliiklinikan antaman tutkimuksen ja hoidon maksuttomuutta koskeva ehdotus vähentäisi kuntien hal-linnollista työtä poliklinikkamaksujen perimisen osalta.

Esityksessä ehdotetaan, että asiakasmaksuja koskeviin laskuihin olisi liitettävä kirjallinen oikaisuvaai-timusohje. Asiakasmaksuja koskevien oikaisuvaatimusten voidaan arvioida lisääntyvän ohjeistuksen seurauksena, minkä puolestaan voidaan arvioida jossain määrin lisäävän hallinnollista työtä kunnissa. Lisääntyneiden oikaisuvaatimusten johdosta annetut päätökset voivat lisäksi kasvattaa myös tuomio-istuimiin tehtyjen valitusten määrää. Sääntelyn selkeyttämisellä kuitenkin parannettaisiin asiakkaan oikeusturvaa, ja se olisi välttämätöntä muutoksenhakua koskevan sääntelyn tarkoituksen toteutu-miseksi. Tuomioistuimeen tehtäviä valituksia saattaa lisätä myös se, että jatkossa valitusluvan myön-tämisperusteita ei olisi rajattu ainoastaan ennakkopäätösperusteeseen.

Esityksessä ehdotettu hoitajavastaanottojen maksuttomuus saattaa muuttaa lääkärin ja hoitajien välistä työnjakoa terveyskeskuksissa, jos maksuttomuus tekee terveyskeskusten asiakkaille hoitajavastaanotosta houkuttelevamman vaihtoehdon suhteessa lääkäriavastaanottoon. Terveyskeskuksissa kuitenkin yleensä valitaan hoidon tarpeen arvion yhteydessä, minkä terveydenhuollon ammattihenkilön vastaanotolle asiakas ohjataan. Siten on mahdollista, että joissain tilanteissa asiakkaita saatetaan ohjata nykyistä enemmän lääkäriavastaanotoille sen vuoksi, että toisin kuin hoitajavastaanotoista, lääkäriavastaanotoista saisi jatkossakin periä maksun.

4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

4.4.1 Vaikutukset ihmisten terveyteen

Hoitajavastaanottojen maksuttomuudella ja perusterveydenhuollon avosairaanhoidon mielenterveys-työn maksuttomuuden selkiyttämällä tuettaisiin varhaista terveysongelmiin puuttumista. Tällä tavoin voitaisiin ehkäistä vakavampien terveystilanteiden syntymistä. Jos kuitenkin esimerkiksi hoitajavastaanottojen maksuttomuus johtaisi palvelun kysynnän voimakkaaseen kasvuun, johon kunnat eivät pystyisi vastaamaan, ehdotettu maksuttomuus ei välttämättä ainakaan suoraan parantaisi ihmisten terveyttä.

HIV-estolääkityksen maksuttomuudella voidaan edistää PrEP-lääkityksen käyttöä ja vähentää siten HIV-tartuntoja. Lisäksi on otettava huomioon, että PrEP-lääkityksen maksuttomuudella voidaan saada suuressa HIV- ja sukupuolitauditartuntariskissä oleva henkilö terveydenhuollon piiriin, jolloin mahdollinen muu riskikäyttäytyminen voi samalla muuttua ohjauksen, testauksen ja neuvonnan seurauksena.

Suun terveydenhuollon maksujen sisällyttämisen maksukattoon arvioidaan edistävän suun terveydenhuollon palvelujen käyttöä ja siten parantavan väestön suun terveyttä. Suu- ja hammassairauksien hoidolla voidaan todennäköisesti myös ehkäistä muiden sairauksien syntymistä. Erityisesti alemmissa sosioekonomisissa ryhmissä suun terveys on yleensä heikompi ja hoidon tarve suurempi, joten ehdotettu maksukaton laajentaminen suun terveydenhuollon maksuihin todennäköisesti parantaisi suun terveyttä ennen kaikkea niillä henkilöillä, joilla on eniten suun sairauksia. Suun sairaudet ovat yhteydessä moniin muihinkin sairauksiin, joten myönteinen vaikutus ulottuisi laajemminkin ihmisten terveyteen. Siten ehdotettu maksukaton laajennus olisi omiaan kaventamaan terveyseroja ja edistämään yhdenvertaisuutta eri väestöryhmien välillä.

4.4.2 Vaikutukset lapsiin, sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja seksuaalivähemmistöihin

Vaikutukset lapsiin

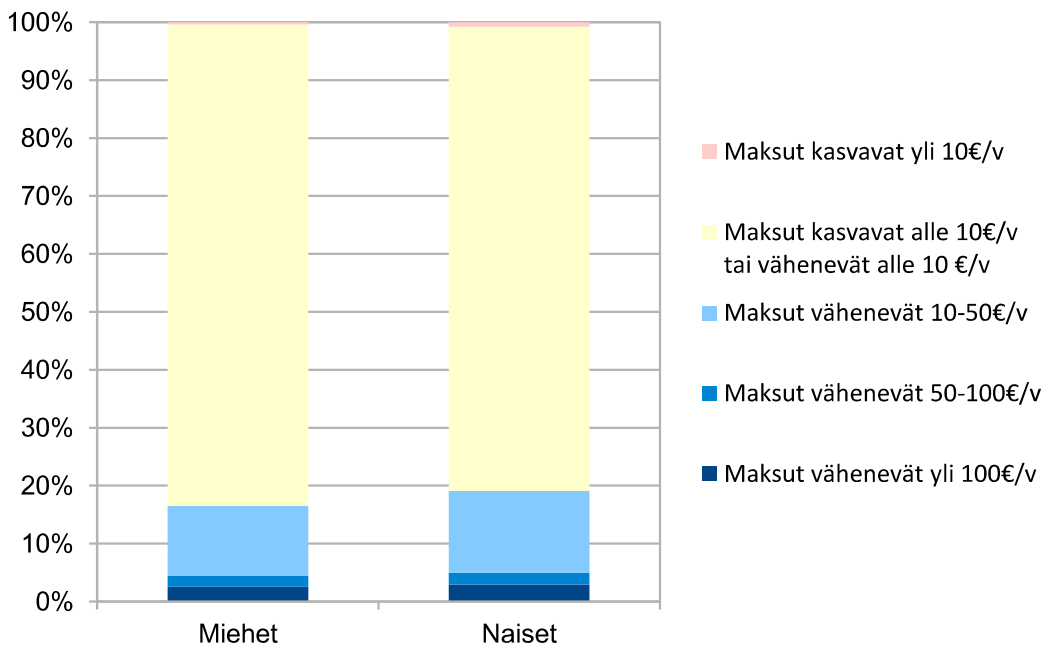
Esityksessä ehdotetaan poliklinikan antaman tutkimuksen ja hoidon maksuttomuutta alaikäisille. Maksuttomuuden laajentaminen parantaisi lasten yhdenvertaista palvelujen saatavuutta ja tukisi lapsiperheiden palvelujen käyttöä. Maksuttomuus parantaisi etenkin heikossa taloudellisessa tilanteessa olevien perheiden asemaa, kun lapsen sairastamisesta aiheutuva maksutaakka pienenee. Se tukisi näin ollen varsinkin pienituloisia lapsiperheitä, joissa on yksi tai useampi sairas lapsi, ja sillä voitaisiin tätä kautta saavuttaa pitkän aikavälin hyötyjä.

Ehdotetulla maksuttomuuden laajentamisella ei kuitenkaan välttämättä ole merkittävää vaikutusta hoitoon hakeutumisen kannalta, sillä kyse on usein välttämättömistä palveluista, joihin ohjataan taloudellisesta asemasta riippumatta. Suorat vaikutukset lasten terveyteen olisivat siten todennäköisesti vähäisiä.

Perheissä, joissa lapsi tarvitsee runsaasti sairaanhoidon palveluja tai joissa on useita sairastavia lapsia, poliklinikkamaksuja voidaan voimassa olevan asiakasmaksulain mukaan periä aina 683 euroon eli maksukaton täyttymiseen asti. Esityksessä ehdotettu poliklinikan antaman tutkimuksen ja hoidon maksuttomuus alle 18-vuotiaille säästäisi siis lapsiperheeltä enimmillään 683 euroa vuodessa.

Suun terveydenhuollon palveluja käyttävät vähiten sosioekonomisesti heikoimmassa asemassa olevat henkilöt, vaikka heillä palvelujen tarve olisi suurinta. Vanhempien suun terveys heijastuu myös lasten suun terveyteen monin tavoin. Esimerkiksi hoitamattoman suun vahingollinen bakteerikanta voi siirtyä vanhemmalta lapselle, ja suun terveyteen liittyvät tavat ja tottumukset omaksutaan kotona jo varhain. Esityksessä ehdotetulla maksukaton laajentamisella suun terveydenhuollon maksuihin tuettaisiin vanhempia käyttämään suun terveydenhuollon palveluja ja voitaisiin siten tukea paitsi heidän itsensä, myös heidän lastensa suun terveyttä.

Vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon

Taulukko X. Ehdotettujen muutosten vaikutusten jakauma sukupuolittain.

Kuten yllä taulukossa X kuvataan, maksut pienentyisivät 20 prosentilla naisista ja 17 prosentilla miehistä. Erityisesti 18—44-vuotiaiden kohdalla maksut pienenisivät useammin naisilla kuin miehillä. Tätä selittää ehdotettu hoitajavastaanoton maksun poisto, joka kohdistuisi enemmän naisiin.

Vaikutukset seksuaalivähemmistöihin

Euroopan maissa, mukaan lukien Suomessa, valtaosa HIV:n ehkäisyyn tarkoitettujen PrEP-lääkityksen käyttäjistä on miehiä, jotka harrastavat seksiä miesten kanssa. Tämän perusteella voidaan olettaa, että esityksessä ehdotetulla HIV-estolääkityksen maksuttomuudella olisi merkitystä etenkin niiden miesten kannalta, jotka harrastavat seksiä miesten kanssa.

Lääkityksen käyttäjäprofiilia muissa Euroopan maissa kuvataan jäljempänä jaksossa 5.2.

4.4.3 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Säännöksellä ilmaistaan yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskeva pääperiaate. Perustuslain 6 §:n 1 momentin säännöstä täydentää 2 momentin syrjäntäkielto. Perustuslain 19 §:n 3 momentti velvoittaa julkista valtaa turvaamaan jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut sekä edistämään väestön terveyttä. Perustuslakivaliokunta on useissa lausunnoissaan (muun muassa PeVL 39/1996 vp, PeVL 8/1999 vp ja PeVL 10/2009 vp) todennut, että asiakasmaksut eivät suuruutensa takia saa siirtää kyseisiä palveluja niitä tarvitsevien tavoittamattomiin.

Palvelujen saantia turvattaisiin ja yhdenvertaista palveluihin pääsyä edistettäisiin monilla esitykseen sisältyvillä ehdotuksilla. Esimerkiksi maksuttomat hoitajavastaanotot ja mielenterveystyö perusterveydenhuollossa ja poliklinikan antaman tutkimuksen ja hoidon maksuttomuus alaikäisille turvaisivat terveyspalvelujen saantia asiakkaan tai tämän perheen taloudellisesta asemasta riippumatta ja parantaisivat siten perustuslain yhdenvertaisuussäännöksen käytännön toteutumista yhteiskunnassa.

Myös esimerkiksi maksukaton laajentaminen suun terveydenhuollon maksuihin olisi omiaan kaventamaan terveyseroja ja edistämään yhdenvertaisuutta eri väestöryhmien välillä, sillä erityisesti alemmissa sosioekonomisissa ryhmissä suun terveys on yleensä heikompi ja hoidon tarve suurempi. Suun terveydenhuollon asiakasmaksut ovat huomattavan paljon korkeammat kuin muussa terveydenhuollossa, ja ne ovat usein esteenä asianmukaiselle hoidolle. Heikko suun terveys on yhteydessä henkilön sosioekonomiseen asemaan. Esityksessä ehdotetut maksukaton laajennus turvaisi tarpeelliset suun hoidon palvelut niitä eniten tarvitseville.

Esityksessä ehdotetaan, että perusterveydenhuollon avosairaanhoidon mielenterveystyö säädettäisiin aina maksuttomaksi. Maksuttomuus edistäisi mielenterveysongelmista kärsivien henkilöiden hoitoon hakeutumista. Mielenterveysongelmiin liittyy sekä syy- että seuraustekijöiden vaikutuksesta työttömyyttä, työkyvyttömyyttä ja taloudellisia vaikeuksia. Vanhempien mielenterveysongelmat ovat lisäksi usein syynä pienten lasten huostaanottoon. Ehdotetulla maksuttomuuden selkiyttämällä edistettäisiin siten mielenterveysongelmista kärsivien henkilöiden ja heidän perheidensä asemaa ja perusoikeuksien toteutumista yhteiskunnassa.

Lisäksi eri alueilla asuvien asiakkaiden yhdenvertaisuus paranisi nykyisestä, kun jatkossa asiakasmaksulaissa säädettäisiin esimerkiksi palveluasumisen maksuperusteista, jotka nykyisin vaihtelevat merkittävästi kunnittain.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

5.1.1 Eroja rauenneeseen esitykseen nähden

Nyt annettavassa esityksessä ehdotetaan useita samoja uudistuksia kuin rauenneessa asiakasmaksulakiesityksessä. Maksukaton laajennukset suun terveydenhuoltoon, tilapäiseen kotisairaanhoidon ja kotisairaalahoidon, terapiaoihin ja etäpalveluihin sekä toimeentulotuesta maksettuihin asiakasmaksuihin sisältyivät myös rauenneeseen esitykseen. Pitkäaikaishoidon ja -palvelujen maksujen määräytymisestä ehdotetaan nyt säädettäväksi pitkälti vastaavalla tavalla kuin rauenneessa esityksessä. Lisäksi nyt annettavassa esityksessä ehdotetaan osittain samoja laajennuksia maksuttomiin terveyspalveluihin kuin rauenneessa esityksessä.

Nyt annettavan esityksen ja rauenneen esityksen välillä on kuitenkin myös keskeisiä eroja. Osittain erot liittyvät käytettävissä olevaan rahoitukseen. Rauenneeseen esitykseen sisältyi eräitä ehdotuksia, jotka olisivat merkittävästi lisänneet maakuntien maksukertymää. Nyt annettavaan esitykseen ei puolestaan sisälly tällaisia ehdotuksia, minkä vuoksi esityksessä ei voida ehdottaa kaikkia samoja maksuttomuuden laajennuksia tai muita maksutuloja vähentäviä ehdotuksia, joita rauenneessa esityksessä ehdotettiin. Lisäksi nyt annettavan esityksen valmistelussa on havaittu, että maksukaton laajentaminen suun terveydenhuoltoon vähentää maksutuottoja paljon enemmän kuin rauenneessa esityksessä oli arvioitu: nyt arvio on 9,9 miljoonaa euroa, kun rauenneessa esityksessä se oli 5,4 miljoonaa euroa.

Esitysten väliset erot liittyvät myös uudistusten toteuttamistapaan ja niiden kytköksiin muihin esityksiin. Rauenneessa asiakasmaksulakiesityksessä ehdotettu laki liittyi hallituksen esitykseen eduskunnalle maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi (HE 15/2017), joka kuitenkin raukesi. Viimeksi mainitussa esityksessä ehdotettiin, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu olisi siirretty maakunnille. Rauenneessa asiakasmaksulakiesityksessä ehdotettu laki oli tarkoitettu tulemaan voimaan samalla, kun sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisvastuu olisi siirtynyt kunnilta maakunnille. Asiakasmaksut olisivat olleet täydentävä komponentti maakuntien rahoitusmallissa.

Myös pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman mukaan sosiaali- ja terveystalveluiden järjestäminen siirretään maakuntien tehtäväksi. Nyt annettavassa esityksessä ehdotetun asiakasmaksulain muutoksen on kuitenkin tarkoitus tulla voimaan jo ennen kuin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu siirtyy maakunnille. Siksi esityksessä ei ehdoteta tältä osin muutoksia nykytilaan, vaan asiakasmaksujen perintä säilyisi toistaiseksi kunnilla.

Rauenneessa esityksessä ehdotettiin asiakasmaksulain kokonaisuudistusta, kun taas nyt annettavassa esityksessä ehdotetaan muutoksia voimassa olevaan asiakasmaksulakiin. Esityksessä ehdotetut muutokset eivät poista asiakasmaksulainsäädännön kokonaisuudistuksen tarvetta, joka liittyy muun muassa säädöstasoon, asetuksenantovaltuuksiin ja vanhentuneisiin säädösviittauksiin. Kokonaisuudistus on kuitenkin tarkoituksenmukaisinta toteuttaa samalla, kun sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisvastuu siirretään kunnilta maakunnille. Nyt annettavan esityksen tarkoituksena puolestaan on ennen kaikkea varmistaa, että asiakasmaksulainsäädännön kiireellisimmät uudistustarpeet saadaan toteutettua mahdollisimman pian.

Rauenneessa esityksessä ehdotettiin eräitä monikanavarahoituksen purkamiseen liittyneitä uudistuksia. Monikanavarahoituksen yksinkertaistamista ehdotettiin hallituksen esityksessä eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta, sairausvakuutuslain 2 luvun 6 §:n väliaikaisesta muuttamisesta ja rintamaveteraanien hammashuollon järjestämisestä ja korvaamisesta annetun lain kumoamisesta (HE 297/2018), joka kuitenkin raukesi. Nyt annettavassa esityksessä ei ehdoteta vastaavia muutoksia, vaan niiden tarvetta olisi arvioitava tulevaisuudessa erikseen.

Rauenneessa esityksessä ehdotettiin, että maakunta olisi saanut periä palvelusta maksun vain, jos maksusta säädetään laissa. Nyt annettavassa esityksessä ei puolestaan ehdota muutosta nykytilaan, jonka mukaan kunta saa periä maksun sosiaali- ja terveystalveluista, jollei lailla toisin säädetä. Eduskunnan oikeusasiamies on useissa ratkaisuisaan (esimerkiksi dnro 1739/4/09, dnro 5589/4/15 ja dnro 1304/4/16) todennut pitävänsä välttämättömänä, että laissa säädetään tyhjentävästi ja täsmällisesti niistä terveystalveluista, joista voidaan periä maksu. Tällainen koko asiakasmaksulainsäädännön lähtökohtia koskeva merkittävä periaatteellinen muutos on kuitenkin käytännössä mahdollista toteuttaa vasta asiakasmaksulainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Rauenneessa esityksessä ehdotettiin, että maksun saisi periä jokaiselta perusterveydenhuollon avosairaanhoidon lääkäri- ja hoitajavastaanotolta ilman niin sanottuja välikattoja. Rauenneessa esityksessä arvioitiin, että tämä kasvattaisi maksukertymää lääkärivastaanottojen osalta 27 miljoonalla ja hoitajavastaanottojen osalta 30 miljoonalla eurolla. Valiokuntakäsittelyssä nämä arviot tosin tarkentuivat lääkärivastaanottojen osalta 12 miljoonaan ja hoitajavastaanottojen osalta 20 miljoonaan euroon. Ero hallituksen esityksessä arvioituihin kustannusvaikutuksiin johtui osaltaan siitä, että maksukatolla olisi ollut odotettua suurempi vaikutus maksutuottoihin.

Nyt annettavassa esityksessä ei ehdoteta muutoksia välikattoihin. Esityksessä ehdotetaan päinvastoin, että perusterveydenhuollon hoitajavastaanotot säädettäisiin kokonaan maksuttomiksi. Perusterveydenhuollon lääkärivastaanottoja koskeva sääntely pysyisi ennallaan.

Rauenneessa esityksessä ehdotettiin eräitä vammaispalvelulainsäädännön kokonaisuudistukseen liittyneitä uudistuksia. Vammaispalvelulain kokonaisuudistusta ehdotettiin hallituksen esityksessä eduskunnalle vammaispalvelulaiksi sekä laeiksi sosiaalihuoltolain ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 13 §:n muuttamisesta (HE 159/2018 vp), joka kuitenkin raukesi. Rauenneessa asiakasmaksulakiesityksessä vammaispalvelujen maksuja koskevien muutosten sekä hengityslaitetta käyttäviä henkilöitä koskevien erityissäännösten poistamisen arvioitiin kasvattavan maksukertymää noin 4 miljoonaa euroa. Rauenneesta asiakasmaksulakiesityksestä poiketen nyt annettavassa esityksessä ei ehdoteta muutoksia hengityslaitetta käyttävien henkilöiden asemaan.

Rauenneessa esityksessä ehdotettiin, että terveydenhuollon palvelut olisivat tulleet kokonaan maksuttomiksi alaikäisille. Kyseisen muutoksen kustannusvaikutukseksi arvioitiin rauenneessa esityksessä 32 miljoonaa euroa. Asiakasmaksulainsäädännön uudistukseen on nyt käytettävissä 45 miljoonaa euroa eikä kuntien maksutuloja vähentäviä ehdotuksia kompensoida maksutuloja lisäävillä ehdotuksilla vastaavalla tavalla kuin rauenneessa esityksessä, joten nyt annettavassa esityksessä ei ehdota alaikäisille annettavien terveystulujen täyttää maksuttomuutta. Esityksessä ehdotetaan sen sijaan, että poliklinikan antama tutkimus ja hoito olisi maksutonta alle 18-vuotiaille, minkä kustannukseksi arvioidaan 22,4 miljoonaa euroa.

Rauenneessa esityksessä ehdotettiin, että pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen asiakkailta ei perittäisi erillistä maksua sairaanhoidon palveluista. Kyseisen ehdotuksen arvioitiin vähentävän terveystulujen maksutuottoja bruttomääräisesti arvioituna noin 8 miljoonaa euroa. Tällaista ehdotusta ei sisälly nyt annettavaan esitykseen, mutta sen sijaan asiakkaan henkilökohtaiseen käyttöön jääväksi vähimmäiskäyttövaraksi ehdotetaan 165 euroa kuukaudessa, kun rauenneessa esityksessä vähimmäiskäyttövara olisi ollut 160 euroa kuukaudessa. Pitkäaikaisen perhehoidon vähimmäiskäyttövara ehdotetaan korotettavaksi nykyisestä 110 eurosta kuukaudessa 165 euroon kuukaudessa, kun rauenneessa esityksessä käyttövara olisi korotettu 200 euroon kuukaudessa.

Rauenneessa esityksessä ehdotettiin, että jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun tulorajoja olisi korotettu voimassa olevaan sääntelyyn nähden. Rauenneessa esityksessä arvioitiin, että ehdotetut muutokset olisivat supistaneet kotihoidon maksutuottoa koko maan tasolla vajaalla 15 miljoonalla eurolla. Nyt annettavassa esityksessä ei ehdoteta tulo rajojen korottamista, mutta esityksessä ehdotetaan säädettäväksi jatkuvaa ja säännöllistä kotona annettavaa palvelua koskevasta maksutaulukosta vastaavalla tavalla kuin rauenneessa esityksessä. Maksutaulukolla pyritään yhdenmukaistamaan maksukäytäntöjä ja suhteuttamaan palvelusta perittävä maksu nykyistä paremmin palvelutuntien määrään.

Rauenneessa esityksessä ehdotettiin, että maksukaton seurantavelvollisuus olisi siirtynyt asiakkaalta maakunnalle. Nyt annettavassa esityksessä seurantavelvollisuuteen ei ehdotettaisi muutoksia, eli se

säilyisi asiakkaalla itsellään. Maksukaton seurantavelvollisuuden siirtäminen vaatisi kunnilta menettelyjensä uudistamista sekä lisäksi kuntien ja kuntien yhteistoiminta-alueiden hallinnollista taakkaa. Kunnilla saattaisi olla haasteita seurata asukkaidensa maksukatonta täyttymistä niissä tilanteissa, joissa kunnan asukkaat ovat saaneet palveluja toisen kunnan tai yhteistoiminta-alueen järjestäminä. Maksukatonta seurantavelvollisuuden siirtämisestä on näistä syistä perusteltua tarkastella uudestaan asiakasmaksulainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Rauenneessa esityksessä ehdotettiin, että maakunnalle olisi säädetty velvollisuus huojentaa tarvittaessa myös terveydenhuollon lyhytaikaisesta laitoshoidosta, eli käytännössä vuodeosastohoidosta, perittäviä asiakasmaksuja. Kyseisen muutoksen kustannusvaikutukseksi arvioitiin rauenneessa esityksessä 5 miljoonaa euroa. Nyt annettavassa hallituksen esityksessä ei ehdoteta tällaista muutosta vaan pyritään muilla huojentamisvelvollisuutta koskevilla muutoksilla parantamaan jo olemassa olevan sääntelyn toimivuutta ja edistämään sitä, että asiakkaat eivät joutuisi turvautumaan toimeentulotuen asiakasmaksuista selvitäkseen.

5.1.2 Muita seikkoja

Edellä selostetusti pitkäaikaisen laitoshoidon maksu määräytyy asiakkaan nettotulojen perusteella, jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun maksu puolestaan asiakkaan bruttotulojen pohjalta. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia tähän. Lisäksi jatkossa pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen asiakasmaksu määräytyisi nettotulojen perusteella ja muun pitkäaikaisen asumispalvelun maksu bruttotulojen perusteella.

Tulopohjan yhdenmukaistamisen perusteellisempi arviointi olisi nykyistä paremmin mahdollista tehdä sitten, kun valtakunnallinen tulorekisteri on laajamittaisessa käytössä vuoden 2020 jälkeen. Tiedon tuottajat ilmoittavat tulorekisteriin reaaliaikaisesti ja maksukohtaisesti palkka-, etuus- ja eläketiedot. Tulorekisteri otetaan käyttöön vaihteittain siten, että vuodesta 2019 lukien kaikki palkkoja maksavat tahot ilmoittavat tiedot tulorekisteriin ja vuodesta 2020 lukien ilmoitusvelvollisuus koskee myös etuus- ja eläketietoja.

Bruttotulojen käyttö tulosidonnaisen maksun perusteena on osin ongelmallista, jos asiakkaiden tuloveroprosentti vaihtelee voimakkaasti. Bruttotulot eivät tällöin kovin hyvin kuvaa asiakkaiden todellista maksukykyä. Kotihoidon asiakkaista selvä enemmistö on eläkkeensaajia, joiden tulot koostuvat pääosin eläketuloista. Eläketulojen verotus kiristyy tietyillä tuloalueilla varsin nopeasti eläketulovähennysten supistuessa. Asiakkaiden tuloveroprosentti voi tällöin vaihdella melko voimakkaasti jo pienelläkin tuloalueella. Netto- ja bruttotulojen suhteeseen vaikuttaa myös muu tulonmuodostus kuten tulot, jotka eivät ole veronalaisia (esim. eläkkeensaajan hoitotuki) tai tulot, jotka verotetaan erillään eläketuloista (pääomatulot).

Tulovähenteiset toimeentuloturvaetuudet, progressiivinen tuloverotus sekä tulosidonnaiset asiakasmaksut voivat yhdessä aikaansaada tilanteita, joissa asiakkaan verojen ja tulosidonnaisen asiakasmaksun jälkeinen käteen jäävä nettotulo ei yhteisvaikutuksen johdosta juurikaan kasva, vaikka tulonmuodostuksen pohjan muodostava työeläke kasvaisi. Työeläke supistaa kansaneläkettä. Työeläke ja kansaneläke ovat veronalaista tuloa. Progressiivinen tuloverotus pienentää näistä käteen jäävää tuloa. Mikäli henkilöllä on vähäistä suurempia asumismenoja, hän saattaa olla oikeutettu eläkkeensaajan asumistukeen, joka supistuu tulojen kasvaessa. Jos henkilö tämän lisäksi on kotihoidon asiakas ja hoidon tarve on suuri, maksaa hän tulorajan ylittävältä tulonosasta huomattavan osan asiakasmaksuna. Eri järjestelmien yhteisvaikutuksesta saattaa äärimmillään syntyä tuloloukku, jossa nettotulo supistuu työeläkkeen kasvaessa. Asiakasmaksun määrittäminen nettotulon pohjalta saattaisi osaltaan hillitä äärimmäisten loukkutilanteiden syntyä.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Muiden Euroopan maiden asiakasmaksusääntelyä on kuvattu varsin laajasti rauenneen esityksen jaksossa 1.2 Kansainvälinen kehitys. Lisäksi muiden maiden tilannetta selostetaan myös TEAS-hankkeen loppuraportissa. Näissä lähteissä mainitut tiedot pitivät edelleenkin pääosin paikkansa. Kuvausta ulkomaiden lainsäädännöstä on kuitenkin tarpeen täydentää HIV-estolääkityksen osalta, koska kyseisen lääkeyksityksen maksuttomuus on lisääntynyt nopeasti Euroopassa ja samalla lääkeyksityksen käytöstä on saatu lisää tietoa.

HIV:n ehkäisyyn tarkoitettua PrEP-lääkettä maksuttomuutta ja korvattavuutta on selvitetty Eurostat-julkaisussa syksyllä 2019 julkaistussa artikkelissa. Artikkelin mukaan alkuvuonna 2019 PrEP-lääkitys oli asiakkaalle korvattavaa yhteensä 14 Euroopan maassa. Kyseiset maat olivat Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti, Saksa, Alankomaat, Belgia, Luxembourg, Ranska, Portugali, Kroatia, Bosnia-Hertsegovina ja Moldova sekä Ison-Britannian osalta Skotlanti ja Pohjois-Irlanti. Muutosta on tapahtunut muutamassa vuodessa paljon, sillä vuonna 2016 PrEP-lääkitys oli korvattavaa vain Ranskassa. Lisäksi 10 Euroopan ja Keski-Aasian maassa, mukaan lukien Suomessa, PrEP-lääkitystä oli vuonna 2019 tarjolla julkisessa terveydenhuollossa mutta sen kustannuksia ei korvattu kokonaan asiakkaalle.

Edellä mainitun artikkelin mukaan 20 maata ilmoitti kansallisia arvioita PrEP-lääkityksen käyttäjämääristä edellisen 12 kuukauden ajalta. Käyttäjiä oli määrällisesti eniten Ranskassa ja väestömäärään suhteutettuna eniten Islannissa. Mainituista 20 maasta, jotka ilmoittivat käyttäjämääriä, 15 eritteli käyttäjiä sukupuolen ja HIV:n tartuntatavan mukaan. Näistä maista 12 ilmoitti, että 90 prosenttia PrEP-lääkityksen käyttäjistä oli miehiä, jotka harrastavat seksiä miesten kanssa.

Ruotsissa maan kansanterveysviranomaisen antoi vuonna 2018 suosituksen PrEP-lääkityksen käytöstä, ja lääkeyksitykseen liittyvät vastaanotot käynnistyivät valtaosin vuoden 2019 aikana. Tukholman alueella, jossa arvioiden mukaan valtaosa PrEP-lääkityksestä hyötyvistä henkilöistä asuu, noin 250 henkilöä käytti lääkeyksitystä syyskuun 2019 tietojen perusteella ja noin 600—700 henkilöä oli jonotuslistalla hoidon tarpeen arviointiin. PrEP-lääkitys kartuttaa lääkekattoa, jonka vuosiomavastuu Ruotsissa on noin 200 euroa.

Norjassa PrEP-lääkitys tuli käyttöön jo vuoden 2016 lopussa osana julkista terveydenhuoltoa. Se on ollut alusta lähtien käyttäjälle täysin maksuton. Syyskuussa 2019 käyttäjämäärän arvioitiin olevan noin 1 300 henkilöä, ja lisäksi noin 150 henkilöä odotti PrEP-lääkityksen tarpeen arviointia.

6 Lausuntopalaute

Täydennetään.

7 Säännöskohtaiset perustelut

2 a §. Maksun periminen. Asiakasmaksulakiin lisättäisiin maksun perimistä koskeva uusi 2 a §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kunnan velvollisuudesta antaa asiakkaalle maksua koskeva lasku, joka vastaisi päätöstä ja johon sovellettaisiin hallintolain sääntelyä. Laskun tulisi sisältää pykälän 1 momentissa luetellut tiedot. Laskuun olisi merkittävä ainakin laskun päivämäärä, asiakkaan nimi ja tarvittaessa myös muu yksilöintitieto, sosiaali- tai terveystyöpalvelu, josta maksu peritään, maksun euromääräinen suuruus ja peruste, julkinen tai yksityinen palveluntuottaja, jonka antamasta palvelusta maksu peritään — käytännössä kunta itse taikka yksityinen palveluntuottaja, jolta kunta on hankkinut

palvelun ostopalveluna — sekä sen tahon nimi ja yhteystiedot, joka voi tarvittaessa antaa asiakkaalle lisätietoja.

Kunta voisi käyttää asiakasmaksun tekniseen laskuttamiseen myös ulkopuolista palveluntarjoajaa, esimerkiksi tilitoimistoa tai perintäyhtiötä.

Pykälän 2 momentin maksun perimisessä olisi otettava huomioon asiakkaan yksityisyyden suoja ja henkilökohtainen turvallisuus. Saatavien perinnästä annetun lain (513/1999), jäljempänä *perintälaki*, 4 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan perinnässä ei saa vaarantaa velallisen yksityisyyden suoja. Perintälain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä (HE 199/1996 vp) todetaan kyseisestä lainkohdasta seuraavaa: ”Säännöksen vastaisena voidaan pitää esimerkiksi sitä, että maksuhäiriöistä ilmoitetaan tai uhataan ilmoittaa ulkopuoliselle, kuten velallisen työnantajalle, omaisille tai muille velallisen lähipiiriin kuuluville henkilöille. Yksityisyyttä loukkaavaa voi olla myös perintä huomiota herättävällä tavalla esimerkiksi käyttämällä kirjekuoria, joihin on näkyvästi painettu kirjeen sisältävän maksumuistutuksen.”

Kunnan olisi maksua periessään huolehdittava siitä, ettei tieto henkilön olemisesta sosiaali- tai terveydenhuollon asiakkaana joudu sivullisille. Jos asiakas ilmoittaisi kunnalle henkeään tai terveyttään uhkaavasta vaarasta tai kunta muulla tavalla saisi asiasta tiedon, kunnan olisi ryhdyttävä kohtuullisiin järjestelyihin maksun perimiseksi niin, ettei asiakkaan henkilökohtainen turvallisuus vaarannu. Tällainen tilanne voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun asiakkaalla on väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 36 §:ssä tarkoitettu turvakielto.

Ehdotetun lain 15 §:ssä säädettäisiin, että laskuun saisi vaatia oikaisua. Jos päätökseen on ennen valituksen tekemistä vaadittava oikaisua erikseen säädetyssä oikaisuvaatimusmenettelyssä, ohjeet tällaisen oikaisukeinon käyttämisestä on hallintolain 46 §:n 1 momentin mukaan annettava samanaikaisesti päätöksen kanssa. Laskuun olisi siis liitettävä oikaisuvaatimusohje. Tämä koskisi sekä maksukyvyyn mukaan määräytyviä että tasasuuruksia asiakasmaksuja.

Oikaisuvaatimusohjeen ei tarvitsisi olla erillisellä asiakirjalla, vaan ohje voitaisiin laatia suoraan laskulle. Apulaisoikeuskansleri on päätöksessään OKV/1044/2018 katsonut, että muutoksenhakuoikeuden ja sen käyttämiseksi tarpeellisen menettelyn tulee tarpeeksi selkeästi ilmetä laskusta, joka asiakkaalle osoitetaan. Mainitun tapauksen valossa ei voida pitää riittävänä, että laskusta ilmenee internet-sivu, josta asiakas saa maksua koskevat oikaisuvaatimusohjeet.

Yllä mainitussa tapauksessa sairaanhoitopiiri oli asiakasmaksua koskevan kantelun johdosta toteuttanut muutoksen, jonka seurauksena laskuista ilmeni sairaanhoitopiirin internetsivu, josta maksuun tyytymätön asiakas saa tietoa asiakasmaksuista sekä maksua koskevat oikaisuohjeet. Apulaisoikeuskansleri piti sairaanhoitopiirin toimenpidettä oikeasuuntaisena, mutta totesi, että kaikilla asiakkailla ei välttämättä ole mahdollisuutta käyttää sähköisiä palveluja. Apulaisoikeuskanslerin näkemyksen mukaan olisi hyvän hallinnon mukaisesti asiakaslähtoisempää ja muutoksenhakua koskevan perusoikeuden turvaavaa, mikäli muutoksenhakuohjauksen saisi laskun yhteydessä esimerkiksi sen liitteenä.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

2 b §. *Päätös maksukyvyyn mukaan määräytyvästä maksusta.* Lakiin lisättäisiin uusi 2 b §, joka koskisi maksukyvyyn mukaan määräytyvästä maksusta tehtävää päätöstä. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tiedoista, joiden olisi käytävä päätöksestä ilmi. Luettelo vastaisi hallintolain 44 §:n 1 momentissa säädettyä eräin täsmennyksin.

Ehdotetun lain 15 §:ssä säädettäisiin, että maksua koskevaan päätökseen saa vaatia oikaisua. Jos päätökseen on ennen valituksen tekemistä vaadittava oikaisua erikseen säädetyssä oikaisuvaatimusmenettelyssä, ohjeet tällaisen oikaisukeinon käyttämisestä on hallintolain 46 §:n 1 momentin mukaan annettava samanaikaisesti päätöksen kanssa. Myös ehdotetun 2 b §:n mukaiseen päätökseen olisi siis liitettävä oikaisuvaatimusohje. Oikaisuvaatimusohjetta koskee sama, mitä edellä 2 a §:n perusteluissa on todettu.

3 §. Käyttämättä jätetystä palvelusta perittävä maksu. Pykälää ja sen otsikkoa muutettaisiin. Nykyisin käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä ajasta perittävästä maksusta säädetään paitsi asiakasmaksulain 3 §:ssä, myös asiakasmaksuasetuksen 25 §:ssä. Asetuksen sääntely kumottaisiin tältä osin, ja jatkossa käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä palvelusta perittävästä maksusta säädettäisiin kootusti ehdotetussa 3 §:ssä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin sellaisista tilanteista, joissa asiakas tai tämän edustaja on varannut palvelun asiakkaalle. Edustajalla tarkoitettaisiin asiakkaan laillista edustajaa ja henkilöä, jonka asiakas on valtuuttanut toimimaan puolestaan, sekä asiakkaan omaista tai muuta läheistä tilanteessa, jossa asiakas ei sairaudestaan, korkeasta iästään, vammastaan tai muusta vastaavasta syystä johtuvan itsemääräämiskykynsä alenemisen vuoksi kykene huolehtimaan asiakasmaksuja koskevista asioistaan.

Sääntely koskisi ensinnäkin terveydenhuollon palveluihin varattuja vastaanottoaikoja. Tämä olisi laajennus nykytilaan nähden, sillä asiakasmaksuasetuksen 25 §:n 1 momentin mukaan maksun saa periä terveyskeskuksen lääkärin, suun ja hampaiden tutkimuksen ja hoidon, erikoissairaanhoidon avohoidon tai kalliin kuvantamistutkimuksen vastaanottoajasta. Jatkossa sääntely koskisi siis kaikkiin terveydenhuollon palveluihin varattuja vastaanottoaikoja eli kaikkia terveydenhuollon palvelujen itenäisiä vastaanottoja sekä muita tutkimus- tai hoitokäyntejä terveydenhuollon palveluissa. Näitä olisivat esimerkiksi käynti tutkittavana tai hoidettavana sairaalassa sekä käynnit lääkärin, hoitajan, fysioterapeutin, toimintaterapeutin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön vastaanotolla.

Oikeus pykälässä tarkoitettujen maksun perimiseen ei riippuisi siitä, saako itse palvelusta periä maksua vai ei. Sääntely koskisi siis myös esimerkiksi hoitajavastaanottoja huolimatta siitä, että esityksessä ehdotetaan hoitajien vastaanottoja maksuttomiksi perusterveydenhuollon avosairaanhoidossa. Lisäksi sääntely koskisi muun muassa äitiysneuvolan lääkäri vastaanottoja, jotka ovat jo nykyisin maksuttomia.

Sääntelyä laajennettaisiin koskemaan lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon lyhytaikaisia hoito- ja asumispalvelupaikkoja. Tämän vuoksi pykälän otsikosta korvattaisiin sana ”aika” sanalla ”palvelu”. Jatkossa sääntely koskisi siis myös lyhytaikaista hoitoa tai palvelua laitos- ja perhehoidon sekä asumispalvelun yksiköissä.

Maksun saisi periä vain, jos ajan tai paikan käyttämättä ja peruuttamatta jättämiselle ei olisi hyväksyttävää syytä. Tämä vastaisi nykyistä sääntelyä. Hyväksyttävä syy voisi olla esimerkiksi äkillinen sairastuminen tai tapaturma taikka muu vastaava akuutti tilanne taikka pitkäkestoisen sairauden tai vamman pahenemisvaihe. Lisäksi heikko toimintakyky, vammaisuus tai käytössä olevan apuvälineen rikkoutuminen saattavat eri tavoin rajoittaa mahdollisuutta hakeutua ajoissa esimerkiksi sovitulle vastaanotolle.

Asiakkaalta perittävä maksu saisi olla enintään 50,80 euroa. Maksun saisi periä vain kerran yhtä varattua käyttämättä ja peruuttamatta jätettyä aikaa tai paikkaa kohti. Jos asiakas esimerkiksi varaisi

paikan tehostetun palveluasumisen yksiköön kahdeksi peräkkäiseksi vuorokaudeksi ja jättäisi käyttämättä ja peruuttamatta hänelle varatun paikan molempina vuorokausina, häneltä voitaisiin periä vain yksi maksu.

Asiakkaalle voisi lähettää maksun käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä vastaanottoajasta kuulematta asiakasta ensin. Asiakkaalle olisi kuitenkin annettava mahdollisuus selvittää syy palvelun käyttämättä ja peruuttamatta jättämiseen, jos asiakas olisi oma-aloitteisesti yhteydessä asian selvittämiseen liittyen.

Pykälässä tarkoitettua maksua ei saisi periä tietyissä tilanteissa. Ensinnäkin edellytettäisiin, että maksun perimistä ei ole pidettävä kohtuuttomana. Kohtuuttomuus arvioitaisiin aina tapauskohtaisesti, ja arvioinnissa huomioon voitaisiin ottaa esimerkiksi asiakkaan nuori ikä, vaikea elämäntilanne tai muistisairaus.

Maksun periminen edellyttäisi myös sitä, että kunta olisi varauksen yhteydessä ilmoittanut mahdollisuudesta periä pykälässä tarkoitettu maksu sekä antanut asiakkaalle tai tämän edustajalle ohjeet ajan tai paikan peruuttamiseksi ennalta. Nämä tiedot olisi annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää niiden sisällön, ja lisäksi olisi huolehdittava siitä, että ajan tai paikan peruuttaminen tosiasiallisesti ja teknisesti voisi toteutua ohjeistetussa määräajassa. Jos kunta on hankkinut palvelun ostopalveluna yksityiseltä palveluntuottajalta, yksityinen palveluntuottaja voisi antaa edellä mainitut tiedot kunnan lukuun.

Pykälässä tarkoitettua maksua ei myöskään saisi koskaan periä alle 15-vuotiaalta asiakkaalta. Tämä vastaisi asiakasmaksuasetuksen 25 §:ssä säädettyä.

Silloin, kun käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä palvelusta perittävä maksu määrätään alaikäiselle asiakkaalle, eli käytännössä 15—17-vuotiaalle asiakkaalle, lasku on lähtökohtaisesti osoitettava alaikäiselle itselleen, ei hänen vanhemmalleen tai muulle huoltajalleen. Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992), jäljempänä *potilaslaki*, 9 §:n 2 momentin mukaan alaikäisellä potilaalla on oikeus kieltää terveydentilaansa ja hoitoansa koskevien tietojen antaminen huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen, jos hän ikäänsä tai kehitystasoonsa nähden kykenee päättämään hoidostaan. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000), jäljempänä *sosiaalihuollon asiakaslaki*, 11 §:n 3 momentissa säädetään, että alaikäinen voi ottaen huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa sekä asian laatu painavasta syystä kieltää antamasta itseään koskevia tietoja lailliselle edustajalleen, jollei se ole selvästi alaikäisen edun vastaista.

Jos alaikäinen asiakas voi päättää hoidostaan tai sosiaalihuollon palvelustaan ja jos hän on itsenäisesti hakeutunut palveluun, laskutus- ja mahdolliset perintätoimet olisi pääsääntöisesti kohdennettava hänen itseensä. Alaikäinen asiakas voi myös antaa laskun vanhemmalleen tai muulle huoltajalleen, jolloin laskun maksaminen kuuluu lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) 1 ja 2 §:n nojalla lapsen vanhempien tai muiden huoltajien vastuulle.

Pykälän 2 momentissa sääntelyä laajennettaisiin koskemaan tilanteita, joissa kunta on varannut palvelun asiakkaalle asiakkaan tai tämän edustajan aloitteesta. Sääntelyä ehdotetaan sen vuoksi, että esimerkiksi erikoissairaanhoidon asiakas ei pääsääntöisesti varaa aikaa itse, vaan saa kutsun vastaanotolle lähetteen perusteella. Ehdotetut säännökset kattaisi siis esimerkiksi tilanteen, jossa asiakas on itse hakeutunut terveydenhuoltoon ja hänen kanssaan sovitaan, että hänelle varataan aika jatkohoitoon tai -tutkimukseen, kunhan se on mahdollista. Asiakkaalta ei sen sijaan saisi periä pykälässä tarkoitettua maksua esimerkiksi silloin, jos asiakas olisi kutsuttu tietyille ikäryhmälle tarkoitettuun seulontaan tai

joukkotarkastukseen taikka hampaiden ja suun tarkastukseen mutta hän syystä tai toisesta jättäisi ajan käyttämättä ja peruuttamatta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin maksun tarkistamisesta kansaneläkeindeksin muutoksen mukaisesti. Tämä vastaisi asiakasmaksuasetuksen 33 a §:n 1 momentissa säädettyä.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

5 §. Maksuttomat terveystulot. Pykälän 1 kohdassa säädetään eräiden terveydenhuoltolain pykälien perusteella järjestettyjen palvelujen lähtökohtaisesta maksuttomuudesta ja kohdan a—e alakohdassa palveluista, joista kuitenkin saa periä maksun. Pykälän 1 kohta ehdotetaan muutettavaksi kokonaisuudessaan.

Pykälän 1 kohdasta poistettaisiin viittaus terveydenhuoltolain 20 §:ään, joka on kumottu lailla 981/2012. Mainitussa pykälässä säädettiin iäkkäiden neuvontapalveluista, joista nykyisin säädetään ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystuloluista annetun lain (980/2012), jäljempänä *vanhuspalvelulaki*, 12 §:ssä.

Pykälän 1 kohdan a alakohdassa säädettäisiin voimassa olevaa säännöstä vastaavasti, että maksuja saa periä 18 vuotta täyttäneille annetuista avosairaanhoidon ja suun terveydenhuollon palveluista. Uutena asiana a alakohdassa säädettäisiin kuitenkin ensinnäkin, että edes 18 vuotta täyttäneeltä ei saa periä maksua terveydenhuoltolain 16 §:n nojalla järjestetyistä avosairaanhoidon tai suun terveydenhuollon palveluista. Terveydenhuoltolain 16 §:ssä säädetään kouluterveydenhuollosta, ja mainitun pykälän nojalla järjestetty avosairaanhoito ja suun terveydenhuolto tulisivat maksuttomaksi kaikenikäisille oppilaille, kun voimassa olevan 1 kohdan nojalla niistä saa periä maksun 18 vuotta täyttäneiltä oppilailta.

Pykälän 1 kohdan a alakohdassa säädettäisiin, että edes 18 vuotta täyttäneeltä ei saisi periä maksua myöskään terveydenhuoltolain 27 §:n perusteella järjestetyistä avosairaanhoidon palveluista. Terveydenhuoltolain 27 §:ssä säädetään mielenterveydestä, jonka maksuttomuutta koskeva sääntely on nykyisin edellä selostetusti epäselvää ja tulkinnanvaraista. Esityksessä ehdotetaan, että terveydenhuoltolain 27 §:n nojalla perusterveydenhuollossa annettu avosairaanhoito olisi jatkossa maksutonta kaikenikäisille asiakkaille, mikä selkiyttäisi nykytilaa.

Perusterveydenhuollon avosairaanhoito olisi asiakkaalle maksutonta silloin, kun käynnin syynä on mielenterveyteen liittyvä vaiva. Maksun saisi kuitenkin periä, jos samalla käynnillä hoidettaisiin myös muita, fyysiseen terveyteen liittyviä vaivoja.

Uutena asiana a alakohdassa säädettäisiin myös, että edes 18 vuotta täyttäneeltä ei saisi periä maksua sairaanhoitajan, terveydenhoitajan eikä kättilön vastaanotoista. Mainittujen ammattiryhmien vastaanotot olisivat jatkossa maksuttomia kaikenikäisille asiakkaille, kun nykyisin niistä saa periä maksun 18 vuotta täyttäneiltä asiakkailta.

Joissakin tilanteissa voi olla tulkinnanvaraista, onko kyse hoitaja- vai lääkäri vastaanotosta. Maksuttomia olisivat vastaanotot, joissa pääasiallinen vastuu asiakkaan hoidosta on hoitajalla. Näin olisi myös esimerkiksi silloin, jos asiakas olisi tullut hoitajavastaanotolle ja hoitaja pyytäisi puhelimitse tai sähköpostitse lääkäriä uusimaan asiakkaan yksittäisen reseptin. Jos sen sijaan hoitaja tarvitsisi olennaisessa määrin lääkärin konsultaatiota niin, että hoitovastuu käytännössä siirtyisi hoitajalta lää-

kärille, palvelusta saisi nykyiseen tapaan periä asiakasmaksuasetuksen 7 §:ssä säädetyn terveyskeskuksen avosairaanhoidon lääkäripalvelun maksun. Lääkärivastaanotosta saisi kuitenkin jatkossakin periä maksun ainoastaan 18 vuotta täyttäneeltä asiakkaalta.

Terveydenhoitajan, sairaanhoitajan ja kättilön vastaanotot olisivat maksuttomia riippumatta siitä, missä ja miten palvelu annetaan. Maksuttomia olisivat siten sekä perinteiset vastaanottokäynnit että etäyhteyksien avulla annetut palvelut.

Pykälän 1 kohdan b alakohdan mukaan maksun saisi periä laitoshoidosta ja laitoshoidona annettua kuntoutuksesta. Säännös vastaisi voimassa olevaa b alakohtaa. Lyhytaikaisesta laitoshoidosta perittävistä maksusta säädetään asiakasmaksuasetuksen 12 §:ssä.

Pykälän 1 kohdan c alakohdan mukaan maksun saisi periä terveydenhuollon ammattihenkilön antamasta fysioterapiasta, neuropsykologisesta kuntoutuksesta, psykoterapiasta, ravitsemusterapiasta, jalkahoidosta, puheterapiasta, toimintaterapiasta ja muusta niihin rinnastettavasta toimintakykyä parantavasta ja ylläpitävästä hoidosta. Voimassa olevan c alakohdan mukaan maksuja saa periä yksilökohtaisesta fysioterapiasta, ja siitä perittävistä maksusta säädetään asiakasmaksuasetuksen 7 §:n 3 momentissa.

Vaikka voimassa olevassa asiakasmaksulainsäädännössä ei nimenomaisesti mainita muita terapioida kuin yksilökohtainen fysioterapia, myös muista terapioida on mahdollista periä maksuja, koska ne kuuluvat avosairaanhoidon. Selvyyden vuoksi c alakohdassa säädettäisiin, että kaikista säännöksessä tarkoitetuista terapioida saisi periä maksun. Säännöksen sanamuoto mahdollistaisi maksun perimisen myös etäyhteyksien avulla annettua terapiasta.

Esityksessä ei ehdoteta säädettäväksi muista terapioida perittävistä enimmäismaksuista. Näitäkin maksuja kuitenkin koskee asiakasmaksulain 2 §:n 1 momentti, jonka mukaan palvelusta perittävä maksu saa olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Maksun periminen edellyttäisi, että palvelun on antanut terveydenhuollon ammattihenkilö. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä säädetään terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994).

Pykälän 1 kohdan d alakohdan mukaan maksun saisi periä terveydenhuollon ammattihenkilön antamista todistuksista ja lausunnoista. Maksun enimmäismäärästä säädettäisiin nykyiseen tapaan asiakasmaksuasetuksen 23 §:ssä. Maksua ei ehdotetun d alakohdan mukaan kuitenkaan saisi periä lääkärintodistuksesta tai -lausunnosta, joka tarvitaan asiakkaan hoidon tai kuntoutuksen saamiseksi, sairausvakuutuslain (1224/2004) 5 luvun nojalla lääkekorvauksen saamiseksi tai sellaisen lyhytaikaisen sairausloman tarpeen osoittamiseksi, jonka kesto on enintään sairausvakuutuslain 8 luvun 7 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua omavastuuajan pituinen. Sairauspäivärahaa tai osasairauspäivärahaa maksetaan sairausvakuutuslain mainitun pykälän 1 momentin mukaan työkyvyttömyyden ajalta lukuun ottamatta työkyvyttömyyden alkamispäivää ja yhdeksää sitä lähinnä seuraavaa arkipäivää ja 2 momentin mukaan työkyvyttömyyden alkamispäivää seuraavasta arkipäivästä, jos vakuutetun työkyvyttömyys alkaa saman sairauden perusteella uudelleen 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jolta viimeksi maksettiin sairauspäivärahaa tai osasairauspäivärahaa.

Voimassa olevan d alakohdan mukaan maksun saa periä terveydenhuollon ammattihenkilön antamista todistuksista ja lausunnoista silloin kun ne eivät liity potilaan hoitoon. Sääntely on kuitenkin edellä selostetusti koettu tulkinnanvaraiseksi, minkä vuoksi sitä selkiytettäisiin esityksessä ehdotetulla tavalla. Ei ole mahdollista eikä sääntelyn selkeyden vuoksi tavoiteltavaakaan luetella tyhjentyvästi niitä todistuksia ja lausuntoja, joista saisi periä maksun. Lääkärintodistuksia ja -lausuntoja ei ole

perusteltua säätää kategorisesti maksuttomiksi, ja toisaalta hoitoon liittyvät todistukset ja lausunnot on katsottava osaksi hoitoa ja niiden on siten sisällyttävä hoidosta perittävään maksuun.

Sanotun vuoksi olisi edelleenkin säädettävä nimenomaisesti siitä, milloin todistuksista ja lausunnoista ei saa periä erillistä maksua. Jatkossakin olisi perusteltua, että maksun saisi periä sellaisista todistuksista ja lausunnoista, jotka eivät ole tarpeen asiakkaan hoidon tai kuntoutuksen saamiseksi, kuten ajo-oikeuden saamiseksi tai säilyttämiseksi tarvittavasta lääkärintodistuksesta. Ehdotettu säännös vastaisi voimassa olevaa käytäntöä perusterveydenhuollossa, mutta olisi voimassa olevan d alakohdan sääntelyä täsmällisempi.

Pykälän 1 kohdan e alakohdan mukaan maksun saisi periä yksityislääkärin läheteellä tehtävistä laboratorio- ja kuvantamistutkimuksista. Tämä vastaisi voimassa olevaa sääntelyä. Asiakasmaksuasetuksen 8 b §:n mukaan yksityislääkärin läheteellä tehtävistä laboratorio- ja kuvantamistutkimuksista, joihin ei liity muita tutkimuksia tai hoitotoimenpiteitä, voidaan periä enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvia kustannuksia vastaava maksu.

Pykälään lisättäisiin uusi 1 b kohta, jonka mukaan poliklinikan antama tutkimus ja hoito alle 18-vuotiaalle henkilölle olisi maksutonta. Maksuttomuus koskisi myös etäyhteyksien avulla annettua palvelua. Poliklinikan antamasta tutkimuksesta ja hoidosta saisi näin ollen jatkossa periä maksun vain 18 vuotta täyttäneiltä. Maksun suuruudesta säädetään asiakasmaksuasetuksen 8 §:n 1 momentissa.

Pykälän 4 kohdassa säädetään eräiden tartuntatautilain mukaisten rokotteiden ja eräiden tartunnan leviämistä rajoittavien toimenpiteiden maksuttomuudesta. Kohtaa ehdotetaan ensinnäkin täsmennettäväksi siten, että siinä viitattaisiin nimenomaisesti niihin tartuntatautilaissa tarkoitettuihin rokotuksiin, jotka olisivat maksuttomia. Voimassa olevan säännöksen yleinen viittaus tartuntatautilaissa tarkoitettuihin rokotuksiin on epätasällinen, koska tartuntatautilaissa säädetään myös sellaisista rokotteista, jotka kuuluvat työnantajan kustannettaviksi osana työterveyshuoltoa. Lisäksi tartuntatautilaissa säädetään esimerkiksi lomamatkailuun liittyvistä lääkäriin määräämistä rokotteista, joiden yleinen maksuttomuus ei ole kansanterveyden suojelemiseksi välttämätöntä ja jotka siten jäisivät jatkossakin rokotettavan itse maksettaviksi.

Tartuntatautilain 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuna yleisvaarallisen tartuntataudin tutkimus, hoito ja hoitoon määrätty lääkkeet olisivat jatkossakin asiakkaalle maksuttomia. Yleisvaaralliset tartuntataudit on lueteltu tartuntataudeista annetun valtioneuvoston asetuksen (146/2017), jäljempänä *tartuntatautiasetus*, 1 §:ssä, ja niihin kuuluvat muun muassa kuppa, kurkkumätä, lavantauti, polio, SARS, MERS, tuberkuloosi ja tuhkarokko.

Uutena asiana säädettäisiin, että yleisvaaralliselle tartuntataudille altistuneeksi todetun tai perustellusti epäillyn karanteeni tartuntatautilain 60 §:n nojalla olisi asiakkaalle maksuton. Käytännössä tämä ei kuitenkaan merkitsisi muutosta nykytilaan, sillä maksuja ei tietyvästi ole peritty nykyisinkään. Tartuntatautilain 63 §:ssä säädetystä yleisvaaralliseen tartuntatautiin sairastuneen tai sairastuneeksi perustellusti epäillyn henkilön eristämisestä ei jatkossakaan perittäisi asiakkaalta maksua.

Esityksen mukaan tartuntatautilain 4 §:n 3 momentissa tarkoitettuun valvottavaan tartuntatautiin sairastuneen hoitoon määrätty lääkkeet olisivat maksuttomia, mikä vastaisi voimassa olevaa sääntelyä. Tartuntatautiasetuksen 2 §:n mukaan valvottavia tartuntatauteja on yhteensä 23, ja niihin kuuluvat muun muassa hepatiitti B, hepatiitti C, hinkuyskä, HIV-infektio, sukupuoliteitse leviävät klamydiainfektiot, malaria, puutiaisaivokuume, sankkerit, sikotauti, tetanus, tippuri ja vihurirokko.

Voimassa olevan asiakasmaksulain 5 §:n 4 kohdan mukaan maksutonta on lisäksi valvottaviin tartuntatauteihin kuuluvien HIV-infektion, tippurin ja sukupuoliteitse tarttuvan klamydian tutkimus ja hoito. Esityksessä ehdotetaan ensinnäkin, että luetteloon lisättäisiin sankkerit, jotka ovat tippuriin verrattavia harvinaisia sukupuolitauteja ja jotka kuuluvat valvottaviin tartuntatauteihin. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että maksuttomuus laajenisi mainittujen sukupuoliteitse tarttuvien tautien ehkäisyyn määrättyihin lääkkeisiin. Käytännössä tämä tarkoittaisi HIV-infektion ehkäisyyn tarkoitettuja lääkkeitä, koska tällä hetkellä edellä mainituista sukupuoliteitse tarttuvista taudeista vain HIV-infektion ehkäisyyn on olemassa lääkitys. Näitä PEP- ja PrEP-lääkkeitä on kuvattu tarkemmin edellä jaksossa 2.1.2 ja 2.2.1.

6 a §. Maksukatto. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kokonaan asiakasmaksulain 6 a §, joka koskee palveluista perittävää vuotuista maksukattoa. Maksukatosta säädetään nykyisin lisäksi voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen 26 a §:ssä, joka kumottaisiin ja jonka sääntely siirrettäisiin lain tasolle.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin maksukaton euromäärästä ja seurantajaksosta sekä palvelujen maksuttomuudesta ja maksun perimisestä maksukaton ylittymisen jälkeen. Maksukaton euromäärä ehdotetaan säilytettävän nykyisellä tasolla, joka on 683 euroa kalenterivuodessa. Voimassa olevaa 1 momenttia vastaavasti momentissa säädettäisiin, että maksukaton ylittymisen jälkeen maksukattoon sisältyvät palvelut olisivat asiakkaalle maksuttomia asianomaisen kalenterivuoden loppuun.

Asiakkaan oikeus maksuttomiin palveluihin ja lyhytaikaisen laitoshoidon ja laitospalvelun alennettuun maksuun alkaisi maksukaton ylittymisestä. Maksukatto ylittyy, kun maksukattoa kerryttävien maksujen euromäärä seurantajakson aikana ylittää laissa säädetyn maksukaton euromäärän. Maksukaton ylittymishetki määräytyisi voimassa olevaa käytäntöä vastaavasti sen mukaan, milloin asiakas saa palvelua, josta perittävä maksu lasketaan mukaan maksukattoon. Näin olisi, vaikka asiakas maksaisi palvelusta perittävän maksun myöhemmin. Siten esimerkiksi sairaalan vastaanottokäynti 15.12.2022 laskettaisiin mukaan vuoden 2022 maksukattoon, vaikka asiakas maksaisi laskun vasta 14.1.2023. Oikeus maksuttomiin palveluihin tai alennettuihin maksuihin jatkuisi seurantajakson loppuun asti eli 31.12.2022 asti.

Maksukattoa kerryttävistä palveluista perittävät maksut kerryttäisivät aina maksukattoa, jos palvelu kuuluisi kunnan järjestämistä vastuulle. Näin olisi riippumatta siitä, mikä taho palvelun tuottaa. Tämä vastaisi voimassa olevaa sääntelyä.

Pykälän 1 momentissa säilytettäisiin nykyistä vastaava poikkeus palvelujen maksuttomuudesta maksukaton ylittymisen jälkeen. Lyhytaikaista laitoshoidon tai -palvelua saavan asiakkaan ylläpidosta saisi periä maksun, vaikka maksukatto olisi ylittynyt. Maksu olisi enintään 22,50 euroa vuorokaudelta, mistä säädetään nykyisin asiakasmaksuasetuksen 26 a §:n 3 momentissa. Voimassa olevassa asiakasmaksulain 6 a §:n 1 momentissa käytetään ainoastaan laitoshoidon käsitettä, mutta sillä tarkoitetaan käytännössä myös sosiaalihuoltolain mukaista laitospalvelua. Esityksessä ehdotetaan, että käsitteet päivitetäisiin pykälään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin maksukattoa kerryttävistä palveluista. Palvelujen luetteloa laajennettaisiin voimassa olevaan sääntelyyn nähden. Maksukattoa kerryttäisivät jatkossakin vain tasa-suuruiset maksut eli maksut, jotka ovat yhtä suuret kaikille asiakkaille. Maksukyvyyn mukaan määrätty tulosidonnaiset maksut jäisivät edelleenkin sääntelyn ulkopuolelle.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan maksukattoa kerryttäisivät terveyskeskuksen avosairaanhoidon palvelusta perityt maksut. Voimassa olevan 2 momentin mukaan maksukattoa kerryttävät maksut

terveyskeskuksessa avosairaanhoidon palvelusta. Voimassa olevan säännöksen sanamuotoa on voimuttulkitu niin, että maksukattoa kerryttävät ainoastaan terveyskeskuskäynneistä perityt asiakasmaksut, eivät sen sijaan etäyhteyksien avulla toteutetusta tutkimuksesta tai hoidosta perityt maksut.

Terveyskeskuspalveluja annetaan yhä enemmän etäyhteyksien avulla, joten on perusteltua, että myös etäyhteyksien avulla annetuista palveluista perityt maksut laskettaisiin mukaan maksukattoon. Siksi säännöksen sanamuotoa ehdotetaan selkiytettäväksi niin, että jatkossa maksukattoa kerryttäisivät maksut terveyskeskuksen avosairaanhoidon palvelusta. Säännöksen sanamuoto kattaisi myös etäyhteyksien avulla annetun palvelun.

Pykälän 2 momentin 2 kohdan mukaan maksukattoa kerryttäisivät poliklinikan antamasta tutkimuksesta ja hoidosta perityt maksut. Voimassa olevan 2 momentin mukaan maksukattoa kerryttävät maksut poliklinikkakäynnistä, mitä on voimuttulkitu niin, että etäyhteyksien avulla toteutetusta tutkimuksesta ja hoidosta perityt maksut eivät kerrytä maksukattoa. Säännöksen sanamuotoa ehdotetaan selkiytettäväksi niin, että jatkossa maksukattoa poliklinikan kerryttäisivät antamasta tutkimuksesta ja hoidosta perityt maksut. Säännöksen sanamuoto kattaisi myös etäyhteyksien avulla annetun palvelun.

Pykälän 2 momentin 3 kohdan mukaan maksukattoa kerryttäisivät päiväkirurgisesta toimenpiteestä perityt maksut, mikä vastaisi voimassa olevaa 2 momenttia.

Pykälän 2 momentin 4 kohdassa säädettäisiin uutena asiana, että maksukattoa kerryttäisivät suun terveydenhuollon palveluista ja hoitotoimenpiteistä perityt asiakasmaksut. Maksujen enimmäismääristä säädetään asiakasmaksuasetuksen 9 §:ssä. Säännöksen sanamuoto kattaisi myös etäyhteyksien avulla annetun palvelun.

Maksukattoa kerryttäisivät myös proteettisen ja purentafysiologisen sekä oikomis- ja uniapneahoidon kliinisen työn osasta perityt asiakasmaksut. Edellä mainittuihin hoitoihin ja mahdollisiin muihin kliinisiin töihin liittyvät hammastekniset kulut eivät kuitenkaan kerryttäisi maksukattoa.

Suun terveydenhuollon käynti- ja toimenpidemaksuja kertyy kaikille täysi-ikäisille suun terveydenhuollon asiakkaille lukuun ottamatta niitä ryhmiä, joille palvelut ovat osin maksuttomia. Niin ollen näiden maksujen sisällyttäminen maksukattoon koskettaisi lähes koko täysi-ikäistä asiakaskuntaa suun terveydenhuollossa. Hammastekniset kulut koskettavat puolestaan melko harvoja asiakkaita. Ne ovat myös hyvin eri suuruisia asiakkaan tarpeista riippuen, joten sellaisenaan ne eivät soveltuisi lisättäväksi nykymuotoiseen maksukattoon. Niiden sisällyttäminen maksukattoon edellyttäisi maksukaton tason ja soveltamisen periaatteiden uudelleentarkastelua.

Pykälän 2 momentin 5 kohdassa säädettäisiin uutena asiana, että maksukattoa kerryttäisivät suun ja leukojen erikoissairaanhoidon hoitotoimenpiteistä perityt asiakasmaksut, joiden enimmäismääristä säädetään asiakasmaksuasetuksen 9 a §:ssä. Ehdotettu maksukaton laajennus suun ja leukojen erikoissairaanhoidon hoitotoimenpiteistä myös terveyskeskuksessa perittäviin asiakasmaksuihin asettaisi ne asiakkaat, joille määrätään maksu asiakasmaksuasetuksen 9 a §:n nojalla, yhdenvertaiseen asemaan niiden asiakkaiden kanssa, jotka maksavat suuhun ja leukoihin kohdistuvasta erikoissairaanhoidosta sairaalan vastaanottokäynnin maksun tai päiväkirurgisen toimenpiteen maksun. Viimeksi mainitut maksut kerryttävät jo nykyisin maksukattoa. Mahdollisista hammasteknisistä töistä ei näiltä asiakkailta perittäisi maksua, kuten ei nykyisikään.

Pykälän 2 momentin 6 kohdassa säädettäisiin uutena asiana, että maksukattoa kerryttäisivät terveydenhuollon ammattihenkilön antamasta fysioterapiasta, neuropsykologisesta kuntoutuksesta, ravitse-

musterapiasta, jalkahoidosta, puheterapiasta, toimintaterapiasta ja muusta niihin rinnastettavasta toimintakykyä parantavasta ja ylläpitävästä hoidosta perityt asiakasmaksut. Säännöksen sanamuoto kattaisi myös etäyhteyksien avulla annetun palvelun.

Voimassa olevan 2 momentin mukaan maksukattoa kerryttävät vain yksilökohtaisesta fysioterapiasta perityt maksut. Yksilökohtaisen fysioterapian enimmäismaksusta säädetään asiakasmaksuasetuksen 7 §:n 3 momentissa, ja yksilökohtainen fysioterapia on ainoa terapia, jolle on säädetty nimenomainen enimmäismaksu. On kuitenkin mahdollista, että jotkin kunnat ovat perineet muista terapioista esimerkiksi avosairaanhoidon maksuja ja laskeneet ne jo nykyisin mukaan maksukattoon.

Pykälän 2 momentin 7 kohdan mukaan maksukattoa kerryttäisivät sarjassa annettavasta hoidosta perityt maksut, joista säädetään asiakasmaksuasetuksen 11 §:ssä, ja 8 kohdan mukaan päivä- ja yöhoidosta perityt maksut, joista säädetään asiakasmaksuasetuksen 13 §:ssä. Nämä palvelut kerryttävät maksukattoa myös voimassa olevan 2 momentin mukaan. Pykälän 2 momentin 7 kohdan sanamuoto kattaisi myös etäyhteyksien avulla annetun palvelun.

Pykälän 2 momentin 9 kohdassa säädettäisiin uutena asiana, että maksukattoa kerryttäisivät myös tilapäisestä kotisairaanhoidosta ja tilapäisestä kotisairaalahoidosta perityt asiakasmaksut. Terveystilapalvelulain 25 §:n 1 momentin mukaan kunnan on järjestettävä alueensa asukkaiden kotisairaanhoido. Kotisairaanhoido on hoito- ja palvelusuunnitelman mukaista tai tilapäistä potilaan asuinpaikassa, kotona tai siihen verrattavassa paikassa moniammatillisesti toteutettua terveyden ja sairaanhoidon palvelua. Kotisairaanhoidossa käytettävät hoitosuunnitelman mukaiset pitkäaikaisen sairauden hoitoon tarvittavat hoitotarvikkeet sisältyvät hoitoon.

Terveystilapalvelulain 25 §:n 2 momentin mukaan kotisairaalahoido on puolestaan määräaikaista, tehostettua kotisairaanhoido. Se voi olla perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon tai niiden yhdessä järjestämää toimintaa. Kotisairaalahoidon yhteydessä annettavat lääkkeet ja hoitosuunnitelman mukaiset hoitotarvikkeet sisältyvät hoitoon.

Tilapäisen kotisairaanhoidon enimmäismaksuista säädetään asiakasmaksuasetuksen 3 §:n 5 momentissa ja kotona annettavan erikoissairaanhoidon, eli käytännössä kotisairaalahoidon, maksusta saman pykälän 6 momentissa. Asiakasmaksuasetuksen 3 §:n 6 momentin mukaan kotona annettavasta erikoissairaanhoidosta voidaan periä asetuksen 8 §:n mukainen erikoissairaanhoidon poliklinikkamaksu ja sarjassa annettusta kotisairaalahoidosta enintään asetuksen 11 §:n mukainen sarjahoidon maksu. Käytännössä kotisairaalahoido annetaan kuitenkin erikoissairaanhoidon lisäksi myös perusterveydenhuollossa. Asiakasmaksulainsäädännössä ei kuitenkaan ole nimenomaista sääntelyä muunlaisen kotisairaalahoidon kuin kotona annettavan erikoissairaanhoidon enimmäismaksusta.

Esityksessä ehdotetaan, että kotisairaalahoidon asiakasmaksut kerryttäisivät maksukattoa riippumatta siitä, annetaanko sitä perusterveydenhuollossa, erikoissairaanhoidossa vai niiden yhteisesti tarjoamana palveluna. Pykälän 2 momentin 9 kohdan sanamuoto kattaisi myös etäyhteyksien avulla annetun palvelun.

Kotipalvelusta ja kotihoidosta perittävät maksut jäisivät sen sijaan jatkossakin maksukaton ulkopuolelle. Toisin kuin kotisairaanhoidon ja kotisairaalahoidon kohdalla, maksukattoon ei nykyisinkään sisälly kotipalvelua tai kotihoitoa vastaavia palveluja. Myöskään kotihoitoon sisältyvä osuus kotisairaanhoidosta ei kerryttäisi maksukattoa, vaan kotihoitoa olisi palveluna pidettävä kokonaisuutena. Kotihoidossa on kyse yhdestä sosiaalipalvelusta, josta säädetään sosiaalihuoltolain 20 §:ssä. Tästä syystä kotihoitoa saavalla asiakkaalla kotipalvelun ja kotisairaanhoidon osuuksien erottaminen toisistaan olisi myös laskutusjärjestelmissä hyvin vaikeaa. Kotipalveluun ja kotihoitoon, samoin kuin

muihinkin sosiaalipalveluihin, soveltuisi kuitenkin asiakasmaksulain 11 §:ssä säädetty velvollisuus alentaa maksua tai jättää se perimättä pykälässä säädettyjen edellytysten täytyessä.

Pykälän 2 momentin 10 kohdassa säädettäisiin, että maksukattoa kerryttäisivät lyhytaikaisesta laitoshoidosta ja lyhytaikaisesta laitospalvelusta perityt maksut. Tämä vastaisi voimassa olevan pykälän 2 momenttia, jossa käytetyllä laitoshoido-käsitteellä tarkoitetaan käytännössä myös sosiaalihuoltolain mukaista laitospalvelua.

Pykälän 2 momentin 11 kohdassa säädettäisiin, että maksukattoa kerryttäisivät maksut terveydenhuoltolain 29 §:n 2 momentin 7 kohdassa tarkoitetusta lääkinnällisen kuntoutuksen laitostuntoutusjaksosta, jota annetaan kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain tai vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain mukaisia palveluja saavalle henkilölle. Voimassa olevan asiakasmaksulain 6 a §:n 2 momentin mukaan maksukattoa kerryttää kuntoutushoidosta peritty maksu, joka on asiakasmaksuasetuksen 14 §:n mukaan enintään 16,90 euroa hoitopäivältä. Kuntoutushoito on kuitenkin sanana vanhentunut ja jäänyt pois käytöstä, minkä vuoksi se ehdotetaan korvattavaksi viittauksella terveydenhuoltolain 29 §:n 2 momentin 7 kohtaan, jossa säädetään lääkinnällisen kuntoutuksen laitostuntoutusjaksosta. Laitostuntoutusta voidaan antaa kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain mukaisena erityishuollon palveluna tai vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain mukaisena muuna palveluna.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tilanteista, joissa asiakasmaksut eivät kerrytä maksukattoa. Ehdotettu sääntely vastaa sisällöltään pääosin asiakasmaksuasetuksen 26 a §:n 1 momenttia sillä erotuksella, että siinä ei mainittaisi toimeentulotuesta maksettuja asiakasmaksuja. Jatkossa myös siis toimeentulotuesta maksetut asiakasmaksut kerryttäisivät maksukattoa.

Pykälän 3 momentin 1 kohdan mukaan maksukaton kertymistä laskettaessa ei otettaisi huomioon maksua työtaturma- ja ammattitautilain (459/2015), maatalousyrittäjän työtaturma- ja ammattitautilain (873/2015), sotilasvammalain (404/1948), liikennevakuutuslain (460/2016), potilasvahinkolain (585/1986) tai näitä vastaavan aikaisemman lain mukaan korvattavasta hoidosta. Säännös vastaisi voimassa olevan asetuksen 26 a §:n 1 momentin 3 kohtaa, jossa ovat säädösviittaukset päivitettäisiin ehdotetun 3 momentin 1 kohtaan. Kohdassa tarkoitetut maksut eivät kerryttäisi maksukattoa, sillä hoidosta aiheutuneet kustannukset korvataan asiakkaalle muun lain nojalla.

Pykälän 3 momentin 2 kohdan mukaan maksukaton kertymistä laskettaessa ei otettaisi huomioon maksua, joka on peritty henkilöltä, jolla ei ole Suomessa kotikuntaa. Poikkeuksen muodostaisivat henkilöt, joilla on Euroopan unionin lainsäädännön tai Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen nojalla oikeus terveydenhuollon palveluihin samoin edellytyksin kuin Suomessa asuvalla tai jotka rinnastetaan kansanterveyslain 14 §:n ja erikoissairaanhoidon 3 §:n 1 momentin mukaan nojalla kunnan asukkaisiin. Nämä henkilöt kuuluisivat ehdotetun 13 §:n säännöksen soveltamisalan piiriin, eikä heiltä näin ollen saisi maksukaton ylittämisen jälkeen periä maksua maksukattoon sisällyvistä palveluista asianomaisen seurantajakson aikana.

Pykälän 4 momentin mukaan 3 momentissa tarkoitetuista palveluista saisi periä maksun, vaikka maksukatto olisi ylittynyt. Ehdotettu säännös vastaisi sisällöltään asiakasmaksuasetuksen 26 a §:n 2 momenttia.

Pykälän 5 momentin mukaan alaikäisen asiakkaan käyttämistä palveluista perityt maksut voitaisiin laskea mukaan hänen vanhempansa tai muun huoltajansa maksukattoon. Yhteishuoltajat voisivat sopia, kumman maksukattoon lapselta perityt maksut lasketaan mukaan. Maksukaton täytyttyä palvelut

olisivat maksuttomia kaikille henkilöille, joiden maksut otetaan yhdessä huomioon. Tämä vastaisi voimassa olevan asiakasmaksulain 6 a §:n 2 momentissa säädettyä.

Säännöstä sovellettaessa olisi otettava huomioon, että alaikäisellä henkilöllä on sosiaalihuollon asiakaslain 11 §:n 3 momentin nojalla oikeus mainitussa säännöksessä säädetyin edellytyksin kieltää itseään koskevien tietojen antaminen huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen. Säännöksen mukaan alaikäinen voi, ottaen huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa sekä asian laatu, painavasta syyistä kieltää antamasta itseään koskevia tietoja lailliselle edustajalleen, jollei se ole selvästi alaikäisen edun vastaista. Vastaavalla tavalla alaikäisellä potilaalla, joka ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden kykenee päättämään hoidostaan, on potilaslain 9 §:n 2 momentin mukaan oikeus kieltää terveydentilaansa ja hoitoansa koskevien tietojen antaminen huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen.

Edellä mainittuihin säännöksiin ei ole asetettu ikärajoja, mutta lapsen tulee olla riittävän kehittynyt ja kypsä perustelemään kiellon tarpeen ja ymmärtämään sen merkityksen. Asiaa on aina arvioitava kyseessä olevassa yksittäistapauksessa vaikuttavien eri intressien kannalta. Lisäksi on huomattava, että vaikka alaikäinen olisi käyttänyt kielto-oikeuttaan, ei se estä tiedon antamista sille, jolla lain perusteella on oikeus saada tietoja.

Koska palvelusta määrättyä maksua koskevasta laskusta ilmenisi ehdotetun 2 a §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla muun muassa palvelu, josta maksu peritään, ehdotetun 6 a §:n 5 momentin soveltaminen edellyttäisi, että alaikäinen ei ole käyttänyt edellä selostettua kielto-oikeuttaan. Esimerkiksi sitä, että huoltaja on maksanut alaikäisen saamasta palvelusta määrätyn maksun, olisi pidettävä osoitukseksi siitä, että alaikäinen ei ole käyttänyt kielto-oikeuttaan. Toisin sanoen laskun antamista huoltajan maksettavaksi voidaan pitää toimena, josta käy ilmi alaikäisen konkludenttinen suostumus tietojensa antamiseen huoltajalle. Silloin, kun alaikäinen on antanut suostumuksensa tietojensa antamiseen vanhemmalleen tai muulle huoltajalleen, häneltä perityt maksut olisi maksukaton kertymistä laskettaessa otettava huomioon yhdessä hänen vanhempansa tai muun huoltajansa maksujen kanssa.

Pykälän 6 momentissa säädettäisiin liikaa maksettujen asiakasmaksujen palauttamisesta. Momentti vastaisi voimassa olevan pykälän 4 momenttia.

Pykälän 7 momentissa säädettäisiin maksujen seurannasta ja kunnan oikeudesta saada tietoja asiakkaan suorittamista maksuista. Momentissa ehdotetaan, että kunta saisi kerätä välttämättömiä tietoja asiakkaan maksukaton täyttymisen seuraamiseksi. Voimassa olevan pykälän 3 momentista poiketen oikeus kerätä tietoja rajattaisiin välttämättömiin tietoihin. Välttämättömiä tietoja olisivat ainakin tiedot maksun euromäärästä, asiakkaan henkilötunnuksesta, asiakkaan kotikunnasta sekä asiakkaan saamasta palvelusta. Kyse olisi henkilötiedoista, joiden käsittelyyn sovelletaan tietosuojasetusta.

Tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdassa säädetään henkilötietojen käsittelyä koskevista periaatteista. Kohdassa edellytetään, että henkilötiedot kerätään tiettyä, nimenomaista ja laillista tarkoitusta varten, eikä niitä saa käsitellä myöhemmin näiden tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla (*käyttötarkoitussidonnaisuus*). Henkilötietojen on rajoituttava siihen, mikä on välttämätöntä niiden käsittelyn tarkoitusten kannalta (*tietojen minimointi*). Henkilötietojen on oltava täsmällisiä ja tarvittaessa päivitettyjä, ja käsittelyn tarkoituksiin nähden epätarkat ja virheelliset henkilötiedot on poistettava tai oikaistava viipymättä (*tietojen täsmällisyys*). Henkilötiedot on säilytettävä muodossa, josta rekisteröity, nyt puheena olevassa asiayhteydessä asiakas, on tunnistettavissa ainoastaan niin kauan kuin on tarpeen tietojenkäsittelyn tarkoitusten toteuttamista varten (*säilytyksen rajoittaminen*). Henkilötietoja on käsiteltävä tavalla, jolla varmistetaan henkilötietojen asianmukainen turvallisuus (*luot-*

tamuksellisuus ja turvallisuus). Rekisterinpitäjällä on tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 2 kohdan mukaan osoitusvelvollisuus: rekisterinpitäjä vastaa siitä, ja sen on pystyttävä osoittamaan se, että henkilötietojen käsittelyssä on noudatettu edellä mainittuja vaatimuksia.

Tietosuoja-asetuksen 6 artiklassa säädetään henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuudesta. Artiklan 1 kohdan mukaan käsittely on lainmukaista ainoastaan jos ja vain siltä osin kuin vähintään yksi kohdassa luetelluista edellytyksistä täyttyy. Artiklan 1 kohdan c alakohdassa säädetään edellytyksestä, jonka mukaan käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi.

Kunta ei saisi periä maksua maksukattoon sisältyvistä palveluista sen jälkeen, kun maksukatto on tullut täyteen. Maksukaton seurantavelvollisuus säilyisi asiakkaalla itsellään, mutta kunnan olisi tarvittaessa voitava tarkistaa asiakkaan antamien tietojen oikeellisuus, jotta kunta voisi toteuttaa velvoitettaan olla perimättä maksuja maksukaton täyttymisen jälkeen. Käsittelyperusteena henkilötietojen käsittelylle maksukaton täyttymisen seurannassa olisi siten tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohta, jonka mukaan käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi.

Rekisteröidyn oikeuksiin vaikuttaa se, millä käsittelyperusteella henkilötietoja käsitellään. Kun käsittelyperusteena on edellä mainittu tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohta, rekisteröidyllä on oikeus saada informaatiota henkilötietojen käsittelystä (12—14 artikla), oikeus saada pääsy tietoihin (12 ja 15 artikla), oikeus oikaista tietoja (16 ja 19 artikla), oikeus rajoittaa tietojen käsittelyä (12, 18 ja 19 artikla) sekä oikeus olla johtumatta automaattisen päätöksenteon kohteeksi ilman lainmukaista perustetta (12 ja 22 artikla). Kun käsittelyperusteena on tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohta, rekisteröidyllä ei sen sijaan ole vastustamisoikeutta (12 ja 22 artikla), oikeutta vaatia tietojen poistamista (12, 17 ja 19 artikla) tai oikeutta vaatia tietojen siirtämistä järjestelmästä toiseen (12 ja 20 artikla).

Terveystieteiden perittäviä asiakasmaksuja koskevista tiedoista käy ilmi lisäksi se terveydenhuollon palvelu, jonka asiakas on saanut. Tällöin sovellettavaksi tulee tietosuoja-asetuksen 9 artikla, jonka 1 kohdan mukaan terveyttä koskevien tietojen käsittely on kiellettyä. Artiklan 2 kohdan h alakohdan mukaan 1 kohtaa ei kuitenkaan sovelleta silloin, jos käsittely on tarpeen esimerkiksi terveys- tai sosiaalihuollon palvelujen ja järjestelmien hallinnointia varten. Kunnan velvollisuuden olla perimättä asiakasmaksuja maksukaton täyttymisen jälkeen voidaan katsoa muodostavan tällaisen perusteen.

Tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 3 kohdan mukaan artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja henkilötietoja voidaan käsitellä 2 kohdan h alakohdassa esitettyihin tarkoituksiin, kun kyseisiä tietoja käsittelee tai niiden käsittelystä vastaa ammattilainen, jolla on lakisääteinen salassapitovelvollisuus unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön perusteella tai kansallisten toimivaltaisten elinten vahvistamien sääntöjen perusteella, taikka toinen henkilö, jota niin ikään sitoo lakisääteinen salassapitovelvollisuus unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön tai kansallisten toimivaltaisten elinten vahvistamien sääntöjen perusteella. Käsiteltävien tietojen salassapitovelvoitteesta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) ja tietosuojalaissa (1050/2018).

Lisäksi 7 momentissa ehdotetaan, että kunnalla olisi oikeus saada palveluntuottajalta välttämättömät tiedot maksukaton täyttymisen seuraamiseksi. Tämä olisi muutos voimassa olevan asiakasmaksulain 6 a §:n 3 momenttiin nähden, sillä sen mukaan maksuja koskevien tietojen luovuttaminen muista terveydenhuollon toimintayksiköistä terveyskeskukselle edellyttää palvelun käyttäjän suostumusta. Ehdotetulla muutoksella sujuvoitettaisiin maksukaton seuranta. Oikeus tietojen saamiseen rajattaisiin maksukaton seuraamisen kannalta välttämättömiin tietoihin.

Pykälän 8 momentissa säädettäisiin maksukaton euromäärän tarkistamisesta kansaneläkeindeksin muutoksen mukaisesti. Sääntely vastaisi muutoin voimassa olevan pykälän 5 momenttia, mutta siihen lisättäisiin viittaus myös 6 momentissa tarkoitettuun maksukaton euromäärään sekä 1 momentissa tarkoitettuun ylläpitomaksun euromäärään. Asiakasmaksuasetuksen 33 a §:n 1 momentin mukaan asetuksen 26 a §:n 3 momentissa säädettyä ylläpitomaksun euromäärää tarkistetaan jo nykyisin kansaneläkeindeksin muutosten mukaisesti.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

7 b §. *Palvelun pitkäaikaisuus.* Pykälä ja sen otsikko ehdotetaan muutettavaksi kokonaisuudessaan. Voimassa olevassa 7 b §:ssä säädetään siitä, milloin henkilön katsotaan olevan pitkäaikaisessa laitoshoidossa. Sääntelyä päivitetäisiin tältä osin, minkä lisäksi pykälässä säädettäisiin myös eräiden muiden palvelujen osalta siitä, milloin niistä voidaan periä tulojen mukaan määräytyvä pitkäaikaisen taikka jatkuvan ja säännöllisen palvelun maksu.

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa säädettäisiin siitä, milloin kunta saisi periä pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen maksun, josta säädettäisiin 7 c §:ssä. Näin olisi silloin, jos palvelun arvioitaisiin sen alkamisesta lukien kestävän tai jos palvelu olisi tosiasiallisesti kestänyt vähintään kolme kuukautta.

Pykälän 1 momentin 2 kohdassa säädettäisiin siitä, milloin kunta saisi periä pitkäaikaisen perhehoidon maksun, josta säädettäisiin 7 c §:ssä. Myös perhehoidossa tulositonnaisen maksun perimisen edellytyksenä olisi, että palvelun arvioitaisiin kestävän vähintään kolme kuukautta tai että se olisi kestänyt vähintään kolme kuukautta. Käytännössä tämä vastaisi nykytilaa, sillä perhehoidosta voidaan periä asiakasmaksuasetuksen 19 §:n nojalla asiakasmaksulain 7 c §:ssä säädetty pitkäaikaisen perhehoidon maksu. Vaikka voimassa olevassa asiakasmaksulainsäädännössä ei säädetä perhehoidon pitkäaikaisuudesta, on oletettavaa, että perhehoidosta on jo nykyisin peritty tulositonnainen maksu silloin, kun kolmen kuukauden rajan arvioidaan ylittyvän tai se on ylittynyt.

Perhehoitoa voidaan järjestää myös esimerkiksi lastensuojelulain, kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain tai vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain nojalla. Mainittujen lakien nojalla järjestetystä perhehoidosta ei saisi periä ehdotetun pykälän mukaista maksua, koska lastensuojelulaissa tarkoitettu lasten ja nuorten huolto, kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa tarkoitettu erityishuolto ja vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain 8 §:ssä tarkoitettut palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut ovat asiakasmaksulain 4 §:n mukaan maksuttomia. Asiakasmaksulain 4 §:n 2 kohdan mukaan maksun saa kuitenkin periä kehitysvammaisen ylläpidosta. Käytännössä kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain mukaisena erityishuoltona annetusta perhehoidosta on peritty ylläpitomaksuna saman suuruinen maksu kuin pitkäaikaisesta perhehoidosta.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa säädettäisiin siitä, milloin kunta saisi periä pitkäaikaisen laitoshoidon maksun, josta siitäkkin säädettäisiin 7 c §:ssä. Laitoshoidon käsitettä ei ole määritelty voimassa olevassa asiakasmaksulainsäädännössä, mutta käytännössä pitkäaikaisen laitoshoidon maksu on peritty sekä terveydenhuoltolain 67 §:n 1 momentin nojalla annetusta laitoshoidosta että sosiaalihuoltolain 22 §:ssä tarkoitetuista laitospalveluista. Sääntelyä päivitetäisiin tältä osin vastaamaan nykykäytäntöä. Lisäksi oikeus pitkäaikaisen laitoshoidon maksun perimiseen edellyttäisi voimassa olevan asiakasmaksulain 7 c §:n sääntelyä vastaavasti, että palvelu olisi ympärivuorokautista ja että palvelun voitaisiin sen alkamisesta lukien arvioida kestävän vähintään kolme kuukautta tai että palvelu olisi tosiasiallisesti kestänyt vähintään kolme kuukautta.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa säädettäisiin lisäksi voimassa olevan 7 b §:n 2 momenttia vastaavista poikkeuksista. Voimassa olevassa 2 momentin 1 kohdassa oleva viittaus lääkinnällisestä kuntoutuksesta annettuun asetukseen on vanhentunut, ja se korvattaisiin viittauksella terveydenhuoltolain 29 §:n 2 momentin 7 kohdassa tarkoitettuun laitoksessa annettuun lääkinnälliseen kuntoutukseen.

Pykälän 2 momentin 1 kohdassa säädettäisiin siitä, milloin kunta saisi periä pitkäaikaisen asumispalvelun maksun, josta säädettäisiin 10 e §:ssä. Maksun saisi periä muusta sosiaalihuoltolain 21 §:ssä tarkoitettusta asumispalvelusta kuin tehostetusta palveluasumisesta, jos palvelun arvioidaan sen alkamisesta lukien kestävän tai jos palvelu on tosiasiallisesti kestänyt vähintään kolme kuukautta.

Pykälän 2 momentin 2 kohdassa säädettäisiin siitä, milloin kunta saisi periä jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun maksun, josta siitäkin säädettäisiin 10 e §:ssä. Maksun saisi periä terveydenhuoltolain 25 §:ssä tarkoitettusta kotisairaanhoidosta ja kotisairaalahoidosta sekä sosiaalihuoltolain 19 §:ssä tarkoitettusta kotipalvelusta ja 20 §:ssä tarkoitettusta kotihoitosta, jos asiakas saisi palvelua vähintään kerran viikossa ja lisäksi palvelun sen alkamisesta lukien arvioitaisiin kestävän vähintään kaksi kuukautta tai jos palvelu olisi tosiasiallisesti kestänyt vähintään kaksi kuukautta.

Voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen 3 §:ssä ei säädetä siitä, milloin kotona annettava palvelu on jatkuvaa ja säännöllistä. Jatkovaa ja säännöllistä kotipalvelua ja kotisairaanhoidoa ei ole määritelty myöskään sosiaalihuoltolaissa tai terveydenhuoltolaissa. Käytännössä jatkuvan ja säännöllisen palvelun kriteerit ovatkin voineet vaihdella jonkin verran. Usein jatkuvana ja säännöllisenä on kuitenkin pidetty palvelua, jota annetaan vähintään kerran viikossa pitkäaikaiseen tai jatkuvaan palveluntarpeeseen. Palveluntarve on kunnasta riippuen katsottu pitkäaikaiseksi viimeistään silloin, kun palveluntarve on jatkunut yhtäjaksoisesti vähintään kaksi tai kolme kuukautta ja jatkuu edelleen. Ehdotetussa säännöksessä aikaraja olisi kaksi kuukautta, millä voitaisiin helpottaa pienituloisimpien asiakkaiden asemaa.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

7 c §. *Pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen, pitkäaikaisen perhehoidon ja pitkäaikaisen laitoshoidon maksu.* Voimassa olevassa 7 c §:ssä säädetään pitkäaikaisesta laitoshoidosta perittävän maksun perusteista. Pykälän rakennetta tarkistettaisiin, minkä lisäksi sääntelyä ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan myös pitkäaikaista tehostettua palveluasumista ja pitkäaikaista perhehoitoa.

Pykälän 1 momentin mukaan kunta saisi periä pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen, pitkäaikaisen perhehoidon ja pitkäaikaisen laitoshoidon asiakkaalta maksun, joka saisi olla enintään 85 prosenttia asiakkaan kuukausituloista, joista puolestaan säädettäisiin 10 b §:ssä. Tämä vastaisi nykytilaa pitkäaikaisen laitoshoidon osalta. Voimassa olevassa 1 momentissa säädetään lisäksi asiakkaan henkilökohtaiseen käyttöön jäävästä vähimmäiskäyttövarasta, josta ehdotetaan säädettäväksi jatkossa pykälän 3 momentissa. Lisäksi 1 momentissa viitattaisiin informatiivisuuden vuoksi tuloista tehtäviä vähennyksiä koskeviin pykäliin.

Pykälän 2 momentti koskisi tilannetta, jossa asiakas on välittömästi ennen pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen, pitkäaikaisen perhehoidon tai pitkäaikaisen laitoshoidon alkamista elänyt yhteistaloudessa avioliitossa tai avoliitossa ja hänen tulonsa ovat suuremmat kuin puolison tulot. Tällöin maksu määräytyisi puolisojen yhteenlaskettujen kuukausitulojen perusteella siten, että maksu saisi olla enintään 42,5 prosenttia puolisojen yhteenlasketuista kuukausituloista. Jos molemmat puoliset ovat pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa, pitkäaikaisessa perhehoidossa tai pitkäaikai-

sessä laitoshoidossa, maksu määräytyisi kuitenkin siten kuin 1 momentissa säädetään. Sääntely vastaisi nykytilaa pitkäaikaisen laitoshoidon osalta sillä erotuksella, että asiakkaan henkilökohtaiseen käyttöön jäävästä vähimmäiskäyttövarasta säädetäisiin jatkossa pykälän 3 momentissa.

Puolisolla tarkoitettaisiin asiakkaan kanssa yhteistaloudessa elävää avio- tai avopuolisoa. Yhteistalous voi ilmetä arkielämän monimuotoisuudesta johtuen monella eri tavalla. Yhteinen talous voi selkeimmillään tarkoittaa omaisuuden yhteisomistussuhteita, esimerkiksi yhteisen kodin omistamista, yhteistä pankkitiliä, osallistumista tietyssä suhteessa yhteisiin jokapäiväisiin hankintoihin tai yhteistyötä ja työnjakoa yhteiseen talouteen kuuluvissa askareissa. Niin ikään esimerkiksi yhteisen lapsen syntyminen tai lapsen kasvattaminen yhdessä muodostaa oletuksen myös taloudellisesta yhteisyydestä.

Normaalielämään kuuluu kuitenkin tilanteita, joissa puoliso asuu väliaikaisesti erossa muusta perheestä esimerkiksi opiskelun, työn tai sairaalahoidon vuoksi ilman, että puolisojen tarkoituksena on katkaista parisuhdetta tai yhteistaloussuhdetta. Tällaisissa tilanteissa puolisojen katsottaisiin elävän yhteisessä taloudessa. Jos aviopuolisot asuvat väliin rikkoutumisen vuoksi erillään eikä heillä ole yhteistä taloutta, muualla asuvaa puolisoa ei otettaisi huomioon asiakasmaksua määrättäessä.

Pykälän 3 momentin mukaan kunnan olisi maksua määrätessään huolehdittava siitä, että asiakkaan henkilökohtaiseen käyttöön jää käyttövara, joka olisi pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen ja pitkäaikaisen perhehoidon asiakkaalle vähintään 165 euroa kuukaudessa ja pitkäaikaisen laitoshoidon asiakkaalle vähintään 110 euroa kuukaudessa. Voimassa olevan 7 c §:n 1 ja 2 momentin mukaan vähimmäiskäyttövara on indeksitarkistusten jälkeen 110 euroa kuukaudessa, joten pitkäaikaisen laitoshoidon osalta ehdotettu sääntely ei toisi muutosta nykytilaan.

Omaan käyttöön jäävällä käyttövaralla asiakas maksaisi omat pienehköt hankintansa. Vähimmäiskäyttövara olisi pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa ja pitkäaikaisessa perhehoidossa olevalle asiakkaalle suurempi kuin laitoshoidossa olevalle, koska ensiksi mainituissa palveluissa asiakkaan maksettavaksi jää enemmän kustannuksia kuin laitoshoidossa. Pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen asiakas maksaisi vähimmäiskäyttövarallaan myös mahdollisten kuljetusten omavastuusuudet, vaatteet, henkilökohtaisen hygienian, puhelimesta aiheutuvat kulut ja muut mahdolliset kulut, jotka eivät sisälly palveluun.

Perhehoitolain (263/2015) 17 §:n mukaan perhehoitaja on oikeutettu kulukorvaukseen. Kulukorvauksella katetaan perhehoidossa olevan henkilön ravinnosta, asumisesta, harrastuksista, henkilökohtaisista tarpeista ja muusta elatuksesta aiheutuvat tavanomaiset menot sekä sellaiset tavanomaiset terveydenhuollon kustannukset, joita ei korvata muun lainsäädännön nojalla. Tavanomaista suuremmat terveydenhuollon kulut eivät kuitenkaan kuulu perhehoitajan kulukorvauksesta maksettavaksi. Kulukorvauksen lisäksi voidaan korvata sellaiset perhehoidossa olevan henkilön yksilöllisistä tarpeista johtuvat terapian ja terveydenhuollon erityiset kustannukset, joita ei korvata asiakkaalle muun lainsäädännön nojalla. Huolimatta siitä, että perhehoitolaissa säädetään korvauksista perhehoitajalle, asiakkaan itsensä kustannettavaksi jää muun muassa terveystalvelujen maksuja. Perhehoidossa oleva asiakas maksaa itse myös esimerkiksi vaatteensa.

Pykälän 4 momentin mukaan vähimmäiskäyttövarojen euromäärät tarkistettaisiin jatkossakin joka toinen vuosi työeläkeindeksin muutoksen mukaisesti. Sääntely vastaisi voimassa olevan 7 c §:n 4 momenttia. Selvyyden vuoksi momentissa säädetäisiin kuitenkin uutena asiana siitä, että tarkistusvuosi on se vuosi, jota seuraavan vuoden alusta indeksitarkistus toteutetaan.

Pykälään ei ehdoteta otettavaksi voimassa olevan 7 c §:n 3 momenttia vastaavaa säännöstä, jonka mukaan pitkäaikaisen laitoshoidon maksua ei saa periä pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksessa tai sairaalassa taikka sen toimintayksikössä olevalta alle 18-vuotiaalta siltä osin kuin hoitopäiviä on kalenterivuodessa kertynyt yli seitsemän. Mainittu säännös on tarpeeton, sillä voimassa olevan asiakasmaksulain 5 §:n 5 kohdan mukaan terveydenhuollon palveluista ovat maksuttomia alle 18-vuotiaalle henkilölle annettava hoito ja ylläpito siltä osin kuin hoitopäiviä kalenterivuodessa on kertynyt yli seitsemän.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

10 b §. *Pitkäaikaisesta tehostetusta palveluasumisesta, pitkäaikaisesta perhehoidosta ja pitkäaikaisesta laitoshoidosta perittävän maksun perusteena olevat tulot.* Voimassa olevassa 10 b §:ssä säädetään pitkäaikaisesta laitoshoidosta perittävän maksun perusteena olevista tuloista, ja sääntely ulotettaisiin koskemaan myös pitkäaikaisesta tehostetusta palveluasumisesta ja pitkäaikaisesta perhehoidosta perittävän maksun perusteena olevia tuloja. Pykälään tehtäisiin myös eräitä muita tarkistuksia.

Pykälän 1 momentin mukaan kuukausituloina otettaisiin huomioon asiakkaan — ja 7 c §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa asiakkaan ja hänen puolisonsa — jatkuvat tai vuosittain toistuvasti saadut tulot ennakonpidätyksen ja ennakonkannon jälkeen ja verosta vapaat tulot sekä 10 i §:ssä tarkoitettu laskennallinen metsätulo. Edellä 7 c §:n perusteluissa on selostettu sitä, mitä puolisollla tarkoitettaisiin.

Jatkuvana tulona pidettäisiin tuloa, joka jatkuu vähintään kolmen kuukauden ajan maksun määräämisen ajankohdasta. Jatkuvia tuloja olisivat muun muassa palkka-, eläke- ja etuustulot. Vuosittain toistuvasti saatuja tuloja olisivat puolestaan muun muassa osinko- ja korkotulot.

Tuloina ei sen sijaan otettaisi huomioon satunnaisia, kertaluontoisia tuloja, kustannusten korvauksia ja muita tiettyä tarkoitusta varten myönnettyjä avustuksia tai muita vastaavia tuloja, jotka eivät ole säännöllisiä tai jatkuvia eivätkä kuulu veronalaisiin ansioihin. Kustannusten korvausta olisivat esimerkiksi tapaturmavakuutuksen perusteella suoritettavat sairaanhoito- ja tutkimuskulut, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetussa laissa tarkoitetut ylläpitokorvaukset ja perhehoidon kustannusten korvaukset.

Maksun perusteena olevina tuloina otettaisiin huomioon tulot ennakonpidätyksen ja ennakonkannon jälkeen (*nettotulot*) eli verot otettaisiin huomioon tuloja vähentävänä. Tämä vastaisi voimassa olevaa sääntelyä. Laskennallinen metsätulo huomioitaisiin siten kuin ehdotetun lain 10 i §:ssä säädetään.

Tuloista olisi lisäksi tehtävä 10 c §:n mukaiset vähennykset. Pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa ja pitkäaikaisessa perhehoidossa olevan asiakkaan tuloista olisi lisäksi tehtävä 10 d §:ssä säädetty erityiset vähennykset.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tuloista, joita ei otettaisi huomioon maksua määrättäessä. Sääntely vastaisi sisällöltään pääosin voimassa olevan 10 b §:n 4 momenttia. Toimeenpanon ja nykyistä selkeämmän lainsäädännön kannalta ehdotetussa 2 momentissa viitattaisiin kuitenkin niin sanottujen etuoikeutettujen tulojen eli tulojen, joita asiakasmaksuissa ei otettaisi tulona huomioon, osalta tuloverolain 92 §:ään. Tulona ei siten otettaisi huomioon verovapaita sosiaalietuuksia eräitä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Ehdotetun sääntelytavan myötä asiakasmaksujen määräämisessä etuoikeutettujen tulojen luettelo olisi nykyistä kattavampi ja se pysyisi paremmin ajan tasalla eikä jokainen muutos edellyttäisi asiakasmaksulainsäädännön päivittämistä.

Lapsilisää, kansaneläkelain mukaista lapsikorotusta ja asumistukea, jotka sisältyvät tuloverolain 92 §:ään, ei otettaisi jatkossakaan tulona huomioon. Voimassa olevan asiakasmaksulain 10 b §:n 4 momentin 3 kohdassa tarkoitettua eläkkeisiin ja niihin verrattaviin tuloihin sisältyvät huollettavista aiheutuvat korotukset sisältyvät nykyisin kansaneläkelain mukaiseen lapsikorotukseen.

Valtaosa opiskelijoista siirtyi yleisen asumistuen piiriin 1.8.2017 alkaen. Eräissä poikkeuksellisissa tilanteissa opintotuen asumislisää on kuitenkin edelleenkin mahdollista saada. Opintotuen asumislisä sisältyy tuloverolain 92 §:ään, eikä sitä huomioitaisi jatkossakaan tulona.

Sotilasavustus sisältyy tuloverolain 92 §:ään, joten sitä ei otettaisi tulona huomioon, mikä vastaisi nykytilaa. Tulona ei huomioitaisi myöskään asevelvollisen päivärahaa, joka sisältyy tuloverolain 92 §:ään ja jota ei käytännössä aiemminkaan ole otettu tulona huomioon.

Nykytilasta poiketen opintoraha ja aikuiskoulutustuki otettaisiin jatkossa tulona huomioon. Voimassa olevan 10 b §:n 4 momentin 1 kohdan mukaan opintorahaa ja aikuiskoulutustukea ei oteta tulona huomioon pitkäaikaisen laitoshoidon maksua määrättäessä, mutta sen sijaan aikuisopintoraha otetaan tulona huomioon. Aikuisopintoraha on sittemmin poistunut. Opintojen johdosta saatavien etuuksien eri asemaan asettamiselle asiakasmaksulainsäädännössä ei ole ollut perusteita, vaan se on todennäköisesti johtunut termisekaannuksesta. Opintoraha ja aikuiskoulutustuki eivät sisälly tuloverolain 92 §:ään, joten ne otettaisiin tulona huomioon ehdotetun pykälän 1 momentin mukaisina jatkuvina tai vuosittain toistuvasti saatuina veronalaisina tuloina.

Toimeentulotukea ei jatkossakaan otettaisi tulona huomioon, sillä toimeentulotuki on viimesijainen etuus. Toimeentulotuki sisältyy tuloverolain 92 §:ään.

Voimassa olevan 10 b §:n 4 momentin 1 kohdan mukaan lasten kotihoidon tukea ei oteta tulona huomioon määrättäessä pitkäaikaisen laitoshoidon asiakasmaksua. Syynä kotihoidon tuen jättämiselle niin sanotuksi etuoikeutetuksi tuloksi on ollut, että tuella on tarkoitus korvata vanhemmalle tai muulle huoltajalle lapsen hoidon järjestäminen. Esityksessä ehdotetaan, että lasten kotihoidon tuki otettaisiin jatkossa tulona huomioon, sillä etuus on jatkuvaa veronalaista tuloa ja sen huomiotta jättäminen voisi saattaa asiakkaat eriarvoiseen asemaan riippuen siitä, mitä etuuksia kotona lasta hoitava henkilö saa. Esimerkiksi perhe, jossa toinen puoliso on työtön ja hoitaa lasta kotona, voi olla oikeutettu sekä kotihoidon tukeen että työttömyysetuuteen. Jos perhe saa molempia etuuksia, kotihoidon tuki huomioidaan työttömyysetuutta vähentävänä. Jos perhe ei hae kotihoidon tukea vaan ainoastaan työttömyysetuutta, työttömyysetuus myönnetään täysimääräisenä. Näissä tilanteissa perheiden mahdolliset asiakasmaksut ovat määräytyneet eri perustein, koska kotihoidon tukea ei ole saanut ottaa tulona huomioon. Tällaiselle erilaiselle kohtelulle ei ole perusteita.

Alle 16-vuotiaan vammaistuki, 16 vuotta täyttäneen vammaistuki ja eläkettä saavan hoitotuki otettaisiin jatkossakin tulona huomioon nykyistä sääntelyä vastaavasti. Etuudet sisältyvät tuloverolain 92 §:ään, jossa tarkoitettuja etuuksia ei lähtökohtaisesti otettaisi tulona huomioon asiakasmaksua määrättäessä. Ehdotetussa 2 momentissa säädettäisiin sen vuoksi nimenomaisesti, että mainitut etuudet otettaisiin tulona huomioon.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan rintamalisää ei oteta tulona huomioon, mutta ylimääräinen rintamalisä ja veteraanilisä puolestaan huomioidaan tulona. Esityksessä ehdotetaan, että veteraaneille maksettavia etuuksia kohdeltaisiin jatkossa yhdenmukaisesti. Rintamalisää, joka sisältyy tuloverolain 92 §:ään, ei otettaisi jatkossakaan tulona huomioon. Jatkossa tulona ei huomioitaisi myöskään ylimääräistä rintamalisää ja veteraanilisää. Ylimääräinen rintamalisä sisältyy tuloverolain 92 §:ään, joten sitä ei mainittaisi ehdotetussa pykälässä erikseen.

Veteraanilisä maksetaan osana eläkettä saavan hoitotukea, joka otettaisiin tulona huomioon. Selkeyden vuoksi ehdotetussa 2 momentissa säädettäisiin erikseen, että veteraanilisää ei otettaisi tulona huomioon, vaikka eläkettä saavan hoitotuki otettaisiin tulona huomioon.

Rintamaveteraanien kuntoutuksesta annetussa laissa (1184/1988) säädetään rintamaveteraaneille maksuttomiksi avo- tai laituskuntoutus ja siihen kuuluu tarpeellinen tutkimus ja hoito sekä kotona asumista tukevat palvelut, joihin kuuluvat sosiaalihuoltolain 14 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaiset kotipalvelut, 7 kohdan mukaiset asumispalvelut ja 9 kohdan mukaiset liikkumista tukevat palvelut, omaishoidon tuesta annetun lain (937/2005) mukainen omaishoidon tuki sekä terveydenhuoltolain 24 §:n mukaiset sairaanhoitopalvelut. Esimerkiksi pitkäaikainen tehostettu palveluasuminen, pitkäaikainen perhehoito ja laituskuntoutus ovat siis maksuttomia rintamaveteraaneille. Sen sijaan pitkäaikaishoitoa esimerkiksi terveyskeskuksen vuodeosastolla tai vanhainkodissa ei ole säädetty rintamaveteraaneille maksuttomaksi. Rintamaveteraaneiltakin siis peritään tällaisesta pitkäaikaisesta laitoshoidosta maksu, joka määräytyy tulojen mukaan, ja jatkossa maksun määrää pienentäisi se, että veteraanilisää ja ylimääräistä rintamalisää ei otettaisi tuloina huomioon.

Rintamaveteraanien kuntoutuksesta annetussa laissa tarkoitetaan rintamaveteraanilla henkilöä, jolle on annettu rintamasotilas-, rintamapalvelus- tai rintamatunnus. Esimerkiksi henkilöt, joilla ei ole tällaista tunnusta mutta on sen sijaan todistus osallistumisesta miinanraivaustehtäviin vuosina 1945—1952, eivät ole mainitussa laissa tarkoitettuja rintamaveteraaneja. Heillä ei siten ole oikeutta mainitussa saada maksutta mainitussa laissa tarkoitettuja palveluja. Sillä, että veteraanilisää ja ylimääräistä rintamalisää ei otettaisi ehdotetun pykälän mukaan jatkossa tulona huomioon, ei kuitenkaan olisi merkitystä niiden henkilöiden kannalta, joilla on miinanraivaajatodistus mutta ei rintamasotilas-, rintamapalvelus- tai rintamatunnusta, koska tällaiset henkilöt eivät ole oikeutettuja veteraanilisään tai ylimääräiseen rintamalisään.

Asiakkaan tai hänen puolisonsa alaikäiselle lapselle maksettavaa elatusapua ja elatustukea ei otettaisi tulona huomioon, mikä vastaisi voimassa olevan 10 b §:n 4 momentin 2 kohtaa. Elatusapu on ehdotetun pykälän 1 momentissa tarkoitettua jatkuvaa verovapaata tuloa, eikä se sisälly tuloverolain 92 §:ään. Sen vuoksi ehdotetun pykälän 2 momentissa säädettäisiin nimenomaisesti, että elatusapua ei otettaisi tulona huomioon. Elatustuki sisältyy puolestaan tuloverolain 92 §:ään, jossa tarkoitettuja etuuksia ei pääsääntöisesti oteta tulona huomioon asiakasmaksua määrättäessä.

Ehdotetun pykälän 3 momentin mukaan opintojen johdosta suoritettavat apurahat ja muut vastaavat avustukset otettaisiin jatkossa huomioon tulona siltä osin kuin ne ovat veronalaista tuloa tuloverolain 82 §:n nojalla ja pykälän 1 momentissa tarkoitettulla tavalla jatkuvia tai vuosittain toistuvasti saatuja. Apurahat ja muut vastaavat avustukset eivät pääsääntöisesti ole veronalaista tuloa, mutta ehdotettu säännös mahdollistaisi asiakkaan tulojen huomioon ottamisen esimerkiksi silloin, kun asiakkaan pääasiallisesti saamat tulot muodostuvat opintojen johdosta maksettavista apurahoista tai muista vastaavista avustuksista. Ehdotus merkitsisi muutosta nykytilaan, sillä voimassa olevan asiakasmaksulain 10 b §:n 4 momentin 1 kohdan mukaan opintojen johdosta suoritettavia apurahoja ja muita vastaavia avustuksia ei oteta tulona huomioon. Jatkossakaan tulona ei kuitenkaan voitaisi huomioida yksittäistä, kertaluonteista apurahaa tai muuta vastaavaa avustusta.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin tulojen huomioon ottamisesta silloin, kun asiakkaan tai hänen puolisonsa tulot vaihtelevat. Kuukausitulona otettaisiin silloin huomioon euromäärä, joka saadaan, kun lasketaan yhteen asiakkaan viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana saamat kuukausitulot ja jaetaan määrä 12 kuukaudelle. Tämä vastaisi sisällöltään voimassa olevan 10 b §:n 1 momentin viimeistä virkettä.

10 c §. *Tuloista tehtävät vähennykset pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa, pitkäaikaisessa perhehoidossa ja pitkäaikaisessa laitoshoidossa.* Voimassa oleva pykälä ulotettaisiin koskemaan pitkäaikaisesta laitoshoidosta perittävän maksun lisäksi pitkäaikaisesta tehostetusta palveluasumisesta ja pitkäaikaisesta perhehoidosta perittävää maksua. Lisäksi pykälään lisättäisiin eräitä uusia tuloista tehtäviä vähennyksiä. Tuloista tehtävistä vähennyksistä kotona annettavan palvelun maksua määrättäessä säädettäisiin ehdotetussa 10 g §:ssä.

Pykälän 1 momentin mukaan vähennykset olisi tehtävä 10 b §:n 1 momentissa tarkoitetun henkilön tuloista, mikä vastaisi voimassa olevaa sääntelyä. Vähennykset olisi siis tarvittaessa tehtävä myös puolison kuukausituloista, jos maksu määräytyy puolisojen yhteenlaskettujen tulojen mukaan.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan tuloista olisi vähennettävä asiakkaan tai tarvittaessa tämän puolison suoritettavaksi vahvistettu elatusapu ja tosiasiallisista perhesuhteista johtuvat muut vastaavat kustannukset. Sääntely vastaisi voimassa olevan asiakasmaksulain 10 c §:n 1 momentin 1 ja 2 kohtaa.

Pykälän 1 momentin 2 kohdassa säädettäisiin uutena asiana, että tuloista olisi vähennettävä avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta annetussa laissa (26/2011) tarkoitettu pesänjakajan tai tuomioistuimen määräämää hyvitys, joka asiakkaan tai tämän puolison on suoritettava rahana.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan tuloista olisi vähennettävä kiinteistön luovutuksen yhteydessä määrääjäksi tai elinkaudeksi pidätetty rahana maksettava etuus (syytinki), joka asiakkaan tai tämän puolison on suoritettavana rahana. Tämä vastaisi voimassa olevan asiakasmaksulain 10 c §:n 1 momentin 3 kohtaa.

Pykälän 1 momentin 4 kohdassa säädettäisiin uutena asiana, että tuloista olisi vähennettävä tuomioistuimen tai holhousviranomaisen asiakkaalle määräämän edunvalvojan palkkion perusmaksu, jonka suuruudesta säädetään holhustoimesta annetun lain (442/1999) 44 §:n 5 momentin nojalla. Edunvalvojan palkkion suuruudesta annetun valtioneuvoston asetuksen (696/2012) 1 §:n mukaan edunvalvojan palkkio muodostuu vuotuisesta perusmaksusta ja lisämaksuista. Vähennyksenä tuloista huomioitaisiin asetuksen 3 §:ssä säädetty vuotuinen perusmaksu, joka 3 §:n 1 momentin mukaan on 440 euroa ja 2 momentin mukaan 280 euroa, jos päämiehen holhustoimilain 44 §:n 3 momentissa tarkoitettu vuositulo on 14 000 euroa tai sitä pienempi ja hänen varallisuutensa arvo on pienempi kuin mainitun pykälän 4 momentissa tarkoitettu varallisuusraja. Perusmaksu voitaisiin huomioida asiakkaan tai edunvalvojan antaman selvityksen mukaan.

Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua elatusapuvähennystä ei tehtäisi, jos elatusavun saajana on aviopuoliso, jonka kanssa elatusavun suorittaja on elänyt yhteistaloudessa välittömästi ennen palvelun alkamista. Tämä vastaisi voimassa olevan 10 c §:n 2 momenttia.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin uutena asiana asumismenojen vähentämisestä tuloista silloin, kun kunta määrää 7 c §:n mukaista maksua. Sääntelyn tarkoituksena on turvata asiakkaalle riittävä aika asumismenojen järjestelyä varten, kun hän on saanut paikan perhehoitajan yksityiskodista tai ammatillisesta perhekodista taikka asumispalveluyksiköstä tai laitoksesta ja hänelle muutoin aiheutuisi yhäikäisesti kuluja sekä omasta asunnosta että laitoshoidosta tai asumispalvelusta.

Asumismenot vähennettäisiin maksun määräämisen perusteena olevista tuloista siten, että omistus- asunnosta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kulut huomioitaisiin maksua määrättäessä vähennyksenä enintään viimeisten kuuden kuukauden ajalta, vuokra-asunnon vuokra huoneenvuokralain

irtisanomisajan mukaisesti enintään kuukauden ajalta ja asumisoikeusasunnon käyttövastike viimeiseltä kolmelta kuukaudelta. Omistusasunnon välttämättöminä kuluina voitaisiin huomioida ainakin kiinteistöön kohdistuva kiinteistövero ja kohtuulliset lämmityskulut, asunto-osakkeen hoitovastike sekä kiinteistön tai asunnon pakollinen kotivakuutus. Vähennyksenä huomioitaisiin asiakkaan osuus kuluista.

Tuloista vähennettäisiin ainoastaan todelliset asumismenot, joten asumisesta aiheutuvia kustannuksia ei vähennettäisi, jos asiakkaalle ei tosiasiallisesti aiheudu asumismenoja. Samoin jos asiakas saisi omistusasuntonsa myytyä esimerkiksi kahden kuukauden kuluttua pitkäaikaishoidon alkamisesta, vähennyksenä pääsääntöisesti huomioitaisiin kulut ainoastaan kahdelta kuukaudelta.

10 d §. *Tuloista tehtävät erityiset vähennykset pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa.* Asiakasmaksulakiin lisättäisiin uusi pykälä, jossa säädettäisiin asiakkaan tuloista tehtävistä vähennyksistä pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa. Nämä vähennykset olisi tehtävä 10 c §:ssä säädettyjen vähennysten lisäksi.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin asumismenojen vähentämisestä maksun perusteena olevista tuloista. Tehostetussa palveluasumisessa asiakas on avohoidossa ja maksaa lähtökohtaisesti asumisestaan itse. Tehostetusta palveluasumisesta aiheutuvat kohtuulliset asumismenot huomioitaisiin vähennyksenä asiakasmaksua määrättäessä. Jos tehostetussa palveluasumisessa oleva asiakas maksaa vuokran suoraan vuokranantajalle, huomioitaisiin asiakasmaksua määrättäessä vähennyksenä kohtuulliset asumismenot. Tehostetun palveluasumisen piirissä olevat asiakkaat ovat yleisestä asumistuesta annetun lain (938/2014) mukaisten kriteerien täytyessä oikeutettuja asumistukeen, joka olisi vähennettävä asumismenoista. Asumismenot vähennettäisiin maksun määräämisen perusteena olevista tuloista ennen asiakkaalle jätettävän käyttövaran laskemista.

Asumismenoina olisi vähennettävä kohtuullinen vuokra ja muut pakolliset asumismenot, joita olisivat ainakin erikseen maksettavat sähkö ja vesi. Asumismenojen huomioon ottamisella olisi tarkoitus turvata asiakkaan asuminen. Lähtökohtaisesti asumismenot otettaisiin huomioon todellisen määrän mukaan. Kohtuullisuutta arvioitaessa voitaisiin kuitenkin ottaa huomioon asumisen yleinen kustannustaso alueella. Asumismenojen huomioon ottamisessa olisi aina arvioitava asiakkaan tehostetusta palveluasumisesta aiheutuvien kustannusten kokonaisuus sekä asiakkaan tosiasiallinen mahdollisuus valita tarpeitaan ja maksukykyään vastaava asumispalvelupaikka. Asumismenojen kohtuullisuutta arvioitaessa olisi siten otettava huomioon asiakkaan palvelun tarve ja kokonaistaloudellinen tilanne.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin lääkemenojen vähentämisestä pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen maksua määrättäessä. Tehostettu palveluasuminen on avohoitoa, joka ei sisällä lääkkeitä, vaan asiakas joutuu kustantamaan ne itse. Asiakas on kuitenkin oikeutettu saamaan lääkkeisiin sairausvakuutuslaissa säädetyn korvauksen. Siksi esityksessä ehdotetaan, että terveydenhuollon ammattihenkilön määräyksellä hankitut lääkkeet, kliiniset ravintovalmisteet ja perusvoiteet, joihin asiakas on oikeutettu saamaan sairausvakuutuslain nojalla korvausta, huomioitaisiin asiakasmaksua määrättäessä vähennyksenä tuloista. Lääkekustannukset vähennettäisiin asiakkaan tai hänen edustajansa antaman selvityksen perusteella maksun määräämisen perusteena olevista tuloista asiakkaalle aiheutuvien lääkekustannusten mukaan, kuitenkin enintään sairausvakuutuslain 5 luvun 8 §:ssä tarkoitetun vuosiomavastuun suuruisena.

Kunnan olisi lisäksi asiakkaan tai hänen edustajansa vapaamuotoisen hakemuksen perusteella otettava vähennyksenä huomioon kustannukset myös muista kuin sairausvakuutuslain mukaan korvattavista lääkkeistä, kliinisistä ravintovalmisteista ja perusvoiteista siltä osin kuin terveydenhuollon am-

mattihenkilö olisi arvioinut ne henkilön terveydelle tarpeellisiksi. Käytännössä asiakkaalta edellytettäisiin, että hän toimittaa hakemuksen liitteenä terveydenhuollon ammattihenkilön lausunnon tai muun selvityksen lääkkeen, ravintovalmisteen tai perusvoiteen tarpeellisuudesta hänen terveydelleen. Hoitotarvikkeiden olisi sisällyttävä hoitoon ja huolenpitoon, eikä niistä koituisi erillisiä kustannuksia asiakkaille.

Lääkekulut huomioitaisiin vähennyksenä maksun määräämisen perusteena olevista tuloista ennen käyttövaran laskemista. Lääkekustannukset voitaisiin maksupäätöksessä ottaa huomioon toteutuneiden tai arvioitujen kustannusten perusteella siten, että ne vähennettäisiin maksua määrätessä jaksotettuna. Näin ollen maksupäätöstä ei tarvitsisi tehdä uudelleen joka kuukausi vaan lääkemenojen vähennys voitaisiin huomioida myös toistaiseksi voimassa olevassa päätöksessä. Jos kuitenkin asiakkaan lääkekustannukset olennaisesti muuttuvat, maksupäätös olisi tarkistettava lääkekustannusten osalta asiakkaan tai hänen edustajansa antaman selvityksen perusteella ehdotetun 10 j §:n nojalla.

Pykälän 3 momentin mukaan ehdotetun pykälän 2 momentin sääntelyä lääkekustannusten ja muiden vastaavien kustannusten vähentämisestä maksun perusteena olevista tuloista sovellettaisiin myös pitkäaikaisesta perhehoidosta perittävään maksuun. Tämä olisi perusteltua sen vuoksi, että perhehoitajan kulukorvaus ei sisällä lääkkeitä vaan pitkäaikaisen perhehoidon asiakas maksaa ne itse vähimmäiskäyttövarastaan.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

10 e §. *Jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta sekä pitkäaikaisesta asumispalvelusta perittävä maksu.* Ehdotettu pykälä on uusi, ja se koskisi jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta sekä pitkäaikaisesta asumispalvelusta perittävää maksua. Ehdotetun lain 7 b §:ssä säädettäisiin siitä, milloin kotona annettava palvelu on jatkuvaa ja säännöllistä, sekä siitä, milloin asumispalvelu on pitkäaikaista. Ehdotettu 10 e § koskisi muita pitkäaikaisia asumispalveluita kuin pitkäaikaista tehostettua palveluasumista, josta perittävästä maksusta säädettäisiin ehdotetun lain 7 c §:ssä.

Jatkuvasti ja säännöllisesti annetusta kotisairaanhoidosta ja kotipalvelusta perittävästä maksusta säädetään voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen 3 §:n 1—3 momentissa. Asiakasmaksuasetuksen sääntely kumottaisiin tältä osin ja jatkossa jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun maksusta säädettäisiin lain tasolla. Pitkäaikaisista asumispalveluista perittävästä maksusta ei ole nimenomaista sääntelyä voimassa olevassa asiakasmaksulainsäädännössä, joten tältä osin sääntely olisi kokonaan uutta.

Kotona annettavalla palvelulla tarkoitettaisiin terveydenhuoltolain 25 §:ssä tarkoitettua kotisairaanhoidoa ja kotisairaalahoidoa sekä sosiaalihuoltolain 19 §:ssä tarkoitettua kotipalvelua ja 20 §:ssä tarkoitettua kotihoitoa. Ehdotetun pykälän nojalla perittäisiin näin ollen maksu myös tuetussa asumisessa ja tavallisessa palveluasumisessa olevalta asiakkaalta. Jotta kuitenkin pykälässä ehdotetun maksun voisi periä tuetusta asumisesta, palveluun olisi kuuluttava jatkuvasti ja säännöllisesti annettavaa kotipalvelua taikka muuta hoivaa tai huolenpitoa. Tuettuun asumiseen sisältyvästä tuesta ja ohjauksesta ei saisi jatkossakaan periä asiakasmaksua. Jos asiakas saisi sekä jatkuvaa ja säännöllistä kotipalvelua että kotisairaanhoidoa, niistä olisi määrättävä yksi kotihoitona perittävä maksu.

Pykälän 1 momentin mukaan palvelusta perittäisiin kuukausimaksu, joka määräytyisi asiakkaan palvelupäätökseen kirjattujen palvelutuntien määrän, asiakkaan maksukyvyn ja perheen koon mukaan. Maksu määrättäisiin kalenterikuukausittain. Jos palvelu alkaa tai päättyy kesken kuukauden, maksu

perittäisiin niiltä päiviltä, joilta palvelua on saatu. Palvelun keskeytyksen vaikutuksesta asiakasmaksuun säädettäisiin ehdotetun lain 10 k §:ssä.

Maksuun ei sisältyisi asumiskustannuksia, vaan asiakkaat maksavat asumiskustannuksensa itse.

Palvelua koskeva päätös tehdään palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelmaan sisällytettyjen palvelujen pohjalta. Palvelutunnilla tarkoitettaisiin sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilön asiakassuunnitelmaan ja palvelua koskevaan päätökseen kirjattuihin palveluihin käyttämää tuntia. Palvelupäätökseen kirjataan asiakkaan tarpeen mukaisten palvelutuntien määrä. Asiakassuunnitelmaa tarkistetaan palvelujen tarpeen muuttuessa. Palvelutarpeen muuttuessa asiakkaalle tehdään uusi palvelupäätös. Myös maksua olisi ehdotetun 10 j §:n mukaan tällöin tarkistettava.

Asiaksmaksu määräytyisi asiakkaan palvelua koskevaan päätökseen kirjattujen palvelutuntien mukaan. Jos tunnit palvelupäätöksessä vaihtelisivat, niin maksuprosentti määräytyisi keskimääräisten tuntien mukaisesti. Jos palvelupäätöksen mukaan palvelua annettaisiin esimerkiksi 28—30 tuntia kuukaudessa, maksuprosentti määräytyisi 29 palvelutunnin mukaan.

Maksua määrättäessä tunnit huomioitaisiin täysinä tunteina siten, että mahdollinen palvelutuntien pyöristys tehtäisiin lähimpään täyteen tuntiin. Puolikkaat tunnit pyöristettäisiin ylöspäin. Jos palvelua annettaisiin esimerkiksi neljä ja puoli tuntia kuukaudessa, maksuprosentti määräytyisi viiden palvelutunnin mukaan. Jos palvelua annettaisiin neljä tuntia tai vähemmän, maksu määräytyisi taulukon pienimmän tuntiluokan maksuprosentin mukaisesti.

Maksu määräytyisi asiakkaan 10 f §:ssä säädettyjen tulojen mukaisesti huomioiden 10 g §:ssä säädettyt vähennykset. Metsätulo otettaisiin huomioon siten kuin 10 i §:ssä säädettäisiin. Jos asiakas elää avio- tai avoliitossa, maksun määräytymisen perusteena olevina tuloina huomioitaisiin myös puolison tulot. Tällöin avio- tai avopuolisojen tulot laskettaisiin yhteen maksua määrättäessä.

Kotisairaanhoidon ja asumispalveluun kuuluva lääkkeiden annosjakelu sisältyisi kuukausittaiseen palvelumaksuun, jos se on kirjattu asiakkaan asiakassuunnitelmaan. Lääkkeet eivät kuitenkaan sisälly avohoitona toteutettuun palveluun tai kuukausittaiseen hoito- ja palvelumaksuun. Jos asumispalvelujen henkilöstö vastaa asiakkaan lääkkeiden annosjakelusta, palvelukokonaisuuteen kuuluva henkilöstön työaika sisältyisi asiakkaan hoitoon asiakassuunnitelmaan kirjatulla tavalla.

Asiakassuunnitelman perusteella kunta tekisi asiakkaalle päätöksen kotisairaanhoidon tai asumispalvelua koskevasta palvelusta ja tämän perusteella päätöksen asiakasmaksusta. Jos kotisairaanhoidon tai asumispalvelu hankkii lääkkeiden annosjakelun apteekista, palvelun tarpeen olisi oltava kirjattuna asiakassuunnitelmaan eikä siitä ei saisi aiheutua asiakkaalle lisäkustannuksia verrattuna kunnan itsensä tai ostopalveluyrityksen suorittamaan lääkkeiden annosjakeluun. Lääkkeiden annosjakelusta saisi kuitenkin sisällyttää palvelupäätökseen kirjattaviin hoito- ja palvelutunteihin ajan, joka kotisairaanhoidon tai asumispalvelun henkilöstöltä kuluisi asiakkaan lääkkeiden annosjakeluun.

Jos asumispalveluyksikössä ylläpidetään yhteistä niin sanottua akuuttilääkevarastoa, yhteisestä lääkevarastosta toteutetusta lääkeshoidosta ei saisi periä erillistä maksua asiakkaalta. Akuuttilääkevaraston lääkkeet sisältyisivät palveluun ja kuukausittaiseen palvelumaksuun.

Tulosidonnaiseen kuukausimaksuun sisältyisivät hoidon lisäksi sellaiset asiakassuunnitelman mukaiset jatkuvaluonteisesti ja säännöllisesti annettavat palvelut, jotka liittyvät kiinteästi hoitoon ja huolenpitoon. Mainittuja palveluja olisivat esimerkiksi vaatehuolto, joka tapahtuu asiakkaan kotona, sekä

asiakkaan avustaminen kotona vaatehuollossa, siivoamisessa, peseytymisessä, saunomisessa ja aterioinnissa. Jos asiakas asuu asumisyksikön yhteydessä, asumisyksikön tiloissa tapahtuva toiminta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut kuuluisivat niin ikään varsinaiseen kuukausimaksuun.

Jos vaatehuolto, kylvetys, saunotus tai toimintakykyä ylläpitävä ja edistävä toiminta tapahtuvat muualla kuin kotona tai asumisyksikön tiloissa, niistä voitaisiin periä erillinen, kohtuullinen maksu siten kuin siten kuin ehdotetussa 10 h §:ssä säädettäisiin.

Jos kodin siistiminen on tavanomaista kodin päivittäisestä siisteydestä huolehtimista tavanomaisen kotikäynnin yhteydessä, sen olisi sisällyttävä huolenpitoon ja oltava näin osa kuukausittaisesta palvelumaksua. Jos taas siivous tapahtuisi erillisenä tavanomaista suurempana siivouksena, siitä voisi periä erillisen 10 h §:n mukaisen kohtuullisen maksun.

Sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut, jotka tapahtuvat asiakkaan asuessa asumisyksikössä, kuuluisivat kuukausimaksuun. Jos taas asiakas käy esimerkiksi päivätoiminnassa kodin tai yksikön tilojen ulkopuolella, kunta saisi periä erillisen 10 h §:n mukaisen kohtuullisen maksun.

Aterioista ja turvapalveluista saisi periä erillisen 10 h §:n mukaisen kohtuullisen maksun.

Asiointipalvelujen tulisi sisältyä maksukyvyyn mukaan määräytyvään kuukausittaiseen palvelumaksuun silloin, jos asiointipalvelun tarve on säännöllistä ja ennakoitavaa, esimerkiksi säännöllistä ja toistuvaa kaupassa käymistä yhdessä asiakkaan kanssa. Asiointipalvelu tarkoittaa asioiden hoitamista yhdessä asiakkaan kanssa tai saattamispalvelua, ja asiointiapupalvelut tuovat avun esimerkiksi ostoksilla tai pankissa käymiseen. Jos asiointipalvelun tarve on kuitenkin tilapäistä tai satunnaista, siitä saisi periä erillisen 10 h §:n mukaisen kohtuullisen maksun.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin maksun enimmäismäärästä. Maksu saisi olla enintään pykälän 5 momentissa säädetyn maksuprosentin osoittama euromäärä tulorajan ylittävistä kuukausituloista. Asiakasmaksulain 2 §:n 1 momentin mukaisesti palvelusta perittävä maksu saisi kuitenkin olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen.

Siitä, mitä kuukausituloon lasketaan, säädettäisiin ehdotetussa 10 f §:ssä. Tuloista tehtävistä vähennyksistä säädettäisiin puolestaan ehdotetussa 10 g §:ssä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tulorajoista, jotka olisivat samat kuin asiakasmaksuasetuksen 3 §:n 2 momentissa. Yhden hengen talouden tuloraja olisi 588 euroa ja kahden hengen talouden tuloraja 1 084 euroa kuukaudessa. Kolmihenkisen perheen tuloraja olisi 1 701 euroa, nelihenkisen perheen tuloraja 2 103 euroa, viisihenkisen perheen tuloraja 2 546 euroa ja kuusihenkisen perheen tuloraja 2 924 euroa. Kotitalouden henkilömäärään ei laskettaisi mukaan palvelua saavan täysi-ikäisen asiakkaan samassa asunnossa asuvaa vanhempaa tai täysi-ikäistä lasta eikä tällaisen henkilön tuloja otettaisi huomioon maksua määriteltäessä

Pykälän 4 momentin mukaan tulorajoja korotettaisiin aina 357 eurolla lisähenkilöltä silloin, kun perheessä on henkilöitä enemmän kuin kuusi. Euromäärä vastaisi asiakasmaksuasetuksen 3 §:n 3 momentissa säädettyä.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin maksuprosenteista, jotka määräytyisivät palvelutuntien mukaan. Maksuprosentit olisi suhteutettu perheen koon mukaan siten, että prosentit alenisivat perheeseen kasvaessa. Jos perheen henkilömäärä on yli kuusi, maksuprosentti ei kuitenkaan enää alenisi.

Pykälän 5 momentissa ehdotettu sääntely olisi merkittävä muutos voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen 3 §:ään nähden. Asiakasmaksuasetuksen 3 §:n 2 momentissa säädetään kuukausitulojen mukaan määräytyvistä enimmäismaksuprosenteista, ja 3 §:n 1 momentin mukaan muun muassa palvelun määrän tulisi vaikuttaa palvelusta perittävään maksuun. Asiakasmaksuasetuksessa ei kuitenkaan säädetä siitä, millä tuntimäärällä palvelusta saadaan periä enimmäismaksuprosentin mukainen maksu ja kuinka maksun määrä tulisi suhteuttaa palvelutuntien määrään. Jatkossa näistä asioista säädettäisiin tarkasti ehdotetun pykälän 5 momentissa.

Ensimmäiseltä neljältä tunnilta maksuprosentti ei riippuisi palvelutuntien määrästä. Palvelun tuottamiseen liittyy yleensä jonkin verran kiinteitä kustannuksia, jotka ovat yhtä suuria palvelun tuntimäärästä riippumatta. Tämän vuoksi ensimmäisiltä palvelutunneilta olisi tarkoituksenmukaista voida periä maksu, joka ei suoraan riippuisi palvelun tuntimäärästä. Neljä tuntia ylittävältä osalta palvelutuntien määrä puolestaan vaikuttaisi suoraan maksuprosenttiin.

Palvelutunnit ja maksuprosentit olisi porrastettu neljään eri tuntiluokkaan. Yhden hengen taloudessa ensimmäisiltä neljältä tunnilta perittäisiin maksua tunneista riippumatta 8 prosenttia tulorajan ylittävistä tuloista. Seuraavilta neljältä tunnilta, tuntiväliltä 5—8 tuntia, perittäisiin 2 prosenttia kutakin palvelutuntia kohti. Seuraavilta kahdeksalta tunnilta, tuntiväliltä 9—16 tuntia, perittäisiin 1 prosentti kutakin palvelutuntia kohti. 16 tuntia ylittäviltä tunneilta perittäisiin 0,5 prosenttia kutakin palvelutuntia kohti. Yhden hengen talouden enimmäismaksuprosentti olisi 35 prosenttia tulorajan ylittävistä kuukausituloista, mikä vastaisi nykytilaa.

Vastaavan periaatteen mukaisesti määrättäisiin myös kahden hengen sekä tätä suurempien perheiden maksuprosentit, kuitenkin siten, että maksuprosentit olisivat yhden hengen talouksia pienemmät. Kahden hengen taloudessa ensimmäisiltä neljältä tunnilta perittäisiin maksua tunneista riippumatta 7 prosenttia tulorajan ylittävistä tuloista. Seuraavilta neljältä tunnilta, tuntiväliltä 5—8 tuntia, perittäisiin 1,75 prosenttia kutakin palvelutuntia kohti. Seuraavilta kahdeksalta tunnilta, tuntiväliltä 9—16 tuntia, perittäisiin 0,75 prosenttia kutakin palvelutuntia kohti. 16 tuntia ylittäviltä tunneilta perittäisiin 0,5 prosenttia kutakin palvelutuntia kohti. Kahden hengen talouden enimmäismaksuprosentti olisi 24 prosenttia tulorajan ylittävistä kuukausituloista. Enimmäismaksuprosentti nousisi hieman nykyisestä 22 prosentista.

Kolmen hengen ja tätä suuremmilta perheiltä ensimmäisiltä neljältä tunnilta perittäisiin maksua tunneista riippumatta 6 prosenttia tulorajan ylittävistä tuloista. Seuraavilta neljältä tunnilta, tuntiväliltä 5—8 tuntia, perittäisiin 1,5 prosenttia kutakin palvelutuntia kohti, ja 8 tuntia ylittäviltä tunneilta 0,5 prosenttia kutakin palvelutuntia kohti.

Enimmäismaksuprosentit riippuisivat perhekoosta. Kolmen hengen talouden enimmäismaksuprosentti olisi 19 prosenttia tulorajan ylittävistä kuukausituloista, kun se on nykyisin 18 prosenttia. Neljän hengen talouden enimmäismaksuprosentti olisi 16 prosenttia, kun se on nykyisin 15 prosenttia. Viiden hengen talouden enimmäismaksuprosentti olisi 14 prosenttia, kun se on nykyisin 13 prosenttia. Kuuden hengen ja tätä suurempien perheiden enimmäismaksuprosentti olisi 12 prosenttia, kun se on nykyisin 11 prosenttia.

Kunta saisi periä esimerkiksi yksinasuvalta asiakkaalta, joka saa palvelua kolme tuntia kuukaudessa, maksua enintään kahdeksan prosenttia tulorajan ylittävistä kuukausituloista. Jos asiakkaan bruttotulot olisivat 1500 euroa kuukaudessa eikä hänellä olisi tuloista vähennettäviä eriä, asiakasmaksu olisi enintään 64,80 euroa kuukaudessa (1500 euron bruttotuloista vähennetään yksinasuvan tuloraja 690 euroa, josta jää 810 euroa, josta 8 prosenttia on 64,80 euroa). Jos taas sama asiakas saisi palvelua 15

tuntia kuukaudessa, asiakasmaksu olisi enintään 186,30 euroa kuukaudessa (1500 euron bruttotuloista vähennetään yksinasuvan tuloraja 690 euroa, josta jää 810, josta 23 prosenttia on 186,30 euroa).

Puolisoilla asiakasmaksu määrättäisiin puolisojen yhteenlasketuista tuloista. Jos molemmat puolisoista saisivat palvelua, heille molemmille tehtäisiin omat palvelua koskevat päätökset yksilöllisen palveluntarpeen mukaisesti. Maksua määrättäessä puolisojen tulot ja palvelutunnit huomioitaisiin yhteenlaskettuina ja puolisoille määrättäisiin yhteinen maksu. Päätös asiakasmaksusta olisi annettava molemmille puolisoille. Maksua määrättäessä tuloraja ja maksuprosentit määräytyisivät kahden hengen perheen mukaisesti. Jos vain toinen puolisoista saisi palvelua, määrättäisiin maksu hänen palvelutuntiansa mutta puolisojen yhteenlaskettujen tulojen perusteella.

Jatkossakin lapsiperhetyö olisi maksutonta ja maksuja voitaisiin periä ainoastaan kotipalvelusta. Perheet, jotka saavat lapsiperheiden kotipalvelua lastensuojelun avohuollon tukitoimena, eivät jatkossakaan maksaisi palvelusta. Jos perheen toimeentulo tai elatusvelvollisuus vaarantuisivat maksun perimisen seurauksena, kunnan tulisi alentaa maksua tai jättää se kokonaan perimättä.

Pykälässä tarkoitetun maksun saisi periä jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta sekä pitkäaikaisesta asumispalvelusta silloinkin, kun asiakas ja sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö ovat fyysisesti eri paikassa ja toisiinsa kuva- ja ääniyhteydessä taikka jossa tietoa ja asiakirjoja välitetään verkkoyhteyden kautta tai muulla vastaavalla tavalla yksilöllisen hoidon tai huolenpidon antamiseksi. Tällaisesta etäyhteyksien avulla toteutettavasta palvelusta saisi siten periä maksun kuten perinteisestä henkilökohtaiseen kotikäyntiin perustuvasta palvelusta. Etäyhteyksien avulla annetun palvelun tulisi kuitenkin sisällöllisesti vastata perinteistä henkilökohtaiseen käyntiin perustuvaa palvelua, jotta siitä saisi periä pykälässä ehdotetun maksun. Sen olisi siten oltava yksilöllistä ja vuorovaikutteista, ja sillä voitaisiin myös korvata tai täydentää asiakkaan kotona henkilökohtaisesti annettavaa palvelua. Etäyhteyksien avulla annettava palvelu olisi kirjattava asiakassuunnitelmaan samalla tavoin kuin henkilökohtaiseen käyntiin perustuva palvelu.

Etäyhteyksien avulla annettava palvelu voitaisiin toteuttaa tietoliikenneyhteyden välityksellä esimerkiksi tabletilla, tietokoneella tai älypuhelimella. Sen olisi perustuttava pääsääntöisesti videovälitteisen verkkoyhteyden kautta tapahtuvaan kontaktiin palvelunkäyttäjän ja hoitoa tai palvelua antavan henkilöstön välillä. Sen toteutuksessa tarvittavat laitteet sekä laitteiden asennus ja huolto olisivat asiakkaille maksuttomia. Jos kuitenkin asiakas voisi käyttää laitteita ja yhteyksiä tarpeisiin, jotka eivät liity esimerkiksi hänen hoitoonsa tai hänen saamaansa palveluun, asiakas maksaisi niistä lähtökohtaisesti itse.

Pykälän 6 momentissa säädettäisiin tulorajojen euromäärien sekä tulorajan korottamisen euromäärän tarkistamisesta työeläkeindeksin mukaisesti. Sääntely vastaisi asiakasmaksuasetuksen 33 a §:n 2 momenttia.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

10 f §. *Jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta sekä pitkäaikaisesta asumispalvelusta perittävän maksun perusteena olevat tulot.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin 10 e §:ssä tarkoitetun maksun perusteena olevista tuloista. Pykälä vastaisi pääosin voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen 27 ja 29 §:n sääntelyä, mutta ehdotuksen mukaan tulona otettaisiin huomioon joitakin sellaisia jatkuvia tai vuosittain toistuvasti saatuja tuloja, joita voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen mukaan ei oteta tulona huomioon.

Pykälän 1 momentin mukaan kuukausitulona otettaisiin huomioon asiakkaan ja hänen puolisonsa jatkuvat tai vuosittain toistuvasti saadut veronalaiset ansio- ja pääomatulot ja verosta vapaat tulot. Lisäksi tulona otettaisiin huomioon laskennallinen metsätulo, josta säädettäisiin ehdotetun lain 10 i §:ssä.

Edellä 7 c §:n perusteluissa on selostettu sitä, mitä puolisollla tarkoitettaisiin. Kotitalouden henkilömäärään ei laskettaisi mukaan palvelua saavan täysi-ikäisen asiakkaan samassa asunnossa asuvaa vanhempaa tai täysi-ikäistä lasta eikä tällaisen henkilön tuloja otettaisi huomioon maksua määriteltäessä.

Jotta tulot voitaisiin huomioida maksun perusteena, niiden olisi oltava jatkuvia tai vuosittain toistuvasti saatuja. Näin suljettaisiin pois mahdollisuus ottaa huomioon kertaluonteisia tai satunnaisia tuloja. Jatkovana tulona voitaisiin pitää tuloa, joka jatkuu vähintään kolmen kuukauden ajan maksun määrittämisen ajankohdasta. Jatkovia tuloja olisivat muun muassa palkka-, eläke- ja etuustulot. Vuosittain toistuvasti saatuja tuloja olisivat puolestaan muun muassa osinko- ja korkotulot.

Tuloina ei otettaisi huomioon kustannusten korvauksia ja muita tiettyä tarkoitusta varten myönnettyjä avustuksia tai muita vastaavia tuloja, jotka eivät ole säännöllisiä tai jatkuvia eivätkä kuulu veronalaisiin ansioihin. Kustannusten korvausta olisivat esimerkiksi tapaturmavakuutuksen perusteella suoritettavat sairaanhoito- ja tutkimuskulut, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetussa laissa tarkoitettut ylläpitokorvaukset ja perhehoidon kustannusten korvaukset.

Maksun perusteena olevina tuloina otettaisiin huomioon veronalaiset tulot (*bruttotulot*), eli veroja ei otettaisi huomioon tuloja vähentävänä. Tämä vastaisi asiakasmaksuasetuksen 27 §:n sääntelyä. Lisäksi 1 momentin mukaan tuloista olisi tehtävä ehdotetun lain 10 g §:ssä säädetyt vähennykset.

Pykälän 2 momentin mukaan veronalaisina tuloina voitaisiin kuitenkin ottaa huomioon viimeksi toimitetussa verotuksessa vahvistetut vastaavat veronalaiset tulot korotettuna niillä prosenttimäärillä, jotka Verohallinto ennakkoperintälain (1118/1996) 6 §:n 1 momentin nojalla vuosittain antamissaan päätöksissä ennakonpidätyksen ja ennakonkannon laskentaperusteista määrää. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi silloin, kun ei ole saatavissa tuoreempia tositteellisia tietoja. Ehdotettu säännös vastaisi asiasisällöltään asiakasmaksuasetuksen 27 §:n 2 momentin sääntelyä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tuloista, joita ei oteta huomioon maksua määrättäessä. Ehdotuksen mukaan tulona ei otettaisi huomioon tuloverolain (1535/1992) 92 §:ssä tarkoitettuja verovapaita sosiaalietuuksia lukuun ottamatta pykälässä erikseen säädettyjä poikkeuksia.

Voimassa olevaa asiakasmaksuasetuksen 29 §:n säännöstä vastaavasti lapsilisää ei jatkossakaan otettaisi tulona huomioon. Lapsilisiä sisältyy tuloverolain 92 §:ään, jossa lueteltuja etuuksia ei erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta otettaisi tulona huomioon asiakasmaksua määrättäessä. Lapsen hoitotuki on käsitteenä vanhentunut ja se tarkoittaa nykyisin alle 16-vuotiaan vammaistukea. Alle 16-vuotiaan vammaistuki ja 16 vuotta täyttäneen vammaistuki sisältyvät tuloverolain 92 §:ään, eikä niitä jatkossakaan otettaisi tulona huomioon kotona annettavassa palvelussa. Myös kansaneläkelain mukainen lapsikorotus ja asumistuki sisältyvät tuloverolain 92 §:ään, eikä niitä otettaisi tulona huomioon.

Voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen 29 §:n mukaan opintotuen asumislisää ei oteta tulona huomioon. Valtaosa opiskelijoista siirtyi 1.8.2017 alkaen yleisen asumistuen piiriin. Eräissä poikkeuksellisissa tilanteissa opintotuen asumislisää on edelleen mahdollista saada.

Sotilasavustus sisältyy tuloverolain 92 §:ään, joten sitä ei otettaisi tulona huomioon. Ehdotus vastaa nykytilaa. Tulona ei otettaisi huomioon myöskään asevelvollisen päivärahaa, jota ei käytännössä aiemminkaan ole otettu huomioon.

Ehdotuksen mukaan opintoraha ja aikuiskoulutustuki otettaisiin jatkossa tulona huomioon yhdenmukaisesti. Voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen mukaan opintorahaa ja aikuisopintorahaa ei oteta tulona huomioon kotona annettavan palvelun maksua määrättäessä, mutta aikuiskoulutustuki otetaan tulona huomioon. Aikuisopintoraha on sittemmin poistunut. Opintojen johdosta saatavien etuuksien eri asemaan asettamiselle asiakasmaksulainsäädännössä ei ole ollut perusteita, vaan se on todennäköisesti johtunut termisekaannuksesta. Opintoraha ja aikuiskoulutustuki eivät sisälly tuloverolain 92 §:ään, joten ne otettaisiin tulona huomioon ehdotetun pykälän 1 momentin mukaisina jatkuvina tai vuosittain toistuvasti saatuina veronalaisina tuloina.

Toimeentulotukea ei jatkossakaan otettaisi tulona huomioon, sillä toimeentulotuki on viimesijainen etuus. Toimeentulotuki sisältyy tuloverolain 92 §:ään.

Voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen mukaan lasten kotihoidon tukea ei oteta tulona huomioon määrättäessä asiakasmaksua kotona annettavasta palvelusta. Syynä kotihoidon tuen jättämiselle niin sanotuksi etuoikeutetuksi tuloksi on ollut, että tuella on tarkoitus korvata vanhemmalle tai muulle huoltajalle lapsen hoidon järjestäminen. Ehdotuksen mukaan lasten kotihoidon tuki otettaisiin jatkossa tulona huomioon. Etuus on jatkuvaa veronalaista tuloa ja sen huomiotta jättäminen voisi saattaa asiakkaat eriarvoiseen asemaan riippuen siitä, mitä etuuksia kotona lasta hoitava henkilö saa. Esimerkiksi perhe, jossa toinen puoliso on työtön ja hoitaa lasta kotona, voi olla oikeutettu sekä kotihoidon tukeen että työttömyysetuuteen. Jos perhe saa molempia etuuksia, kotihoidon tuki huomioidaan työttömyysetuutta vähentävänä. Jos perhe ei hae kotihoidon tukea vaan ainoastaan työttömyysetuutta, työttömyysetuus myönnetään täysimääräisenä. Näissä tilanteissa perheiden mahdolliset asiakasmaksut ovat määräytyneet eri perustein, koska kotihoidon tukea ei saa ottaa tulona huomioon. Tällaiselle erilaiselle kohtelulle ei ole perusteita.

Ehdotuksen mukaan elatusapu ja elatustuki otettaisiin jatkossakin tulona huomioon lapsiperheiden kotipalvelun maksua määrättäessä. Elatusapu on pykälän 1 momentissa tarkoitettua jatkuvaa veropaata tuloa. Elatustuki sisältyy tuloverolain 92 §:ään. Nykytilan säilyttämiseksi pykälässä säädetään nimenomaisesti, että elatustuki otetaan tulona huomioon. Eläkettä saavan hoitotuki otettaisiin tulona huomioon voimassa olevan asetuksen 27 §:n sääntelyä vastaavasti. Etuus kuitenkin sisältyy tuloverolain 92 §:ään, jossa lueteltuja etuuksia ei ehdotuksen pääsäännön mukaan otettaisi tulona huomioon. Sen vuoksi pykälässä säädetäisiin nimenomaisesti, että eläkettä saavan hoitotuki otetaan huomioon tulona.

Ehdotetussa pykälässä tarkoitettut palvelut ovat rintamaveteraanien kuntoutuksesta annetun lain nojalla maksuttomia rintamaveteraaneille. Palveluista saisi sen sijaan periä maksun henkilöltä, jolla ei ole rintamasotilas-, rintamapalvelus- tai rintamatunnusta mutta jolla on sen sijaan todistus osallistumisesta miinanraivaustehtäviin vuosina 1945—1952. Tällaiset henkilöt ovat oikeutettuja rintamalisään, mutta eivät ylimääräiseen rintamalisään tai veteraanilisään. Rintamalisä sisältyy tuloverolain 92 §:ään, eikä sitä otettaisi jatkossakaan tulona huomioon.

Ehdotetun pykälän 4 momentin mukaan opintojen johdosta suoritettavat jatkuvat tai vuosittain toistuvasti saadut apurahat ja muut vastaavat avustukset otettaisiin huomioon tulona siltä osin kuin ne ovat veronalaista tuloa tuloverolain 82 §:n nojalla. Apurahat ja muut vastaavat avustukset eivät pääsääntöisesti ole veronalaista tuloa, mutta säännös mahdollistaisi asiakkaan tulojen huomioon ottamisen esimerkiksi silloin, kun asiakkaan pääasiallisesti saamat tulot muodostuvat opintojen johdosta

maksettavista apurahoista tai muista vastaavista avustuksista. Jos asiakas saisi opintojen johdosta suoritettavan yksittäisen, kerran maksettavan apurahan tai muun vastaavan avustuksen, sitä ei kuitenkaan voitaisi huomioida tulona asiakasmaksua määrättäessä.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin tulojen huomioon ottamisesta silloin, kun asiakkaan tulot vaihtelevat. Kuukausitulona otettaisiin silloin huomioon euromäärä, joka saadaan, kun lasketaan yhteen asiakkaan viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana saamat kuukausitulot ja jaetaan määrä 12 kuukaudelle.

10 g §. *Tuloista tehtävät vähennykset jatkuvassa ja säännöllisessä kotona annettavassa palvelussa sekä pitkäaikaisessa asumispalvelussa.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin tuloista tehtävistä vähennyksistä määrättäessä maksua jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta sekä pitkäaikaisesta asumispalvelusta. Kotona annettavan palvelun osalta tuloista tehtävistä vähennyksistä säädetään nykyisin asiakasmaksuasetuksen 30 §:ssä, joka kumottaisiin.

Pykälän 1 momentin mukaan vähennykset olisi tehtävä 10 f §:n 1 momentissa tarkoitetun henkilön kuukausituloista. Ehdotetun 10 f §:n 1 momentin mukaan jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta perittävä maksuun vaikuttaisivat paitsi asiakkaan, myös hänen puolisonsa tulot. Vähennykset olisi siis tarvittaessa tehtävä myös puolison tuloista, mikä vastaisi voimassa olevaa sääntelyä.

Pykälän 1 momentin mukaan tuloista olisi vähennettävä 10 c §:n 1 momentissa säädetyt menot. Näitä olisivat asiakkaan tai tämän puolison suoritettavaksi vahvistettu elatusapu ja tosiasiallisista perhesuhteista johtuvat muut vastaavat kustannukset sekä syytinki. Sääntely vastaisi tältä osin voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen 30 §:ää. Uutena vähennettäväksi tulisi avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta annetussa laissa tarkoitettu pesänjakajan tai tuomioistuimen määräämää hyvitys, joka asiakkaan tai tämän puolison on suoritettava rahana. Myös edunvalvojan palkkion perusmaksu tulisi uutena asiana vähennettäväksi vastaavalla tavalla kuin pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa, pitkäaikaisessa perhehoidossa ja pitkäaikaisessa laitoshoidossa. Pykälän 1 momentin mukaan ennen pitkäaikaiseen asumispalveluun siirtymistä asiakkaan tuloista olisi lisäksi vähennettävä 10 c §:n 3 momentissa säädetyt todelliset asumismenot.

Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua elatusapuvähennystä ei tehtäisi, jos elatusavun saajana olisi aviopuoliso, jonka kanssa elatusavun suorittaja on elänyt yhteistaloudessa välittömästi ennen pitkäaikaisen asumispalvelun alkamista.

10 h §. *Tukipalvelut ja asumispalveluun liittyvät palvelut.* Pykälä olisi uusi. Sen mukaan kunta saisi periä asiakkaalta kohtuullisen maksun tukipalveluina järjestettävistä tai asumispalveluun liittyvistä aterialuonnetta-, vaatehuolto-, peseytymis-, siivous- ja turvapalveluista, osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävistä palveluista sekä muista vastaavista asumista tukevista palveluista. Maksun saisi periä sosiaalihuoltolain 19 §:n 3 momentissa tarkoitetuista kotipalveluun sisältyvistä tukipalveluista, sosiaalihuoltolain 21 §:n 4 momentissa tarkoitetuista asumispalveluun liittyvistä palveluista sekä sellaisista asumista tukevista palveluista, joita voidaan antaa myös sosiaalihuoltolain 14 §:n 1 momentin 14 kohdan nojalla muuna sosiaalipalveluna. Tällaisia palveluja voi liittyä esimerkiksi sosiaalihuoltolain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tuettuun asumiseen.

Selvyyden vuoksi pykälässä säädettäisiin erikseen siitä, että pitkäaikaiseen tehostettuun palveluasumiseen liittyvistä tukipalveluista ei saisi periä erillistä maksua. Esimerkiksi turvapalvelun olisi sisällyttävä pitkäaikaisesta tehostetusta palveluasumisesta perittävään asiakasmaksuun.

Tukipalvelut ovat usein ensimmäisiä palveluja, joita asiakas tarvitsee kotona asumisensa tueksi. Asiakkaalla ei välttämättä ole muun säännöllisen hoidon tai huolenpidon tarvetta, joten tukipalveluista olisi perusteltua voida periä erillinen maksu. Tukipalvelujen käyttö ja niiden tarve myös vaihtelevat asiakkaiden välillä, ja myös yksittäisen asiakkaan tukipalvelujen tarve voi muuttua ja vaihdella asiakkaan voinnin ja toimintakyvyn mukaan.

Maksun saisi periä vain sellaisista palveluista, jotka on kirjattu asiakassuunnitelmaan. Maksun saisi periä palveluista, joita asiakas tosiasiallisesti käyttää tai joiden käytöstä on erikseen sovittu asiakkaan kanssa. Tukipalveluista tai asumispalveluun liittyvistä palveluista ei saisi periä erillistä maksua silloin, kun ne sisältyvät kotona annettavan palvelun tai esimerkiksi tavallisen palveluasumisen varsinaiseen hoitoon ja huolenpitoon.

Erillistä tukipalvelumaksua ei saisi periä asiakkaan avustamisesta hänen kotonaan tai asumisyksikön tiloissa. Jos asiakasta tuetaan ja avustetaan kotona tai asumisyksikössä esimerkiksi aterioiden valmistamisessa, tästä aiheutuvien kustannusten olisi sisällyttävä varsinaiseen palvelusta perittävään kuukausimaksuun. Myöskään tilapäistä asumispalvelua saavalta asiakkaalta ei saisi periä erillisiä maksuja, vaan asiakkaan tarvitsema hoito ja huolenpito sekä palveluasumiseen liittyvät palvelut sisältyisivät tilapäisen asumispalvelun maksuun.

Kotiin tuotavasta aterialta eli ateriapalvelusta voitaisiin aina periä erillinen kohtuullinen maksu. Aterioiden kustannukset vaihtelevat alueittain ja riippuen käytettävistä raaka-aineista, joten olisi perusteltua, että kunta saisi päättää ateriapalvelusta perittävistä maksuista. Ateriapalvelusta perittävään maksuun voisi sisältyä aterian kuljetus kotiin. Kunnan olisi maksun suuruudesta päättäessään arvioitava sen kohtuullisuutta ja sitä, että asiakkaalla olisi tosiasiallisesti mahdollisuus käyttää ateriapalvelua. Kunnan olisi myös alennettava tai jätettävä perimättä aterioista taikka muista tukipalveluista tai asumispalveluihin liittyvistä palveluista perittäviä maksuja yksilöllisen harkinnan perusteella asiakasmaksulain 11 §:ssä säädetyllä tavalla.

Edellä 10 e §:n perusteluissa on käsitelty tarkemmin sitä, milloin eri palvelujen olisi sisällyttävä jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta tai pitkäaikaisesta asumispalvelusta perittävään maksuun ja milloin taas niistä saisi periä erillisen maksun.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

10 i §. Laskennallinen metsätulo. Pykälä olisi uusi, ja se vastaisi sisällöltään asiakasmaksuasetuksen 28 a §:ää. Metsätulo huomioitaisiin jatkossakin laskennallisesti metsän keskimääräisen vuotuisen tuoton perusteella. Metsätulon perustana on puuston kasvusta johtuva metsäomaisuuden tuotto. Puuston kasvu ei rinnastu omaisuuden arvonnousuun. Kun metsäpuuta myydään, puuston kasvua vastaavasta puun myynnistä saatu tulo rinnastuu pääomatuloon. Puuston kasvuun eli vuotuisen tuottoon perustuva metsätulo on todellista eikä siihen vaikuta se, vaikkei puuta joinakin vuosina myytäisi. Itse puun myynnistä saadulla tulolla ei olisi vaikutusta asiakasmaksun suuruuteen.

Asiakasmaksuasetuksen 28 a §:n perusteella metsätulo on otettu huomioon jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun maksuja määrättäessä samoin perustein kuin pitkäaikaisen laitoshoidon maksusta määrättäessä. Jatkossa metsätulo huomioitaisiin pykälässä ehdotetulla tavalla kaikissa maksukyvyyn mukaan määrättyissä maksuissa.

Pykälän 1 momentin mukaan metsätulona otettaisiin huomioon varojen arvostamisesta verotuksessa annetun lain 7 §:n 3 momentin mukaan vahvistettu metsän keskimääräinen vuotuinen tuotto hehtaarialta kerrottuna metsämaan pinta-alalla. Tästä määrästä vähennettäisiin kymmenen prosenttia ja metsätalouden korot.

Pykälän 2 momentin mukaan kunnan olisi alennettava asiakkaan tai hänen edustajansa vaatimuksesta 1 momentin mukaan laskettua metsätuloa, jos metsämaan hakkuumahdollisuudet ovat vähintään 10 prosenttia pienemmät kuin metsämaan laskennallinen tuotto. Säännöksen taustalla on se, että metsän hakkuumahdollisuudet saattavat todellisuudessa olla huomattavasti 1 momentin mukaisesti laskettua pienemmät. Alennus olisi 1 momentissa lasketun metsätulon ja hakkuumahdollisuuden nettoraharvon erotuksen suuruinen.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

10 j §. Maksun määrääminen ja tarkistaminen. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin maksukyvyn mukaan määräytyvän maksun määräämisestä sekä tilanteista, jolloin maksu tulee tarkistaa. Pykälä vastaisi sisällöltään pääosin voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen 31 §:ää, joka kumottaisiin.

Pykälän 1 momentin mukaan kunta päättäisi maksukyvyn mukaan määräytyvästä maksusta tois-
taiseksi. Palvelua koskeva maksupäätös tehtäisiin lähtökohtaisesti palvelun aloittamisen yhteydessä. Maksua määrättäessä selvitetäisiin asiakkaan perhesuhteet ja tulotiedot sekä mahdolliset tuloista vähennettävät erät.

Maksu olisi pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan tarkistettava, jos asiakkaan tai hänen perheensä maksukyky on olennaisesti muuttunut. Tämä tarkoittaisi sitä, että maksun määräämisen perusteena olevissa tuloissa tai tuloista tehtävissä vähennyksissä olisi tapahtunut olennaisia muutoksia. Jos asiakkaan tai perheen maksukyky muuttuisi olennaisesti, maksu olisi tarkistettava muuttuneiden tietojen mukaisesti ja maksusta olisi tehtävä uusi päätös.

Maksu olisi pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan tarkistettava, jos asiakkaan tai tämän puolison oikeus 10 c, 10 d tai 10 g §:ssä säädettyihin vähennyksiin on muuttunut olennaisesti. Asiakkaan oikeus vähennyksiin voisi muuttua esimerkiksi lääkemenojen muuttuessa olennaisesti.

Maksu olisi pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan tarkistettava, jos perheen olosuhteet ovat muuttuneet. Perheen olosuhteen muutoksella tarkoitettaisiin esimerkiksi tilanteita, joissa perheen koko on muuttunut tai tilanteita, joissa puoliset, joilla maksu on määrätty yhteenlasketuista tuloista, eroaisivat.

Maksu olisi pykälän 1 momentin 4 ja 5 kohdan mukaan tarkistettava, jos maksu osoittautuu virheelliseksi tai jos palvelua koskevaa asiakassuunnitelmaa muutetaan siten, että sillä on vaikutusta asiakasmaksun suuruuteen. Asiakassuunnitelmalla tarkoitettaisiin sosiaalihuoltolain 39 §:ssä, sosiaalihuollon asiakaslain 7 §:ssä, potilaslain 4 a §:ssä, vanhuspalvelulain 16 §:ssä ja lastensuojelulain 30 §:ssä tarkoitettua asiakirjaa sekä muualla laissa tarkoitettua vastaavaa asiakirjaa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin maksun oikaisemisesta tilanteissa, joissa maksua koskeva päätös olisi perustunut asiakkaan tai hänen edustajansa antamiin virheellisiin tietoihin. Maksu voitaisiin oikaista tällöin takautuvasti enintään vuoden ajalta.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

10 k §. *Palvelun keskeytyksen vaikutus asiakasmaksuun.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin palvelun keskeytyksen vaikutuksesta asiakasmaksuun. Maksun perimisestä poissaolon ajalta säädetään voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen 32 §:ssä, joka koskee kotona annettavia palveluita sekä pitkäaikaista laitoshoidoa ja pitkäaikaista perhehoitoa.

Esityksessä ehdotetaan, että asiakasmaksuasetuksen 32 §:n 1—4 momentti kumottaisiin ja palvelun keskeytyksen vaikutuksesta pitkäaikaisesta palvelusta perittävään asiakasmaksuun säädettäisiin jatkossa lain tasolla. Lisäksi ehdotetulla sääntelyllä kunnan oikeutta periä maksu tilapäisen keskeytyksen ajalta laajennettaisiin pitkäaikaisiin asumispalveluihin, mukaan lukien pitkäaikaiseen tehostettuun palveluasumiseen. Ehdotettu sääntely vastaisi pääpiirteissään voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen 32 §:ää.

Pykälän 1 momentin mukaan kunta saisi periä 7 c ja 10 e §:ssä säädettyt maksut, vaikka palvelu keskeytyisi tilapäisesti. Näin olisi kuitenkin vain silloin, jos palvelu keskeytyisi asiakkaasta johtuvasta syystä. Tilapäisellä keskeytyksellä tarkoitettaisiin yhtäjaksoisesti muutaman päivän, esimerkiksi viikonlopun, pituista poissaoloa.

Jos palvelu kuitenkin keskeytyisi yli viideksi päiväksi, kuukausimaksua ei perittäisi viittä päivää ylittävältä osalta. Jos palvelu keskeytyy kunnasta johtuvasta syystä lyhyemmäksi ajaksi tai siksi, että asiakas on laitoshoidossa, ei maksua perittäisi myöskään mainitun viiden päivän ajalta. Jos palvelu on keskeytyksessä koko kuukauden, ei maksua perittäisi lainkaan.

Pykälän 2 momentin mukaan lyhytaikaista laitoshoidoa ei katsottaisi pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen tai pitkäaikaisen laitoshoidon keskeytykseksi. Toisin sanoen maksukyvyyn mukaan määräytyvän maksun periminen näistä pitkäaikaisesta hoidon palveluista jatkuisi lyhytaikaisen laitoshoidon ajan. Jos pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa olevan asiakkaan lyhytaikainen laitoshoido muuttuisi myöhemmin pitkäaikaiseksi laitoshoidoksi, häneltä perittäisiin pitkäaikaisen laitoshoidon maksu siitä päivästä lukien, kun hänet on otettu pitkäaikaiseen laitoshoidoon.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

11 §. *Maksun alentaminen ja perimättä jättäminen.* Pykälä ehdotetaan muutettavaksi kokonaan. Voimassa olevan 11 §:n soveltamiskäytännössä on ilmennyt epäselvyyksiä ja puutteita, minkä vuoksi pykälää selkiytettäisiin ja siihen lisättäisiin maksun alentamista tai perimättä jättämistä koskeva yleinen tiedonantovelvollisuus.

Pykälän 1 momentin mukaan kunnalla olisi velvollisuus alentaa tietyistä palveluista määrättyä asiakasmaksua tai jättää maksu perimättä siltä osin kuin maksun periminen vaarantaisi asiakkaan tai hänen perheensä toimeentulon edellytyksiä taikka asiakkaan lakisääteisen elatusvelvollisuuden tai muun kuin lakisääteisen elatusvastuun toteuttamista. Tämä velvollisuus koskisi samoja maksuja kuin nykyisinkin, eli sosiaalihuollon palveluista määrättyjä maksuja sekä terveydenhuollon palveluista määrättyjä tulosidonnaisia maksuja.

Maksun alentamista tai perimättä jättämistä koskeva asia tulisi vireille lähtökohtaisesti asiakkaan tai hänen edustajansa hakemuksesta, joka voisi olla kirjallinen tai suullinen. Kunta voisi kuitenkin alentaa maksua tai jättää sen perimättä myös oma-aloitteisesti. Jos kunnalla on tiedossa, että asiakkaan tai perheen toimeentulo vaarantuisi asiakasmaksun perimisen vuoksi, palvelusta perittävää maksua voitaisiin suoraan alentaa tai jättää se kokonaan perimättä. Tällaisia tilanteita voi syntyä erityisesti toimeentulotukea saavien asiakkaiden keskuudessa. Silloin olisi tarkoituksenmukaista, että palvelusta

perittävästä maksusta voitaisiin suoraan alentaa tai jättää se kokonaan perimättä, eikä asianomaisen henkilön tarvitsisi erikseen hakea asiakasmaksun huojentamista tai toimeentulotukea maksun suorittamiseksi. Silloin, kun arvioidaan tarvetta alentaa maksua tai jättää se perimättä, on selvítettävä asiakkaan ja hänen perheensä toimeentulo ja elatusvelvollisuudet.

Pykälän 2 momentin mukaan kunta voisi voimassa olevaa sääntelyä vastaavasti päättää myös muiden kuin pykälän 1 momentissa tarkoitettujen maksujen alentamisesta tai perimättä jättämisestä 1 momentissa säädetyillä perusteilla. Kunnan päätös koskisi kaikkia päätöksessä mainittuja kunnan järjestämisvastuulle kuuluvia sosiaali- ja terveystalouksia.

Jos kunta tekisi pykälän 2 momentissa tarkoitettua päätöstä, yksittäisen asiakkaan maksun alentamista tai perimättä jättämistä koskeva asia tulisi vireille lähtökohtaisesti asiakkaan tai hänen edustajansa hakemuksesta. Kunta voisi kuitenkin alentaa maksua tai jättää sen perimättä myös oma-aloitteisesti vastaavasti kuin 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa.

Pykälän 3 momentin mukaan maksun alentamisen ja perimättä jättämisen olisi oltava ensisijaista toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) tarkoitettuun toimeentulotukeen nähden. Säännöksen tarkoituksena on ennen kaikkea lisätä kuntien tietoisuutta asiakasmaksujen huojentamista koskevasta velvoitteesta sekä perustuslakivaliokunnan kannasta, jonka mukaan maksun alentamisen, sen kokonaan poistamisen tai jo määrätyn maksun perimättä jättämisen olisi aina oltava ensisijaisia toimenpiteitä toimeentulotukeen nähden. Säännöksen tarkoituksena ei sen sijaan ole estää toimeentulotuen hakemista tai myöntämistä ennen maksun alentamista ja perimättä jättämistä koskevan asian ratkaisemista.

Hallintolain mukaisesti maksun alentamatta tai perimättä jättämisestä olisi tehtävä kirjallinen päätös. Päätös olisi annettava myös silloin, kun se on kielteinen. Ehdotetun lain 15 §:n mukaan maksua koskevaan päätökseen saisi vaatia oikaisua, joten alentamista tai perimättä jättämistä koskevaan päätökseen olisi hallintolain 46 §:n mukaisesti liitettävä oikaisuvaatimusohje.

Pykälän 4 momentin mukaan kunnan olisi annettava asiakkaalle tieto siitä, mitä pykälän 1—3 momentissa säädetään maksun alentamisesta ja perimättä jättämisestä. Kunta voisi antaa tiedon itse tai vaihtoehtoisesti palveluntuottaja voisi antaa tiedon kunnan puolesta ja lukuun. Tieto olisi annettava ennen ensimmäistä palvelutapahtumaa, sen yhteydessä tai viimeistään maksua perittäessä. Palvelutapahtumalla tarkoitettaisiin sosiaali- tai terveydenhuollossa tapahtuvaa asiakaskontaktia, asiakaskäyntiä tai hoitojaksoa.

Tieto mahdollisuudesta alentaa maksua tai jättää se perimättä olisi annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön. Tietoa annettaessa olisi siten otettava huomioon asiakkaan henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten mahdolliset toimintakykyä rajoittavat tekijät. Asiakkaan olisi saatava riittävä apu, ohjaus ja neuvonta maksun alentamista tai perimättä jättämistä koskevassa asiassa.

Tietoa annettaessa asiakkaalle olisi lisäksi annettava sen tahon nimi ja yhteystiedot, jolta asiakas voi pyytää tarvittaessa lisätietoja. Ehdotettu säännös merkitsisi sitä, että jatkossa kunnan olisi osoitettava taho, jolla olisi velvollisuus tuntea maksujen alentamista ja perimättä jättämistä koskeva sääntely ja neuvoa asiakkaita asiassa. Säännöksessä tarkoitettu taho voisi olla esimerkiksi asiakasmaksupäätöksiä käsittelevä kunnan yksikkö tai sosiaalityöntekijä. Kunta voisi itse päättää, mikä olisi tarkoituksenmukainen taho huolehtimaan velvoitteesta.

Pykälän 6 momentin mukaan 5 momentissa tarkoitettu tieto olisi annettava asiakkaalle henkilökohtaisesti joko kirjallisesti tai suullisesti. Jos kunnan järjestämistä palveluista tuottaa jokin muu taho kuin kunta itse, olisi kunnan huolehdittava, että palveluntuottaja antaa tiedon palveluun käyttäville asiakkaille. Tieto voitaisiin antaa myös asiakkaan yksilöivän sähköisen palvelun välityksellä. Sähköinen palvelu voi olla esimerkiksi Suomi.fi-palvelu, johon asiakas on tunnustautunut vahvan tunnustautumisvälineen avulla, tai sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksikön tiloissa oleva automaatti. Tieto olisi asiakkaan pyynnöstä annettava aina myös kirjallisesti, jotta asiakkaalla olisi mahdollisuus tarkistaa saamansa tiedot myöhemmän ajankohtana.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

13 §. *Muulta kuin Suomessa asuvalta perittävä maksu.* Asiaksmaksuasetuksen 24 §:n sääntely ehdotetaan nostettavaksi lain tasolle. Lisäksi sääntelyyn tehtäisiin eräitä muita muutoksia ja maksujen perimistä henkilöiltä, joilla ei ole Suomessa kotikuntaa, rajattaisiin tietyiltä osin.

Pykälän 1 momentin mukaan kunta saisi periä enintään palvelusta kunnalle aiheutuvien kustannusten suuruisen maksun henkilöltä, jolla ei ole Suomessa kotikuntaa tai jota ei rinnasteta henkilöön, jolla on Suomessa kotikunta, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta tai Euroopan unionin lainsäädännöstä muuta johdu. Säännöstä sovellettaisiin ensinnäkin henkilöihin, joilla ei ole Suomessa kotikuntalaisia (201/1994) tarkoitettua kotikuntaa. Kotikuntalain 2 luvun 2 §:n mukaan henkilön kotikunta on eräin poikkeuksin kunta, jossa henkilö asuu. Vastasyntyneen lapsen kotikuntana pidetään sitä kuntaa, jossa hänen äidillään on kotikunta lapsen syntyessä. Jos henkilöllä on käytössään useampia asuntoja tai jos hänellä ei ole käytössään asuntoa lainkaan, hänen kotikuntansa on kunta, jota hän perhesuhteidensa, toimeentulonsa tai muiden vastaavien seikkojen johdosta itse pitää kotikuntanaan ja johon hänellä edellä mainittujen seikkojen perusteella on kiinteä yhteys. Jos henkilön omaa käsitystä kotikunnastaan ei voida selvittää, hänen kotikuntansa on se kunta, johon hänellä on katsottava olevan kiintein yhteys asumisensa, perhesuhteidensa, toimeentulonsa ja muiden vastaavien seikkojen johdosta.

Toiseksi säännöstä sovellettaisiin henkilöihin, joita ei rinnasteta kunnan asukkaaseen. Lisäksi kansanterveyslain 14 §:llä ja erikoissairaanhoidon lain (1062/1989) 3 §:n 1 momentilla on pantu täytäntöön Euroopan unionin lainsäädännön edellyttämä yhdenvertainen kohtelu terveydenhuollossa eräiden kolmansien valtioiden kansalaisten osalta rinnastamalla henkilöiden asema kunnan asukkaaseen. Säännöksissä tarkoitettuja henkilöitä ovat esimerkiksi unionin alueen ulkopuolelta tulevat kausityöntekijät ja yrityksen sisäisen siirron saaneet työntekijät, joilla on Suomessa työskentelynsä aikana yhdenvertainen oikeus julkisiin terveydenhuollon palveluihin.

Pykälän 1 momentin pääsääntönä olisi, että kunta saisi periä enintään palvelusta aiheutuvien kustannusten suuruisen maksun henkilöltä, jolla ei ole Suomessa kotikuntaa tai jota ei edellä selostetusti rinnasteta kunnan asukkaaseen. Mainittua pääsääntöä ei kuitenkaan sovellettaisi, jos Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta tai Euroopan unionin lainsäädännöstä muuta johtuisi muuta. Joidenkin Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten nojalla henkilöllä, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa, voi olla oikeus terveydenhuollon palveluihin samoin edellytyksin kuin Suomessa asuvalta. Kansainvälisiä sopimusmääräyksiä sisältyy muun ohella Suomen ja Australian välillä sairaanhoidon antamisesta tilapäisen oleskelun aikana tehtyyn sopimukseen (SopS 61/1993) sekä Suomen ja Quebecin välillä tehtyyn sosiaaliturvasopimusjärjestelyyn (SopS 6/1988).

Esimerkiksi sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 883/2004 (EU-asetus 883/2004) sairausetuuksia sekä äitiys- ja vastaavia isyysetuuksia koskevassa 1 luvussa säädetään tilanteista, joissa jäsenmaassa oleskelevia henkilöitä

on kohdeltava muun muassa julkisten terveystalveluiden osalta yhdenvertaisesti. Tällöin he ovat oikeutettuja julkisiin terveystalveluihin samoin perustein kuin kotikuntalain mukaiset kunnan asukkaat. Yleensä henkilö tällöin osoittaa oikeutensa eurooppalaisella sairaanhoitokortilla.

Lisäksi ehdotetulla säännöksellä pantaisiin kansallisesti täytäntöön terrorismin torjumisesta sekä neuvoston puitepäätöksen 2002/475/YOS korvaamisesta sekä neuvoston päätöksen 2005/671/YOS muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2017/541 24 artiklan 3 kohta, joka edellyttää psykososiaalisen tuen tarjoamista kaikille terrorismin uhreille maksutta. Direktiivin 3 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että käytössä on terrorismin uhrien erityistarpeisiin vastaavia rikoksen uhrin oikeuksia, tukea ja suojelua koskevan direktiivin 2012/29/EU mukaisia tukipalveluja ja että ne ovat terrorismin uhrien saatavilla välittömästi terrorismin jälkeen ja niin kauan kuin tarpeellista. Artiklan 3 kohdan mukaan tukipalveluilla on pystyttävä tarjoamaan apua ja tukea terrorismin uhreille heidän erityistarpeidensa mukaisesti. Palvelujen on oltava luottamuksellisia, maksuttomia ja helposti kaikkien terrorismin uhrien saatavilla. Palveluihin kuuluvat a alakohdan mukaan emotionaalinen ja psykologinen tuki, kuten apu ja neuvonta trauman yhteydessä. Julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon osalta tämä tarkoittaa psykososiaalista tukea.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin eräistä poikkeuksista 1 momentin pääsääntöön. Pykälän 2 momentin henkilölliseen soveltamisalaan kuuluisivat esimerkiksi Suomessa oleskelevat ulkomaan kansalaiset, joilla ei ole Suomessa kotikuntaa eikä ulkomaalaislaissa (301/2004) edellytettyä oleskelulupaa. Suomessa viranomaiskäyttöön tällaisista henkilöistä on vakiintunut nimike ”laiton maahantulija” tai ”laittomasti maassa tavattu henkilö”. Nämä ihmiset saattavat oleskella maassa viranomaisia vältellen pitkiä aikoja. Koska heillä ei ole oleskelulupaa, heillä ei myöskään ole yleensä oikeutta saada yhteiskunnan järjestämiä palveluja.

Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettulta henkilöltä ei saisi periä maksua ensinnäkään tartuntatautilain 44 §:n, 45 §:n 1 momentin ja 47 §:ssä tarkoitetuista rokotuksista. Tartuntatautilain 44 §:ssä säädetään kansalliseen rokotusohjelmaan sisältyvistä rokotuksista, 45 §:n 1 momentissa yleisistä vapaaehtoisista rokotuksista (esimerkiksi niin sanotut poliosokeripala ja vuosien 2009—2010 sikainfluenssarokote) ja 47 §:ssä pakollisista rokotuksista. Tartuntatautien leviämisen tehokkaan ehkäisyyn kannalta mainitut rokotukset olisi perusteltua säätää maksuttomiksi myös sellaiselle henkilölle, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa. Rokotukset ovat keskeinen tartuntatautien torjunnan keino, eikä rokotuksen hinta saisi muodostua esteeksi sen saamiselle. Käytännössä rokotuksesta aiheutuvia todellisia kustannuksia on lisäksi vaikeaa periä momentissa pykälässä tarkoitetuilta henkilöiltä.

Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettulta henkilöltä ei saisi periä maksua myöskään tartunnan leviämisen ehkäisemiseksi annettavasta terveydenhuoltolain 50 §:ssä tarkoitettua kiireellisestä yleisvaarallisen tartuntataudin tutkimuksesta, hoidosta ja hoitoon määrättyistä lääkkeistä. Terveydenhuoltolain 50 §:n 1 momentin mukaan kiireellinen sairaanhoito, mukaan lukien kiireellinen suun terveydenhuolto, mielenterveyshoito, päihdehoito ja psykososiaalinen tuki on annettava sitä tarvitsevalle potilaalle hänen asuinpaikastaan riippumatta. Kiireellisellä hoidolla tarkoitetaan äkillisen sairastumisen, vamman, pitkäaikaissairauden vaikeutumisen tai toimintakyvyn alenemisen edellyttämää välitöntä arviota ja hoitoa, jota ei voida siirtää ilman sairauden pahenemista tai vamman vaikeutumista.

Rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetun lain (1201/2013), jäljempänä *rajalaki*, 20 §:n 3 momentin mukaan Kansaneläkelaitos korvaa valtion varoista kunnalle ja kuntayhtymälle julkisen terveydenhuollon palvelusta aiheutuneet kustannukset, kun terveydenhuoltolain 50 §:ssä tarkoitettua kiireellistä hoitoa on annettu henkilölle, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa ja jonka hoidosta aiheutuneita kustannuksia ei ole saatu perittyä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 1, 2 ja 13 §:n

perusteella. Ehdotettu 13 §:n 2 momentti ei merkitsisi muutosta siihen, mitä terveydenhuoltolain 50 §:n 1 momentissa ja rajalain 20 §:n 3 momentissa säädetään.

Pykälän 2 momentin mukaan raskaana olevan HIV-positiivisen henkilön tutkimus, hoito ja hoitoon määrätyt lääkkeet olisivat ehdotetun niin ikään maksuttomia pykälän 1 momentissa tarkoitetulle henkilölle. Ehdotettu säännös olisi perusteltu erityisesti Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991), jäljempänä *lapsen oikeuksien yleissopimus*, 24 artiklan 2 kohdan näkökulmasta. Mainitun määräyksen mukaan sopimusvaltiot velvoitetaan ryhtymään asianmukaisiin toimiin muun muassa vähentääkseen imeväis- ja lapsikuolleisuutta ja taataksaan asianmukaisen terveydenhoidon odottaville ja synnyttäneille äideille.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin myös tietyistä poikkeuksista sen henkilölliseen soveltamisalaan. Säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle jäisi ensinnäkin henkilö, jonka oleskelu Suomessa on tarkoitettu tilapäiseksi. Momentissa mainituista rokotuksista, tutkimuksesta, hoidosta ja hoitoon määrätyistä lääkkeistä saisi toisin sanoen periä maksun esimerkiksi turistilta, joka oleskelee Suomessa tilapäisesti.

Pykälän 2 momentissa ehdotettu maksuttomuus ei koskisi myöskään henkilöä, joka saa kustannuksiin korvausta muun lain nojalla tai vakuutuksen perusteella. Jos sen sijaan pykälän 2 momentissa tarkoitettujen rokotusten, tutkimuksen, hoidon ja hoitoon määrättyjen lääkkeiden kustannuksiin ei saada korvausta muun lain nojalla tai vakuutuksen perusteella, ne olisivat asiakkaalle maksuttomia. Säännös ei edellyttäisi sitä, että kunnan pitäisi yrittää periä kustannukset asiakkaalta, jotta kunta voisi saada Kansaneläkelaitoksen valtion varoista maksaman korvauksen. On huomattava, että kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa (746/2011) tarkoitetulle kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle vastaanottopalveluina järjestettävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannusten korvaukset maksaa Maahanmuuttovirasto.

Ehdotetulla 2 momentilla ei laajennettaisi pykälän 1 momentissa tarkoitetun henkilön oikeutta saada hoitoa, tutkimuksia, lääkkeitä tai rokotuksia eikä julkisen terveydenhuollon velvollisuutta antaa niitä hänelle. Tällaisen henkilön oikeuden saada palvelu ja kunnan velvollisuuden antaa se olisi perustuttava muuhun lainsäädäntöön tai kansainväliseen sopimukseen. Ehdotettu säännös ei siten takaisi henkilölle oikeutta saada maksuttomaksi säädettyä palvelua, kuten rokotusta, vaan se merkitsisi ainoastaan palvelun maksuttomuutta silloin, kun oikeus palvelun saamiseen tai velvollisuus sen antamiseen perustuu muuhun sääntelyyn.

Asiakasmaksulakiehdotuksen säännöksellä rajattujen rokotusten ja rajatuissa tapauksissa tartuntatautiin kiireelliseen hoitoon liittyvien tutkimuksen, hoidon ja hoitoon määrättyjen lääkkeiden maksuttomuudella pyritään turvaamaan se, että henkilöt hakeutuisivat helpommin tartuntatautiin ennaltaehkäisevien palvelujen piiriin sekä hoitoon. Mainittujen terveydenhuollon toimien nimenomainen säättäminen maksuttomiksi kotipaikkaoikeudettomille henkilöille olisi perusteltua väestön terveyden suojelemiseksi ja kansanterveyden edistämiseksi.

Rokotuksilla ja niiden maksuttomuudella osaltaan ennaltaehkäistäisiin tarttuvien sairauksien ja merkittävien kansanterveydellisten ongelmien ja kustannusten syntyminen. Tartuntatautiin ehkäiseminen sekä varhainen diagnosointi ja hoito säästävät terveydenhuollon kokonaiskustannuksia merkittävästi. Tartuntatautiin tutkimusten ja hoidon maksuttomuudella pyritään estämään se, ettei kukaan jäisi maksujen takia hakeutumatta tutkimuksiin ja hoitoon sellaisen taudin takia, joka voi tarttua muihin ja aiheuttaa pahimmillaan laajan, kalliin ja väestön terveyttä uhkaavan epidemian.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

14 §. *Tulojen, korvausten tai saamisten periminen kunnalle tai kuntayhtymälle.* Voimassa oleva 14 § koskee kunnan oikeutta periä ja nostaa asiakkaalle tulevat eläkkeet, elinkorot, elatusavut, avustukset tai muut jatkuvat taikka kertakaikkiset tulot, korvaukset tai saamiset siltä ajalta, jonka asiakas on laitoshoidossa tai perhehoidossa. Pykälä on tarkoitettu sellaisia tilanteita varten, joissa asiakas ei syystä tai toisesta maksa hänelle määrättyä asiakasmaksua. Käytännössä pykälää ei kuitenkaan ole juurikaan sovellettu.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että pykälän soveltamisalaa laajennettaisiin tehostettuun palveluasumiseen ja että siinä mainittaisiin nimenomaisesti laitospalvelu. Muilta osin 1 momentti vastaisi sisällöltään voimassa olevaa sääntelyä.

Pykälän 2 momentin mukaan kunnan olisi ilmoitettava tulon, korvauksen tai saamisen suorittavalle taholle vähintään kaksi viikkoa ennen maksupäivää tulon, korvauksen tai saamisen maksamisesta asiakkaan sijasta kunnalle. Näin menetellen tulo, korvaus tai saaminen voitaisiin suorittaa sitovalla tavalla vain kunnalle. Ehdotettu 2 momentti vastaisi sisällöltään voimassa olevaa sääntelyä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin asiakkaalle jätettävästä käyttövarasta silloin, jos kunta perii asiakkaalle maksettavan tulon, korvauksen tai saamisen. Nykyisin käyttövarasta säädetään asiakasmaksuasetuksen 33 §:ssä, jonka mukaan käyttövara on vähintään 15 prosenttia asiakkaan nettotuloista, kuitenkin vähintään 110 euroa kuukaudessa. Esityksessä ehdotetaan, että käyttövara koskeva sääntely kumottaisiin asiakasmaksuasetuksesta ja nostettaisiin lain tasolle. Käyttövara olisi saman suuruisen kuin ehdotetussa 7 c §:ssä säädetty vähimmäiskäyttövara.

Hallintolain mukaisesti kunnan olisi tehtävä tulon, korvauksen tai saamisen perimisestä kirjallinen päätös. Ehdotetun lain 15 §:n mukaan 14 §:n mukaiseen päätökseen saisi hakea oikaisua, joten päätökseen olisi hallintolain 46 §:n mukaisesti liitettävä oikaisuvaatimusohjeet.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

14 a §. *Viranomaisten tiedonsaantioikeus.* Ehdotettu pykälä vastaa pääosin sisällöltään voimassa olevaa 14 a §:ää, mutta sääntelyyn tehtäisiin eräitä tarkistuksia.

Kunta päättää sosiaali- ja terveystalouden tulosidonnaisten asiakasmaksujen suuruudesta asiakkaan ilmoittamien tulotietojen perusteella. Kunnalla olisi sen vuoksi pykälän 1 momentin oikeus saada maksun suuruudesta päättämistä varten asiakkaan taloudellista asemaa koskevat tiedot ja selvitykset, jotka ovat välttämättömiä asiakasmaksun suuruuden määrittämistä varten.

Pykälän 1 momentin mukaan tietoja olisivat kunnan pyynnöstä velvolliset luovuttamaan valtion ja kunnan viranomaisen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus, eläkesäätiö ja muu eläkelaitos, vakuutuslaitos, työnantaja ja työttömyyskassa. Kaikilla säännöksessä mainituilla tahoilla saattaa olla käytettävissään ajantasaista tietoa asiakkaan tuloista ja varallisuudesta. Tiedot olisi luovutettava maksutta.

Pykälässä säädettäisiin nimenomaisesti, että kunnalla olisi oikeus saada maksujen suuruudesta päättämistä varten välttämättömät tiedot ja selvitykset salassapitosäännösten estämättä. Salassa pidettävien tietojen saaminen maksujen suuruudesta päättämisen tarkoituksessa on välttämätöntä kunnalle säädetyin tehtävien suorittamiseksi.

Toisin kuin voimassa olevassa 14 a §:ssä, ehdotetussa pykälässä ei säädettäisi, että kunnalla olisi pykälän mukainen tiedonsaantioikeus vain silloin, jos se ei ole saanut asiakkaalta tai hänen lailliselta edustajaltaan riittäviä ja luotettavia tietoja maksun määräämistä varten. Viranomaisten väliset tiedonvaihdon välineet ovat kehittyneet voimassa olevan 14 a §:n säätämisen jälkeen, ja esimerkiksi tulorekisterin tietoja voidaan käyttää sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen määräämiseen. Ehdotetulla sääntelyllä pyritään siihen, että asiakasmaksun suuruuden määräämistä varten välttämättömät tiedot voitaisiin hoitaa viranomaisten välisellä tiedonvaihdolla asiakasta vaivaamatta.

Pykälän 2 momentin mukaan sitä, mitä 1 momentissa säädetään, sovellettaisiin myös asiakkaan puolison taloudellista asemaa koskeviin tietoihin ja selvityksiin, jos asiakkaalta peritään maksu pitkäaikaisesta tehostetusta palveluasumisesta, pitkäaikaisesta perhehoidosta, pitkäaikaisesta laitoshoidosta tai jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta ja jos maksu määrätään puolisojen yhteenlaskettujen tulojen perusteella. Kunnan tiedonsaantioikeus ei ulottuisi puolison tuloja ja varallisuutta koskeviin tietoihin silloin, jos maksu määräytyisi yksin asiakkaan tulojen perusteella.

Pankkisalaisuuden rikkomisesta ehdotetaan säädettäväksi pykälän 3 momentissa tarkemmin kuin voimassa olevassa pykälässä. Pankki olisi velvollinen luovuttamaan tietoa vain, jos kunta ei olisi saanut asiakkaalta tai hänen lailliselta edustajaltaan taikka asiakkaan puolisoilta riittäviä tietoja maksun määräämistä varten tai jos olisi perusteltua syytä epäillä annettujen tietojen riittävyttä tai luotettavuutta. Tällaiseen epäilyyn voisi olla perusteita esimerkiksi silloin, kun palvelun käyttäjän ja perheen olosuhteet ja elämäntapa näyttävät olevan voimakkaasti ristiriidassa ilmoitettujen tietojen kanssa. Pankkitietojen hankkiminen ei siten olisi rutiiniluonteinen toimenpide vaan poikkeuksellinen toimi.

Myös tietojen saaminen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajalta edellyttäisi sitä, että kunta ei olisi saanut asiakkaalta tai hänen lailliselta edustajaltaan taikka asiakkaan puolisoilta riittäviä tietoja maksun määräämistä varten tai jos olisi perusteltua syytä epäillä annettujen tietojen riittävyttä tai luotettavuutta. Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan edellytyksenä on, että maksun määräävä kunta ei ole saanut asiakkaalta tai hänen lailliselta edustajaltaan riittäviä ja luotettavia tietoja maksun määräämistä varten.

Pyynnö pankkitietojen saamiseksi olisi aina esitettävä kirjallisesti. Lisäksi päätöksen pyynnön tekemisestä voisi tehdä vain kunnanvaltuuston asettaman lautakunnan nimeämä viranhaltija. Pynnön keskittäminen määräytyille viranhaltijoille turvaisi asiakkaiden yhdenvertaisen kohtelun. Ehdotettu 3 momentti on voimassa olevaa sääntelyä tarkkarajaisempi ja suojaisi asiakkaan ja hänen perheensä yksityisyyttä ja erityisesti pankkisalaisuutta nykyistä paremmin.

Tietojen luovuttaminen voisi pykälän 4 momentin mukaan tapahtua myös teknisen käyttöyhteyden avulla. Ennen teknisen käyttöyhteyden avaamista tietoja luovuttavan olisi varmistuttava siitä, että tietojen suojauksesta huolehditaan asianmukaisesti. Tietojen käsittelyssä noudatettaisiin tietosuojasetusta. Kun kunta käyttää tiedonsaantioikeuttaan, siihen sovelletaan muun muassa tietosuojasetuksen 5 artiklassa säädettyjä periaatteita. Mainittua artiklaa ja muita tietosuojasetuksen säännöksiä selostetaan tarkemmin ehdotetun 6 a §:n perusteluissa.

Mitä edellä todetaan kunnasta, koskisi myös kuntayhtymää.

15 §. Muutoksenhaku. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin päätöksistä, joihin saa vaatia oikaisua. Hallintolain 49 b §:n 1 momentin mukaisesti tämä tarkoittaisi sitä, että kyseisiin päätöksiin ei saisi hakea muutosta valittamalla. Oikaisuvaatimuksen käyttö selvenisi verrattuna voimassa olevaan 15 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan oikaisua saa vaatia vain maksua koskevaan päätökseen.

Oikaisuvaatimus soveltuu hyvin asiaryhmiin, joissa rutiininomaisesti ratkaistaan paljon samankaltaisia asioita ja joissa päätösten perustelut ovat niukat. Tällöin asianosainen voi tässä vaiheessa saada oikaisuvaatimuksessaan esittämiinsä seikkoihin ensi vaiheen päätöstä yksityiskohtaisemmat perustelut. Lisäksi oikaisuvaatimuksen katsotaan soveltuvan oikeudellisesti yksinkertaisiin asioihin ja tilanteisiin, joissa muulla kuin oikeudellisella erityisasiantuntemuksella on tärkeä merkitys päätöksenteossa. Näin ollen oikaisuvaatimusmenettely soveltuu hyvin oikeussuojakeinoksi ehdotetun lain soveltamisalaan kuuluvissa asioissa.

Nykyiseen tapaan oikaisua saisi jatkossakin vaatia maksua koskevaan päätökseen. Yleensä kuitenkin vain maksukyvyyn mukaan määräytyvistä asiakasmaksuista tehdään varsinainen päätös, joten voimassa olevan 15 §:n 1 momentin sanamuodosta on seurannut epäselvyyttä sen suhteen, saako tasa-suuruista asiakasmaksua koskevaan laskuun hakea oikaisua. Asian selkiyttämiseksi esityksessä ehdotetaan säädettäväksi nimenomaisesti, että oikaisua saa hakea myös laskuun.

Uutena asiana pykälässä säädettäisiin myös, että oikaisua saisi vaatia 14 §:n mukaiseen päätökseen tulon, korvauksen ja saamisen perimisestä. Asiakkaalla on mainituissa tilanteissa oltava oikeussuojakeino, jos asiakas katsoo, että kunta on toiminut asiassa perusteettomasti tai virheellisesti.

Yleiset säännökset oikaisuvaatimusmenettelystä sisältyvät hallintolain 7 a lukuun, ja ehdotetun pykälän 1 momentissa olisi informatiivinen viittaus hallintolakiin. Oikaisuvaatimusaika olisi hallintolain 49 c §:n mukaisesti 30 päivää päätöksen tai laskun tiedoksisaannista. Käsittelyssä olisi pyrittävä mahdollisimman joustavaan menettelyyn. Riittävää olisi, että oikaisuvaatimuksen johdosta asiaa käsittelevä kunnan viranomainen voisi todeta, onko syytä päätöksen tai laskun muuttamiseen, ja jos on, viranomainen ratkaisisi asian uudelleen. Oikaisuvaatimusmenettely olisi ikään kuin saman asian jatkokäsittelyä. Oikaisuvaatimukseen annetun päätöksen perustelemineen olisi tärkeää erityisesti silloin, jos päätöstä ei muutettaisi oikaisuvaatimuksen johdosta.

Pykälän 1 momentin mukaan oikaisuvaatimus tehtäisiin sille toimielimelle, joka vastaa asianomaisen palvelun järjestämisestä kunnassa. Tämä vastaisi voimassa olevaa sääntelyä.

Pykälän 2 momentin mukaan oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintoprosessilaissa säädetään. Oikaisuvaatimus olisi näin ollen varsinaiseksi lainkäytöksi katsottavan muutoksenhaun pakollinen esivaihe. Valitus toimitettaisiin hallintoprosessilain 14 §:n yleissäännöksen mukaisesti valitusajan kuluessa hallinto-oikeudelle. Ehdotettu 2 momentti vastaisi voimassa olevaa sääntelyä sillä erotuksella, että voimassa olevassa 15 §:n 2 momentissa viitataan hallintolainkäyttölakiin, joka on kumottu hallintoprosessilailla 1.1.2020 lukien.

Pykälään ei ehdoteta säädettäväksi voimassa olevan pykälän 3 momenttia vastaavaa säännöstä, jonka mukaan hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Näin on sen vuoksi, että hallintoprosessilain 107 §:n 1 momentin mukaan hallinto-oikeuden hallintolainkäyttöasiassa antamaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Valituslupamenettely on siis hallintoprosessilaissa pääsääntönä, eikä siitä ole tarpeen enää säätää erikseen.

Esityksessä ehdotetaan, että jatkossa myöskään valitusluvan myöntämisen perusteista ei säädettäisi asiakasmaksulaissa erikseen, koska asiakasmaksulaissa ei ole perusteita poiketa hallintoprosessilain yleissääntelystä. Sovellettavaksi tulisi näin ollen hallintoprosessilain 111 §, jonka 1 momentin 1 kohdan mukaan valituslupa on myönnettävä silloin, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeää saattaa asia korkeimman hallinto-

oikeuden ratkaistavaksi. Tämä niin sanottu ennakkopäätösperuste on valitusluvan myöntämisperuste myös voimassa olevan asiakasmaksulain 15 §:n 3 momentin mukaan.

Valituslupa myönnettäisiin ennakkopäätösperusteella, jos asiassa olisi tarve saada viranomaisten ja hallintotuomioistuinten ratkaisukäytäntöä ohjaava ja yhtenäistävä ylimmän oikeusasteen ratkaisu. Tarve ratkaisukäytäntöä ohjaavan ennakkopäätöksen saamiseen voi liittyä esimerkiksi oikeuskysymyksiin, joissa hallinto-oikeudet ovat antaneet erisuuntaisia ratkaisuja. Ennakkopäätöksen tarve on myös silloin, jos asiaan liittyy uuden lainsäädännön soveltamista koskevia tai muita sellaisia tulkinnanvaraisia oikeuskysymyksiä, joilla on merkitystä laajemminkin kuin kyseessä olevassa tapauksessa, eikä asiasta vielä ole korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytäntöä.

Voimassa olevan asiakasmaksulain 15 §:n 3 momentin sääntelystä poiketen jatkossa sovellettavaksi tulisivat myös muut hallintoprosessilain 111 §:n 1 momentissa säädetty valitusluvan myöntämisen perusteet. Valituslupa on myönnettävä hallintoprosessilain 111 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan, jos asian saattamiseen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen ilmeisen virheen vuoksi. Kyseessä voisi olla ilmeinen asiavirhe tai sellainen menettelyvirhe, joka on voinut vaikuttaa asian ratkaisuun. Valitusluvan myöntämisen perusteena voisi olla muukin ilmeinen virhe kuin sellainen, jonka perusteella päätös voitaisiin purkaa ylimääräisessä muutoksenhaussa.

Hallintoprosessilain 111 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan valituslupa on myönnettävä myös, jos valitusluvan myöntämiseen on muu painava syy. Tällainen syy voisi olla esimerkiksi asian taloudellinen tai muu erityisen suuri merkitys valittajan oikeusturvan tai yleisen edun kannalta. Muu painava syy voisi olla myös se hallintolainkäytössä yleinen tilanne, että samanlaisessa tilanteessa yksi asianosainen saa valitusluvan ja voittaa asiansa. Tällöin valituslupa olisi yhdenvertaisuuden vuoksi yleensä myönnettävä muillekin samassa asemassa oleville, jotka ovat hakeneet valituslupaa.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Esityksessä ei ehdoteta säädettäväksi asiakasmaksulakiin uusia asetuksenantovaltuuksia. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi asiakasmaksulain 6 a §:ää, joka koskee maksukattoa ja jonka voimassa olevassa 1 momentissa on ylläpitomaksun suuruutta koskeva asetuksenantovaltuus. Ehdotettuun 6 a §:ään ei sisälly asetuksenantovaltuutta, vaan ylläpitomaksun suuruudesta säädettäisiin jatkossa lain tasolla. Lisäksi maksukattoa koskeva asiakasmaksuasetuksen 26 a § kumottaisiin ja sen sisältämä sääntely nostettaisiin muutettuna asiakasmaksulain 6 a §:ään.

Esityksessä ehdotetaan, että myös muuta sääntelyä nostettaisiin asiakasmaksuasetuksesta asiakasmaksulain tasolle. Jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta perittävästä maksusta, maksun perusteena olevista tuloista sekä tuloista tehtävistä vähennyksistä säädettäisiin jatkossa kokonaan asiakasmaksulaissa, minkä vuoksi asiakasmaksuasetuksen 3 §:n 1—3 momentti sekä 27, 28 a, 29 ja 30 § kumottaisiin. Perhehoitoa koskeva asiakasmaksuasetuksen 19 § kumottaisiin, ja jatkossa pitkäaikaisen perhehoidon maksusta säädettäisiin lain tasolla.

Muulta kuin Suomessa asuvalta perittävää maksua koskeva asiakasmaksuasetuksen 24 § kumottaisiin ja jatkossa asiasta säädettäisiin asiakasmaksulain 13 §:ssä. Myös käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä palvelusta perittävää maksua koskeva asiakasmaksuasetuksen 25 § kumottaisiin ja sen sääntely yhdistettäisiin asiakasmaksulain 3 §:ään.

Myös asiakasmaksuasetuksen 31—33 §, joissa säädetään maksun määräämisestä ja tarkistamisesta, maksun perimisestä poissaolon ajalta sekä henkilökohtaiseen käyttöön jätettävästä käyttövarasta, kumottaisiin joko kokonaan tai osittain. Jatkossa näistä asioista säädettäisiin asiakasmaksulain 10 j, 10 k ja 14 §:ssä.

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että laki tulisi voimaan 1.1.2021.

Voimaantulosäännöksen 2 ja 3 momentissa säädettäisiin siitä, minkä vuoden kansaneläke- ja työeläkeindeksin pistelukua ehdotetussa laissa säädetyt euromäärät vastaisivat. Ehdotuksen mukaan määrät vastaisivat niitä pistelukuja, joita on sovellettu 2019 tehdyissä indeksitarkistuksissa. Laissa säädettäisiin myös, että euromäärät tarkistettaisiin indeksimuutosten mukaisesti ensimmäisen kerran vuonna 2021, eli vuosi 2021 olisi ensimmäinen tarkistusvuosi, ja että tarkistetut euromäärät tulisivat voimaan vuoden 2022 alusta. Tarkistusvuonna 2021 verrattaisiin siis vuoden 2021 kansaneläke- ja työeläkeindeksien pistelukuja vuoden 2019 vastaaviin pistelukuihin.

Edellä selostetut siirtymäsäännökset ovat tarpeen sen vuoksi, että niiden myötä ehdotetun lain mukaiset euromäärät tulisivat tarkistettaviksi samana vuonna kuin asiakasmaksulain 6 b §:ssä säädetyn omaishoitajan vapaan aikaisten palvelujen maksun euromäärä ja asiakasmaksuasetuksessa säädettyjen maksujen euromäärät.

10 Toimeenpano ja seuranta

Täydennetään.

11 Suhde muihin esityksiin

11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Täydennetään.

11.2 Esityksen suhde talousarvioesitykseen

Täydennetään.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

12.1 Yleistä

Esityksen kannalta keskeisiä perusoikeuksia ovat perustuslain 6 §:n mukainen yhdenvertaisuus, 10 §:n mukainen yksityiselämän suoja ja 19 §:n mukainen oikeus sosiaaliturvaan. Lisäksi esityksen perustuslainmukaisuutta on arvioitava suhteessa siihen, mitä perustuslain 121 §:ssä säädetään kunnallisesta itsehallinnosta.

12.2 Yhdenvertaisuus

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ehdotetun lain valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa perustuslain 6 §:n 1 momentin merkitys konkretisoituu siinä,

miten tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti asiakasmaksurasitus kohdistuu eri väestöryhmiin. Yhdenvertaisuussäännös ilmaisee paitsi perinteisen vaatimuksen oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta, myös ajatuksen tosiasiallisesta tasa-arvosta (HE 309/1993 vp, s. 42/II). Oikeuskirjallisuuden mukaan yhdenvertaisuussäännös toteuttaa lisäksi osaltaan perustuslain 1 §:n 2 momentin yleistä arvolähtökohtaa oikeudenmukaisuuden edistämisestä yhteiskunnassa. Yhdenvertaisuussäännöksen velvoittavuus kohdistuu myös lainsäätäjään.

Yhdenvertaisuussäännöksen kannalta merkityksellistä sääntelyä ehdotetussa laissa on muun muassa 5 §:n 1 b kohta, jonka mukaan poliklinikan antama tutkimus ja hoito olisi maksutonta alle 18-vuotiaalle henkilölle. Perustuslain 6 §:n 1 momentti ei estä tosiasiallisen tasa-arvon turvaamiseksi tarpeellista positiivista erityiskohtelua eli tietyn ryhmän asemaa ja olosuhteita parantavia toimia (HE 309/1993 vp, s. 44). Ehdotetun säännöksen taustalla vaikuttaa pyrkimys edistää väestön terveyttä siten kuin perustuslain 19 §:n 3 momentissa edellytetään.

Valtaosalla alle 18-vuotiaista ei ole säännöllisiä tuloja, ja maksuttomuus vähentäisi hoitoon hakeutumisen aiheuttamaa taloudellista raskautta. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 24 artiklan 1 kohdan mukaan lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan sopimusvaltioiden on ryhdyttävä asianmukaisiin toimiin varmistukseksi, että kaikki lapset saavat välttämättömän lääkärin- ja terveydenhoidon. Ehdotetussa lainkohdassa säädetty maksuttomuus tukisi lapsiperheiden asemaa erityisesti silloin, kun lapsi tarvitsee runsaasti erikoissairaanhoidon palveluja.

Ehdotetulla lailla olisi merkitystä myös alueellisen yhdenvertaisuuden kannalta. Nykyisin osa kunnista perii hoitajavastaanotoista asiakasmaksua, kun taas osassa kuntia käynnit ovat maksuttomia joko kaikille asiakkaille tai vain tietyille asiakasryhmille. Hoitajavastaanotoista perittävien maksujen suhteen asiakkaat ovat siis eriarvoisessa asemassa riippuen siitä, missä kunnassa he käyttävät terveyspalveluja. Esityksessä ehdotetaan, että jatkossa hoitajavastaanotot olisivat maksuttomia kaikille asiakasryhmille, mikä lisäisi asiakkaiden yhdenvertaisuutta eri puolilla maata.

Pitkäaikaisista asumispalveluista, kuten pitkäaikaisesta tehostetusta palveluasumisesta, perittävistä maksuista ei säädetä voimassa olevasta asiakasmaksulainsäädännössä, ja jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun osalta asiakasmaksuasetuksessa säädetään ainoastaan tulojen mukaan määräytyvistä enimmäismaksuprosenteista. Pitkäaikaisista asumispalveluista ja jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta perittävät maksut vaihtelevat sen vuoksi nykyisin suuresti eri puolilla maata.

Esityksessä ehdotetaan, että pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen ja pitkäaikaisen laitoshoidon maksut määräytyisivät jatkossa yhdenmukaisesti asiakkaan tulojen perusteella. Lisäksi muiden pitkäaikaisten asumispalvelujen maksut sekä jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun maksut määräytyisivät esityksessä ehdotetun maksutaulukon mukaisesti. Ehdotetut muutokset rajaisivat kuntien harkintavaltaa maksujen määräämisessä, mikä lisäisi asiakkaiden yhdenvertaisuutta koko maassa ja vähentäisi eriarvoisuutta.

12.3 Oikeus sosiaaliturvaan

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Säännös viittaa yhtäältä sosiaali- ja terveydenhuollon ehkäisevään toimintaan ja toisaalta yhteiskunnan olosuhteiden kehittämiseen julkisen vallan eri toimintaloikoilla yleisesti väestön terveyttä edistävään

suuntaan. Kysymys on etenkin palvelujen saatavuuden turvaamisesta. Palvelujen saatavuuteen vaikuttavat välillisesti myös muut perusoikeussäännökset, kuten yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö (PeVL 63/2016 vp, s. 2, PeVL 67/2014 vp, s. 3/II, ks. myös HE 309/1993 vp, s. 71).

Palvelujen riittävyttä arvioitaessa on lähtökohtana pidettävä sellaista palvelujen tasoa, joka luo jokaiselle ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä (HE 309/1993 vp, s. 71/II). Viittaus lailla toteutettavaan tarkempaan sääntelyyn jättää lainsäätäjälle liikkumavaraa oikeuksien sääntelyssä. Viittaus tarkoittaa myös sitä, että perusoikeuden täsmällinen sisältö määräytyy perusoikeussäännöksen ja tavallisen lainsäädännön muodostamassa kokonaisuudessa (PeVM 25/1994 vp, s. 5 ja 6). Samalla on kuitenkin otettava huomioon, että oikeus riittäviin sosiaali- ja terveystalveluihin on taattava yksilötasolla ja että sosiaali- ja terveystalvelujen riittävyttä arvioidaan viime kädessä juuri yksilötasolla (PeVL 30/2013 vp, s. 3/I).

Asiakasmaksut vaikuttavat osaltaan sosiaali- ja terveystalvelujen riittävyden turvaan. Perustuslakivaliokunnan mukaan asiakasmaksut eivät saa olla niin suuria, että talvelut sen vuoksi siirtyisivät niitä tarvitsevien ulottumattomiin (PeVL 8/1999 vp, s. 2/I ja PeVL 39/1996, s. 2/I). Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt mainittuun seikkaan huomiota myös säädettäessä muun muassa sairausvakuutuslaissa tarkoitettujen matkakustannusten korvauksista (PeVL 52/2017 vp, s. 3), varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista (PeVL 21/2016 vp, s. 3) sekä sosiaali- ja terveydenhuollon talvelusetelistä (PeVL 10/2009 vp, s. 3/II).

Perustuslakivaliokunta on niin ikään todennut, että asiakasmaksut eivät saa johtaa siihen, että talveluja tarvitsevat joutuvat turvautumaan perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettuun viimesijaiseen toimeentuloturvaan (PeVL 10/2009 vp, s. 3/II ja PeVL 21/2016 vp, s. 3). Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi asiakasmaksujen alentamisen ja perimättä jättämisen ensisijaisuudesta toimeentuloturvan myöntämiseen nähden. Lisäksi laissa säädettäisiin huoventamisvelvoitetta koskevasta informaatiovelvollisuudesta. Ehdotetut muutokset vähentäisivät asiakkaiden tarvetta hakea toimeentulotukea.

Tulosidonnaisten maksujen maksuperusteiden yhdenmukaistamisen seurauksena maksut voivat joissakin kunnissa nousta ja joissakin toisissa kunnissa puolestaan laskea. Sanottu johtuu siitä, että osassa kuntia on peritty enimmäismäärää pienempiä asiakasmaksuja tai järjestetty talvelut asiakkaalle maksuttomina, kun taas osa kuntia on perinyt talveluista asiakasmaksulainsäädännössä säädetyt enimmäiseuromäärän mukaisen asiakasmaksun.

Maksuttomiksi säädetyt sosiaali- ja terveystalvelut säilyisivät maksuttomina, minkä lisäksi esityksessä ehdotetaan eräitä merkittäviä laajennuksia maksuttomien terveystalvelujen luetteloon. Maksuttomiksi tulisivat hoitajavastaanotot ja poliklinikan antama tutkimus ja hoito alle 18-vuotiaalle henkilölle sekä muun muassa HIV-estolääkitys. Asiakasmaksulaissa myös selkiytettäisiin sitä, että perusterveydenhuollon avosairaanhoidossa annetuista mielenterveystalveluista ei saa periä maksuja. Lisäksi asiakasmaksulaissa säädettäisiin uutena asiana pitkäaikaisten asumistalvelujen enimmäismaksuista. Useat ehdotetun lain säännökset edistävät väestön terveyttä ja turvaavat sitä, että jokainen voi saada riittävät sosiaali- ja terveystalvelut. Näin ne toteuttavat perustuslain 19 §:n 3 momentissa julkiselle vallalle säädettyä velvoitetta.

Esityksessä ehdotetaan maksukaton laajentamista uusiin talveluihin. Maksukattoa koskevan sääntelyn tarkoituksena on estää yksittäiseltä asiakkaalta perittävien maksujen yhteismäärää nousemasta kohtuuttomaksi, ja ehdotettujen laajennusten myötä maksukatto täyttyisi nykyistä nopeammin niillä asiakkailla, jotka käyttävät maksukattoon lisättäväksi ehdotettuja talveluja. Ehdotetut muutokset edistäisivät siten perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettua turvaamisvelvoitteen toteutumista.

Perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettua turvaamisvelvoitetta ja muita lainkohdassa säädettyjä oikeuksia toteuttaisi ehdotetun lain 11 §:n 1 momentin niin sanottu huojennusvelvoite, jonka mukaan kunnan on alennettava asiakasmaksua tai jätettävä se perimättä, jos maksun periminen vaarantaisi asiakkaan tai hänen perheensä toimeentulon. Velvoite sisältyy myös voimassa olevaan asiakasmaksulakiin, mutta sitä ei käytännössä ole sovellettu tarvittavassa laajuudessa. Ehdotetun 11 §:n mukaan kunnan olisi annettava asiakkaalle tieto kunnan velvollisuudesta tietyin edellytyksin alentaa maksua tai jättää se perimättä. Ehdotetussa pykälässä edellytetään tiedon antamista siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön. Lisäksi asiakkaalle olisi annettava sen tahon nimi ja yhteystiedot, jolta asiakas voi tarvittaessa pyytää lisätietoja.

Tiedonantovelvollisuudesta säätämällä pyritään lisäämään säännöksen tunnettuisuutta. Lisäksi henkilökohtaisen tiedonannon tarkoituksena on edistää ja tehostaa huojennussäännöksen käyttöä. Vuonna 2018 julkaistun julkistaloustieteen alan väitöskirjatutkimuksen (Tuuli Paukkeri, ”Essays on public economics”. VATT Publications 72) mukaan kotitaloudet, jotka saivat henkilökohtaisen kirjeen käytettävissään olevasta sosiaalietuudesta, hakivat etuutta nopeammin ja puolet todennäköisemmin kuin kotitaloudet, jotka olivat julkisen viestinnän varassa.

12.4 Henkilötietojen suoja

Ehdotus on merkityksellinen perustuslain 10 §:ssä turvattun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu ja henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Perustuslakivaliokunta on hiljattain tarkistanut kantaansa henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn lakitasoisuuden, kattavuuden ja yksityiskohtaisuuden vaatimuksista. Valiokunnan mukaan on lähtökohtaisesti riittävää perustuslain 10 §:n 1 momentin kannalta, että sääntely täyttää tietosuojasetuksessa asetetut vaatimukset. Valiokunnan mukaan henkilötietojen suoja tulee jatkossa turvata ensisijaisesti tietosuojasetuksen ja tietosuojalain (1050/2018) nojalla. Kansallisen erityislainsäädännön säätämiseen tulee siten suhtautua pidättyvästi ja rajata sellainen vain välttämättömään tietosuojasetuksen salliman kansallisen liikkumavaran puitteissa (ks. PeVL 14/2018 vp, s. 4—5).

Perustuslakivaliokunta on arvioinut viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä yleensä perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta ja kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat valiokunnan mukaan voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta ”tarpeellisiin tietoihin”, jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus ”tietojen välttämättömyydestä” jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 10/2014 vp, s. 6/II ja siinä viitatu lausunnot).

Ehdotetun lain 6 a §:ssä säädettäisiin kunnan oikeudesta kerätä ja saada tietoja maksukaton täyttymisen seuraamiseksi ja 14 a §:ssä kunnan tiedonsaantioikeudesta asiakkaan taloudellista asemaa koskien. Näistä asioista olisi säädettävä asiakasmaksulaissa, joka on tältä osin erityislaki tietosuojalakiin nähden, sillä niistä ei säädetä tietosuojalaissa. Toisin kuin voimassa olevissa 6 a ja 14 a §:ssä, esityksessä ehdotetaan lisäksi, että tiedonsaantioikeus rajattaisiin tehtävän kannalta välttämättömiin tietoihin.

12.5 Kunnallinen itsehallinto

Perustuslain 121 §:ssä säädetään kunnallisesta itsehallinnosta. Pykälän 3 momentin mukaan kunnilla on verotusoikeus. Lailla säädetään verovelvollisuuden ja veron määräytymisen perusteista sekä verovelvollisen oikeusturvasta.

Kunnallisista maksuista ei puolestaan ole säännöksiä perustuslaissa. Kunnalliset maksut on ollut tapana jakaa julkisoikeudellisiin maksuihin ja muihin maksuihin. Julkisoikeudelliset maksut perustuvat lakiin, ja niitä kannetaan kuntien lakisääteisistä palveluista. Perustuslakivaliokunnan käytännössä on kuitenkin katsottu, että lakisääteisten maksujen ohella kunnat voivat lakisääteisissäkin tehtävissä päättää itsehallintonsa nojalla myös muista maksuista (ks. PeVL 53/2002 vp ja 12/2005 vp). Näin on ollut etenkin sosiaalihuollossa, jossa on peritty maksuja muun muassa palveluasumisen asiakasmaksuista ilman, että niistä säädetään asiakasmaksulainsäädännössä.

Perustuslakivaliokunta on käsitellyt lausunnossaan PeVL 8/1999 vp maksukaton suhdetta kunnalliseen itsehallintoon. Valiokunta totesi, että perustuslain itsehallintosäännökset eivät estä säätämästä lailla sellaisista maksuista, joita peritään kuntien pakollisina tehtävinä tarjoamista palveluista ja että lailla on mahdollista säätää myös esimerkiksi maksukatosta. Valiokunta totesi lisäksi, että maksukattoa voitiin perusoikeusnäkökulmasta asiallisesti perustella hallitusmuodon 15 a §:n 3 momentin, eli nykyisen perustuslain 19 §:n 3 momentin, kannalta, sillä riittävien sosiaali- ja terveystalvelujen turvaamisessa jokaiselle on merkittävänä ulottuvuutena se, että asiakasmaksut eivät suuruutensa takia saa siirtää kyseisiä palveluja niitä tarvitsevien tavoittamattomiin.

Edellä mainitussa lausunnossaan perustuslakivaliokunta piti kuitenkin valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisena esityksessä (HE 77/1999 vp) omaksuttua ratkaisua, jonka mukaan maksukaton suuruudesta ja siihen sisällytettävistä palveluista olisi säädetty asetuksella. Perustuslakivaliokunta perusteli kantaansa ensisijaisesti kuntien itsehallintoon liittyvin syin: maksukaton asettaminen johtaa palvelujen maksuttomuuteen katon saavuttamisesta alkaen ja siten kuntien maksutulojen vähenemiseen. Kuntien mahdollisuuksia päättää itsenäisesti taloudestaan on pidetty yhtenä kuntien itsehallinnon perustuslainsuojaa nauttivana osa-alueena (PeVL 8/1999 vp, s. 2). Sen vuoksi perustuslakivaliokunta asetti edellytykseksi lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, että maksukaton suuruudesta ja maksukattoon sisällytettävistä palveluista säädetään lailla.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi eräistä maksuttomista terveystalveluista, tulosidonnaisten maksujen enimmäismääristä ja maksukaton laajennuksista. Ehdotettujen muutosten voidaan katsoa rajoittavan kunnalliseen itsehallintoon kuuluvaa oikeutta maksujen perimiseen. Rajoituksista kuitenkin säädettäisiin kokonaisuudessaan lailla, ja niitä voidaan perustella edellä selostetusti perustuslain 6 §:ssä säädetyn yhdenvertaisuuden ja 19 §:n 3 momentissa säädetyn turvaamisvelvoitteen näkökulmasta.

12.6 Säädöstaso

Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat antaa asetuksia perustuslaissa tai muussa laissa säädetyn valtuuden nojalla. Lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan.

Asiakasmaksulaki ja -asetus säädettiin ennen vuoden 1995 perusoikeusuudistusta ja vuoden 2000 perustuslakiuudistusta. Sekä asiakasmaksulakia että asiakasmaksuasetusta on sittemmin muutettu useita kertoja, mutta vain harvat asiakasmaksulainsäädäntöön tehdyt muutokset on käsitelty perus-

tuslakivaliokunnassa. Sosiaali- ja terveystalvelujen asiakasmaksujen säädöstason kannalta merkittävänä perustuslakivaliokunnan kannanottona on pidettävä valiokunnan maksukattoa koskevaa lausuntoa vuodelta 1999 (PeVL 8/1999 vp, s. 2/I), jota on selostettu edellä jaksossa 12.5.

Lain ja valtioneuvoston asetuksen välillä tehtävän säädöstasovalinnan keskeisistä kriteereistä säädetään perustuslain 80 §:n 1 momentissa. Asetuksella ei ensinnäkään saa säätää yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista. Perusoikeuksia koskeva sääntely kuuluu kiistattomasti lain alaan. Lisäksi kaikki yksilön oikeusasemaan vaikuttavat keskeiset säännökset on annettava lailla (HE 1/1998 vp, s. 131). Asetuksen antaja voidaan kuitenkin lailla valtuuttaa antamaan tarkempia säännöksiä yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyvistä vähäisistä yksityiskohdista (PeVL 44/2010 vp, s. 4/II, HE 1/1998 vp, s. 131/II).

Asetuksenantovaltuuden säätämiseen laissa on perustuslakivaliokunnan käytännössä kohdistettu vaatimuksia sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta (PeVL 1/2004 vp, s. 2/I). Keskeistä on, että yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteet ilmenevät yksiselitteisesti laista niin, että yksilö voi lain säännöksiin tutustumalla saada tiedon oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan.

Toiseksi asetuksella ei perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan saa säätää asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan. Perustuslain mukaan esimerkiksi valtion viranomaisten toiminnan maksullisuudesta ja maksujen suuruuden yleisistä perusteista sekä kunnille annettavista tehtävistä säädetään lailla.

Perustuslaissa säädetään eräät kysymykset lain alaan kuuluviksi ja asetetaan pitkällekin meneviä rajoituksia lainsäädäntövaltan delegoimiselle. Siitä huolimatta perustuslaista ilmenee selvästi lähtökohta, että kaikista asioista ei ole tarpeen säätää lailla. Osa yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin vaikuttavasta sääntelystä voidaan jättää asetuksen tasolla säädettäväksi. Perustuslakivaliokunta on tosiasiallisesti suhtautunut torjuvasti siihen, että asetustasoista sääntelyä tuodaan lain tasolle. Ulkomaa-laislakiehdotusta (HE 28/2003 vp ja HE 151/2003 vp) käsittelevässä lausunnossaan (PeVL 4/2004 vp, s. 3/I) perustuslakivaliokunta totesi, että vaikka ehdotetun lain laajuus selittyi osaksi pyrkimyksestä noudattaa perustuslain 80 §:n säännöksiä, se oli toisaalta merkki lainsäädäntötavasta, jossa lain alaan kuulumattomia asioita ei pyritäkään jättämään asetuksen tasoon.

Esitykseen sisältyvistä uudistuksista ehdotetaan säädettäväksi kokonaan lain tasolla. Lisäksi asiakasmaksuasetuksesta ehdotetaan nostettavaksi sääntelyä asiakasmaksulakiin. Valtaosa esityksessä ehdotetusta sääntelystä kuuluu luonteeltaan lain tasolle, koska se liittyy yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteisiin ja perusoikeuksien toteutumiseen sekä vaikuttaa keskeisesti yksilön oikeusasemaan.

Sen sijaan esimerkiksi se, mitä tietoja asiakasmaksusta koskevasta laskusta tulee käydä ilmi, olisi edellä sanotun perusteella luultavasti voitu jättää valtioneuvoston asetuksella säädettäväksi. Esityksessä ehdotetun sääntelyn tuomista kokonaisuudessaan lain tasolle puoltavat kuitenkin useat seikat. Ehdotetun lain henkilöllinen soveltamisala on poikkeuksellisen laaja, ja sääntely koskettaa myös eri tavoin haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä. Sääntely liittyy läheisesti perustuslain 19 §:n 3 momentissa julkiselle vallalle osoitettuun turvaamisvelvollisuuteen.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia esimerkiksi terveystalveluista perittävien tasasuuruisten maksujen euromääriin, vaan niitä koskeva sääntely jäisi toistaiseksi asiakasmaksuasetukseen. Mainittuja euromääriä ei voida pitää luonteeltaan yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyvinä vähäisinä yksityiskohtina, sillä tasasuuruisia maksuja koskevan sääntelyn käytännön merkitys yksilön kannalta on ni-

menomaan se euromäärä, jonka asiakas joutuu palvelusta maksamaan. Ehdotetun lakimuutoksen jälkeenkin asiakasmaksuasetukseen jäisi siis sääntelyä, joka kuuluisi perustuslain 80 §:n näkökulmasta lain tasolle. Asiakasmaksulainsäädäntö on tarkoitus uudistaa kokonaisuudessaan vielä tällä hallituskaudella, jolloin myös säädöstasoa tarkastellaan uudestaan.

Edellä esitetyn perusteella hallitus toteaa, että ehdotukseen liittyy perustuslain säännösten ja perusoikeuksien toteutumisen kannalta periaatteellisesti tärkeitä kysymyksiä. Hallitus katsoo kuitenkin, että esitys voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) 3 §, 5 §:n 1 ja 4 kohta sekä 6 a, 7 b, 7 c, 10 b, 10 c, 11, 13, 14, 14 a ja 15 §,

sellaisina kuin niistä ovat, 5 §:n 1 kohta laissa 1329/2010, 5 §:n 4 kohta laissa 1229/2016, 6 a § laeissa 1308/1999, 1408/2001, 387/2008 ja 434/2010, 7 b, 10 b, 10 c ja 11 § laissa 221/2003, 7 c § laeissa 221/2003, 387/2008 ja 1051/2009, 14 a § laeissa 976/1998 ja 221/2003 ja 15 § laissa 1022/2015, sekä

lisätään lakiin uusi 2 a, 2 b ja 10 d—10 k § sekä 5 §:ään uusi 1 b kohta seuraavasti:

2 a §

Maksun periminen

Kunnan tai kuntayhtymän on annettava asiakkaalle maksua koskevaa päätöstä vastaava lasku. Laskussa on oltava ainakin seuraavat tiedot:

- 1) laskun päivämäärä;
- 2) asiakas, jolta maksu peritään;
- 3) palvelu, josta maksu peritään;
- 4) maksun suuruus ja peruste;
- 5) julkinen tai yksityinen palveluntuottaja, jonka antamasta palvelusta maksu peritään;
- 6) sen tahon nimi ja yhteystiedot, jolta asiakas voi pyytää tarvittaessa lisätietoja laskusta.

Maksua perittäessä on otettava huomioon asiakkaan yksityisyyden suoja ja henkilökohtainen turvallisuus.

2 b §

Päätös maksukyvyn mukaan määräytyvästä maksusta

Kunnan tai kuntayhtymän on annettava asiakkaalle päätös maksukyvyn mukaan määräytyvästä maksusta. Päätöksessä on oltava ainakin seuraavat tiedot:

- 1) päätöksen tehnyt viranhaltija ja päätöksen tekemisen ajankohta;
- 2) asiakas, johon päätös välittömästi kohdistuu;
- 3) palvelu, jota päätös koskee;
- 4) palvelusta perittävän maksun suuruus ja peruste;

5) sen henkilön nimi ja yhteystiedot, jolta asiakas voi pyytää tarvittaessa lisätietoja päätöksestä.

3 §

Käyttämättä jätetystä palvelusta perittävä maksu

Jos asiakas tai hänen edustajansa on varannut vastaanottoajan terveydenhuollon palveluihin tai sosiaali- tai terveydenhuollon lyhytaikaisen hoito- tai asumispalvelupaikan ja asiakas on ilman hyväksyttävää syytä ja varattua aikaa tai paikkaa ennalta peruuttamatta jäänyt saapumatta varattuna aikana vastaanotolle tai asianomaiseen yksikköön, kunta tai kuntayhtymä saa periä häneltä enintään 50,80 euroa. Maksun saa kuitenkin periä vain, jos maksun perimistä ei ole pidettävä kohtuuttomana ja kunta tai kuntayhtymä on varauksen yhteydessä ilmoittanut mahdollisuudesta periä tässä pykälässä tarkoitettu maksu sekä antanut ohjeet ajan tai paikan peruuttamiseksi ennalta. Maksun perimistä sekä ajan tai paikan peruuttamista koskevat tiedot on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää niiden sisällön. Maksua ei saa periä alle 15-vuotiaalta asiakkaalta.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös silloin, kun kunta tai kuntayhtymä on asiakkaan tai tämän edustajan aloitteesta varannut asiakkaalle vastaanottoajan taikka paikan lyhytaikaiseen hoito- tai asumispalveluun.

Edellä 1 momentissa säädetty euromäärä tarkistetaan joka toinen vuosi kansaneläkeindeksistä annetun lain (456/2001) 2 §:ssä tarkoitettujen kansaneläkeindeksien muutoksen mukaisesti. Laskennan perusteena käytetään kansaneläkeindeksin sitä pistelukua, jonka mukaan tarkistusvuoden tammikuussa maksettavina olleiden kansaneläkkeiden suuruus on laskettu. Tarkistusvuosi on se vuosi, jota seuraavan vuoden alusta indeksitarkistus toteutetaan. Indeksien mukainen euromäärä pyöristetään lähimpään 0,1 euroon. Indeksillä tarkistettu euromäärä tulee voimaan tarkistusvuotta seuraavan vuoden alusta.

5 §

Maksuttomat terveyspalvelut

Terveydenhuollon palveluista ovat maksuttomia:

1) terveydenhuoltolain (1326/2010) 13—17 §:n, 19 §:n 1 kohdan sekä 24, 27 ja 29 §:n perusteella järjestetyt perusterveydenhuollon palvelut sekä hoitoon kuuluvat aineet ja pitkäaikaisen sairauden hoitoon tarkoitetut hoitotarvikkeet; maksuja saa kuitenkin periä:

a) 18 vuotta täyttäneille annetuista avosairaanhoidon ja suun terveydenhuollon palveluista; maksua ei kuitenkaan saa periä edes 18 vuotta täyttäneeltä terveydenhuoltolain 16 §:n nojalla järjestetyistä avosairaanhoidon tai suun terveydenhuollon palveluista, terveydenhuoltolain 27 §:n perusteella järjestetyistä avosairaanhoidon palveluista eikä sairaanhoitajan, terveydenhoitajan tai kätilön vastaanotosta;

b) laitoshoidosta ja laitoshoitona annetusta kuntoutuksesta sekä niihin liittyvästä osittaisesta ylläpidosta;

c) terveydenhuollon ammattihenkilön antamasta fysioterapiasta, neuropsykologisesta kuntoutuksesta, ravitsemusterapiasta, jalkahoidosta, puheterapiasta, toimintaterapiasta ja muusta niihin rinnastettavasta toimintakykyä parantavasta ja ylläpitävästä hoidosta;

d) terveydenhuollon ammattihenkilön antamista todistuksista ja lausunnoista lukuun ottamatta lääkärintodistusta tai -lausuntoa, joka tarvitaan asiakkaan hoidon tai kuntoutuksen saamiseksi, sairausvakuutuslain (1224/2004) 5 luvun nojalla lääkekorvauksen saamiseksi tai sellaisen lyhytaikaisen sairausloman tarpeen osoittamiseksi, jonka kesto on enintään mainitun lain 8 luvun 7 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettun omavastuuajan pituinen;

e) yksityislääkärin läheteellä tehtävistä laboratorio- ja kuvantamistutkimuksista;

— — —

1 b) poliklinikan antama tutkimus ja hoito alle 18-vuotiaalle henkilölle;

— — —

4) tartuntatautilain (1227/2016) 44 §:ssä tarkoitettut kansalliseen rokotusohjelmaan sisältyvät rokotukset, 45 §:n 1 momentissa tarkoitettut yleiset vapaaehtoiset rokotukset, 46 §:ssä tarkoitettut rokotukset Puolustusvoimissa ja Rajavartiolaitoksessa, 47 §:ssä tarkoitettut pakolliset rokotukset ja 48 §:ssä tarkoitettut työntekijän ja opiskelijan rokotukset, 4 §:n 2 momentissa tarkoitettun yleisvaarallisen tartuntataudin tutkimus, hoito ja hoitoon määrätty lääkkeet, yleisvaaralliselle tartuntataudille altistuneeksi todetun tai perustellusti altistuneeksi epäillyn karanteeni 60 §:n nojalla, yleisvaaralliseen tartuntatautiin sairastuneen tai sairastuneeksi perustellusti epäillyn eristäminen 63 §:n nojalla sekä 4 §:n 3 momentissa tarkoitettuun valvottavaan tartuntatautiin sairastuneen hoitoon määrättyt lääkkeet sekä HIV-infektion, sankkerin, tippurin ja sukupuoliteitse tarttuvan klamydiainfektion tutkimus, hoito sekä hoitoon ja ehkäisyyn määrättyt lääkkeet;

— — —

6 a §

Maksukatto

Asiakasmaksujen enimmäismäärä (*maksukatto*) asiakkaalle on 683 euroa kalenterivuodessa. Maksukaton ylittymisen jälkeen maksukattoon sisältyvät palvelut ovat asiakkaalle maksuttomia asianomaisen kalenterivuoden loppuun. Lyhytaikaista terveydenhuoltolain 67 §:n 1 momentissa tarkoitettua laitoshoidoa tai lyhytaikaista sosiaalihuoltolain 22 §:ssä tarkoitettua laitospalvelua saavan 18 vuotta täyttäneen asiakkaan ylläpidosta saadaan kuitenkin periä enintään 22,50 euroa vuorokaudelta, vaikka maksukatto olisi ylittynyt.

Asiakkaalta perittyjen maksujen yhteismäärää laskettaessa otetaan huomioon kalenterivuoden aikana perityt maksut:

1) terveyskeskuksen avosairaanhoidon palvelusta;

2) poliklinikan antamasta tutkimuksesta ja hoidosta;

3) päiväkirurgisesta toimenpiteestä;

4) suun ja hampaiden tutkimuksesta ja hoidosta hammasteknisiä kuluja lukuun ottamatta;

- 5) suun ja leukojen erikoissairaanhoidon hoitotoimenpiteistä;
- 6) terveydenhuollon ammattihenkilön antamasta fysioterapiasta, neuropsykologisesta kuntoutuksesta, ravitsemusterapiasta, jalkahoidosta, puheterapiasta, toimintaterapiasta ja muusta niihin rinnastettavasta toimintakykyä parantavasta ja ylläpitävästä hoidosta;
- 7) sarjassa annettavasta hoidosta;
- 8) päivä- ja yöhoidosta;
- 9) tilapäisestä kotisairaanhoidosta ja tilapäisestä kotisairaalahoidosta;
- 10) lyhytaikaisesta terveydenhuoltolain 67 §:n 1 momentissa tarkoitettua laitoshoidosta ja lyhytaikaisesta sosiaalihuoltolain 22 §:ssä tarkoitettua laitospalvelusta;
- 11) terveydenhuoltolain 29 §:n 2 momentin 7 kohdassa tarkoitettua lääkinnällisen kuntoutuksen laitostuntoutusjaksosta, jota annetaan kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain tai vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain mukaisia palveluja saavalle henkilölle.

Poiketen siitä, mitä 2 momentissa säädetään, maksukaton kertymistä laskettaessa ei oteta huomioon:

1) maksua, joka on peritty työtapaturma- ja ammattitautilain (873/2015), maatalousyrittäjän työtapaturma- ja ammattitautilain (873/2015), sotilasvammalain (404/1948), liikennevakuutuslain (460/2016), potilasvahinkolain (585/1986) tai näitä vastaavan aikaisemman lain mukaan korvattavasta hoidosta;

2) maksua, joka on peritty henkilöltä, jolla ei ole Suomessa kotikuntaa, lukuun ottamatta maksua, joka on peritty henkilöltä, jolla on Euroopan unionin lainsäädännön tai Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen nojalla oikeus terveyspalveluihin samoin edellytyksin kuin Suomessa asuvalla henkilöllä tai joka kansanterveyslain 14 §:n ja erikoissairaanhoidolain 3 §:n 1 momentin mukaan rinnastetaan kunnan asukkaaseen.

Edellä 3 momentissa tarkoitetuista palveluista saa periä maksun, vaikka maksukatto olisi ylittynyt.

Alle 18-vuotiaan asiakkaan käyttämistä palveluista perityt maksut voidaan ottaa huomioon yhdessä hänen huoltajansa maksujen kanssa. Tällöin palvelut ovat 1 momentin mukaisesti maksuttomia kaikille henkilöille, joiden maksut otetaan yhdessä huomioon.

Jos palvelun käyttäjä on kalenterivuoden aikana suorittanut maksukattoon sisältyvistä palveluista maksuja enemmän kuin 683 euroa, hänellä on oikeus saada liikaa suoritettua maksut takaisin. Jos vaatimusta liikaa suoritettujen maksujen palauttamisesta ei ole tehty 683 euron rajan ylittymistä seuraavan kalenterivuoden aikana, palvelun käyttäjä menettää oikeutensa palautukseen. Jos maksun sisältöminen maksukattoon selviää viranomaisen tai vakuutusyhtiön päätöksen taikka muutoksenhaun vuoksi vasta maksukaton seurantavuoden jälkeen, vaatimus liikaa suoritettujen maksujen palauttamisesta on tehtävä vuoden kuluessa siitä, kun päätös on annettu tai muutoksenhaun johdosta annettu päätös on tullut lainvoimaiseksi.

Kunta tai kuntayhtymä saa kerätä välttämättömiä tietoja asiakkaan maksukatontäyttymisen seuraukseksi. Lisäksi kunnalla tai kuntayhtymällä on oikeus saada julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta välttämättömät tiedot maksukatontäyttymisen seuraamiseksi.

Edellä 1 ja 6 momentissa säädetyt euromäärät tarkistetaan joka toinen vuosi kansaneläkeindeksistä annetun lain 2 §:ssä tarkoitettua kansaneläkeindeksin muutoksen mukaisesti. Laskennan perusteena käytetään kansaneläkeindeksin sitä pistelukua, jonka mukaan tarkistusvuoden tammikuussa maksettavina olleiden kansaneläkkeiden suuruus on laskettu. Tarkistusvuosi on se vuosi, jota seuraavan vuoden alusta indeksitarkistus toteutetaan. Indeksien mukainen euromäärä pyöristetään maksukatontäyttymisen euro määrän osalta lähimpään euroon ja ylläpitomaksun euromäärän osalta lähimpään 0,1 euroon. Indeksillä tarkistettavat euromäärät tulevat voimaan tarkistusvuotta seuraavan vuoden alusta.

7 b §

Palvelun pitkäaikaisuus

Kunta tai kuntayhtymä saa periä 7 c §:ssä tarkoitettua maksun:

1) sosiaalihuoltolain 21 §:n 4 momentin nojalla annetusta tehostetusta palveluasumisesta, jos palvelun arvioidaan sen alkamisesta lukien kestävän tai jos palvelu on tosiasiallisesti kestänyt vähintään kolme kuukautta (*pitkäaikainen tehostettu palveluasuminen*);

2) perhehoitolain (263/2015) 3 §:ssä tarkoitettua perhehoidosta ja 4 §:ssä tarkoitettua ammatillisesta perhehoidosta, jos palvelun arvioidaan sen alkamisesta lukien kestävän tai jos palvelu on tosiasiallisesti kestänyt vähintään kolme kuukautta (*pitkäaikainen perhehoito*); tämän lain 7 c §:ssä tarkoitettua maksua ei kuitenkaan saa periä lastensuojelulain tai vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain nojalla annetusta perhehoidosta;

3) terveydenhuoltolain 67 §:n 1 momentissa tarkoitettua laitoshoidon tai sosiaalihuoltolain 22 §:ssä tarkoitettua laitospalvelun toimintayksikössä annetusta ympärivuorokautisesta sosiaali- tai terveyspalvelusta, jos palvelun arvioidaan sen alkamisesta lukien kestävän tai jos palvelu on tosiasiallisesti kestänyt vähintään kolme kuukautta (*pitkäaikainen laitoshoido*); tämän lain 7 c §:ssä tarkoitettua maksua ei kuitenkaan saa periä terveydenhuoltolain 29 §:n 2 momentin 7 kohdassa tarkoitettua lääkinnällisestä kuntoutuksesta laitoksessa, kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 2 §:n 3 kohdassa tarkoitettua kuntoutusta laitoksessa eikä lastensuojelulain 57 §:ssä tarkoitettua laitoshuollosta.

Kunta tai kuntayhtymä saa periä 10 e §:ssä tarkoitettua maksun:

1) muusta sosiaalihuoltolain 21 §:ssä tarkoitettua asumispalvelusta kuin tehostetusta palveluasumisesta, jos palvelun arvioidaan sen alkamisesta lukien kestävän tai jos palvelu on tosiasiallisesti kestänyt vähintään kolme kuukautta (*pitkäaikainen asumispalvelu*);

2) terveydenhuoltolain 25 §:ssä tarkoitettua kotisairaanhoidosta ja kotisairaalahoidosta sekä sosiaalihuoltolain 19 §:ssä tarkoitettua kotipalvelusta ja 20 §:ssä tarkoitettua kotihoidosta, jos asiakas saa palvelua vähintään kerran viikossa ja lisäksi palvelun sen alkamisesta lukien arvioidaan kestävän vähintään kaksi kuukautta tai jos palvelu on tosiasiallisesti kestänyt vähintään kaksi kuukautta (*jatkuva ja säännöllinen kotona annettava palvelu*).

7 c §

Pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen, pitkäaikaisen perhehoidon ja pitkäaikaisen laitoshoidon maksu

Kunta tai kuntayhtymä saa periä pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen, pitkäaikaisen perhehoidon ja pitkäaikaisen laitoshoidon asiakkaalta kuukausimaksun. Maksu saa olla enintään 85 prosenttia asiakkaan kuukausituloista, joista on tehty 10 c ja 10 d §:ssä säädetty vähennykset.

Jos asiakas on välittömästi ennen 1 momentissa tarkoitettua palvelun alkamista elänyt yhteistaloudessa avioliitossa tai avoliitossa ja hänen tulonsa ovat suuremmat kuin puolison tulot, maksu määräytyy puolisojen yhteenlaskettujen kuukausitulojen perusteella. Tällöin maksu saa olla enintään 42,5 prosenttia puolisojen yhteenlasketuista kuukausituloista, joista on tehty 1 momentissa tarkoitettuja vähennykset. Jos kuitenkin molemmat puoliset ovat samassa 1 momentissa tarkoitettussa palvelussa, maksu määräytyy siten kuin 1 momentissa säädetään.

Kunnan tai kuntayhtymän on maksua määrätessään huolehdittava siitä, että asiakkaan henkilökohtaiseen käyttöön jää käyttövara, joka on pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen ja pitkäaikaisen perhehoidon asiakkaalle vähintään 165 euroa kuukaudessa ja pitkäaikaisen laitoshoidon asiakkaalle vähintään 110 euroa kuukaudessa.

Edellä 3 momentissa säädetty euromäärät tarkistetaan joka toinen vuosi työntekijän eläkelain (395/2006) 98 §:ssä tarkoitettua työeläkeindeksin muutoksen mukaisesti. Laskennan perusteena käytetään sitä työeläkeindeksin pistelukua, joka on vahvistettu tarkistusvuodelle työntekijän eläkelain 98 §:n soveltamista varten. Tarkistusvuosi on se vuosi, jota seuraavan vuoden alusta indeksitarkistus toteutetaan. Indeksillä tarkistettuja euromääriä pyöristetään lähimpään täyteen euroon, ja ne tulevat voimaan tarkistusvuotta seuraavan vuoden alusta.

10 b §

Pitkäaikaisesta tehostetusta palveluasumisesta, pitkäaikaisesta perhehoidosta ja pitkäaikaisesta laitoshoidosta perittävän maksun perusteena olevat tulot

Edellä 7 c §:n 1 momentissa tarkoitettuina kuukausituloina otetaan huomioon asiakkaan jatkuvat tai vuosittain toistuvasti saadut tulot ennakonpidätyksen ja ennakonkannon jälkeen ja verosta vapaat tulot sekä 10 i §:ssä tarkoitettu laskennallinen metsätulo. Jos maksu määräytyy 7 c §:n 2 momentin mukaisesti asiakkaan ja tämän puolison yhteenlaskettujen kuukausitulojen perusteella, kuukausitulona otetaan lisäksi huomioon puolison vastaavat tulot.

Tulona ei oteta huomioon tuloverolain (1535/1992) 92 §:ssä tarkoitettuja verovapaita sosiaalietuuksia lukuun ottamatta vammaistukea ja eläkettä saavan hoitotukea. Tulona ei oteta huomioon myöskään lapsen elatuksesta annetun lain 4 §:ssä tarkoitettua lapsen elatusapua.

Jatkuvat tai vuosittain toistuvasti saadut apurahat ja tunnustuspalkinto otetaan tuloina huomioon siltä osin kuin ne säädetään veronalaiseksi tuloksi tuloverolain 82 §:n 2 momentissa.

Jos asiakkaan tai hänen puolisonsa tulot vaihtelevat, kuukausitulona otetaan huomioon viimeksi kuukauden 12 kuukauden keskimääräinen kuukausitulo.

10 c §

Tuloista tehtävät vähennykset pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa, pitkäaikaisessa perhehoidossa ja pitkäaikaisessa laitoshoidossa

Ennen kuin 7 c §:ssä tarkoitettu maksu määrätään, 10 b §:n 1 momentissa tarkoitettun henkilön kuukausituloista on vähennettävä:

- 1) hänen suoritettavakseen vahvistettu elatusapu sekä hänen tosiasiallisista perhesuhteistaan johtuvat muut vastaavat kustannukset;
- 2) avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta annetussa laissa (26/2011) tarkoitettu pesänjakajan tai tuomioistuimen määräämä hyvitys, joka hänen on suoritettava rahana;
- 3) kiinteistön luovutuksen yhteydessä määrääjäksi tai elinkaudeksi pidätetty etuus (syytinki), joka hänen on suoritettava rahana;
- 4) tuomioistuimen tai holhousviranomaisen hänelle määräämän edunvalvojan palkkion perusmaksu, jonka suuruudesta säädetään holhustoimesta annetun lain (442/1999) 44 §:n 5 momentin nojalla.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa säädetystä poiketen elatusapua ei vähennetä, jos elatusavun saajana on asiakkaan aviopuoliso, jonka kanssa asiakas on elänyt yhteistaloudessa välittömästi ennen pitkäaikaisen perhehoidon, pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen tai pitkäaikaisen laitoshoidon alkamista.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, tuloista vähennetään asiakkaan todelliset asumismenot ennen pitkäaikaiseen tehostettuun palveluasumiseen, pitkäaikaiseen perhehoitoon tai pitkäaikaiseen laitoshoittoon siirtymistä seuraavasti:

- 1) omistusasunnosta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kulut viimeisten kuuden kuukauden ajalta;
- 2) vuokra-asunnon vuokra asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain (481/1995) 52 §:ssä tarkoitulta vuokralaisen irtisanomisajalta;
- 3) asumisoikeusasunnon asumisoikeusasunnoista annetun lain (650/1990) 16 §:ssä tarkoitettu käytösvastike kolmelta kuukaudelta.

10 d §

Tuloista tehtävät erityiset vähennykset pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa ja pitkäaikaisessa perhehoidossa

Sen lisäksi, mitä 10 c §:ssä säädetään, kunnan tai kuntayhtymän on pitkäaikaisesta tehostetusta palveluasumisesta perittävän maksun suuruudesta päättäessään vähennettävä maksun perusteena olevista tuloista kohtuulliset asumismenot, joita pitkäaikaisesta tehostetusta palveluasumisesta aiheutuu. Asumismenoista vähennetään valtion varoista maksettava asumistuki.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, tuloista vähennetään terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) tarkoitettun terveydenhuollon ammattihenkilön määräämien lääkkeiden, kliinisten ravintovalmisteiden ja perusvoiteiden kustannukset, joihin asiakas on oikeutettu saamaan

korvausta sairausvakuutuslain nojalla. Lääkekustannukset vähennetään asiakkaan tai hänen edustajansa antaman selvityksen perusteella maksun määräämisen perusteena olevista tuloista asiakkaalle aiheutuvien lääkekustannusten mukaan, kuitenkin enintään sairausvakuutuslain 5 luvun 8 §:ssä tarkoitetun vuosiomavastuun suuruisena. Muiden kuin sairausvakuutuslain mukaan korvattavien lääkkeiden, kliinisten ravintovalmisteiden ja perusvoiteiden kustannukset vähennetään asiakkaan tai hänen edustajansa hakemuksesta siltä osin kuin lääkemääräyksen tehnyt terveydenhuollon ammattihenkilö on arvioinut ne asiakkaan terveydelle tarpeelliseksi.

Mitä 2 momentissa säädetään, koskee myös pitkäaikaisesta perhehoidosta perittävää maksua.

10 e §

Jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta sekä pitkäaikaisesta asumispalvelusta perittävä maksu

Kunta tai kuntayhtymä saa periä jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta sekä pitkäaikaisesta asumispalvelusta kuukausimaksun, joka määräytyy palvelupäätökseen kirjattujen palvelutuntien määrän, asiakkaan maksukyvyn ja perheen koon mukaan. Maksuun ei sisälly asumiskustannuksia.

Maksu saa olla enintään 5 momentin mukaisen maksuprosentin osoittama määrä tulorajan ylittävistä kuukausituloista.

Tulorajat ovat seuraavat:

Perheen koko, henkilömäärä	1	2	3	4	5	6
Tuloraja, euroa kuukaudessa	588	1 084	1 701	2 103	2 546	2 924

Kun henkilöitä on enemmän kuin kuusi, tulorajaa korotetaan 350 eurolla kustakin seuraavasta henkilöstä.

Maksuprosentit ovat seuraavat:

Palvelutunnit kuukaudessa	Maksuprosentti perheen koon mukaan					
	1	2	3	4	5	6 henkilöä tai enemmän
4 tuntia tai vähemmän	8,00	7,00	6,00	6,00	6,00	6,00
5	10,00	8,75	7,50	7,50	7,50	7,50
6	12,00	10,50	9,00	9,00	9,00	9,00
7	14,00	12,25	10,50	10,50	10,50	10,50
8	16,00	14,00	12,00	12,00	12,00	12,00
9	17,00	14,75	12,50	12,50	12,50	12,00
10	18,00	15,50	13,00	13,00	13,00	12,00
11	19,00	16,25	13,50	13,50	13,50	12,00

12	20,00	17,00	14,00	14,00	14,00	12,00
13	21,00	17,75	14,50	14,50	14,00	12,00
14	22,00	18,50	15,00	15,00	14,00	12,00
15	23,00	19,25	15,50	15,50	14,00	12,00
16	24,00	20,00	16,00	16,00	14,00	12,00
17	24,50	20,50	16,50	16,00	14,00	12,00
18	25,00	21,00	17,00	16,00	14,00	12,00
19	25,50	21,50	17,50	16,00	14,00	12,00
20	26,00	22,00	18,00	16,00	14,00	12,00
21	26,50	22,50	18,50	16,00	14,00	12,00
22	27,00	23,00	19,00	16,00	14,00	12,00
23	27,50	23,50	19,00	16,00	14,00	12,00
24	28,00	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
25	28,50	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
26	29,00	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
27	29,50	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
28	30,00	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
29	30,50	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
30	31,00	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
31	31,50	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
32	32,00	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
33	32,50	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
34	33,00	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
35	33,50	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
36	34,00	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
37	34,50	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
38 tai enemmän	35,00	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00

Edellä 3 ja 4 momentissa säädetyt euromäärät tarkistetaan joka toinen vuosi työntekijän eläkelain 98 §:ssä tarkoitettun työeläkeindeksin muutoksen mukaisesti. Laskennan perusteena käytetään sitä työeläkeindeksin pistelukua, joka on vahvistettu tarkistusvuodelle työntekijän eläkelain 98 §:n soveltamista varten. Tarkistusvuosi on se vuosi, jota seuraavan vuoden alusta indeksitarkistus toteutetaan. Indeksillä tarkistettut euromäärät pyöristetään lähimpään täyteen euroon, ja ne tulevat voimaan tarkistusvuotta seuraavan vuoden alusta.

10 f §

Jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta sekä pitkäaikaisesta asumispalvelusta perittävän maksun perusteena olevat tulot

Kunnan tai kuntayhtymän on otettava huomioon 10 e §:ssä tarkoitettuna kuukausitulona asiakkaan ja hänen puolisonsa jatkuvat tai vuosittain toistuvasti saadut veronalaiset ansio- ja pääomatulot ja verosta vapaat tulot sekä 10 i §:ssä tarkoitettu laskennallinen metsätulo. Tuloista on tehtävä 10 g §:ssä säädetyt vähennykset.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, veronalaisina tuloina voidaan ottaa huomioon viimeksi toimitetussa verotuksessa vahvistetut vastaavat veronalaiset tulot korotettuna niillä prosenttimäärillä,

jotka Verohallinto ennakkoperintälain (1118/1996) 6 §:n 1 momentin nojalla vuosittain antamissaan päätöksissä ennakonpidätyksen ja ennakonkannon laskentaperusteista määrää.

Tulona ei oteta huomioon tuloverolain 92 §:ssä tarkoitettuja verovapaita sosiaalietuksia lukuun ottamatta elatustukea ja eläkettä saavan hoitotukea. Eläkettä saavan hoitotuen osana maksettavaa veteraanilisää ei oteta tulona huomioon.

Jatkuvat tai vuosittain toistuvasti saadut apurahat tai tunnustuspalkinto otetaan tulona huomioon siltä osin kuin ne säädetään veronalaiseksi tuloksi tuloverolain 82 §:n 2 momentissa.

Jos tulot vaihtelevat, kuukausitulona otetaan huomioon viimeksi kuluneiden 12 kuukauden keskimääräinen kuukausitulo.

10 g §

Tuloista tehtävät vähennykset jatkuvassa ja säännöllisessä kotona annettavassa palvelussa sekä pitkäaikaisessa asumispalvelussa

Ennen kuin 10 e §:ssä tarkoitettu maksu määrätään, 10 f §:n 1 momentissa tarkoitettujen henkilön kuukausituloista on vähennettävä 10 c §:n 1 momentissa säädettyt menot. Ennen pitkäaikaiseen asumispalveluun siirtymistä asiakkaan tuloista on lisäksi vähennettävä 10 c §:n 3 momentissa säädetty todelliset asumismenot.

Poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään, elatusapua ei vähennetä, jos elatusavun saajana on asiakkaan aviopuoliso, jonka kanssa asiakas on elänyt yhteistaloudessa välittömästi ennen pitkäaikaisen asumispalvelun alkamista.

10 h §

Tukipalvelut ja asumispalveluun liittyvät palvelut

Edellä 10 e §:ssä tarkoitettujen kuukausimaksun lisäksi kunta tai kuntayhtymä saa periä asiakkaalta kohtuullisen maksun erillisistä ateriat-, vaatehuolto-, peseytymis-, siivous- ja turvapalveluista, osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävistä palveluista sekä muista vastaavista asumista tukevista erillisistä palveluista, jotka järjestetään tukipalveluina tai pitkäaikaiseen asumispalveluun liittyvinä palveluina. Pitkäaikaiseen tehostettuun palveluasumiseen liittyvistä palveluista ei kuitenkaan saa periä erillistä maksua.

10 i §

Laskennallinen metsätulo

Laskennallisella metsätulolla tarkoitetaan tässä laissa varojen arvostamisesta verotuksessa annetun lain (1142/2005) 7 §:n 3 momentin mukaan vahvistettua metsän keskimääräistä vuotuista tuottoa hehtaarilta kerrottuna metsämaan pinta-alalla. Tästä määrästä vähennetään kymmenen prosenttia ja metsätalouden korot.

Kunnan tai kuntayhtymän on asiakkaan tai hänen edustajansa vaatimuksesta alennettava laskennallista metsätuloa, jos tilakohtaisen vuotuisen hakkuumahdollisuuden nettoraha-arvo on Suomen met-

säkeskuksen tai metsänhoitoyhdistyksen antaman lausunnon perusteella vähintään kymmenen prosenttia alempi kuin metsätulo. Alennus on metsätulon ja hakkuumahdollisuuden nettoraha-arvon erotuksen suuruinen.

10 j §

Maksun määrääminen ja tarkistaminen

Kunta tai kuntayhtymä päättää maksukyvyyn mukaisesti määräytyvästä maksusta toistaiseksi. Maksu on kuitenkin tarkistettava silloin, jos:

- 1) asiakkaan tai hänen perheensä maksukyky on muuttunut olennaisesti;
- 2) asiakkaan tai hänen puolisonsa oikeus 10 c, 10 d tai 10 g §:ssä säädettyihin vähennyksiin on muuttunut olennaisesti;
- 3) perheen olosuhteet ovat muuttuneet;
- 4) maksu osoittautuu virheelliseksi;
- 5) asiakkaalle laadittua asiakassuunnitelmaa muutetaan siten, että sillä on vaikutusta asiakasmaksun suuruuteen.

Jos maksua koskeva päätös on perustunut asiakkaan tai hänen edustajansa antamiin virheellisiin tietoihin, maksu voidaan oikaista takautuvasti enintään yhden vuoden ajalta.

10 k §

Palvelun keskeytyksen vaikutus asiakasmaksuun

Kunta tai kuntayhtymä saa periä 7 c ja 10 e §:ssä säädetyn maksun, vaikka palvelu keskeytyisi tilapäisesti asiakkaasta johtuvasta syystä. Jos palvelu kuitenkin keskeytyy yli viideksi päiväksi, maksua ei peritä viittä päivää ylittävältä ajalta. Jos kotona annettava palvelu keskeytyy kunnasta tai kuntayhtymästä johtuvasta syystä tai siksi, että asiakas on laitoshoidossa, maksua ei peritä myöskään mainitun viiden päivän ajalta. Jos palvelun keskeytys jatkuu koko kuukauden, maksua ei peritä lainkaan.

Lyhytaikaista laitoshoidoa ei katsota pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen tai pitkäaikaisen laitoshoidon keskeytykseksi.

11 §

Maksun alentaminen ja perimättä jättäminen

Kunnan tai kuntayhtymän on asiakkaan tai hänen edustajansa hakemuksesta tai omasta aloitteestaan alennettava maksua tai jätettävä se kokonaan perimättä, jos maksun periminen vaarantaisi asiakkaan tai hänen perheensä toimeentulon edellytyksiä taikka asiakkaan lakisääteisen elatusvelvollisuuden tai muun elatusvastuun toteuttamista silloin, kun maksu on määrätty sosiaalihuollon palvelusta taikka terveydenhuollon palvelusta asiakkaan maksukyvyyn mukaan.

Kunta tai kuntayhtymä voi päättää, että myös muista kuin 1 momentissa tarkoitetuista, sen järjestämisvastuulle kuuluvista palveluista määrättävää maksua alennetaan tai se jätetään perimättä 1 momentissa säädetyillä perusteilla. Tällöin kunnan tai kuntayhtymän on asiakkaan tai hänen edustajansa hakemuksesta tai omasta aloitteestaan alennettava maksua tai jätettävä se kokonaan perimättä, jos maksun periminen vaarantaisi asiakkaan tai hänen perheensä toimeentulon edellytyksiä taikka asiakkaan lakisääteisen elatusvelvollisuuden tai muun elatusvastuun toteuttamista.

Maksun alentamisen ja perimättä jättämisen on oltava ensisijaista toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) tarkoitettuun toimeentulotukeen nähden.

Kunnan tai kuntayhtymän on annettava asiakkaalle tieto siitä, mitä 1—3 momentissa säädetään maksun alentamisesta ja perimättä jättämisestä. Tieto on annettava ennen ensimmäistä palvelutapahtumaa tai sen yhteydessä. Jos tiedon antaminen ei ole mahdollista ennen palvelutapahtumaa tai sen yhteydessä, sen voi antaa myöhemmin, kuitenkin viimeistään maksua perittäessä. Tieto on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön. Tietoa annettaessa asiakkaalle on annettava sen tahon nimi ja yhteystiedot, jolta asiakas voi tarvittaessa pyytää lisätietoja.

Edellä 4 momentissa tarkoitettu tieto on annettava asiakkaalle henkilökohtaisesti kirjallisesti tai suullisesti. Tieto voidaan antaa myös asiakkaan yksilöivän sähköisen palvelun välityksellä. Jos tieto annetaan muulla tavalla kuin kirjallisesti, asiakkaalle on hänen pyynnöstään annettava tieto myös kirjallisena.

13 §

Muulta kuin Suomessa asuvalta perittävä maksu

Kunta tai kuntayhtymä saa periä henkilöltä, jolla ei ole Suomessa kotikuntaa tai jota ei rinnasteta kunnan asukkaaseen siten kuin kansanterveyslain (66/1972) 14 §:ssä ja erikoissairaanhoidon lain (1062/1989) 3 §:n 1 momentissa säädetään, enintään palvelusta kunnalle tai kuntayhtymälle aiheutuvien kustannusten suuruisen maksun, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta tai Euroopan unionin lainsäädännöstä muuta johdu.

Edellä 1 momentissa tarkoitettulta henkilöltä ei kuitenkaan saa periä maksua tartuntatautilain 44 §:ssä, 45 §:n 1 momentissa ja 47 §:ssä tarkoitetuista rokotuksista eikä tartunnan leviämisen ehkäisemiseksi annettavasta terveydenhuoltolain 50 §:ssä tarkoitettuun kiireellisestä yleisvaarallisen tartuntataudin tai raskaana olevan HIV-positiivisen henkilön tutkimuksesta, hoidosta ja hoitoon määrättyistä lääkkeistä lukuun ottamatta henkilöä, jonka oleskelu Suomessa on tarkoitettu tilapäiseksi tai joka saa kustannuksiin korvausta muun lain nojalla tai vakuutuksen perusteella.

14 §

Tulojen, korvausten tai saamisten periminen kunnalle tai kuntayhtymälle

Sen estämättä, mitä muualla laissa säädetään, kunta tai kuntayhtymä saa periä asiakkaalle maksettavan eläkkeen, elinkoron, elatusavun, avustuksen tai muun jatkuvan tai kertakaikkisen tulon, korvauksen tai saamisen siltä ajalta, jolloin asiakas saa kunnan tai kuntayhtymän järjestämää tehostettua palveluasumista, perhehoitoa, laitoshoidoa tai laitospalvelua. Kunta tai kuntayhtymä voi käyttää 1 momentissa tarkoitettua tulon, korvauksen ja saamisen asiakkaalle määrätyn maksun korvaamiseen ottaen kuitenkin huomioon, mitä tulosta, korvauksesta ja saamisesta muualla laissa tai lain nojalla annetuissa säännöksissä säädetään.

Kunnan tai kuntayhtymän on ilmoitettava 1 momentissa tarkoitetun tulon, korvauksen tai saamisen suorittajalle viimeistään kaksi viikkoa ennen maksupäivää, että tulo, korvaus tai saaminen suoritetaan kunnalle tai kuntayhtymälle. Tällöin suoritus voi tapahtua laillisin vaikutuksin vain kunnalle tai kuntayhtymälle.

Jos kunta tai kuntayhtymä perii asiakkaalle maksettavan tulon, korvauksen tai saamisen, kunnan tai kuntayhtymän on huolehdittava siitä, että asiakkaan henkilökohtaiseen käyttöön jää käyttövara, joka on tehostettua palveluasumista saavalle asiakkaalle vähintään 7 c §:n 3 momentissa säädetyn tehostetun palveluasumisen käyttövaran suuruinen, perhehoitoa saavalle asiakkaalle vähintään 7 c §:ssä säädetyn perhehoidon käyttövaran suuruinen ja laitoshoidon tai laitospalvelua saavalle asiakkaalle vähintään 7 c §:n 3 momentissa säädetyn laitoshoidon käyttövaran suuruinen.

14 a §

Viranomaisten tiedonsaantioikeus

Valtion, kunnan tai kuntayhtymän viranomainen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus, eläkesäätiö ja muu eläkelaitos, vakuutuslaitos, työnantaja ja työttömyyskassa ovat velvollisia kunnan tai kuntayhtymän pyynnöstä antamaan maksutta ja sallassapitosäännösten estämättä kaikki hallussaan olevat asiakkaan taloudellista asemaa koskevat ja asiakasmaksun suuruuden määrittämistä varten välttämättömät tiedot ja selvitykset.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös asiakkaan puolison taloudellista asemaa koskeviin tietoihin ja selvityksiin, jos maksu määrätään tai on määrätty 7 c tai 10 e §:n nojalla puolisojen yhteenlaskettujen tulojen perusteella.

Edellä 1 ja 2 momentissa säädetty velvollisuus koskee myös rahalaitosta ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajaa, jos kunta tai kuntayhtymä ei ole saanut asiakkaalta tai hänen lailliselta edustajaltaan taikka asiakkaan puolisolta riittäviä tietoja maksun määrittämistä varten tai jos on perusteltua syytä epäillä annettujen tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Pyyntö on esitettävä kirjallisena rahalaitokselle, ja pyynnön esittämistä koskevan päätöksen on oikeutettu tekemään kuntalain (410/2015) 14 §:ssä tarkoitetun valtuuston asettaman lautakunnan nimeämä viranhaltija. Ennen kuin pyyntö tehdään rahalaitokselle, on sille, jonka tietoja pyydetään, annettava siitä tieto.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja tietoja voidaan luovuttaa kunnalle tai kuntayhtymälle teknisen käyttöyhteyden avulla. Ennen teknisen käyttöyhteyden avaamista tietoja luovuttavan on varmistuttava siitä, että tietojen suojauksesta huolehditaan asianmukaisesti.

15 §

Muutoksenhaku

Maksua koskevaan päätökseen ja laskuun sekä 14 §:n mukaiseen päätökseen saa vaatia oikaisua siten kuin hallintolaissa (434/2003) säädetään. Oikaisuvaatimus tehdään sille toimielimelle, joka vastaa asianomaisen palvelun järjestämisestä kunnassa.

Oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Edellä 3 §:n 1 momentissa ja 6 a §:n 1 ja 6 momentissa säädetyt euromäärät vastaavat kansaneläkeindeksin sitä pistelukua, jonka mukaan vuoden 2019 tammikuussa maksettavina olleiden kansaneläkkeiden suuruus on laskettu. Mainitut euromäärät tarkistetaan kansaneläkeindeksin muutoksen mukaisesti ensimmäisen kerran vuonna 2021, ja tarkistettut euromäärät tulevat voimaan vuoden 2022 alusta.

Edellä 7 c §:n 3 momentissa ja 10 e §:n 3 ja 4 momentissa säädetyt euromäärät vastaavat sitä työeläkeindeksin pistelukua, joka on vahvistettu vuodelle 2019 työntekijän eläkelain 98 §:n soveltamista varten. Mainitut euromäärät tarkistetaan työeläkeindeksin muutoksen mukaisesti ensimmäisen kerran vuonna 2021, ja tarkistettut euromäärät tulevat voimaan vuoden 2022 alusta.